

REMÉNYIK LÁSZLÓ
Repjegy 2

REMÉNYIK LÁSZLÓ

Repjegy 2

Útleírások 2024–2025



Helma Kiadó, 2026

© Reményik László, 2026
www.remlac.hu – remlacvox@gmail.com

ISBN 978-615-113-434-4

Borítókép: Hegedűs Károly
Postaládák – Arizona, Mohave megye

Kiadta a Helma Kiadó
Felelős kiadó: Dvariecki Bálint
Telefon: +36304993477
www.helma.hu – info@helma.hu

Műszaki szerkesztő:
Pereszlényi Helga

A nyomdai kivitelezés:
EPDB Nyomtatási Központ Zrt., Budapest
Felelős vezető: Gellér Ágoston József vezérigazgató
Telefon: +3613714630
www.epdb.hu – konyvgyartas@epdb.hu

BEVEZETŐ

A *Repjegy 1* című kötettel ellentétben, a folytatásban az utak időrendi sorrendben követik egymást. Az európai kulturális környezetben jellemzően magánszervezésben utazunk a feleségemmel, költséghatékonyan. Távolabbra inkább irodával, de magánúton is. A megszerezhető élményszintet a távolság nem növeli. Nyitottnak, befogadónak és aktívnek kell lenni. Elsősorban a gyakorlati szempontokon alapulnak a beszámolók. Személyes benyomásokról szólnak. Érett fejvel, és életem nagyobb részét nem látva élve összegeztem. Az útleírásokban magamat látó képességgel ruháztam fel, mert továbbra sem a megváltozott állapotom alapján gondolok magamra.

A következő huszonegy országban jártunk: Argentína, Azerbajdzsán, Brazília, Csehország, Dél-Afrikai Köztársaság, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Franciaország, Georgia, Hollandia, Kambodzsa, Laosz, Lengyelország, Maldív Köztársaság, Nepál, Örményország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Thaiföld, Vietnám.

31. MEGRAJZOLT PILLANAT – Argentína–Brazília (2024)

Repülőt váltva könnyen előfordulhat, hogy közel egy nap is eltelik a megérkezésig. Egyesek számára holtidő, másoknak érdekes megfigyelésre ad lehetőséget. Kezdődött a történet azzal, hogy köd miatt óras késéssel indult a járat Budapest-ről. Nagy levegőt vettünk a feleségemmel, mert átszállásra menetrend szerint két óra állt rendelkezésre. A párizsi tranzitba való bejutásban, az előzetes hosszas sorban állást követően, percekre feltartóztatott a tétlenné váló arcfelismerő rendszer. Tehetetlenségemben fehér botom végével megkocogtattam a plexiajtót, mire kinyílt. A csoportból utolsónak jutottunk át. Lemaradtunk. Fürgén szedtük a lábunkat, majd a csomagokkal igyekező utasokat kerülgetve futásnak eredtünk.

Az interkontinentális járatba csak a kabin elejében lehet beszállni. Az első szakasz az első osztály, ahol az ablakoknál egy-egy fekvőhelyzetig hátra dönthető kényelmes ülés található, középen kettő. Minden ülés előtt asztal és nagyobb monitor, felette csomagtároló. A turistaosztályon az ablakoknál háromhárom ülőhely, középen négy. A csak kissé megdönthető ülések fölött tágas csomagtér. A lábak számára elegendő hely áll rendelkezésre, az ülés viszont szűköcske. A kulturált étkezés a helyszűke miatt kényelmetlen az utasoknak. Mindenki előtt érintőképernyős monitor. Többek között számtalan utazási adat is leolvasható róla. Kezdődött a menetidővel, amely Párizsból Buenos Airesbe 13:03. A háromszázötven utas befogadására alkalmas járatra 11 065 kilométer megtétele várt. Legnagyobb sebessége 950 km/óra, legnagyobb repülési magassága 12 050 méter, a leghidegebb kültéri idő pedig mínusz 59 Celsius fok. A repülő sebességének ingadozása 100 km/óránál na-

gyobb volt. A visszafelé úton, az odaúthoz képest, 500 méterrel magasabban is haladtunk. A gép külső felületén elhelyezett – orr, hátsó farokszárny – kamerák segítségével is lehetett nézelődni: fel- és leszálláskor hasznosultak, valamint közelben elrepülő másik gép esetében. A repülési útvonal a következőképpen alakult: Franciaországból Spanyolországba a Vizcayai-öböl felett érkeztünk meg, Marokkóban az óceántól egészen Marrákesig távolodtunk, hogy Szenegál déli határánál a gép orrát Brazília északkeleti csücske felé fordíthassa a kapitány. A dél-amerikai kontinensen gyakran tartottunk Brazília part menti vizei fölött.

A Rio de la Plata folyó partján fekszik az argentin főváros. A világ nyolcadik legnagyobb területű országa hosszú évtizedek óta küzd a hatalmas méretű inflációval, de ez nem volt mindig így. A 20. század elején a világ tíz leggazdagabb országa közé tartozott, az exportorientált mezőgazdaságra alapozott gazdaságpolitikája miatt. Hatása a mai napig szembetűnő az Argentin fővárosban. Elsősorban a régi középületek megjelenésében: tornyosak, gazdagon díszítettek gipszstukkókkal, szobrok ékítik, az ablakok melletti falrészek faragottak, árkádosak. A korabeli lakóépületek egy része is hasonló arculatot mutat. A főváros régi, egykori forgalmas folyóparti dokkjai az egyre nagyobb teherhajókat idővel nem voltak képesek fogadni, elavulttá váltak. Ez a rozsdaovezet az évezredforduló táján újrarendezésre került. Napjainkban harmincötven emelet magas irodaházak, szállodák, lakóingatlanok uralják a területet. A középosztály tagjai a hetvenes-nyolcvanas évekre jellemző nyolctizenkét emeletes, gondozott környezetben lévő, karbantartott ingatlanokban laknak. Buenos Airest továbbjellemzi a köztisztaság és a hatalmas kiterjedésű parkok – hullámos papagájostól.

A világ tíz legszebb sírkertje közé sorolták a Recoleta-temetőt. A felkészületlen utas legyinthet egyet, biztosan van érdekesebb látnivaló. Éva Peron miatt kerestük fel Katival. A sírkert megtekintése egyórás program. Az ország jelesnek gondolt családjai temetkeztek ide. A fehér, szürke vagy fekete színű, jellemzően márványkripták sorházként kapcsolódnak egymáshoz a fák árnyékában. Már-már meseszerűnek hat a szobrokkal élénkített környezet. Könnyen megfedkezhetünk a hely funkciójáról. A világhírű rockopera *Evitája* a mélyszegénységből tizenöt éves korában indult el a színésznővé válás rögzös útján. A szegények érdekében végzett karitatív tevékenysége hatására közismert személlyé vált. Aktivistaként bekapcsolódott Peron elnökválasztási kampányába. Házasság lett belőle. Pozíciójával a nincstelen tömegek felemelkedését szolgálta. Minden gyerek számára biztosította az ingyenes alapfokú iskolai oktatást, valamint a napi háromszori étkezést. Eközben Párizsból szerezte be ruhatárát. Fiatalon, mellrákban hunyt el. A Peron család mauzóleumában helyezték örök nyugalomra. Kormányváltásra került sor; jobboldali politikai erők kerültek hatalomra, akik Éva Peron földi maradványát kihantoltatták, Olaszországba szállíttatták és ott eltemettették. Miután a következő választásokon ismét győzedelmeskedett Peron, elhunyt felesége visszakerülhetett a családi kriptába – vágott virág csak ennél az egy sírkamránál volt elhelyezve.

A magyar utaskísérő információja szerint a sírkerttől a szállodáig húsz perc lett volna a gyalogút. Alkalmi négyes fogatunknak mégis egy óránál továbbtartott, annak ellenére, hogy segítséggel ugyan, de végig a helyes irányba haladtunk. Derűs hangulatú vándorlásunk során testközelből megismerhettük a középosztály életterét. Emiatt a végén még szerencsésnek is érezhettük magunkat.

A főváros központja a Május 1 tér. A közelében magasodó hotelből indultunk a belváros felfedezésére a feleséggel. A tér szélén fotókat és festményeket elénk táró, mondjuk, Helytörténeti Galéria múzeum. A tablók Közép és Dél-Amerika összes országának függetlenné válásáról tájékoztattak, amelyeket tárgyi eszközök egészítettek ki: díszesen faragott utazóláda, kaloda, festmények. Mindezek mélyebb áttekintésre nem adtak lehetőséget, de nem is lett volna szükség rá. A Május 1 tér (Plaza de Mayo) közepén áll a The May Pyramid, Buenos Aires legrégebbi nemzeti emlékműve. 1970 óta vonulnak ide a május téri anyák, akik a katonai junta idején tragikus körülmények között elvesztették gyermekeiket. A lépcsőre nevekkal és évszámokkal felíratozott köveket helyeztek el intő jelként. A Munkaügyi Minisztérium épülete előtt ünnepélyes katonai zászlólevonás szemtanúi lehettünk. A vonóhorogról leakasztott nemzeti színű lobogót csak nagy ügyel-bajjal sikerült élére katonásan összehajtogatni az egyenruhásoknak, majd díszlépéssel bevonultak vele az épületbe, hogy reggel onnan méltóságteljesen kihozzák.

A közeli parkban sétálva nem mindennapi jelenet szemtanúi lehettünk. A padon hanyatt fekvő tizenkét éves fiú önkielégítést végzett, akit pár méterről egy nő nézett – arcát hosszú haja eltakarta. Másnap reggel egy látszólag bennünket követő hajléktalan férfire figyelt fel Kati, akinek nyitott sliccén át kilógott a fütyije. Elhaladt egy posztoló rendőr előtt, aki rá sem bagózott. Szerencsére másféle attitűdű emberekkel is találkoztunk a parkban. A megismert családok három-négy gyereknel nem adták alább. Sok kisfiúnak valójában ért a haja, a kislányok szép lassan kezdtek zsákalakúvá formálódni. A távolból utcazenészek gondoltuk a tangómuzsikával hangulatot keltő személyt, ám másnap fény derült kilétére. A kerekesszékekben tánchoz illő ruhában fiatal

nő foglalt helyet. Előtte kétlábon járó partnere a programhoz illő öltözékben várakozott. Felhangzott a tangó ritmusa. Mozdult a segédeszköz kereke, vele együtt a fiatalember lába is. Egyre csak gyűlt körülöttük a bábész nép. A földön kalap, benne fémpénzek csendültek. Színvonalas programot mutattak be. Hatalmas tapsot kaptak érte. A műsor végén a férfi táncpartnere ölébe tette a földön lévő kalapot és körbetolta a közönség között. Mindennapos kenyérkereső munkájuk lehetett.

A távoli Caminito utca és környéke ma már nem az a milió, mint régen. Egykor szegénynegyednek számított. Ha akadt egy doboznyi valamilyen színű festék, a ház egyik külső falát lemázolták vele. Színtől függetlenül, a másikkal a következőt és így tovább. Egy ház több színből, ez vált a negyed egyedi arculatává. Ezt megfejezték az erkélyekre kihelyezett ember nagyságú viaszfigurákkal: Maradona, Messi. Ma már kiemelt turisztikai terület, kisebb bazárral. Közeliében a Boca Junior futballcsapat stadionja. Színe a kéksárga. Hogy ennek van-e köze az ugyanolyan színű arapapagájhoz, titok maradt előttem. Az viszont nem, hogy a fővárosban neveztek-e el kocsmát Fidel Castróról: igen rá a felelet. Hogy politikai tevékenysége miatt-e vagy a Maradonához fűződő szoros baráti kapcsolata miatt, az nem volt kiírva a kocsmá ajtajára.

Utazás előtt eltérő nézetten voltunk az estancia fakultatív program kapcsán a feleségemmel. Száz kilométerre távolodtunk el a magyarul tiszta levegőjű fővárostól. Útközben rálátásunk nyílt az agglomerációra. A főváros vonzáskörzetében háromszor annyian élnek, mint a 3,2 milliós Buenos Airesben. A fővárost elhagyva a hatalmas kiterjedésű füves területeket óriási lakótelepvárosok követnek. A turistacsalogató program összességében elfogadható színvonalúnak bizonyult, de ettől függetlenül nem a mi világunk: negyed-

órás lóvontatású kocsikázás, terülj-terülj asztalkám nívójú lakmározás, élő zene tangó táncbemutatóval, ügyességi lovasbemutató, az estancia épületeinek felfedezése. A felszolgáló-személyzet és a nyeregbe pattanó legények ugyanazokból a személyekből kerültek ki. A lovasok útvonalán, a nyeregben ülők feje fölött keresztág húzódott, amelyről négy lánc lógott le, végükön egy-egy gyűrű. Galoppozás közben a kezükben lévő rövid rudacskával kellett levenniük. A gyűrűket átnyújtották a vendégkör hölgytagjainak. A lovaskocsi program első útján az indulást követő pár méter után az egyik kerék kereket oldott, emiatt a visszaszerelésig várakozni kellett – a váratlan poén megtette a hatását. A marha beefsteak – mint a többi elénk tálalt étel – ízletesen lett elkészítve. Miközben falatoztam, azon gondolkodtam, miért zsíros ennyire a füvet legelő marha húsa?

A Buenos Airesből az uruguayi fővárosba, Montevideóba tartó hajózást és a vele járó városnézést, élből elvetettük Katival. Jól tettük. A fakultatív programon résztvevő utasok csalódottan számoltak be tapasztalataikról. A világ legnagyobb tölcsértorkolatában utazva, a zárt utastérből nem lehetett kilátni. A hajózást hosszúra nyújtott ebéd követte Montevideóban, egy óra jutott a városnézésre. Mindez egy vagyonért. Egyik nyugdíjas utastárs azért fizetett be a dél-amerikai útra, és ezen belül erre a fakultatív programra, mert nagyapja, akit nem ismerhetett személyesen, az 1930-as gazdasági világválság miatt kivándorolt Montevideóba, ahol suszterként kereste meg a betevőre valót. Emlékének adózva szerette volna látni, és valamennyire felfedezni a várost, amelyre tartalmilag nem maradt idő.

Térjünk vissza a Paranáy folyó tölcsértorkolat északkeleti részéből a délnyugatiba. Sétáljunk egy nagyot Buenos Airesben. A Retiro-torony a Bigben helyi mása. A Falkland-szigeteki angol-argentin csetepaté lezárulását követően az ere-

detivel megegyező nevről átkeresztelték. Zajos forgalmú főútvonal mellett lévő parkban építették fel. A londoni nevezetességre gondolva várakoztam hangfelvételre délidőben. Nem azért mondom, de majdnem el kellett egy jó minőségű hallókészülék a harangjáték lefűlééséhez.

Továbbálltunk. Hatalmas téren monumentális műalkotás, amelyet a közelműltbeli vihar alaposan megtépázott. A tíz méter magas alumíniumformák virágszirmokat adnak ki. A napszaknak megfelelő állásba gépszerkezet mozgatja. Reggel kinyílik, estére összezáródik a fémvirág. A vihar több szirmot letört, kárt szenvedett a mechanika is. Útba esett a kívül-belül jó állapotban lévő főpályaudvar. A peronra a menetjegy felmutatását követően lehet kimenni. Ez alól Katival csak mi ketten voltunk kivételek: így készülhetett fotó például az eredeti angol vasúti bakról, és az indulásra várakozó szerelvényről. Kiléptünk az utcára. Itt jegyzem meg, a főútvonal úgy volt kilencsávós, hogy a két szélén háromhárom sávban haladhattak a magántulajdonú gépjárművek. A középső három sáv a fővárosi tömegközlekedés gerincét adó buszok, és talán a megkülönböztető jelzést használó járművek számára állt rendelkezésre. Pár perc sétatávolságban hangosan tüntető kompánia. A nemrégiben megválasztott jobboldali elnök jelentős pénzleértékelő, és megszorításokon alapuló gazdaságpolitikája ellen tiltakoztak. Kihangosítva vonultak. Két hét múlva időpontra összehangolt sztrájkokat ígértek be a különböző szakszervezetek vezetői. Hogy a jövő alakulásáért a tüntetők vagy a politikai vezetők fohászkodtak-e hatásosabban, azóta eldőlt.

Következett a Bazilika. Annyira bezsűfolódott a körülötte magasodó épületek közé, hogy megtalálásához rendőri iránymutatást vettünk igénybe. Járőfelülete apró, virágmintás mozaiklapok összessége. Precizitása és szépsége

szemet szűrt a feleségemnek. De mint tudhatjuk: érték, a mérték. A belső tér akusztikája kiváló, amelyet egyházi zene hallatán állítok. Elsétáltunk a folyópartra. A Nők hídját fontosnak tartják az argentinok. Okát pontosan nem ismerve, talán figyelemfelhívás céljából a nők megbecsülése érdekében. A túlparton fiatal rendőrnő posztolt.

Fénykorában pompás sétálóutcában kószáltunk. Több egykori nívós szálloda romokban. Jelentős alapterületű épületek lakattal lezárva. Néhány lakóház szanálás előtt. Az üzletek még úgy ahogy tartották magukat. A sétálóutcat pénzváltók töltötték be hangjukkal. Múlt és jelen, dicsőség és hulló csillag. De találkozhattunk azokkal az élet árnyékos oldalára került emberekkel is, akiknek életíve megszakadt. A Május 1 tér egyik házának árkádja alatt lakásból utcára kényszerült, magára adó hölgy tengette napjait. Forgószéken ücsörgött, előtte asztal, így olvasott. Aközben a közeli buszmegállóban hasalva bámészkodott a kutyája. Az utcalakásban házi kedvence számára az aszfaltra szőnyeget hengerített. A másik eset ennél is szívfacsaróbb. Apuka hároméves lányával és kiskamasz fiával várták a csodát. A magas lakóházak füves parkjában békés álmát aludta a hugi matracon, földön ülve rajzolt a bátyja. Menj oda a kisfiúhoz és a rajzot tisztességes áron vásárold meg tőle – szólalt meg bennem egy hang. Valamiért nem tettem meg – ez a pillanat Brazíliában történetfüzérré állt össze és nyert értelmet.

Másfél óra repülést követően megérkeztünk az argentin-brazil országhatárt képező Iguazú-vízeséshez. Sokak számára ez jelentette az út igazi fénypontját: a világ leglátványosabb vízeséseként tartják számon. A természeti program végén a Niagara-vízesést hozzá képest többen is kismiskának mondták. A hamisítatlan szubtrópusi környezetben a levegő páratartalmát 100 százalékosnak éreztem, a levegő hőmérsékletét 40 Celsius fokra becsültem. Igazi amazóniai

hangulat kerített hatalmába – nagyon, de nagyon élveztem. Az áthatolhatatlan sűrűségű rengeteget liánok futották be. Beléptünk az Iguazú Nemzeti Park területére. Míg a vízesés felé tartottunk, a következő állatokkal vagy azok hangjával ismerkedhettünk meg: kapibara, kapucinus majom, szürke papagáj, tücsökmadár (vagy annak itteni változata). Errefelé háromféle halálos mérgű kígyó fordul elő. A legerősebb mérge 40 percet engedélyez életben maradásra az embernek. A tápláléklánc négy lábú csúcsragadozói a jaguár és az ocelot. A zsákmányállatok között megtalálható a tapír és a sörényes hangyász is. Ahogy haladtunk előre, a távolból úgy vált egyre hangosabbá a sziklákról alázúduló folyam dübörgése. A kikövezett csapást rozsdamentes felületű, korlátokkal határolt sétaút váltotta. A fejünk fölött összeboruló lombkorona sátra alól kiérve elénk tárult a látványban szinte befogadhatatlan szépségű és méretű vízesésrendszer. Mindenki állt és tátotta a száját.

Váratlanul ért bennünket az a hír, hogy a 82 méter magas Union-zuhatag, amely az „U” alakú 150 méter széles és 700 méter hosszú Ördögtorok-szakadékba zuhan, a közelmúltbeli vihar következtében nem látogatható: az odavezető kiépített utat elmosta az özönvíz mennyiségű csapadék. Az argentin oldalról a brazil oldal nyújtotta a látképet: a brazil oldal 20 százalékban adja vissza a látványt, az argentin oldal a többit. Bár a ritka természeti környezet részévé válhattam és a hangok mindezt hűen alátámasztották, mégis, ilyen sokrétű élményt a betűk segítségével nem látva lehetetlenség megrajzolni. Talán látva sem.

Az Iguazú folyó medre egyszer csak alászakad, hogy 60–80 méterrel lejjebb továbbhőmpölyöghessen benne. A szálított víz mennyisége másodpercenként 1746 köbméter. 2700 méter szélességben kétszázhetven önálló zubogó és több kisebb vízesés alkotja. Leghűebben a vad szépség jelző-

vel lehet illetni. A párában fürdőző táj növényzete csak úgy harsog. Hatalmas páfrányok szegélyezik a sétatut. A dübögve alázúduló folyam hangja egyhangú, hosszan tartóan fülsértő. Nem csak ezért, hanem a magas páratartalom miatt sem próbálkoztam hangfelvétel készítésével: a 80 százalék feletti páratartalmat nem viseli el a mikrofon. Legjobban a szubtrópusi éghajlatot tudtam magamévá tenni.

Rövid buszos utazást követően megérkeztünk a brazil oldalra. Paraguay és Brazília határán itt található a világ legnagyobb vízerőműve az Itaipu. Legalábbis a megtermelt energia összesített mennyisége alapján. A tározó területe 1350 km², amely két és félszerese Budapestének. Hogy ez a hatalmas tározó létrejöhesse, ahhoz előbb el kellett terelni a Paranáy folyó vizét: 80 méter mély és két kilométer hosszú elterelőcsatornát kellett kiásni. Ezt követően megépítették a nyolc kilométer hosszú gátat. A támpillérek 196 méter magas vízoszlopot képesek megtartani. Magyarország éves villamos energia szükségletének két és félszeresét termeli meg.

Buszra szálltunk. Brazil oldalról indulva és oda visszaérkezve rövid ideig Paraguay területén tartózkodtunk. A járműből kétszer szállhattunk ki. Elsőre hátulról nézhettük meg a gigantikus méretű gátat. A brazil nyár közepén a csekély vízmennyiség miatt a túlfolyó nem üzemelt. A vízerőmű hátsó frontját, ahol a víznek alá kellett volna ömlenie, csontszárazon találtuk. Brazil tavasz idején érdemes idejönni vizet látni, magyar október-november táján. A második lépre csalás alkalmával a tározóra és a vízerőműre lehetett rálátni. Szembeötlő volt a hiányzó víz mennyisége. Látványban a vízfelület fölött jóval magasabban lévő száraz turbinakapuk árulkodtak róla. Mindezekből következik, hogy csak időszakosan képes energiát termelni. A világ legújabb kori hét csodájának egyikeként számon tartott építményt áthatolhatatlan vegetáció veszi körbe a látóhatárig.

Brazíliából következett az Iguazú-vízesés, amelynek ezúttal a látványosabb argentin oldalával ismerkedhettünk. A magasból indulva sokszoros lépcsőn lefelé vezetett az út. Az argentin oldal látványa teljesen más. Először is, jóval nagyobb panoráma nyílik az átellenes területre. Számtalan ágban ömlik alá a vízesés. Köztük szárazon maradt dús növényzetű és lombos fákkal tarkított, zöld oázisok emelik a tájkép varázsát. 1400 méter hosszú gyalogos út következett. Párafelhőben úszott a táj, mégis, az argentin oldalon tapasztalt magas páratartalmat nem érzékeltem. Az alábukó áradat hangja is kevésbé zavaró. A táj okot adott volna a hosszabb időzésre, de irodás úton ez szinte lehetetlen. Meg-megállva, fokozatosan aláereszkedtünk a lépcsősoron. A legvégén hosszú lábakon álló, és a folyó fölé kinyúló kilátópontra lehetett kimenni. Izgatottá vált Kati. Én pedig kellő önmérsékletet tanúsítva hagytam, hadd menjen egyedül. Közelen eldobható, általános iskolás gyerekekre való méretű esőköpenyeket osztogattak alkalomszerűen a nemzetiparkos dolgozók. A teraszra kimerészkedő emberek közvetlen közelében a magasból több ágban alászakadó zuhatag folyamatos áztató vízpermetben fürösztötte a bámészkodókat.

A legbátrabbak raftingolni indultak. A félórásnak beharangozott program húszpercesre sikeredett, de ellene egyikük sem emelte fel a szavát. Nem véletlenül. Többen is fürdőruhában szálltak be a vízi járműbe. Az utasokat az üléshez övvel rögzítették a projekt alkalmazottjai. A produkció nem a magasból alábukó vízesés testközeli megtekintése volt, hanem a széles és hosszú zuhatag középpontja alatt hosszanti irányban való áthaladása. Ha belegondolunk, hogy 1 cm³ víz súlya 1 kg, amely több tíz méter magasból aláesve jócskán megsokszorozódik, és ha ehhez hozzátesszük, az embert 360 fokban körbeölelő, teljesen zárt, levegőmentes vízfüggönyt, elképzelhetjük az élmény fokát.

Az erről mesélő résztvevők nemtől függetlenül egybecsen-
gően fejezték ki magukat: halálfélelmet éreztek, de nem
bánták meg. Utána többen is helikopterre szálltak közülük,
hogy a magasból is szétnézhessenek: eltekintve a víztől,
zöld és zöld mindenhol.

Amíg a bátrak raftingoltak vagy helikoptereztek, addig a
Madárpark felkeresésével folytatódott a program szá-
munkra. A madarakon túl moccanatlan teknősök, békésen
sütkérező kajmánok és csinos pillangók is gazdagították a
fauna látványvilágát. A madarak tekintetében is gazdag
volt a választék, igaz, elsősorban a kevésbé fülbemászó
hangú szárnyasok jelentkeztek szereplési vágygal: fuvolázó
madár, kékszárga és piroszöld arák, hullámos papagáj, vala-
mint egy anonim díszpinty. A tollasok többségét nem is-
mertük fel. Kijelölt haladási irányt követve, cikkcakkban ha-
ladva, mintegy másfél kilométer hosszan lehetett egy
irányban végigjárni. A rácshálós, sok méter magas és tágas
madárházakba az ajtó csak akkor vált nyithatóvá, ha oda-
bentről továbbtávoztak, utánuk pedig becsukódott a kijárat
ajtó. A zsiliprendszerű áteresztéssel valószínűleg a tömeg-
képződést akarták megakadályozni. A csoport tagjainak
többségét mégsem az előbb felsorolt állatokhoz köthető em-
lékek bilincselték magukhoz, hanem a területet beborító
gazdag, színpompás növényorgia. Egyesek fél napig is szí-
vesen elnézelődtek volna. Órányi idő maradt rá. Annyit ten-
nék hozzá a látogatáshoz, hogy a banánpálma virágzata
vitte el a jelképes pálmát a feleségemnél. Továbbá, a teljes
út legtöbbet nyújtó helyévé vált számára.

Buszra szálltunk. Az ezúttal neve nincs városka szélében
helyezkedett el a hotel. Mivel hatalmasak a távolságok tele-
pülésen belül és azon kívül is, ezért korlátozott idő állt ren-
delkezésünkre a helyi élettér felfedezésére. A hanyatló nap
megnyúlt árnyékában sétára indultunk. A kertváros jellegű

részben – az egész annak tekinthető – egyemeletes sorházak miniatűr előkerttel. Újszerűnek hatott a kültéri házi szemetes kinézete. Egy lábon álló, fémből készült rácsos kosár. Valószínűleg a dézsmáló rágcsálók elleni védekezés miatt készítették ilyenre. Az utcákban lombos fák sorakoztak. Bezárt üzletek is előfordultak. A diszkó viszont üzemelt. Üzemanyaggal vagy emberi erő által hajtott jármű nélkül nehézkes lehet élni itt.

A másnap délelőttje eseménytelenül telt el: úszómedencézés, pénzváltás. Kora délután a „kötelező” irodás program: egy drága üzlet csoportos felkeresésével próbálta eredménytelenül oldani az eltékozolt napot az idegenvezető. Másvalaki viszont magának köszönhetette fukarságának következményét. A repülőtéren csak fizetség ellenében lehetett ivóvízhez jutni. Egyik utastársunk, aki nagypapája miatt indult Montevideo felkeresésére, drágállta az összeget, ezért lemondott róla: a repülőút végére majdnem rosszul lett a kiszáradástól. Ereszkedés közben égi jelként, piros-sárga színű villám irányította Rio de Janeiro felé a pilótát. Talán nem véletlenül alakult így.

Emlékezetes marad a Copacabanától két utcával beljebb lévő hotelnél tapasztaltak. Miközben a busz csomagtartójából magunkhoz vettük a gurulós bőröndöt, aközben hangoskodó kéregetőhad vett körbe bennünket. A közeli italt árusító bolt előtt kiabáló, csoportosan ököltre menő férfiak díszletvilága, erős szürkületben. Megérkeztünk Rióba – könyvelhettük el.

Városkörnyezet szempontjából ideális helyen szálltunk meg, csupán a nem nyitható szobaablakot hiányoltuk. Az Atlanti-óceán partján első utunk a Megváltó Krisztus-szoborhoz vezetett. Már a buszból észleltük, hogy a 710 méter magas hegy teteje derékig felhőben fürdőzik. A fogaskerekű kis vonat, amellyel célunk felé tartottunk, elkészülte után

első feladatának a Franciaországból hajóval több darabban ideszállított szoborrészek hegytetőre történő felszállítását kapta. Összsúlya ezer tonna. Kőalapzata nyolc méter magas. Statikailag is precíz alkotás, mert az Atlanti-óceán felől érkező szilaj elemeknek teljesen kitett helyen áll, azokat szélesre tárt karokkal fogadja. Bennünket is így várt, de alakját gomolygó párafelhő takarta sejtetően vagy teljesen. A tömeg csak gyűlt és gyűlt körülötte. Amint oszlott a köd, úgy váltak egyre bizakodóbbá a várakozással teli emberek, míg az egyre sűrűsödő pára hatására letargiába estek. Meglátni, lefényképezni a kőbe faragott turistacsalogató Jézust, a bizonyosságot. Fél óra alatt ez az akár jelképesnek is tekinthető jelenés, többször is megismétlődött. A legideálisabb pillanatban is csak félig-meddig tárult elénk a teljes szoboralak. Kissé csalódottan távoztunk a jelképes tisztánlátás hiánya miatt. Újabb cél felé gurult a busz. Menet közben az utastársak többsége visszavisszatekintett. A ködpára feloszlott. A messzi távolban csillogó fénypontként felragyogott a jelkép. Mindezek fontos részévé váltak a Buenos Airesben a földön rajzoló, családjával együtt hajléktalanná vált kisiú, és az én, tehát a mi kettőnk közös történetének.

A madárpark növénycsodái után felfokozott érdeklődéssel vártuk a szubtrópusi vegetációt bemutató riói botanikus kertet. A Napóleon elől idemenekülő portugál király kezdeményezésére a világ számtalan délszaki területéről kerültek ide az örökzöldek – hallhattuk előzetesen. Mindenki előre dörzsölte a tenyerét. Ám a nagy beharangozás ellenére egy valamirevaló mediterrán városi közparknál többre nem volt képes. Egyetlen egy olyan fára találtunk, amelynek alakja és virágzatának édeskés illata, osztatlanul elnyerte mindkettőnk tetszését. Aki ennél többet szeretne kihozni belőle, a brazil tavasz idején keresse fel.

A következő látnivaló egy chilei ember munkájának eredménye. A brazil nép iránt érzett tisztelete jeléül készítette. Hosszan tartó munkával kicsempézett egy utcai lépcsősort és annak környezetét – ezt nézhettük meg. De többnyire mégsem erre fogunk visszaemlékezni, hanem arra a kézművestermékeket utcákon át árusító piacra, valamint a rajta hömpölygő tömegre, amely intett inkább óvatosságra bennünket, mintsem buzdított volna önfeledtségre. Nem facellában jártunk, akkor mi lehet ott? Ápolatlan, szutykos alakok, villanótekintetek. Többen rasztahajat viseltek. Egyikük fejéke a térdhajlatáig ért. A csoportból egyvalaki bátorkodott végigjárni a lépcsősort.

A városi katedrálisban ötezer ember képes egyszerre padra leülni. Teljes befogadóképessége húszezer fő. Ez a jelentős szám mégis nagyságrendileg eltörpül a legnagyobb mecsetek befogadóképessége mellett. De itt nem ez a lényeg, hanem az épület szokatlan formája. Ehhez mindössze egy klasszikus fagyti tölcser fejjel lefordított alakját kell magunk elé képzelni úgy, hogy a beszűkülő csúcs egy helyen vízszintesen levágva.

Erre a napra utolsó közös programnak a Cukorsüveg-hegy maradt. Az öböl vizéből kiemelkedő szikla ezúttal nem sziporkázhatott a napfényben, de a szürke fellegek alól, a tetejéről akadálytalan körpanoráma tárult elénk: lakatlan szigetek oromok csúcsosodtak; az öbölben kisebb hajók, jachtok ringatóztak; és a fodrot maguk után hagyó partra vetődő hullámok örökkévalósága. A házak tetőrengetege, a magaslatok sivár építményei, az öblöt átszelő híd, mind az emberi paradicsom lehetőségét jelezte. Csak rajtunk embereken múlik, hogy miként éljük közös életünket.

Másnap kora hajnalban ébredtem. Fény gyúlt a fejemben. Hamar megértettem a Megváltó Krisztus-szobor és a Cukorsüveg-hegy közös üzenetét. A Buenos Airesben földön

ülve rajzoló kisfiú keze nyoma, akkor éppen az emberarcú megvilágosodásom pillanatát örökítette meg. Mivel nem mentem oda hozzá a rajzot megvásárolni, ezért az önmagából fakadóan motiválódó, ceruzájával életre keltett vonalak félkész teljessége nem válhatott az én, tehát a mi kettőnk közös pillanatává. Sima rajz maradt. Örökre elveszett számomra.

Ahogy az argentin fővárosban tettük, így itt, Rióban is biztosítottunk magunknak egy teljes szabad napot. A Copacabana és a mögötte elterülő városrész nagyos megismerésére lett elegendő. Kezdjük a part menti lakóövezettel. A középmagas épületek nem maiak, de viszonylag jó állapotúak. Az utcákon nem csak természetes növényzet díszlik, hanem különböző formájú és nagyságú virágtartók, dézsák sokaságában is. Az utcák tiszták, ez is emeli a komfortérzetet. Néha orrfacsaró szagot éreztem például a zöldséges boltok mellett elhaladva, de másutt is, amelynek oka lehetett a fákról lehullott termés erjedő, rothadó szaga. Az elegáns pékség illata beszippantott bennünket – a számla kézhezvételekor megnyúlt Kati képe. Ásványvízért érdekes patikába menni. Sok a fekete brazil, régi motorosok lehetnek. Újonnan érkezőnek gondolt bevándorlókkal is találkoztunk, főleg egy közel húsz fős társasággal. Létszámukat kisbabák is gyarapították. Zárva lévő vendéglő fával burkolt teraszára telepedtek le. Amikor a várossal való ismerkedésből visszafelé tartottunk, már kinyitott a vendéglő. A békés társaságra egy másik utcában találtunk rá. A hajléktalanok között nem véletlenül népszerű stratégia árkád alá vonulni. Praktikus hely a kegyetlenül pörkölő nap ellen, és tökéletes a szinte naponkénti felhőszakadások megúszása miatt is. A köztér telibe kövezett frontján délidőben hanyatt fekvő középkorú utcalakó férfi. Itt sokkal jobb hajléktalanak lenni, mint nálunk – hallhattam. Az utcán italt árusító

fiatal fekete hölgynek felkelthettem az érdeklődését, mert a távolból rám köszönt. Illedelmes ősz hajú, fél kopasz fiatal-ember lévén a magam megszokott módján viszonoztam: huhu. Ez vicces fordításban annyit tesz, hogy: két magyar – mármint Kati és én. A göndör hajú fekete csillag vette az adást és viszonzásul nevetve megismételte az üdvözlésem: színes színfoltként fog megmaradni emléke.

Ahogy utcáról utcára bandukoltunk, kibukott a felesé-
gemből: ez olyan, mint egy spanyol város, csak jóval zöl-
debb. Árnyékos padra telepedtünk az óceánra néző házak
előtt. Pizkosul meleg volt. Kétkerekű kézikocsikon naper-
nyőket és nyugágyakat szállítottak a strandra a culágerek.
Figyelmünket nem kerülte el a gyakori rendőri jelenlét, és a
csoportosan posztoló fegyveres katonák sem: a part menti
sávban közlekedő városi buszokat, amelyeket többnyire
külföldi turisták vesznek igénybe, évente többször is kira-
bolják a fegyveres útonállók. A turizmust nem szabad koc-
kára tenni. Ettől függetlenül a szálloda ablakából látta Kati,
ahogyan egy nő felelőtlenül háta mögé csapott válltáskájá-
ból a pénztárcát egy laza mozdulattal kihalászt a fehér
brazil zsebmetsző: élt a felkínált lehetőséggel. A padon né-
zelődve olyan melegünk lett, hogy Rio ide vagy oda, visz-
szamentünk a hotelbe hűsölni. A város kapcsán megfogal-
mazódott bennünk: a kiemelt látnivalókon és a februári
karneválon túl, lényegében egy sima délamerikai nagyvá-
ros. A nap erejének csillapodásával egy időben elsétáltunk
a strandra fürödni. Ekkor már felhők mögött rejtőzött a nap-
pali csillag.

A homokfövény lejárók alól vízpermet spriccelt fel a
forró homok enyhítésére. Reggeltől kora estig népes a part.
Utca felőli szélében mozgalmas életű futópálya. Sokan vesz-
nek igénybe napágyat napernyővel, de bőven akadnak ho-
mokra letelepedő strandolók is. A jól szituált cingár fekete

férfi és a nála háromszor akkora debella felesége napernyők oltalma alatt strandoltak. Vízbe kíváncsoltunk, ezért megkértük őket a földön hátrahagyott személyes holmink szemmel tartására.

Dívik a strandröplabda és a lábtenisz. Meglepetésre, egy kivételtől eltekintve, nem találkoztunk bármilyen zeneforrással, pedig nagyot lendíthetett volna a hangulaton. Nem akadtunk kitelepült büfére sem. Fiatalemberek vállukon mint egy válltáskát hordták a behűtött limonádét tartalmazó hordókat.

Fordítsunk hátat mindennek. Ha nem gömb alakú lenne a Föld, hanem lapos, és a szemünk több ezer kilométerre ellátna, keletre a Dél-Afrikai Köztársaság nyugati partját pillanthatnánk meg. Riótól Fokváros 6060 kilométerre fekszik: fokváros jelképe az Asztal-hegy a kontinensvándorlás kezdetekor a mai Rio környezetétől szakadt le.

Figyelmünket fordítsuk a partra dübörögve vetődő fehér tarajú hullámokra. A víz hőmérséklete 27 fok. A vízben combközépig álló gyerekek azt játsszák, hogy megvárják az érkező hullámhegyet, majd hasassal rávetik magukat annak tetejére, és vele a partra kiszállítatják magukat. Onnan pedig uzsgyi vissza. Olcsó játék, okos gyerekeknek. A kisebbek szülői felügyelet mellett teszik. Kati csak bokáig merészkedett a habokba, én alapos megfontolást követően térdig gázoltam bele. Az érkező tajtékoknak féloldalt álltam, de még így is egyik-másik hullám akkorát taszított rajtam csípőtájékon, hogy a stabilnak hitt terpeszállásban lévő lábaimat egymásutánban kétszer is kivetette: jól megtermett, arányosan masszív alak vagyok. Ezek a fodrok 60 centiméteresek lehettek. Nyugisabb pillanatokban leguggolva nyakig megmártóztam. Az addigiaknál is hangosabb hullámok érkeztek, előlük a biztonság kedvéért kijebb mentem.

Érdemes volt. Nemrégiben a felszálló repülőgép annyira elkezdett rázkódni, hogy kissé belém költözött a félsz. Hazatérve felhívtam pilóta ismerősömet, akitől a jelenség oka felől érdeklődtem. Léggöri ellenirányú futóáramlásokról mesélt. Nos, ezt a szituációt itt a vízben állva megtapasztalhattam a gyakorlatban. A sekélyebb részben az érkező hullámoknak féldoldalasan álltam. Az érkező tajték a csípő táján egyet lökött rajtam, majd röviddel utána a part felől, hegyi patak sebességével a meder aljában visszaáramlott. Néhányszori ismétlődést követően éreztem, amint az ellenirányú áramlások hatására lábaim erősen berezonálnak. Ereszkedett a szürkület, sétára indultunk.

A kisgyerekesek szedelőzködtek, alig ritkultak a felnőttek. A part menti utak lámpafényei bevilágították a fővenyt. Kilométer hosszan kószáltunk, ezzel búcsúztunk a strandtól és Riótól.

Az utolsó napon Petropoliszba utaztunk. Az egykori portugál származású brazil császár rezidenciáját, majd a katedrális kerestük fel. Mindkét épület az ő nevéhez fűződik. Családjával együtt a bazilikába temették. Jobban járt volna a csoport, ha továbbra is Rióban időztünk volna. Kissé árnyaltabb képünk maradhatott volna róla. Útközben a pihe-nőhelyen akadt a talán jövőbetekintő élmény. Ekkor érett meg a gondolat bennem, hogy egy fatörzset kezemmel jó lenne megnézni. Érzetem, mintha egy finoman megmunkált bőrt simítottam volna. Erre bevillant Amazónia. Kati elkérte tőlem a fehér botomat, és levert a fáról vele egy körte alakú zöld gyümölcsöt – talán emlékeztetőnek.

32. EGYBETERELT NYÁJ – Barcelona (2024)

Sokszok évvel ezelőtt, a körutazás alkalmával a Sagrada Família körbejárására félórát kaptak az utasok. Gaudí építészeti remekéről ekkor szerzett tudomást a feleségem. Első látásra beleszerelmesedett. Hazatérve, a mester életéről és munkásságáról szóló, fotóval gazdagon illusztrált kötetet vásárolt. Ez az utunk alapvetően a régóta dédelgetett újratalálkozásról szólt.

Barcelonát az 1992-es nyári olimpia, illetve Freddie Mercury közismert *Barcelona* című dala tette fel a világ térképére. A 19. század gyermeke volt Antoni Gaudí. Későbbi hírnevét megalapozta a szegényeket és gazdagokat egyaránt tárt kapukkal váró újszerű templom építészeti ötlete és kivitelezése, amely egy gazdag helyi könyvkereskedőnek köszönhető.

Mire a katalán nagyváros repülőteréről a Spanyol térre felszíni közlekedéssel megérkezik a turista, nagyjából képbe kerül a város építészetének közelmúltjával és jelenével. A lakótelepi teraszos házakat az eltérő szín, forma és méretgazdagság jellemzi. A nyúlánk szálloda tetején gombakalapra emlékeztető forma, mintha az épület lenne a szára. A belváros rácshálózatos utcaserkezetében a 19. század végét és a 20. század elejét megidéző, páremeletes lakóházak környezete. A Spanyol tértől kezdődő Aragó út kétszer kétsávos. Közepén széles sétány padokkal, palmafákkal. Jobboldalában szervízút osztja tovább a teret. Érdekessége, hogy a kétszer két sáv egyirányú forgalmat bonyolít le. Máshol ugyanilyen feltételek mellett a kétszer két sávon ellenirányú forgalom haladt. Ezek a megoldások részét képezhetik a gördülékeny városi forgalomszervezésnek. A járdák szélén négyemeletes, kifogástalan frontú épületek. A külső

oromzatokon faspaletta, gipszstukkó. A kapubejáró lépcsőházi része márvánnyal borított, Az emeletre felvezető lépcsősor keskeny. Az ingatlanok belső falvastagsága papírvékonyságú.

Térjünk vissza a közterületre. A mellékutcák parkosítottak. A lakóépületek és a környezet rendezett. A mellékutcákon átvezető zebrához, előbb a főútvonalról a mellékutkába kell betérni, és csak tíz métert követően érkezünk meg a kijelölt gyalogos átkelőhöz. Felfestése eltér a nálunk megszokott zebracsíktól, mert a telibe festett sávok helyett a kijelölt gyalogosátkelő két szélét négyzet alakú ábrák jelzik. Rákanyarodtunk a főútvonalra. A gazdasági nehézségekről csupán egy-két bezárt üzlethelyiség árulkodott, meg az előttük lebattyuzott hajléktalancsapatok. Feltűnően sok az élelmi-szerüzlet. Napközben kongnak az ürességtől. A túlnyomórészt pakisztáni tulajdonosok által üzemeltetett egységek jellemzően éjjelnappal nyitva tartanak. Számos üzletről ránézésre nem derül ki, hogy mivel áll a fogyasztó rendelkezésére. A kirakatüveg mögött a számítógép előtt ülő munkatárs látványán túl semmi más nem utal a tevékenységre.

A város legemblematikusabb része a Spanyol tér és környezete. Rajta két négyszögletes vörös oszlop mered az ég felé. Ennél is látványosabb a körforgalom közepén, a szoborkompozíciókkal gazdagon díszített óriási kör alakú szökőkút. Márciustól köpi a vizet, ősz végétől téli álmat alszik. A tér körül középületek. Adja magát a piros színű Aréna bevásárlóközpont. Negyedik emeletére külső üveglifttel lehet feljutni. Fentről körpanoráma nyílik a tágabb városi környezetre és a közelben magasodó Montjuic-hegyre. A 185 méter magas domb kulturális sport és szabadidőközpont. Nevesített és névtelen botanikus kertek szakaszolják. Elejében a most száraz szökőkút, az ókori világot megidéző oszlopokkal. A Spanyol tér felől meredek lépcsősoron tartunk felfelé.

Alkalomszerűen mozgólépcső váltja. Múzeumok, színház, uszoda és olimpiai stadion, az emblematicussá vált szobor-jelképpel – az épített környezet. A domb tetejéről rálátás nyílik a tengerre is. Akinek fáj a lába vagy csak simán lusta, a városban felpattanhat az 55-ös buszra.

Ha már szóba hoztam a belvárost, rögzítsünk pillanat-képet. Vajon kinek ne lenne elvárása a Katalónia térrel szemben? Addig nem is volt bajunk vele, amíg az egymást félóránként menetrendszerűen váltó utcazenészekre összpontosítottunk. Utána viszont elképedtünk a galambszaros utcák, terek, padok, köztéri szobrok és az elhanyagolt zöldterület láttán. Nem véletlenül alakult így az utcakép. A téren galambokat etető kamaszok csoportja. Fejükön, vállukon madarak billegtek. A teret körbe vevő középületek és az utcakövezet méltó a helyhez.

Szállásunk majdnem félúton helyezkedett el a Spanyol tér és a Marina utca között, ahol az Aragón útról a 433-as házszám után balra vettük az irányt. Pár utcasarkot követően megérkeztünk a Sagrada Família elé. Ezt a területet az 1800-as évek második felében csóró emberek lakták. Mint a bevezetőben említettem, az egyik jómódú katalán könyvkereskedőnek ötlött eszébe, hogy szegények és gazdagok számára egyaránt igénybe vehető templomot kellene emelni. Alapítványa révén kéthektáros területet vásárolt, ahol 1882-ben lerakták a Sagrada alapkövét. Egy évre rá Gaudí lett a főépítész.

1891-ben elkezdődött a keleti szárny építése. A 90×60 méter alapterületű templom – jelenlegi legmagasabb tornya 138 méter – jelenleg is épül, és messze áll a befejezéstől. Aljában altemplom kriptával, amelyben barna márványlap alatt örök álmát alussza a mester. Aki be szeretne jutni ide, annak lehetősége nyílik a 9 órai spanyol, a 10 órai angol és a 20 órai katalán nyelvű mise felkeresésekor. Mi is így kerül-

tünk be az utolsó nap délelőttjén. Az altemplomba száz fő férhet be, feleannyian lehettünk. Fiatal japán párral alkottuk a külföldiek jelképes szekcióját. A ceremóniát öt fős papi alakulat vitte végbe. Tehát a bazilika utcaszintjén altemplom kriptával, felette hatalmas oszlopcsarnok, ahonnan az üvegpadlózaton át lelátni az imaadokra.

Eddig kilenc torony készült el, amely fele a végső számnak. Ezek egy részének építése folyamatban van. Közülük 170 méterével a Krisztust jelképező lesz a legmagasabb. A tizenhét torony szimbolizálja: a 12 apostolt, a 4 evangélistát, Szűz Máriát és Jézust. Aki nem látta még az organikus építészet remekét, ideérkezésekor nagy valószínűséggel meglepi és rabul ejti. Mit láthat a magunkfajta rácsodálkozó? Égbetörő kecses tornyokat és néhányat az épülőfélben lévő jelképek közül. A régi tornyok megsötétedtek. A százévesnél idősebb fehér kő barnás tónusú. A tornyokon homorú mélyedések, amelyek kis méretű kagylódíszítéssel zárulnak. Szabálytalan vonalakkal díszítettek. Az új tornyok visszafogottabbak. Kehelyszerűen szétnyílnak és benne gúlaszerűen felrakott lila, sárga és zöld gömbök. Nincs szoborfaragás rajtuk.

Jelenleg tizenegy kapu fogadja az épületbe belépő látogatót. Mindegyiknek saját elnevezése van például: születés kapuja, szenvedés kapuja, feltámadás kapuja. A főbejáratnak tekinthető kapu felett kőből faragott, zöldre mázolt ciprusfa, rajta fehér galambfaragások. Minden torony és bejárat homlokzat szobrokkal élénkített, amelyek arcosak vagy arctalanok. Csak szabálytalan mértani alakzatok fordulnak elő rajtuk. Többek között: ablakok, szobrok, gömböcskék, kígyó és gyík, valamint vasúti sínből készített keresztre feszített, Krisztust szimbolizáló sematikus alak. Arcát a fejről lelógó lepel takarja el.

Az újabb építésű tornyok világos köve a régiek közül ki-világlik, azoknál kevésbé díszesek. Szabályos és nem szabá-lyos geometriai formák világa. Hat új torony mutatja magát. Tetejük kehelyszerűen szétnyílik. Gúlaszerűen elhelyez-kedő gömböket fogadnak magukba: narancssárga, lila, sár-ga színűek. Hatásuk meseszerű. Mind ebbe hosszasan lehet elmerülni. Százak bámészkodnak körülötte. Egész és félóra-kor a toronyóra kondulása hangjátékkal jelzi az idő múlását. A városnéző busznak itt is van megállója.

A Sagrada Família 2010 óta bazilika. Elkészülte után a vi-lág legnagyobb ilyen épülete lesz. 2006-tól Spanyolország leglátogatottabb épített emléke, megelőzve a granadai Al-hambrát és a madridi Pradot. Akkoriban évi 2,4 millió jegyet értékesítettek. A bazilika továbbépítése jegybevételekből és támogatásokból valósul meg. Évente 22 millió euró áll a munkálatok folytatására. A konzervatív keresztények és a japánok a fő mecénások. A bazilika előtt nem véletlenül le-hettünk szemtanúi a japán fiatalok esküvői fotózásának, és a kimonóban mosolygó japán leánycsapatnak.

Nem állt szándékunkban az FC Barcelona intézményei-nek felkeresése, de mivel hazafelé tartva utunkba esett a közkedvelt katalán futballcsapat látogatóközpontja, bemen-tünk szétnézni. Az emeleten plakátkiállítás mesélt a múlt-ról. Közöttük három magyar vonatkozású is akadt: Kocsis Sándor, Újpesti Dosza (Újpesti Dózsa) és Budapest MTK plakátok révén. A földszinten Bajnokok Ligája serleg Johan Crujff edzősége idejéből.

A másik látnivalóra az utcán találtunk rá. A szállás szimpla ablakán keresztül szokatlan zaj szűrődött be a szo-bába. Rajta kitekintve meglepve tapasztalhattuk, az Európa szerte folyó traktoros tüntetés elérte a katalán nagyvárost is. A kétszer kétsávos főút dugig telt a digitális vezérlésű me-zőgazdasági járművekkel. Összehangolt hangjelzésükkel és

dübögő motorjukkal felforgatták a békés város rendjét. Fél óra elteltével a kormány mögül lemasztak a gazdák és nyomtalanul eltűntek. Spanyol és idegen egyaránt lelkesen fotózott. 22-kor hazaindult a bürokrácia és a rájuk rótt terhek miatt tiltakozó gazdák serege.

Casa Mila (La Pedrera). Az öt emelet magas sarokházat néhány skiccel, vázlattal tervezte Gaudí. 1905–1910 között épült. Gazdag textiltereskedő volt a feleség, az ő megbízásából és pénzéből valósulhatott meg a komplex épület. Az első szintet lakta a Mila házaspár. A legfelső szinten lévő hatalmas alapterületű ingatlan, a felette húzódó padlástér, valamint a tetőtér ma már múzeum. A lépcsőház itt is keskeny, de lifttel is lehet közlekedni. Hosszanti kialakítású a múzeumlakás. Tucatnyi szobája is lehet. Padlója csempézett. A mennyezet fából és kerámiából kirakva. Tágas nappali, háló vendég és munkaszobák. A gyermekszoba ajtófélfája faragott. Másutt ajtólapban faragott fakép. Tágas konyha. A fürdőszobában gyermeknek fémkád, de akad felnőttnek való is. A meleg vizet gázbojler szolgáltatta. A víz-öblítéssel végé mellett bidé. Nem maradhatott el a cseléd-szoba sem. Mindezek mélyreható benyomást nem tettek ránk, de általa rálátásunk nyílhatott a dúsgazdag családok 20. század elejei életterére. A padlástér sima közlekedőútként szolgálta a tetőterre való kijutást.

Odafent mint katonák álltak őrt a Gaudí specifikus kémények (kéményszobrok), és vigyázták az épületet. Az egymást rendszertelen összevisszaságban követő tetőtéri lépcsőzet kéménytől kéményig vezet: koordinációs gyakorlatra minden járóképes ember számára kiváló terep. Különböző színű mozaikcsempékkel borították az egymástól eltérő nagyságú kéményszobrok arcát.

A Katalán tértől a La Rambla sétányon 1200 méter hosszan a tengerpart felé tartunk. Kétoldalt padok, örökzöldek.

Az ilyen helyen megszokott árusok kavalkádjának hangulatával kiegészülve. A feketézőkre jellemző, hogy a földre leterített portékával teli vászon négy sarkára fület varrnak, amelyeket szükség esetén egy mozdulattal batyuvá összerántanak, és már szaladnak is a sípjába fújó rendőr elől. Néhány kéregető elénk perdült, köztük egy szakadt harmincas hazánkfia is. A járókelők jelentős részét helybelinek gondoltuk. Az egyértelműen külföldiek közül a japánok állhattak fel a jelképes dobogó legfelső fokára.

A vízparthoz közeledve az árusoktól a vendéglősök vették át a promenád gazdasági egyeduralmát. A térkövezett sétány végében, magas talapzaton álló, összességében 66 méter magas Kolumbusz-szobor. Aljában fekete kőoroszlánok. Odafentről pazar rálátás a Földközitengerre, és a legkülönbözőbb kategóriájú vízi járműveket magukba fogadó kikötőkre. A toronytól sétatávolságban két strand. A szárazföldről pontonhíd vezet be a vélhetőleg félszigetre épített bevásárlóközponthoz, valamint a mögötte lévő vendéglátóegységekhez. A vízen két szobor, melyek acélkötéllel rugalmasan kapcsolódnak az öbölfenékhez. Tettünk egy kört a félszigetnek gondolt területen, aztán visszafelé indultunk a sétányon, amely alatt kéregvasútként közlekedik a városi metró. Baloldalt hangos utcaszínház csalt közelebb magához. A deszkákon három hölgy hívta fel magára a figyelmet. Hallgatva a produkciót, nem botcsinálta csepűragóknak gondoltam őket. Ennek ellenére csak tucatnyi ember jelentette a publikumot. Közelben a néprajzi múzeumféle, udvarában 34 méter magas középkori ruhákban bábok. Az anyukája mellett álló kétéves kislány kitágult szemekkel nézte a figurákat, talán valódinak hihette azokat: öröm lehet gyereknek lenni.

Térjünk be a Sagrada Família udvarába, amelyre csak csomagellenőrzést követően kerülhetett sor. A főépület elé

lépcsőn lehet feljutni. Odafent két makett. Egyikük az elkészült épületet tükrözi vissza, a másik a véglegeset mutatja. Ez utóbbinak megvalósulását nehezíti, hogy a még szükségessé váló terület egy részét lakóház foglalja el. A hatalmas bejárati kapu előtt állunk, de nem mozdul a lábunk – ezzel mások is így vannak. Annyira elképzelhetetlenül gazdagon díszített a homlokzat és a tornyok, hogy órákon át lehetne újabb apró gyöngyszemeket felfedezni rajtuk. A természetet megfigyelve és azt egyszerűbb vonalakkal visszaadva rajzolódtak meg a szobrok tervrajzai. Minden egyes figura és faragvány egyedi. A képábrázolások jellemzően a bibliai kort hozzák vissza: a számaron utazó nő kezében kisdéd; hátán leölt birkát cipelő férfi; egyik kezében csecsemőt tartó katona, a másikban gyilkos kard, és a mozduló alkart lefogó kétségbeesett anya. Az építész személyes spiritualitása nagy hatással volt a tervezésre. Emellett arra is ügyelt, hogy az épületegyüttes megfeleljen funkciójának. A bejárathoz nem lépcső vezet fel, hanem a természetes altalaj egyenetlenségét visszaadó kemény burkolatú felület: mintha egy földhányás tetejébe kellene felmenni. A templom egyik kapujának a szabad tér felé eső felületéből több centiméter magasan betűk emelkednek ki, amelyekből értelmes szóvá a „Jesus” áll össze. A másik kapu kovácsoltvas. Motívumai: zöld levelek, csiga, szkarabeusz, katica – ezek fémdíszítések. Összesen tizenegy kapu készült el eddig.

A csarnokba belépve a monumentalitás biztosan megérint mindenkit. Teljes alapterülete 5400 m². Belső magassága terenként eltérő: 30, 45, 60 és 75 méter. A belső falak szürkék, de mondhatjuk úgy is, hogy itt minden telibe szürke. Szerencsés esetben a kis méretű ablakokon át bejutó napfény a színes üvegek hatására a nagy szürkeséget a szivárvány vidám színeivel átfesti. Ellenkező esetben a belső

terre rátelepedik a komor szürkeség. Erre intő jelként figyelemztet az emelet magasában megbúvó fekete emberforma alak, akinek kockafeje arctalan. A csarnokot hat méter körkerületű, fatörzseket megidéző, egymást nem szabályszerűen követő márványoszlopok törik meg. Mielőtt elérnék a mennyezetet, előtte egymástól megint eltérő módon, az oszlopok faág szerűen szétágaznak a síkot nem ismerő mennyezet irányába, amelybe legvégül belenőnek. Az oldalfalak magasában karzat vezet körbe, nem látogatható. A csarnok közepén templomi padsor. Egyrészt hivatott szolgálni a bennünket érő hatások magunkba fogadását, másrészt az egész és fél órakor hangfalból felhangzó, furamód tompa hangzású orgonajáték befogadását – rossz volt hallgatni.

Passio-torony. A két régi torony felkeresése előtt a hátizsákokat csomagmegőrző automatába kell tenni, további várakozást követően liftbe kell szállni. Túlsúfoltságba torokkolló kirándulás vár a kupolába szóló jegy boldog tulajdonosára. A két torony között összekötőhídon kell átsétálni. Odafentről kilátás a városra és az újonnan épülő tornyokra. Lefelé méternél keskenyebb, néhol a külső oldalon kapaszkodásra alkalmas korláttal kiegészített csigalépcső vezet le a sokemeletnyi mélységbe. Visszaérkező feleségem a tömeg miatt élvezhetetlen útról számolt be: engem a fehér bot miatt nem engedtek fel.

Kilépve a csarnokból és belépve a Gaudí múzeumba: az építész életének fontosabb állomásai fotókon láthatók, valamint megemlékeznek a két régi torony építéséről is. A szobrok és a kőből faragott díszítések miatt kívülről látványosabb az épületegyüttes.

A Sagradától a Güell parkhoz igyekeztünk. Gyomrunk kedvéért betértünk a helyiek körében népszerű pékségbe. Aki a kiválasztott portékáért készpénzzel szeretne fizetni,

annak előbb a pénzautomatához kell járulnia, és a képernyőn megjelenő összeget be kell dobnia. Utána visszalahat a pultos kisasszonyhoz a finomságért. A kártyával fizető a pultnál mindent egyszerre lerendezhet. Ropogós bagettet harapva és erős kávét szűrészőlgetve a Katalónia téren egy euróért vásárolt nagy méretű térképen megnéztük, hogy a két lehetséges útvonal közül melyiket válasszuk. A belső területek megismerése miatt a kisebb forgalmú utcákon vágtunk neki.

Errefelé is hibátlan homlokzatú lakóházak között, folyamatosan emelkedő járdán igyekeztünk. Kisebb terecske közepén újságosbódé, pultra kitett tucatnyi lappal. A soron következő főút kétszer háromsávós. Pár perc, és a létesítmény főbejárata előtt álltunk.

1900–1914 között épült a Güell park. Az előzetes elképzelés szerint a dombos területen hatvan lakóházat terveztek felhúzni, kettő valósult meg belőle. A főbejáraton túljutva, külső megjelenésükben két mézeskalács házikóra emlékeztető épület. Mesébe illő látványvilág. Tovább sétálva hatalmas alapterületű terasz alá érkeztünk, amelyet mintegy ötven termésköből kifaragott, és enyhén megdőntött oszloperdő támasztott alá. Tetejére lépcsőn lehetett feljutni. A terület ékessége a rajta kigyóvonalban körbefutó, színes mozaikcsempékkel kirakott padsor. Mindenki rá szeretett volna ülni. Kisebb keresgélés után két szabad hely kínálkozott. Negyedórányi átélést követően megpihenve és felfrissülve keltünk útra.

Megérkeztünk az általam csak „részeg” árkádsornak elnevezett kreációhoz. A domboldalba hosszantian vájatot marhattak bele vagy eleve ilyen volt. Nyitott oldala felől a vájat tetejét faragott dőlt oszlopok több tíz méter hosszan megtámasztották. Túlso végében iskolaudvar. A zsibongó gyermekek szertelen hangulata mindig élményszámba megy

nálam. A botanikus kert gyalogosan bebarangolható. Tetejébe sétaút vezet fel. A magaslaton terméskőből emelt kör alakú parányi várimitáció. Rajta három kőkereszt feszít. Innen körpanoráma tárul a városra, és a tengerre is. Az itt-ott elágazó sétatutakon haladva kedvünkre szétnézhattunk a kert egész területén. Örökzöldek, virágzó fák, bokrok. Bal-konszerú kilátópontnál kőpad. Tavasszal szemnyugtató környezet. Ezt tudhatta Gaudí is, mert 1906-tól, a villamos-balesetet követő haláláig, húsz éven át itt lakott. A park legemblematisabb szobra az apró színes csempékből megépített, fentről lefelé irányba nyitott szájjal futó sárkánygyík.

Nem szabad megfeledkezni róla, hogy a centrumból erre tartó menetrend szerint közlekedő buszjáratot, a helyiek kérésének megfelelően, a Google törölte a Mapsjából. Kívánságukat az állandó zsúfoltsággal indokolták a katalánok. Ahelyett, hogy sűrítették volna a járatot vagy a park bejárta-ig emelt díjas célbuszt indítottak volna a város közlekedé-séért felelős vezetői, inkább keresztbe tettek a turistáknak.

Többször is elhaladtunk a szabad fordításban földrajzi iskola épülete előtt, de Katinak csak sokadik alkalommal tűntek fel az udvarban lévő sok méter magas középkori ru-házatú csempearcú bábok. Ezek a figurák ábrázatuk kiala-kításában erősen hasonlítottak Gaudí alkotásaira.

Güell-palota. Az alagsorban kapott helyet a technikai for-radalom megjelenésére utaló istálló és az automobil parkoló kettőse. A lakások belső terei hosszantian húzódtak. A szo-bák jellemző tárgyi kellékei a márványkandallók és a kora-beli bútorok voltak – de lényegében üresen tátongtak. Az igazi érdekesség itt is a tetőn várt ránk. A főképmény tetejé-ben vasbika, sárkányfarokféle díszítéssel. A kéményszob-rok mindegyike egyedi alkotás. Az épülettel szemben lévő lakóházra további három emeletet húztak fel hotel céljából.

Maradva a mi épületünknel, ezt is a Gaudíra jellemző kéményszobrok tették különlegessé. Azok nélkül – szerintem – kategóriájában tucatháznak számítana.

Kívánságlistánkban legvégül ott szerepelt a diadalív és a közelében lévő közkedvelt pihenőkert, a Ciutadella park. A felújítás alatt álló diadalívtól – az 1888-as világkiállításra épült – pálmafás korzó vezetett a közparkig, ahol megtalálható a Zoológiai múzeum és az állatkert is, mamutszobor utalással. A terület simán elmenne botanikus kertnek is, mert összességében a természetet idézi meg széles sétautak és padok kényelmével. Február ellenére itt is számos nyíló virág van.

A terület központi része a csónakázótó. Kora délután a ladikozó kis és nagy kamaszok hangjukkal betöltötték a tere, melyhez hozzátettek a vízimadarak, mint például sirályok, ludak és récék. A szárazföld mélyéből csatlakoztak hozzájuk a varjak, a hullámos papagájok, a városi galambok és további urbanizálódott tollasok. A park magához csalogató zöld oázisként terül el a város középső részén. Sétánk során rátaláltunk arra a kifinomult pénzszerző technikájú középkorú figurára, aki madármagokkal felszerelve várta a szárnyasokkal testközeli kapcsolatra vágyó sétálókat. A jelentkező gyerekek és felnőttek tenyerébe néhány szem magot szórt. Menetrend szerint érkeztek a hullámos papagájok: tenyerbe vagy vállra szálltak – mindenki megelégedtségére.

33. REZERVÁTUMORSZÁG – Dél-Afrikai Köztársaság (2024)

Az utazás kezdetekor, az előzetes felkészülés ellenére is, fehér foltként élt bennem a Dél-Afrikai Köztársaság. A gazdagnak gondolt növény és állatvilág mellett a földrajzi elhelyezkedése is vonzott. A társadalmi viszonyok alakulása pedig kimondottan érdekelt. Azt hiszem, kék bolygónk egyik legellentmondásosabb országába indultunk a feleséggel.

Nem várt meglepetéssel szolgált az odaút. A dubaji repülőtéren járatot váltottunk. A világ legnagyobb befogadóképességű utasszállítójával, az Airbus A380-800-asával utaztunk tovább. A kétszintes repülő befogadóképessége 550 fő. Végében csigalépcső vezet fel az emeletre. Oda lezártága miatt nem sikerült felmenni.

A 64 milliós Dél-Afrikai Köztársaság legnépesebb városából Johannesburgból keltünk útra – a fehérek által elnevezett városok nevét az apartheidet követően helyi nyelvre fokozatosan átnevezte az új adminisztráció. Kétórás buszozást követően megérkeztünk az ország Las Vegasába, Sun Citybe. Az üdülőparadicsommal való ismerkedés előtt eszen pár szó az oda út tapasztalatairól. Johannesburgot elhagyva jó minőségű, kétszer kétsávos aszfalton gurult a busz. A Spar bevásárlóközpont után közvetlenül az út szélén nejlontól összeügyeskedett árudák. Többnyire gyümölcsből állt a választék. Percekkel később feltűnt a fekete város – erre felé így nevezik a csak feketék által lakott településeket. Árukodó a viskókhoz felhasznált építőanyag: bádoggal, fa, nejlon. Ebben a környezetben két vakolatlan, egyszerű téglaház jelentette a gazdagság felsőfokát. 30 m² alapterületűek lehettek. Kert nélküliek, hátul budi. Szemét nincs. Persze van ennél lejjebb is, a hajléktalanság. Szemgyönyör-

ködtető a környezet: dús fű, pálmafák. Az őszi tájban tengerszint felett 1700 méter magasan gurulunk. Nyúlánk kőkerítés veszi körbe a fehérek ingatlanjait. Tetejében többsoros szögesdrót, benne áram. Sajátos luxusbörtön. Akkor építenek ilyen védvonalat maguk köré, ha gyalogos távolságon belül fekete város található. Kitermelt platinabánya meddőhányói mellett haladunk el. A mélyszegénységből való kiemelkedésben reménykedő fekete bányászok egykori embertelen munkahelye. Többük végső sírhelye. Aki bírta szusszal, keresetéből alapszinten eltarthatta az egész családot. Közeledünk célunkhoz.

Érdekes és egyben sokatmondó Sun City története. A 19. században Litvániából kivándorolt zsidó család fia a 20. században könyvelőként dolgozott. Az apartheid idejében a feketéknek a fehérek bantusztánokat kínáltak fel (törvényen kívüli terület), hogy egymás között, a maguk szabta törvények szerint élhessenek. Innen az ország területére csak útlevelemmel léphettek be. Más országokba nem volt érvényes az okmány. Akik vállalták, létrehozták saját gettójukat. A litván leszármazott ilyen adómentes területbe álmodta bele az országban tiltott kaszinóvárost. Tervét megvalósította. A felhőtlen paradicsomi környezet Johannesburg és Pretoria felől is elérhetővé vált autóval. Özönlött a pihenni és szórakozni vágyó, kitömött pénztárcájú fehér bőrű vendégsereg. Beindult a zsíros üzlet. Az apartheid megszűnésével, valamint a lankadatlan adóhivatali érdeklődés hatására a jó szimatú és már dűsgazdag üzletember felkerekedett, hogy Dubajban megépíthesse a Pálmaszigetet. Mint ismert, ezt a tervét is megvalósította. Nos, mi itt, Sun Cityben szálltunk meg.

A több km²-re becsült terület valóban idilli. Elszórtan elhelyezkedő egyemeletes szállodák, apartmanok. A lankás területet dús, süppedős pázsitszőnyeg takarja. Mesebelinek

ható tó, mely a vízi sport szerelmeseinek örömforrása. Közepén sziget pálmákkal. Kissé távolabb a zsetonok és a félkarú rablók ördögi világa. Mini dzsungelen és függőhídon át megérkeztünk a történelem sodrában elveszett város újra kreált világába. A főépület ajtaja előtt mozdulatlanul pózoló gém. Karnyújtásnyi távolságban kerülgettük. A luxushotel elnöki lakosztálya naponta 8000 dollárba kerül. A modern komplexumon túl az elveszett várost felvillantó attrakciók: fából faragott városkapu, homokos tengerpartot idéző hullámfürdő, majmok szoborkompozíciója, kétszer öt szoborelefánt díszsorfala. Helyben vagyunk. Hamarosan visszatérünk ide, de előtte nézzünk szét az 1979-ben létrehozott 800 km²-ren elterülő Pilanesberg Nemzeti Parkban. Feltétlen előnye a maláriamentesség.

Plátós, a nap ellen ponyvával fedett teherautóra szállunk. A fedélzeten soronként két kétszemélyes pad. Telt házas járat. Az egymástól kilométer távolságban lévő őrzött kapukon átjutva megérkeztünk a vadban gazdag területre. Előzetesen a nyitott terepjáróról hallani sem akart Kati, de még manapság is előfordulhatnak addig elképzelhetetlennek tartott csodák: egymás mellett ültünk. A bozótos területet lombos fák ligete oldotta. A további életfeltételeket a mesterségesen kialakított tavak és az állatitatók jelentették. Ráhangolódásnak nagyobb tó. Szélében vízimadarak tollászkodnak. A mederágyban hűsölő vízilovak állnak. Fürdőző elefánt. Egyszeriben lelkessé, figyelmessé vált a társaság. Ha valaki észrevett egy vadat és azt fennhangon jelezte, fékezett a sofőr. Ha a jobb rálátás érdekében szükségessé vált, tolatott vagy arrébb gurult a járművel. A fekete nemzeti parkos vadőr tájékoztatását a magyar idegenvezető találta elénk. A szakember kezében adóvevő. Segítségével a terepen tartózkodó kollégák egymásnak jelezték, merre érdemes gurulni. Folyamatosan kattognak a képrögzítők. Mivel

a környezetbe színeikkel beleolvadnak az állatok, nem könnyű észrevenni őket. A lombos fa teteje fölött zsiráffej. A másfél méter magasra becsült bozótos a szemek elől elrejtí a zebrákat, pláne az annál kisebb termetű kérődzőket és más fajokat. Mindenki úgy figyelt körülöttem, mintha éberségén az élete múlna: természetes életterükben így tesznek a zsákmányállatok is. Én pedig erősen füleltem.

A pazar környezet magával ragadta a feleségemet is. Már esze ágában nem volt a plató közepére összekuporodva leülni, ahelyett, mint a faágon hasaló éhes gepárd, úgy járatta körbe tekintetét. Fullon pörgött. Lelkes gyerekké vált. A fotóvadászat izgalma végleg beszippantotta. A bozótosból a jármű elé öt méter távolságban kilépő elefánttól teljesen odalett. Hangosan irányította, hogy a tökéletes fotó kedvéért merre tartson. Így volt ezzel a teherautó mellé csemetéivel megérkező orrszarvúcsalád esetében is. Kimondottan tetszett neki a faágak végéről lelógó szövőmadarak fészke. Az egyik fán vagy ötven. Két és fél órát tölthettünk a terepen. Nem csak mi, hanem mindannyian elégedetten tekinthettünk a hátunk mögé.

A következő állatokkal találkoztunk: szassza vagy sziklaugró antilop, nagy kudu, varacskos disznó, íbisz, zsiráf, impala, gnú, alföldi zebra, orrszarvú, gém, kafferbivaly, gazella, elefánt, mongúz, szövőmadár, szurikáta, szárnyatlan galacsinhajtó, valamint egy valamilyen citrom előnevű madár. Hangja egy macskaféle erőteljes nyávogásához hasonlított. Az ország nemzeti parkjai közül a közel 20 ezer km²-es transvaali Krüger Nemzeti Park a legnagyobb. Hátránya, hogy nem maláriamentes.

A 21. század embere hogyan tudná, hogy a vadvilág felkeresését követően fél órával, akár épített modern környezetben is teheti a dolgát. Így történt ez velünk is. Teljesen váratlanul ért a felismerés: ennyi idő alatt évszázados, évez-

redes vagy még azoknál is jóval hosszabb időutazás részévé válhattam. Átéreztem a pillanat varázsát, hogy mi minden történt azóta, hogy az emberré válás előtti időkből a mai kor embere megérkezessen a 21. századba.

Hamarosan betekintést nyerhettünk a jelképes időutazás egyik köztes időszakába, a Lesedi Bennszült Skanzenben, ahol öt különböző törzs életmódjával, kultúrájával, táncaival ismerkedhettünk meg. Hol volt, hol nem volt, a kontinensvándorlások kezdetekor Afrika déli csücske (Fokváros) a mai brazil Rio de Janeiro környezetétől szakadt le. A folyamat következtében minden más kontinenstől távol került. Nem árt tudni, hogy 1924-ben a tanzániai Taung melletti mészkőbányából ősi hominida arc és agykoponya részeiből, valamint állkapocsból álló lelet került elő. Akár az emberhez vezető leszármazási vérvonalnak is része lehetett. Korát két és fél millió évesre teszik. Az itt élő népcsoportok az India felé vezető utat kereső portugál hajósok partraszállásaig, 1488-ig teljes körű zárványban éltek. Az élelmet a gazdag állat és növényvilág biztosította számukra. Összhangban éltek a természettel. Esetükben túlszaporodás nem következett be, terület pedig bőven állt rendelkezésükre. A mediterrán időjárás is a kezükre játszott. A fejlettség alacsony szintjén megrekedtek. Földi paradicsomban éltek, nem kellett előre tervezniük. Minden ment simán, mint a karikacsapás. Egy évszázada még háziállatokért cserében keltek el a kiadósorba kerülő lányok. Sokáig nem kerülhetek el a csiklócsonkítást sem. Ma már mindkét rossz emlék a múlté.

A régi házakat és a modernebb változataikat szállásnak értékesítik. Koncerttermük és vendéglátóegységük szerves részét képezi a gazdasági vállalkozásuknak. Hogy utóbbi egységének terméke volt-e a pirított ponde, rejtély előttem, de kérésemre nyitott tenyerembe egy párcentiméteres ropo-

gós falatot tett Kati. A maga módján jelentős méretű eledel bekapásától elbizonytalanodtam, de mivel már rászántam magam, nem volt hátra más, gyorsan bekaptam. Ám nem lett jobb a helyzet ezután sem, mert ha egy kicsit várok még, kiköpöm. Így hát gyorsan ráharaptam. Eme bátor cselekedetsort követően ráérősen rágicsáltam, ízlelgettem az emberiség jövőbeli fehérjeforrását. A mellettem sűrűn pislogó hölgy feltűnő kíváncsisággal érdeklődött a csemege íze iránt: a csirke, a disznó, netán a marha húsára emlékeztet-e jobban? Annyit felelhettem rá, hogy sós. Ráérezve az utastárs gasztronómiai jártasságára, gyorsan hozzátettem: nagyon sós. Hogy a nagy tettnek tartott bogárevés milyen gyorsan vált jelentéktelen semmiséggé, arról csakis a feleségem falánksága tehet: körömnyi darabjára ráharapott, majd simán lenyelte. Ettől teljesen elképedtem, mert az étkezés terén még az otthoni, általa üzemeltetett Lacikonyhában is finnyás teremtés. Tette ékes bizonyítéka lett annak, hogy senki számára nincs lehetetlen.

A búrok (hollandok) által alapított Pretoria és az angolok által létrehozott Johannesburg következett a sorban. Ma már nem Pretoria az ország egyedüli fővárosa, hanem Bloemfonteinnel és Fokvárossal osztozva. Az ideérkező turisták tisztában vannak vele, hogy közbiztonság szempontjából a világ egyik legveszélyesebb országában tartózkodnak. Pretoria belvárosa olyan, mint más hasonló nagyságú európai város 20. század elejei polgári környezete. Igaz, az utcákon négy fehér turistától eltekintve, csak feketék. A lakóházak aljában üzletek. Az utcák tiszták. A buszból biztonságosan tűnik a település. De itt és a további általunk felkeresett városokban is, nem vagy csak szűken behatárolt területen mozogva lehetett szétnézni egyénileg. Az utcákon át tartó kötetlen bolyongás hiánya lett a városnézés élmény. Megle-

hetősen nehéz értelmezni, felfogni. Felismerése viszont emberileg gazdagított.

A polgármester elsősorban a közbiztonságot kívánja javítani. Vissza szeretné csalogatni a fehéreket a belvárosba. Közismert, hogy az apartheid idejében a városszéli gettókba kitelepítették a feketéket. Megszűnésével fokozatosan visszaszállingóztak a belső területekre. Elfoglalták az országot váltó – elsősorban Ausztráliába és Kanadába távozó – fehérek ingatlanjait. Netán albérletet kerestek maguknak, amelyet nem fizettek, és lelakták. A nincstelenségből való kitörés lehetőségétől elzárt feketék többsége továbbra is a mának él. A szocializáltság teljes hiányában a jövőben alig képes gondolkodni. Persze ma már akadnak jómódú feketék is. Többségük a korrupció ingatag létráján kapaszkodott fel mai élethelyzetébe. Napjainkban nem a borszín különbözteti meg az ország lakóit egymástól, hanem a rendelkezésükre álló pénzösszeg nagysága. De mint közismert, mindennek meg van az ellenpárja. A szegény fekete prédája a tehetős ember java. A világon a gyilkosságnak leginkább kitett csoportja borszintől függetlenül a helyi farmerek, akiket gyakran több órás kínzást követően mészárolnak le. Százezer farmerre évente háromszáztizenhárom tragédia jut. Az egyik farmon a nyugdíjas korú gazdálkodó házaspárt az általuk alkalmazott feketék tették el láb alól, miután a szülőpár gyermeke a kért váltságdíjat nem volt képes előteremteni. A polgárok egy rejtett, hadüzenet nélküli háborúban élnek. A hivatalos statisztikák szerint évente mintegy ötvenezer embert gyilkolnak meg, de a valós adat ennek duplája lehet.

Kik lehettek a voortrekkerek? Az ország keleti részére a voortrekkerek, azaz a továbbvándorlók kerültek, a búrok pedig az ország belseje felé vándoroltak. A Voortrekker-emlékmű egy négyszögletes épület. Vártoronyra emlékeztet.

Fali kőképfaragások mutatják be a mai Hollandia területéről származó emberek történetét. Fegyverek nélkül érkeztek hajóikon. Házakat húztak fel. Európai szokás szerint, kerítéssel körbevették. Mivel a feketék számára nem létezett a magántulajdon fogalma, látva, hogy a búrok gond nélkül vadászgatnak ősi területeiken, ezért lazán átugrották a fehérek kerítését és a kedvükre való zsákmánnyal távoztak. Máris meglett a kulturális különbségből adódó feloldhatatlan ellentét. De nem csak közöttük kezdődött el a csetepaté. Gyarmatosító szándékkal partra szálltak az angolok. Területkiszajátító törvényeikkel fokozatosan kiszorították a búrokat, akiknek idővel nem volt hova visszavonulniuk.

Elkerülhetetlenné vált a búr-angol háború. Az erőfölény egyértelműen a hódítók kezére játszott. A világ első koncentrációs táborát a betolakodók hozták létre a búr harcosok kitartásának megtörésére: a hátrahagyott asszonyokat és gyerekeket kerítéssel körbezárt, őrzött területre száműzték. Ebből már értettek a búr férfiak. Az eseményfolyam végén, az 1940-es évektől megjelentek az apartheid törvények. 1990-től került sor fokozatos visszavonásukra. 1994-től a feketék kezében összpontosult a politikai hatalom. A búr emlékművet eredeti formájában meghagyták az elnyomás alól felszabadult feketék, de közelében építettek egy, a maguk sanyarú sorsára emlékeztető mementót. Azóta látszólagos békesség honol a tájon.

Idetartozik a kiemelkedő búr politikus, Paul Krüger története. 1883-ban kinevezték a Transvaal Köztársaság elnökének. Ekkoriban ütött be az aranyláz. Hatására az ország rohamos infrastrukturális fejlődésnek indult. A tengernyi pénz az ország iparosodását is elősegítette. Európai szintű országgá fejlődött. 1899-ben kitört a második búr-angol háború. Krüger felismerte az angolok teljes annektálásra vonatkozó tervét, ezért katonailag ő kezdeményezett, de a túl-

erővel szemben tehetetlennek bizonyult. Az ellentétet később békésen is szerette volna rendezni Londonnal. Nagy-Britanniába utazott tárgyalni, ahonnét eredménytelenül tért vissza. Transvaal Köztársaságot hamarosan a Dél-Afrikai Unióba olvasztották be az angolok.

Felkerestük a Krüger család házát. Az udvarban elnöki szintű luxus vasúti kocsí. Állítólag egyszer rengeteg aranyat szállított el vele. Útközben megállította a szerelvényt és elrejtette a drága fémet. Azóta sem találták meg a kincsvadászok.

A feketék számára Nelson Mandela jelentette a világító fáklyát. A róla elnevezett központi parkban öt méter magas szoborba öntött alakja emlékezik rá.

Visszatértünk Johannesburgba. A tematikus park feladata lett az aranybányászat bemutatása, amely úgy változott autentikussá, hogy egy régi aranybánya területére építették fel a szórakoztató központot. A bányatiszt házának megismerését követően az aranyöntés bemutatása következett. Két szakember lépett a terembe. Hőálló munkaruhát öltöttek magukra. Az elektromos kemence kinyitása után forró levegővel feltöltődött a helyiség: mintha szaunában lettünk volna. A kokillából kiöntött folyékony sárga érc képviselte az aranyat. A bányászat idején kinyert fém 88 százalékos tisztaságú volt. Ezt továbbfinomították, hogy piacképes termék válhasson belőle. A bemutató végén jelképes aranytömbbel lehetett fotózni. Kivételként megemelhettünk a sárga tárgyat. Tenyérbe illő nagyságú darabja, akár tíz kg-nál is többet nyomhatott. Indult a bányalátogatás. Córdobában nem engedtek fel a harangokhoz, itt meg nem mehettem le az aranybányába. A miéltre a hivatalos válasz az volt, hogy sok az egyenlenség, a nedvességtől síkos lehet a járófelület. Hiába érveltem, hogy az élet napos oldalát is sötétben veszem, a szabály az szabály. Egyébként csak egy ér-

dekességről számolt be az aknát járt feleségem, mégpedig, hogy annak a vasszekrénynek a tetejét, amelyben a robbanóanyagot tartották, sátortető zárta, nehogy égő gyertyát tegyen rá valaki. Na, bumm! A park kijárata felé sétálva megelevenedett előttünk a város 20. század elejei épített környezete. Egy ausztrál építész számozott téglákból megépítette, a fényképek alapján megrendelt, talán kéttucatnyi épületet. A távoli kontinensről hajóval szállították ide az építőköveket, és itt rakták össze. Ez sem volt semmi munka.

A város peremén a szállásunk közelében tartózkodunk. Mint említettem, a fehérek a régi városközpontoktól távol megépítették új városrészeiket. Errefelé alig-alig fordul elő fekete, de mindegyiken meglátszik a jólét. Volt csak feketék által látogatott étterem, de a fehérek részéről preferált egységben fogyasztott egy fekete is. Arról lehet szó, hogy ki-ki a kedvenc helyére tér be. Eközben útitárs hölgy perdült melém. Lelkesen tudtomra adta, hogy a közeli Mandela-szobor aljában Braille felirat olvasható. Értettem a célzást. Miután felvilágosítottam, hogy a délafrikai pontírás betűjelei a magyaréval nem megegyezők, már tisztábban látott a témában.

Amíg Johannesburgból az angolok által 1814-ben alapított Port Elizabethbe közel kétórás repülést követően megérkezünk, keressünk valamilyen országon belüli területi ritkaságot. Lelki szemeinkkel máris megláthatjuk a Dunántúl vagy Belgium nagyságú országot, az 1966 óta önálló Lesothói királyságot, amely enklávéként van jelen. A 19. század elejéig javarészt busmanok lakták. Ma a szotó nyelv mellett az angol is hivatalos. Rajta kívül San Marino és a Vatikán is ilyen adottságú állam Olaszországon belül. Elrepült az idő, landolt a gépünk.

A történészek szerint a busmanok és a khoiszanok voltak a terület első ismert őslakói. Az első európai a portugál Bartolomeu Dias volt, aki 1488-ban úttörőként került meg

Afrikát a Jóreménység fokánál. Idáig tartó útjának utolsó Atlanti-óceáni szakasza kacifántosra sikerült. A nagy vízen viharba került hajójával. A part szélétől látótávolságon kívülre sodródott és a kontinensen jóval túlhajózott. Idővel rájött, visszafordult és az Indiai-óceán partjánál vetett horgonyt, a mai Port Elizabethnél. Napjainkban is meghatározó jelentőségű kikötőváros. Fontos pozíciót tölt be az autóiparban is. 770 kilométer hosszú vasútvonal köti össze Fokvárossal. Az egykor népszerű turistacélpont haldoklik. A pár éve közkedvelt delfin show medencéjét betemették. Anynyira leromlott a közbiztonság, hogy ettől az évtől kezdve csak buszos városnézést javasolnak a turistacsoportoknak. Pedig továbbra is remek hely lehetne pancsolásra, vízi sportokra. Óceánpartja dűnékkel és sík homokos fővennyel osztozik. Vize lassan mélyül. Annak ellenére is ideális lehetne, hogy a víz hőmérséklete, a délafrikai kora ősz idején, alig haladja meg a 20 fokot. A partról nézve a víz zöld színű. A szálloda ötödik emeleti ablakából kék. Arra a partszakaszra mentünk le Katival, amelyet előzetesen ajánlottak a csoport tagjainak: csak fehérek voltak jelen. A távoli vad hullámokat a lassan mélyülő homokos mederalj megzabolázta.

Visszafelé ballagtunk. A faragott tárgyakat árusító helyi erőnél megálltunk árat feltérképezni. Később kiderült, üzletben feleannyiért kínálnak hasonló terméket. Az Indiai-óceán partján lévő szállodától a közelben lévő bevásárlóközpontig vezető út, még a sétára ajánlott biztonsági zónába tartozik. Odabent az Európában megszokott márkák. Az élelmiszerárak a hazaiaknál valamennyivel magasabbak. A biztonsági szolgálatot fekete hölgyek látták el.

Ismerkedjünk meg a másik véglettel. A mélyszegénység itt is az élet része. A kikötő rozsdásodó konténereket bocsájtott a szegénynegyed lakóinak rendelkezésére. Így lett nekik párnégyzetméteres óvoda, iskola előkészítő és foglalkoz-

tató. A kocsmában kiadóablakon át történik a kiszolgálás. Ha valamiből kifogy a készlet, egy gyors lábú legény már szalad is a boltba áruért. Az itt élő kisgyerekek egyfolytában mosolyognak: vajon hány éves korukig? Sokuk azt sem tudja, hogy kik a szülei. A munkavállalóknak nem jár nyugdíj. Önmagukról maguknak kell előgondoskodni. A szociális háló keretében nyugdíjat és családi segélyeket folyósítanak számukra. A szociális ápolás az idősekre, a fogyatékosokra és a gyermekekre terjed ki.

Fokváros felé tartva pár órás kitérőt tettünk az Addo Elefánt Nemzeti Parkba. A fehérek errefelé is olyan elánnal húzták meg a vadászpuskák ravaszát egykor, hogy az idő előtti jobblétre szenderülést alig néhány ormányos úszhatta meg. Erre rátett, hogy a tájat betelepítették narancsfával. Lé-dús termésére hamar rákaptak földünk legnagyobb szárazföldi emlősei. Meglett az újabb problémaforrás. A telepések megbíztak egy vadászt, hogy ritkítsa meg az állományt: egy év alatt száznál több négylábú bánatára. 1920-ban létrehozták a mára 2000 km²-re bővült rezervátumot. Néhány nősténnyel és egy hímmel indítottak – a vadállományt további fajok betelepítésével gazdagították. A géntechnológia felhasználásával a kihalásból újra életre keltett kvagga is színesíti a palettát. Kanyarodjunk vissza az ormányosokhoz. Az egyetlen elefánthímnek éppen az ereje lett a veszte. Az első kerítések nem bírtak a többtonnás emlősök vehemenciájával. Az újabb ötlet közel tökéletesnek bizonyult: a hat méter hosszú vas tartóoszlopokat két méter mélyen beásták a földbe. Igen ám, de ezt is kidöntötte a korelnök, és kiszabadult a parkból. Visszacsalogatására sok mindennel megpróbálkoztak a szakemberek, mindhiába. Utolsó ötletük, a kilövés, megtörtént. Azóta egyik oszlopot sem fordították ki a helyéből. Ma már tizenegy csordában hétszáz ormányos rója a tájat.

A már jól ismert kialakítású platós teherautón indultunk a nyomukba. Keresésükkor nem kellett szemet mereszteni. Egyesével vagy csoportosan érkeztek az itatóhoz. A járműtől pár méterre elsétált egy félig letörött agyará hatalmas nőstényelefánt mázsás bébijével. Nem kerültek elénk oroszlánok, de egy távoli bömbölés foszlányát mintha hallani véltem volna. A tájat betérítő bozótos embernél magasabbra nőtt. Egyszer csapott orromba a zöld és az elefánttőrülék szaga. Innen is elégedetten távozhattunk.

Következett a Tsitsikamma Nemzeti Park. Két helyen is kiszálltunk a buszból. Az országúton átvezető hídnál a kanyon mélysége 135 méter. Legmélyebb pontja 214. A közelben hozták létre a világ legmélyebb bungee jumping pontját. 50 euró ellenében 184 métert lehet zuhanni. Második alkalommal a csepergő esőben kisebb túrára indultunk. A cél a húsz percre lévő Indiai-óceán, ahova útja legvégén érkezik meg a Storms folyó. A torkolat túlsópartjára függőhíd vezet át. Kanyargós, egyenetlen és nedves lépcsősorokon ügyeskedve lépegettünk Katival. Fűszerillatú őserdő és a magasból igazán vadregényes sziklás partszakasz a további élmény. Kilométernyi hullámvasút sétát követően megérkeztünk az óceánhoz. A víz tele zordon zord sziklákkal. Ember nagyságú hullámok ostromolták. Itt hozom szóba, hogy bár olyasmi után keletkezett hiányérzetem az út végén, amely nem szerepelt a programleírásban, de nagyon is elkélt volna. Jó lett volna fél napot egy vadregényes tengerparton szabadon eltölteni, egy másikat valahol a természet ölén: nemzeti parkokon kívül nem élnek nagytestű ragadozók, de egyes helyeken előfordulhat például pávián. Egy plusz nap árát bőven megérte volna. Visszafelé tartva másik úton indulva, két függőhídon át jutottunk el az ismert lépcsősorhoz. A magasból nézve magával ragadó volt a háborgó óceán fensége. A lépcsősor levezetett egészen a par-

tig, ahol tenyérnyi területen szálloda épül. Az előtte húzódó főveny kiváló hely strandolásra, vízi sportokra. Következett az ismét felfelé vezető csúszós lépcsősor, ettől kezdve nem kalandozott el a figyelmünk.

Festői lagúna partján fekszik a jómódúak kedvelt üdülővárosa, Knysna, a Dél-Afrikai Köztársaság legnagyobb őshonos erdejével körbevéve: összefüggő örökzöld ma már csak délen, a tengerparti övezetben, és keleten, a peremhegység legcsapadékosabb keleti lejtőin fordul elő. A versenydíszak befejezése után ideutazik például a svájci teniszező Roger Federer is, akinek egyik családi ága délafrikai eredetű.

Tekintsünk vissza a közelmúltra. A kikötő közelsége vonzotta az európai vadászokat, akik alaposan meggyérítették a vadállományt. Az utolsó erdei elefánt mellett a fokföldi oroszlánt is kilőtték. Szintén a fehérek mohóságának eredménye, hogy a környék keményfáját maradéktalanul kitermelték. Helyette építettek vasutat, amellyel a kikötőbe fuvarozták a faárut. A személyszállításra is használt vonalat a 2006. évi földcsuszamlás használhatatlanná tette. Felújítására nem került sor. Másvalami is mesélt a múltból. Például a torony nélküli anglikán templom. Kívülről nagyobb lakóházra emlékeztet. Távolabb 20. század elejei Kereskedőház.

De nemcsak a szárazföldön érdemes nézelődni. Hajóra szálltunk, és a lagúna bejáratát védelmező sziklákig csorogtunk. A víz mindkét szélén függőleges zöld hegyek magasodtak. Itt-ott egy-két turistacsapás. Hosszasan nem lehet ereszkedni rajtuk, mert egy ponttól a fejesugrás következne. A hegy felsőbb részében luxusvillák. Egyike 10 millió euróért kelt el a közelmúltban. A hajómotort leállította a kormányos. A nyílt vízre való kijutás helyén mindkét part szélén sziklafal magasodik. A hajóval járható vízi út szélessége a kijáratnál 60 méter, a teljes 250. Ebédet is kaptunk. A tányé-

ron elem tált tengeri hal porhanyós, de ízét a panír adta. A szárazföldön megkóstoltam a világhírű ínycsésnek tartott osztrigát. Héjából citrom levével megcsurgatva kell kiszűrcsölni, majd borral megküldeni – szól a fáma. Na, én az ilyenektől hülyét szoktam kapni. Üres szavaknak tartom. Meg kell felelni az elvárásoknak, és az emberek túlnyomó többsége hajlik rá. De mint tudhatjuk, a puding próbája az evés. Hogy milyen volt a citrommal meglocsolt osztriga bor nélkül? A helyi öbölből halászott osztriga világszerte kiváló minőségűnek számít, de kilójáért még 5 forintot sem adtam volna. Íze kimondottan hasonlított a semmire – a pirított pondró legalább sós volt, de annak kilójáért sem adtam volna 5 forintot. Szarkasztikus szavaimon az ellenvéleményen lévők rosszmájúan csámcsoghatnak. Az egy deka-grammra saccolt osztriga vendéglői ára 2,20 euró volt: az osztrigát kedvelőknek ezúton őszintén jó étvágyat kívánok!

Fokváros felé robogunk. A buszból óceánparti dűnék és homokos part a panoráma. Közelében fehérek által lakott kerítés nélküli ingatlanok – a közelben nincs fekete város. Pazar kilátópont függőhíddal, amelyen át a partra lehet jutni – ezt viszont nem ajánlják senkinek sem. Több sikeres rablás helye. Másik oldalon zöld hegyek csábítanak kirándulásra. Időközben a főútról mellékútra tért a sofőr. Irány Oudtshoorn, a struccbárók egykori fellekvára.

A távoli időkben Szahara felől érkezett ide napjaink legnagyobb testű futómadara. Természetes környezetben évi tizenöt tojást rak a tojó, kicselezve – a kutya, de a strucc sem tud számolni – évente hatvanra képes a tenyésztőtelepeken. Másfél évesen kerül vágőhídra. A hím tolla a díszesebb. Régen tollát női kalap mellé tűzték. Az autó megjelenése hátrányosan érintette a tollkereskedelmet. A hölgy fején a kalap mellé tűzött strucc toll nem fért el a személygépkocsiban. A világháború is jelentősen csökkentette az iránta való ke-

resletet. Ma elsősorban karneválok kelléke. Sokakat meglephet, de a legerősebb állatbőr a struccé. Cipőt is készítenek belőle. Tojásának úrtartalma huszonnégy tyúktojásának felel meg. A belőle készített rántotta emberi fogyasztásra alkalmas. Három kilométer hosszan képes hetvenötlet futni. Hangja hasonlít a többi nagyobb testű futómadárhoz, a nanduéhoz, az emuéhoz: doboló, dürrögő.

A múltat idéző hotel, amelyben megszálltunk, két érdekesség miatt is emlékezetes marad számomra. Huszonegy éves korában erre járt a későbbi II. Erzsébet királynő, aki egy csésze ötórai teára betért ide. A másik, hogy strucchúst ettem besamel mártással. Elégedetten álltam fel a vacsorázástól. A strucchús vörös hús, ennek ellenére a szárnyasok húzához tartozik. A 18. századi miliót árasztó épület kívülről és belülről is messzemenően elnyerte a feleségem tetszését.

Talán nem meglepő már, de ebben a kisvárosban is előre felhívták figyelmünket a javasolt sétaútvonalakra. A szállodával szemben lévő mellékutcába többedmagunkkal térünk be. Végében feketék piaca, markettel. Érdekes, hogy egyik-másik üzletben olcsóbb a kóla, mint az ásványvíz. Visszafelé jövet egy bedrogozott, hangoskodó fekete okozott némi izgalmat a hölgyek körében.

Ismét úton vagyunk. 1780-ban egy pásztorfiú rátalált a Cango-barlangokra. Az esetet elmesélte gazdájának, akit szolgálai egymáshoz csomózott kötelek segítségével eresztettek le az üregbe. Odalent, kezében mécsessel körülnézett. Azóta több részletben, teljes hosszában feltárták a barlangrendszert. Csak kisebb részét nyitották meg a látogatók előtt. Másfél millió éves a legősibb kőfolyás (az üreg megrepedt oldalfalától befelé irányba növekedő cseppkő). A nagyteremben több százezer éves függő és álló oszlopok. Mivel a tájat félsivatagos terület fedi, az évi csapadék meny-

nyisége maximum 250 milliméter, ezért száraz barlangról beszélhetünk. Engedélyt kaptam cseppkő érintésére (régében egyes turistáknak szokása volt a cseppkövek letörése, és emlékbe hazavitele). Érdekes helyre érkeztünk. A lámpa fényétől az egyik oszlop áttetszővé vált. Ökölrel megdöntve a dob hangjával simán összetéveszthető. Ezt támasztja alá, hogy a fekete idegenvezető hosszas énekét dobolással tetézett produkciónak tartottam mindaddig, amíg a valóságról fel nem világosított Kati. A végén a fehér botomnak köszönhetően én is megütögethettem a rendkívüli zenei képességgel megáldott oszlopot – le a kalappal előtte.

Essen szó a nap vakította tájról. Félsviatagos területen vezet át az országút. Keletre az Indiai-óceán felé, a hegyeken túl sivatag, mely évente 50 milliméter csapadékban reménykedhet. A kistérsegi klímát a különböző földrajzi és légköri együtthatók okozzák. Hatására a területen, a tágabb környezetétől eltérő, flóra és fauna alakult ki. Az utat mindkét oldalon hosszasan méternyi magas kerítés határolja. Okáról konkrét információ nem hangzott el. Két dologra tudok tipelni, vagy ördögszekér járta terület (egymásba gabalyodott szél repítette száraz kórógörgeteg) vagy a gyors lábú struccok miatt. Ám a Port Elizabethtől Fokvárosig tartó szakaszon elvétele fordultak elő futómadarak. Alig lakott térségen keresztül robogott a jármű. Ez már azért is igaz, mert a megengedett legnagyobb sebesség – egy közlekedési tábla szerint – jóval meghaladja a 100 km/órát. Szemből ritkán érkezett jármű. A közlekedés baloldali. A hegység, amelyen átkeltünk, vörös színű kő és mészkő.

Az Európából évszázadokkal ezelőtt, kezükben keresztel ideérkező hittérítők igencsak sokat imádkozhattak saját lelki üdvösségükért – jegyzem meg ironikusan. Noé esetéből kiindulva szemrebbenés nélkül levezették, hogy a feketék isten akaratából szolgának teremtdtek. Sok mindenre

hasznos lehet egy furfangosan kiagyalt bibliamagyarázat. Akire nem hatott a helyi lelki atyamester kenetteljes szófüzére, azoknak a fehérek által behurcolt, a feketék körében ismeretlen betegség valamelyike adta be a kulcsot. A jelen is szolgáltat furcsasággal. A fehérek feketéket alig vettek igénybe rabszolgának, helyettük erre a célra a búrok malájakat hoztak be keletről. Ettől függetlenül nem rúghattak labdába az őslakosok. Az apartheid gyalázatos fél évszázada végleg betett nekik. A jogi végzettségű Nelson Mandela és az anglikán egyházi érsek, Desmond Tutu, mindvégig kiálltak a feketék jogaiért. Később mindketten Béke Nobel-díjat kaptak.

Az 1989-es választások után az elnöki székbe kerülő Clark elnök váratlanul bejelentette a faji diszkrimináció végét: világszerte felkapták fejüket a politikusok. Úgy gondolták a helyi pálfordulást végrehajtó honatyák, hogy négyévente váltva egymást a feketékkel, stabilizálják az ország politikai életét az elképzelésüknek megfelelően. Ebből nem lett semmi sem. A fokvárosi börtönből közel harmincévi raboskodást követően szabaduló Nelson Mandelát 1994-ben első elnökükké megválasztották a faji diszkrimináció ellenesek (akár fehérek is). Most jön a csavar. Jó szándékúan, de kissé átgondolatlanul kitalálták, hogy a munka világában az ország lakosainak bőrszínarányát minden munkahelyen kötelező figyelembe venni. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy tíz munkavállaló közül nyolcnak feketének kell lennie, továbbá egy-egy fehérnek és más bőrszínűnek. Tetszhalott állapotából feltámadt az apartheid szellemisége. A fő baj mégsem ez vele – legalábbis meglátásom szerint. Kár tagadni, az elnyomás ideje alatt is csak a fehérek képviselték a kvalifikált munkaerőt – hogyan másként is lehetett volna: legyen szó a szakmunkástól a mérnökig. Megjegyzem, a rasszizmus idejében a Dél-Afrikai Unió rendelkezett saját

fejlesztésű atombombával. A hatalomváltást követően, saját elhatározásból, a világon egyedülként leszerelték. Piacképes alkotórészeit értékesítetté.

1994-től rengeteg fehér távozott az országból, de még így is sokan maradtak. Közülük jelentős számban kerültek utcára: az apartheid kapcsán erősen megosztottak voltak a fehérek. Az új időszámítás kezdetétől teljesen mindegy volt, hogy milyen képességű fekete foglalja el a fehér szakember helyét. Ezzel egy időben az oktatásba nem fektettek elegendő pénzt. Ennél még a 2010-es Futball Világbajnokság megrendezése is fontosabbnak bizonyult. Azóta a Fokváros–Pretoria–Johannesburg–Krüger Nemzeti Park között megépített nagy sebességű vasútvonal kihasználatlan. Igaz, az alapfokú oktatás kötelező és ingyenes tizenhat éves korig, csak hát a minőség. 2017-ben a felnőtt lakosság egyhete analfabéta volt. A feketékre vonatkozó túlfoglalkoztatás több területen is visszaigazolódott a gyakorlatban: a szállodában a liftgombot nyomogató szakember; a hotel kijárat ajtajánál három köszöngető kolléga; az étteremben a vendég elől az alkalmazott elviszi az üres kávéscsészét, a terem másik végében feltölti feketével, majd a teli csészét visszahozza.

A kereskedelem frontján: a műszaki áruházban nem volt vevő, de az összes pult mögött eladó ásítózott; a hatalmas élelmiszer áruházban malmoztak a pénztárosok, talán kicsivel kevesebben, mint ahány vásárló keringett a polcok között; a raktárban hahotázva szórakoztatták egymást az alkalmazottak. Értem én, hogy a jelenlegi korrupt politikai garnitúra szempontjából létfontosságú a feketék foglalkoztatása, de hosszabb távon visszaüthet az óriási rejtett munkanélküliség, párosulva a piacképes szakértelem hiányával. A politikai rendszerváltás óta az iskolarendszer fejlesztéséhez aligha nyúlhattak átfogóan, márpedig a diákok a naptá-

ri évnél nem nőnek gyorsabban. Mindehhez szorosan hozzátartozik, hogy napjainkban egyre kevésbé a számítástechnika világát éljük, mintsem a mesterséges intelligenciáját. Gyorsan le lehet maradni, immár véglegesen. Ásványkincsekben és mezőgazdasági termékekben is gazdag az ország. Szép számmal érkeznek a külföldi beruházók. Sokatmondó, hogy a világon itt térülnek meg leggyorsabban a külföldi tőkebefektetések.

A valamilyen mértékű gazdasági és társadalmi fejlődést visszaigazolják a 30 m²-resre becsült, egyszerű kialakítású mandelaházak. Évente mintegy kétszázezer épülhet belőle terv szerint a legszegényebb néprétegek számára. De mi utasok sem panaszkodhattunk, mert a megállóhelyeken kulturált mosdók vártak ránk. Továbbra is a sziklaalakzatokkal tarkított festői 62-es úton haladunk. Paarl városban fotószünetre megálltunk. Főutcájáról látható az Afrikaans Nyelv Emlékműve – tizenegy hivatalos nyelve van az országnak – és az a három gránithegy, amelyeknél nagyobb csak Közép-Ausztráliában fordul elő (Ayers Rock).

1652-ben a Holland Keletindiai Társaság hivatalnok, Jan van Riebeeck, tábort hozott létre a vállalat számára a Jóreménység fokától északra. Ezen a helyen friss élelmiszerekkel tölthették fel hajóik készletét a kapitányok. A raktártelepből fejlődött ki a mai Fokváros. A fokozatosan terjeszkedő kolónia Fokföld néven vált holland gyarmattá.

A terület őslakóinak a hottentottákat tartják. Egyediségüket a fura nyelvezetük jelentette. Szélesebben beszéltek, csettintő és füttyentő hangok kíséretével. Ez a népcsoport ma már nem létezik.

Fokváros ikonikus jelképe az Atlanti-óceán fölé 1085 méterre magasodó Asztal-hegy, civil embere pedig az 1967-ben a világon az első sikeres szívatültetést végző Barnard professzor. Akinek kedve támadna a városból az Asztal-hegyre

gyalogosan felmenni, megteheti (aközben találkozhat kötekedő elemekkel is), de a 400 méter magasan kialakított felvonó alsó végállomásától is célt lehet érni. Megérkezésünk másnapján temették el a felvonó kitalálóját, lelki atyját. Fentről többek között látható: a 2010-es futball világbajnokságra emelt vécészsézére emlékeztető stadion, a felhőkarcolók világa, a maláj negyed színes házai, a zöld hegyek, az Atlanti-óceán, a kikötő és a strandok. A platón a panorámán kívül nincs más érdekesség. Kisebb sétával körbejárható. Útközben mély hasadékba tekinthet le a tériszonytól mentes bóklászó.

A városi botanikus kertben a protea száz különböző változatával ismerkedhettünk: fás, bokros és szálas. Az ország nemzeti növényének, a királyproteának 25 centiméter átmérőjű a virágja. A zöld tengerben életnagyságú fémdínók és ragadozómadarak utalnak a növény és állatvilág közös időbeli múltjára. Felkaptam fejemet a szalonnafa (elefántcserje) hallatán. Nem mintha nem ismertem volna leírásból. Mivel savanykás, lédús termését előszeretettel fogyasztják az ormányosok, vettem magamnak a bátorságot, megkóstoltam. Semmi gond vele. Kati a melegházban szürreális aloéfára csodálkozott rá: teljesen csupasz szára és ágnyúlványai Csontváry közismert festményét juttatta eszünkbe. Tanulságos történettel is szolgált a parklátogatás. Utunkba esett egy forrás. Vize a lábunk alatt keresztben, a járókövek között csordogált tovább. Alig értünk túl rajta, a járófelületet honfitársaink kisebb csoportja eltorlaszolta. Egy magával eltelt hölgy alaposan meglepett közlésével: Helyetted estem el – mondta kissé bánatosan. Nem értettem, hogy miért esett el helyettem, mert hát, ha van kedvem, magam szórakoztatására is eleshetek, másnak helyettem való elesésében pedig nem lelem öröömöm. Persze tisztában voltam vele, hogy ezzel a számársággal a fehér botomra célzott.

A Holland Kelet-Indiai Társaság rabszolgaháza következett. A hozzátartozó hatalmas területen zöldségtermesztéssel foglalkoztatták a maláj rabszolgákat. A 19. század elején a lakosság összetétele a következőképpen alakult: 26 ezer fehér, 30 ezer rabszolga (maláj), 20 ezer bennszülött. Régebben a bíróság székelte benne, most múzeumnak ad helyet. Látványos parkban sétáltunk az Afrika múzeum felé. Útközben bátor kanadai szürke mókusokkal lehetett fotózni, de akadt közöttük egy fehér is, mutatóba. A padokon fekete hajléktalanok verődtek össze. Távolabb egy hasonszőrű fehér ült, tőlük elkülönülve.

Az Afrika múzeum kihagyhatatlan, pláne, ha bőven van idő rá. Elöljáróban érdemes szóba hozni, hogy a leletek alapján körülbelül 250 millió évvel ezelőtt ősszállatok népesítették be a területet. 2040 ezer évvel ezelőtt kiscsoportokban khoikhoi és szan törzsek éltek világukat errefelé. Kezdetleges szerszámokat használva vadásztak, halásztak. Belőlük nőttek ki magukat a busmanok, akik a mai napig a Kalahárimedencében élnek. Körbenéztünk a mesélő falak között: féltonnás meteoritkő; ősi busman sziklarajzok; emberméretű és miniatűr arcmaszkok; kitömött vízi és szárazföldi állatok. Kissé megkopott bundájú oroszlán. Fura kinézetű állat követte. Latin nevét lefotózta Kati. Hazatérve beazonosította: földimalac (érdemes fotójára rákeresni). Látható volt a már kipusztult kvagga egyik kitömött példánya is. A leölt állat bőrén húsnymok maradtak. Mintát vettek belőle a szakemberek. Mivel bebizonyosodott, hogy az Alföldi zebra alfajáról van szó, ezért a faj egyik nősténye közreműködésével, génmódosítással újrateremtették (többek között ezért is érdemes az oktatásba beruházni).

A közelben lévő erőd, amelyet egyszer sem sikerült bevennie az ellenségnek, a 20. század elején funkciót váltott.

A történelmi falak között Helytörténeti kiállítást nézhettünk meg. Az első portugál hajósról festmény emlékezik meg.

Mint említettem már, a város három börtönét is megismerhette az apartheid ellen következetesen küzdő Nelson Mandela. Másodjára a parttól hat kilométerre lévő börtön-szigeten került rács mögé. A rabok kőbányászattal segíthették az idő múlását. A politikai váltást követően a kikötőből három hajó szállította oda az érdeklődőket. Azóta két jármű feladta. Egy jár még, de ha elromlik, vélhetőleg vége a viszonylatnak. Az egyik körzet rendőrségének szintén több helikopter állt rendelkezésére. Mostanra csak egy használható. Így épül le fokozatosan mindaz, ami működik még.

Az óceánpartról a szállodáig felvezető kétszer kétsávos aszfaltcsík hűen tárta elénk az ország egymásnak ellentmondó viszonyait. A főút mellett egy ponton lehangoló informális telep alakult ki (sátrak, bódék, nejlonviskók világa). Arrafelé fehér ember nem jár, inkább kerül pár háztömbnyit. Közelében Ferrari autószalon várja a kuncsafatokat borszíntől függetlenül. A szállodánk környéke már ismét tipp topp: üveglakóházak, üzletek, irodaházak. Jól öltözött feketék sétáltak el mellettünk. Futócipőben iramlottak tova a fehér fiatalok.

Hout Baytól a közeli fókaszigethez turistahajó közlekedik. A negyedórás út végén hímfókákat lehet lencsevégre kapni. Eközben a helyhez illő produkció zajlott a parton. Műanyag vödörből, a már évek óta odaszoktatott fókát halal etette egy hatvanas fekete. Nem az állat szaga csavarta az ember orrát. Vége lett a műsornak. A fóka fogta magát, és fejest ugrott a vízbe. Körbenéztünk a szibárusok standjainál is. Aki ilyen helyen szeretne ajándékot vásárolni, az elsőnek bemondott árból 40 százalékot simán lealkudhat, de a feléért is megkaphatja. Túljutva rajtuk, a biztonság kedvéért inkább visszafordultunk. Fókák úsztak az öbölben. Egyi-

kük váratlanul kiugrott a partra, nem kis ijedtségére a bámészkodóknak.

Buszra szálltunk a csoporttal, hogy több célpontot is felkereshessünk. Simon's Town közelében egy korláttal lehatárolt gyalogút végében állunk. A homokos parton félszáz 30 centiméter magas úszómadár napozik. Többsége ágakból összerótt jelképes fészkén ülve teszi. Amolyan csendélet. A végére egyikőjük mégis csak megszólalt. A buszparkolótól a Cape-félszigeten magasodó, három oldalról óceán határolta világítótoronyig kilépve, az emelkedők és a lépcsők is megszuszogtattak bennünket. Aki odafent meglegedetten felsóhajtva azt képzei, hogy balra tekintve az Indiai-óceánt látja, ellenkező irányban pedig az Atlantit, az téved: Fokvárostól 50 km-re délre vagyunk. De annak igaza van, aki úgy véli, a Jóreménység foka eléréséhez előbb vissza kell térnie a buszmegállóhoz. Ott két lehetőség között választhat. Ha sportosabb alkatú, akkor előbb sziklának felfelé kell tartania, majd lefelé (így tett a feleségem). A kényelmesebbek aszfalton tehetik meg az utat. A helyet tábla jelzi.

Ezek után már csak egy kérdés vár megválaszolásra: hol található Afrika legdélebbi pontja? A Tű-fok (Agulhas-fok) a Jóreménység fokától 150 km-re délkeletre fekszik, és körülbelül fél szélességi fokkal, tehát 55 km-rel délebbre – az egyenlítőtől északra ugyanilyen távolságban található például a ciprusi Limassol város. Egyben az Atlanti- és az Indiai-óceán hivatalos választóvonala is. Mivel az óceánok áramlatai itt találkoznak, és a partjainál sekély a víz, a Tű-fok hírhedt a tomboló viharokról, valamint az óriási, akár 30 méter magas hullámokról is.

A közeli L'Agulhas városka egy isten háta mögötti település benyomását kelti (a hely erősen felkeltette érdeklődésemet). Utólag kár, hogy nem mentünk el oda (nem szerepelt a programban). A sikeres hely-beazonosítást követően

térjünk be az ország első borgazdaságába, a fokvárosi Constantinába. A termőterület másfél km²-en terül el. Borai királyi borok. Európa számos uralkodója hörpintette. Öt fajta bor kóstolására nyílt lehetőség. Nem vagyok antialkoholista, de a legritkább esetben nyúlok borospohár után. Most egy jelképes pohárkával koccintok a Tű-fok egészségére!

A fokvárosi szállodában elfogyasztottuk az utolsó reggelit. Az út során messzemenően elégedettek lehettünk az élénk kerülő ételek minőségével és mennyiségével. Kezünkben a mindenes kártya. Beszálltunk a liftbe. A leolvasóhoz tartott plasztik lap kódja indította a járművet. Gyalog is vehettük volna. Ebben az esetben a lépcsőházban csak az első emeleti ajtót nyitotta volna. A zárt folyosón fekete biztonsági őr tartózkodott. Mi pedig elindultunk várost nézni.

Ünnep lévén kevesen koptatták az utcakövet. Mondhatnám, semmi különös, de a csoport tagjait végig közrefogta a magyar és a helyi idegenvezető. A belváros eme részét, ahol Desmond Tutu anglikán érsek temploma is áll, csak feketék lakják. Éppen nyitott a szabadtéri piac. Ha fizet a külföldi, valaki figyel, hova teszi a visszajárót. De nem csak kereskedőből akad bőven, rendőrből is. Önmaguk miatt is szükség van rájuk, meg az idegenforgalomból származó bevétel is fontos az ország számára.

A maláj negyed színes házai üdítően hatottak. Lakóit nem veti fel a pénz. Az ország egyedüli muzulmán hitű polgárai. Minaretjük csöppnyi. Hiába tapasztaltuk mindezeket testközelből, alig értjük. A régi kikötő területe a fehéreké és a jómódú feketéké. Itt a pénz megszűnteti a szegregációt. Van itt minden: bevásárlóközpont; számtalan vendéglő; a világ egyik legnagyobb tengeri akváriuma; mesterségesen kialakított öblök, elforgatható híddal; járőröző rendőrök.

A komplexum szélében, az erősen tűző nap ellenére is, szerettünk volna néhány vízből felvetődő delfint megpillantani: majd legközelebb – gondolhatták bánatunkra.

A dubaji átszállás idejétől eltekintve, Fokvárosból Budapestre több mint 15 óra repülést követően megérkeztünk. Valamit megéreztem a rezervátumországból, ami gazdagított, de nem elégített ki. A végén úgy jöttem el a fekete kontinens legfejlettebb államából, hogy számtalan megválaszolatlan kérdés maradt bennem. A mélyebb tartalmat nem ismerhettem meg, csak a csomagolást.

34. CSEREPES VIRÁG – Madeira (2024)

A magyar fapados légitársaságtól, amennyiben a látássérült utas jegyvásárláskor egészségi állapotát bejelöli, úgy ő és kísérője ingyenes ülőhelyet kapnak. A két ülőhely nagy valószínűséggel a 36. sor a-b vagy az e-f helyekre fognak szólni. Az ablak mellett a jogosultnak kell helyet foglalnia, középen a kísérőnek. Mindezt azért jegyeztem meg, mert a c-helyen is ült valaki. Vele az út során nem beszélgettünk. Közelebbi kapcsolatba a funchali repülőtérrel kijutás, és a buszra várakozás közben kerültünk vele. Lényeg, hogy ő taxit kérészt. Aközben a városba menetrend szerint közlekedő busz megállójában várakoztunk. Odajött hozzánk és felajánlotta, hogy baráti alapon tartsunk vele. Az út végén a ránk eső részt ki szerette volna egyenlíteni a feleségem, de erről halani sem akart a portugál férfi.

A Gabo Girao Skywalk nem más, mint az Atlanti-óceán fölé a sziklafalról 580 méter magasból kinyúló üvegaljú kilátóterasz. A fővárosból a külső végállomásra a 7-es busszal tartottunk. A régi építésű házak közül kimagaslottak a lakótelepekre jellemző, néhány épületből álló, szigetszerűen elhelyezkedő magas lakótömbök. Ezt a síkvidéki embernek csodaszámba menő környezetet többször is bejártuk, de erről később. A tömegközlekedést a Volvo buszok uralják: akár köhög a motor, akár nem, a fékrendszernek satunak kell lennie, és az is. Itt tapasztaltuk meg először, hogy egy sorban három plusz két ülés található. A háromüléses rész külső ülésének nincs karfája. Ez érthetetlen, mert a hajtúkanyarokkal tűzdelt utak következtében, könnyen padlón található magát az utas. Lépünk be a kilátó területére. Amikor megérkeztünk az üvegaljú kilátóhoz, amelyhez a szikla tetejéről pár lépcsőfok vezet le, ellentmondást nem tűrve

megkért Kati, hogy előbb én lépjek rá, mert ha nem szakad le alattam, akkor őt is el fogja bírni. Nos, mi mást is tehettem volna, bevállaltam a nem létező kockázatot. Alattunk a mélyben a függőleges sziklafalnak csapódtak a hullámok. Milyen a kilátás? Nagyjából déli irányból tárul elénk az óceán. Akinek még a sasénál is élesebb a szeme, az a 400 km-re lévő Kanári-szigeteket is láthatná. Kelet felé tekintve 500 km-re Marokkó partjai tűnnének fel. Gyalogosan indultunk vissza a főváros felé.

Az aszfaltról levadára váltottunk. Teljes hosszúságuk közel 1400 km. Kőből megépített fedetlen csatornák rendszere, melyeket régen a cukornádültetvények öntözésére építettek. Napjainkban elsősorban a banánültetvények vízellátását segíti elő. A hegyekről összegyűjtik a csapadékot és a fölösleget levezetik az óceánba. Szélükben változatos szélességű karbantartó út, amely egyben turistacsapás is. Több száz lépcső várt ránk hosszan elnyúlóan, rámpákkal megszakítva. Burgonyával és újhagymával beültetett kiskerti teraszok tűntek fel a banánfák alig létező árnyékában. A lepedőnyi telkeket földszintes lakóingatlanok váltották. A portákról békés kutyák szemeztek velünk, míg acsarkodó fajtársaik keményen megugattak. Hogy az általunk járt levada iránya nagyjából követi az országot, arra abból következtethettünk, hogy néhány helybeli, kezükben tömött szatyrokkal kapaszkodott felfelé a lépcsőn. Mivel Madeira lényegében síkmentes területnek tekinthető, ezért a helyieknek legalább egyszer ki kell sakkozniuk, hogy melyik buszmegállótól könnyebb a megvásárolt áruféleséget hazacipelni.

A sziklák, amelyek közrefogták a levadát, tele szebbnél szebb kaktusszal, pálmafával, valamint fehér, sárga, piros és lila színekben virágzó növényekkel. Mint látnivaló, szép-szép, de itt élni, ahhoz ide kell születni. A lábamat váratlanul

erősen megviselte a lépcsőzés. Az országúthoz megérkezve megkönnyebbülten vettem tudomásul a vegyes üzemeltetésű kereskedelmi egységet: élelmiszerbolt és hörpintő.

A tágabb és szűkebb természeti környezet lebilincselő. Az aszfaltcsík, amely elvezetett mellette, a 7-es járat útvonala. Mégis olybá tűnt, mintha huszadrangú bekötőút lenne. A megállóhelyet nem jelezte semmi sem. Az italbolt nem létező bejárata előtt keresztben, az élet kolbászfalatjának javát már megevett, kékes árnyalatú szemű kutya hasalt. Az előtte lévő tálba húsos ételt tett a kocsmáros hölgy. A korántsem karcsú derekú páráról kiderítette Kati, hogy egyik szemére sem lát. A kocsmaszolgáltatást vettük igénybe. Négy nyugdíjas verte a blattot. Letelepedtünk a közeliükben. Régen esett jól megpihenni ennyire. Frissítőnek kólát vásároltunk. Szokásommá vált külföldön, hogy mindenhol megkóstolom. Itthon egyre ritkábban, mert pocsek. A hetvenes években a két kólafajta íze karakteresen eltért egymástól, és kiváló minőségűek voltak. Hozzá képest a maiak lötytyök. Külföldön eddig a hazainál csak jobb minőségűre találtam, de azok is jellegtelenek, könnyen felejthetők.

Fájó lábam miatt nem egykönnyen álltam talpra, mégis gyalogosan folytattuk. Testközelből szembesülhettem az utak szerteágazó kavalkádjával. Itt aztán valóban képben kell lenni minden egyes kanyarral. Zsákutcába tévedtünk. Takaros családi házak között nézelődhattunk. A nyitott ablakon át pengetéssel kísért ének szűrődött ki. A közutat és a zsákutcát mély, sűrű növényzettel fedett nyiladék választotta ketté. Visszafordultunk. Hullámvasútszerű nyomvonalon törtünk előre. Mivel az eltévedést másodszorra nem kockáztathattuk meg, ezért kétszer is útba igazítást kértünk.

Camara de Lobosba az országút szélében haladva megismerhettük a gyalogos közlekedés veszélyét. Hajtúkanyar következett. A külső íven haladtunk. A hátunk mögül és

szemből is személygépkocsi közeledett. Hármas találkozás lett belőle. A szemből érkező jármű előttem párcentiméterrel állt meg. A helyi úrvezetők csontra tisztában vannak a járműveik és a saját képességeikkel. Csak elvétve fordulhat elő, hogy két madeirai egymással karambolozzon. A helyi útviszonyok az anyatejjel együtt ivódhatnak zsigereikbe. Jól tettük, hogy gyalog keltünk útra.

Egykori halászfaluban kötöttünk ki. A helybeliek már csak elmesélésből ismerhetik az ősrégi mesterség csínját-bínját. Két fő érdekessége van a miniatűr településnek. Alacsony szikla lapos tetején találtunk rá az 1419-ben elsőként partra szálló portugálok hajójának élethű mására. A fedélzet felépítménye az árbóccal együtt hiányzott róla. Elképzeléséhez adaléknak, hogy a hajótest fenékborítása és a fedélzet korlátjának teteje közötti távolság két és fél méter. A kontinentális Európától körülbelül 700 kilométerre akár 35 méter magas hullámhegyek tetején lavíroztak vele. Nem semmi fickók lehettek a korabeli hajósok, de előttük ezer évekkel más népek fiai is szelték a habokat, például a Földközi-tengeren.

A másik említésre méltó momentum a Churchill-öböl. Nevét az ellentmondásos angol politikusról kapta, aki 1950-től gyakran megfordult itt, nem mint politikus, hanem mint műkedvelő festő. Kedvenc alkotóhelye volt a parányi öböl. Milyen a környezet? Bal oldalt függőlegesen alászakadó zöld sziklafal. A zavaros vizű öböl partján óceánra nyíló erkélyű apartmanok. Négy étterem áll rendelkezésre. Közben élvezik az ízek harmóniáját, és kortyolnak egyet a vendégek, aközben fél szemmel rápillanthatnak Churchill közel életnagyságú szobrára. Mi pedig felhagyva a bakancskoptatással, elindultunk a buszmegálló felé.

A funchali buszvégállomás közelében sárgára festett erőd, amelyben előzetes információnk szerint, Kortárs mű-

zeumnak kellett volna lennie. Vasárnap zárva. Kedden kiderült, volt múzeum, nincs múzeum. Enyhe kárpótlásnak az épület előtt két százéves működőképes automobil csoda.

A 65-ös járattal Santana települést céloztuk meg. A 40 kilométer legyintésre méltó távolság lenne máshol, de itt nem. 110 perc kell hozzá. A déli és az északi part között hegy, és hegy. Aki részt vesz egy ilyen utazáson, amelynek retúrjegy ára 9,40 euró, az elmondhatja magáról, hogy domborzatilag valamennyire megismerte a szigetet. A két végállomás között két dologra ne számítsen senki se: egyenes útra, és sík terepre. Funchal legmagasabb pontja alulról súrolja a 600 métert. Először a ködbe gurultunk bele, majd az esőbe. A tájat eleinte lombos erdő uralta sárga virágú növényzettel, tűlevelű váltotta. Kezében GPS-sel leszállásra készülődött egy fiatal lány. A semmi közepén megállt a járat. Figyelmességéből az úti cél felől érdeklődött a sofőr. Hamarosan kiderült, a következő megálló lesz a keresett levada kiindulópontja. Elgondolkodtatott az eset. A GPS-ben és önmaga csalahatatlanságában annyira megbízott az alig nagykorú hölgy, hogy a legkézenfekvőbb személytől nem kért megerősítő visszajelzést. Neki talán már a valóság volt a művilág és fordítva. Két tucat házból álló települések az épített látkép. A teraszos földművelés burgonyát és újhagymát gyümölcsözött. Ma ez már kevés lehet a boldogsághoz. Talán éppen erről árulkodtak a frissen elhagyott vagy már dűledező házak. Az út vitathatatlan derűjét az öntudatra ébredő busz humora szolgáltatta, ugyanis útközben kétszer is megszólalt magától (hangosan felnevetett a sofőr).

Egyvalamiért utaztunk Santanába, mégpedig a buja természeti környezetben több méter magasból aláömlő vízesés élményért. Külföldi oldalakról annyit sikerült előzetesen kideríteni róla a feleségemnek, hogy a település központjától két kilométerre található. A róla készített fotók mágnesként

vonzották Katit. Jó irányba indultunk el. Már túl jártunk az iskolán, amikor megzavart bennünket a zsákutcának tűnő környezet. Hamarosan kiderült, tovább előre. Erdőben nyomultunk. Brekegéstől hangos patak mellett lépkedtünk: nádas, citromfa és burjánzó vegetáció. A magányos porta zárt fala mögül mekegés és kukorékolás hallatszott. Jó helyen járunk – gondoltuk. A közeli műúton kezében GPS-sel egy hölgy érkezett. Információját alapul véve haladtunk tovább. A közeli körforgalomnál két helyi ember közmunkát végzett. A hölgy elkísért bennünket a vízesés közelébe, majd kezével irányt mutatott. Dzsumbujon keresztül csörtettünk, mígnem előre ment Kati. Hamarosan fancsali képpel tért vissza: a vízesés, tehát a zubogó magassága, a métert sem éri el. A neten lévő fotó, és a hozzátartozó szöveges információ sima félrevezetés volt. Próbálkoztunk másik irányba is, annak is más lett az eredménye. A településre jellemző nádfedelees házak, és egy reményt keltő levada, mely vezetett a patak mellé, de a végén sűrű növényzetbe torkolt. Amiért jöttünk, nem lett meg, de se baj, örüljünk annak, amire rátaláltunk. A település földszintes házakból álló világvége porfészek. Kupola nélküli temploma újdonság-számba ment. Egyik üzletében sportdíjnak serlegeket árultak. Ennyi és nem több.

Az ősidők óta a tizedik századig lakatlannak tartott sziget első ismert felfedezői a vikingek voltak. Napjainkban negyed millióan népesítik be. Személyhajó kikötőjében, a Velencétől Madeiráig és Madeirától Hamburgig közlekedő, úszóvárosok váltották egymást. A mólók tövében ráismerünk a Dél-Afrikában feltalált, és a világ számos területén meghonosított, dugóhúzó névre keresztelt betonhullámtörőre. Ágai négy irányba szétágaznak. Keskenyedő végeik méteres átmérőjűek. A tömött sorokban egymás mellé telepített műtárgyakat a leghatékonyabb hullámcsillapítónak

tartják. Az 1497-ben alapított főváros óvárosa zsebkendőnyi területű. Szobanagyságú lakóházainak ajtói alul és felül is nyithatók. A felső rész üvegezetlen ablakként hasznosul. Az utcára nyíló ajtókat fiatalok virágokkal vagy emberalakokkal színesre mázolták. Fantáziát nem leltünk egyikben sem. Villámötletként megfogalmazódott bennem az én képem: a fenekén ülő házőrző jobb mancsát ásító szája elé teszi, miközben a bal füle félig, míg a jobb teljesen lekonyul. Ezt a városrészt a vendéglősök uralják: az egyik étterem előtt az étkező vendég a láthatóan hóka sült halat a tányérja szélére félretolta, és megpróbált a körettel jóllakni. A központi Pingo Doce-élelmiszeráruházban kiváló meleg konyha üzemel. Minimum feleannyiért kínálja a súlyra árusított ízletes ételeit.

Április második felében kerestük fel a szigetet. Ebben az évben májusban fogják megrendezni a virágkarnevált. Kopácsolás és fúrás zaja verte fel a rendezvény központi területét. Épültek az árudák és a színpadok.

Aki háttal áll a nagy víznek, 600 méter magas hegygel találja szembe magát. Régen két önálló település élte napjait a magaslaton, azóta a főváros közigazgatási részeivé váltak. Mivel csak a hazai Decathlon kínálatát ismertük, kíváncsiságból felvettük programnak a sportáruházat. A központból a 8-as busszal értünk célt. Áruválasztéka hasonló a hazaihoz, és az árak is hozzávetőlegesen azonosak. Csekély zsákmánnyal távozva az áruházból, Kati éles szeme kiszúrta a városi temetőt a távolban. A 120×200 centiméter alapterületű, egymást sorházként követő kripták kis házaként hatottak: üvegajtó, piros cseréppel fedett sátortető. A fegyveres testületek tagjainak közös síremlék járt, egyben temetkezési helyül is szolgált számukra. Az urnafalak hossza a megváltozott temetkezési szokásokról vallott. A látogatás pozitíven hatott ránk. Leindultunk a hegyről. Egy dara-

big a tömegközlekedési járat útvonalát követtük, mígnem jobbra egy erősen lankás területre épült lakótelepi miliő bevonzott bennünket. Az ingatlanok közé olyan meredek út vezetett le, hogy kis híján orra buktunk. A járdával párhuzamosan két hat szintes ház húzódott. Az egyes emeletek vízszintes síkban tornyosultak egymás fölé. Ezt úgy érték el a tervezők, hogy míg az utcaszint magasabban fekvő végében a ház földszinti része a talajon nyugodott, addig a túlsó vége alatt garázsok lettek kialakítva. Az ingatlanok között pálmafák, virágzó bokrok tucatszám. Az ablakokból kíváncsi nyugdíjasok lesték a rendet. Róluk jutott eszembe az utcai közlekedés mikéntje: lábizomzattal és tüdővel egyaránt bírni kell. A teljes várost sűrű buszhálózat szövi be. A központba tartva a lefelé lévő megállót érdemes megcélolni, visszafelé az ingatlannál magasabban található. Ilyenképpen csak lefelé kell sétálni, az meg nem olyan megerőltető. Az utcaszerkezetet döntően a terepviszonyok határozzák meg.

Visszaterelődtünk a főúthoz. Közvetlen szélében széles mély völgy. A belőle kimagasodó lakóház hatodik emelete ért fel az utcaszintig. Ebbe az irányba értelemszerűen csak ettől a magasságtól nyíltak ablakok. A sok érdekességtől kapkodtuk a fejünket. Kívülről viszonylag jó állapotúnak tűnő, de repedezett homlokzatú épületek váltak meghatározó utcaképpé. Oka lehetett talán a nem megfelelő szerkezetű talaj is. Egy ponton megvakartuk a fejünk búbját: merre tovább? A veszély abban leselkedett ránk, hogy számos út alagútban folytatódott, és oda nem kíváncszott a feleségem. Ezúttal a női szimat vált be. Délben a szieszta idejére bezáró ruhabolt és városi közintézmények mellett poroltunk el. Mire megérkeztünk a buszvégállomásra, csupa újdonsággal gazdagodva inthettünk ideiglenes búcsút a hegynek.

Váratlanul ért a lesújtó hír bennünket, de elsősorban Katit, hogy az előre befizetett óceánpanorámájú levada-túrát az utazásszervező iroda indoklás nélkül lemondta: nélkülem ment volna el. Mi van olyankor, ha ilyen előre megrendelt programokra alapozza utazását a megrendelő, és azt sorra lemondja a szervező cég. Ráadásul a helyi iroda hazugul azt jelezte vissza a Get Your Guidenek, hogy a feleségem mondta le – reklamációnkat követően az utazásközvetítő cég a befizetett összeget visszautalta a számlánkra.

Lett egy szabadnapunk. Guarajut választottuk, ahol egyszer jártunk már. A Krisztusszobortól a kilátóig hosszan tartó, rossz lépéstávolságú lépcsősor vezet le, amelyet ezúttal kihagytam. A tenger szintje felett pár száz méter magasan lévő kilátópont területe pár négyzetméter. A panorámát középen sziklafal gátolja. A látottak mégis teljesen kielégítették Katit. Visszatért hozzám. A közelből funiculár igénybevételevel is le lehet jutni a partra. A szerpentint választottuk. Tavaly hangfelvevő nélkül érkeztem ide, most ott lapult a hátizsákban. Az óceán öklömnyi köveket görgetett a köves partoldalban. A tavalyi szélcsend helyett fújt a szél, de ennek ellenére mégis sikerült az egymásnak sodródó kövek koppanását rögzíteni. Keskeny, köves és rövid sík partszakasz szolgálja a fürdőzőket. A lencse és a babalakú bazaltkövek világosbarna, valamint világosszürke színűek. Egymásra dobálva hangjuk élesen csengő. A strandot körbe ölelő hegyoldalt vörös sziklák alkotják, rajtuk kaktuszok. Távolban sötétkék víz a panoráma. Különleges fára talált a feleségem, amelyet jobb híján tökfának nevezett el (ilyen nevű fa a valóságban nem létezik). Törzse majdnem ág nélküli, végében pár levél. Termése körülbelül két teniszlabda nagyságú gömb, amelyek a fatörzs és az ágak tövében nőnek. Olyan közismert kaktuszra is rámosolyoghattunk, amely oly jól ismert az északamerikai sivatagok világából.

Mivel a dús zöld környezetbe szinte teljesen beleveszett, ezért csak emlékfotó készülhetett róla.

Visszatértünk a fővárosba. Madeira Történeti múzeuma a belváros egyik vendéglőjének első emeletén kapott helyet. A szigetet 1425 óta lakják a portugálok, illetve az Észak-Afrikából és a Kanáriszigetektől behurcolt rabszolgák leszármazottjai. Felsorolás szerűen a látottak: panoptikumi emberfigurák; hajózási műszerek és ládák; tusrajz a hegyekben levonuló áradásról, amelyen nő szarvasmarhával látható; hordóról és szőlőtaposásról lőtt korabeli fotó; fonott gallyakból kétszemélyes tobogán; légcsavaros meghajtású repülőgép (hidroplán) utasterének imitációja, bársonyhuzatú ülések, amelyek a maiaknál jóval kényelmesebbek; Churchill-festmény, mely a róla elnevezett öblöt ábrázolja.

Ismert útvonalon folytatódott a Monte bejárása. Első szakasza az óceán szintjétől az 580 méter magasban lévő Babosas-kápolnáig tartott. A tavalyihoz képest a hegymenet most kevésbé viselt meg bennünket, ezért az utunkba eső kocsmába nem tértünk be kólára. A tobogánok utcájában fotószünetet tartottunk, majd elhaladtunk a város legattraktívabb virágoskertje mellett, hogy utána a tobogánok starthelyénél egyet szusszanhassunk. Pár perc könnyed sétát követően, a 22-es busz végállomásánál, a Babosas-kápolnánál nagy kényelmesen helyet foglaltunk. Valamiért abban a hitben ringattuk magunkat, hogy odatemették el az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó királyát, IV. Károlyt. A dualizmus bukása után családjával együtt Madeirára menekült, ahol fél év múlva tüdőgyulladásban elhunyt. Ám lett más érdekessége a pirinkó, zárva lévő szenthelynek. Külső oldalfalába lyukat vájtak. A kívülről beledobott euró a túoldalalon perselybe gurul.

A 22-es járat útvonalán leindultunk a hegyről. Az első buszmegállót útelágazás követte. A kabinos felvonó irányá-

ba kanyarodtunk. Csoportosan és elszórtan családi házak a környezet. Olykor a hegygerinc teteje alatt tűntek fel. Ilyen esetben combos lépcsősor megmászását követően érkezhett haza a tulajdonos. Mikrovilágok összességeként gondolok vissza rá. Gyakran tűntek fel fejünk felett a hegy két oldalát összekötő közúti viaduktok. Máskor meg jóval alattunk robogtak tova a két és négykerekű benzinfalók. Elektromos meghajtású rollerrel vagy kerékpárral nem találkozunk, terepfutó fiatalokkal viszont rendszeresen. Sportos nép a madeirai.

Kulturális programnak a 3D múzeumot szemeltük ki elsőre, de a belépőjegyért kért 22 eurót sokalltuk. Szinte vele szemben, szélesre tárt kapukkal várt ránk a Természetrajzi múzeum. Három monitoron tárták elénk a vízalatti élővilágot. A csikóháltól a ráján át a delfinig bezárólag minden érdekes vagy látványos állat elénk került. Olyan megbűvölten állt a képernyők előtt a feleségem, mint amilyen elszántan tartott egyik autótól a másikig a rigai Autó múzeumban. További emlék a kitömött állatok sokasága: a teknőstől a bálnán át egészen a vízi madarakig. Akadt egy különleges kinézetű szürke hal is. Olyan volt, mint a naphal, de annál hatalmasabb. Mivel kíváncsiak voltunk becses nevére, ezért otthoni beazonosítás céljából latin nevét lefotózta Kati: holdhal.

Másként esett meg azzal a leánykórussal, akik az óceánparton csinosan felöltözve portugál dalokat énekeltek zenei kísérettel. Barcelosból érkeztek, amely a portugál El Camino útvonalán fekszik. Mivel a zarándoklatot teljesítette a feleségem, így járt a lányok városában is, de konkrétan nem tudott visszaemlékezni rá. Kedvesek, aranyosak voltak. A végén egyikük a huhukkolásomra hasonlóképpen válaszolt – összenevettünk.

Gyalogosan törtünk felfelé a járdán ott, ahol az első napon a 7-es busszal az üvegaljú kilátó felé berregtünk. Két

lábbon mégis csak más. Már csak abból a szempontból is, hogy a járdákon gyakran hiányzik a csatornák fedele. Helyi utakat kínáló utazási iroda elé kanyarodtunk. Meglepően olcsó ajánlatai elképesztettek bennünket. Az interneten tapasztalt árak harmadáért, negyedéért árulták termékeiket. Kár, hogy a kint tartózkodásunk végén találtunk rá.

A sokemeletes házak felé vettük az irányt. Itt is szigetszerűen helyezkedtek el. Közelükben a városi kórház hatalmas épületei. A 22 Celsius fokos meleg nem, de a hegymenet eszembe juttatta a hús gyümölcsös joghurtot. A market ajtaján négydarabos változatával fordult ki Kati. A közelben lévő pár szöcskeugrásnyi nagyságú parkba tartottunk, ahol négy nyugdíjas korú férfi évelődött egymással napi rutinjuknak megfelelően. Árnyékos padra húzódtunk a 11-es UV-sugárzás elől. Az egyik pálmafa tövéhez lombseprűt kötött valaki, mellette hulladéknak szemeteszsák. Alig sétáltunk tovább, számunkra egy újabb szokatlanság: tőlünk jobbra 110 centiméter széles sikátor nyílt. Gondolkodás nélkül bekanyarodtunk az „U” alakú utcába. 90 centiméterre keskenyedett. Két ingatlan ajtaja nyílt rá. A múzeumok felé tartottunk. Szűk utca. Ennek megfelelően inkább nem volt járda, mintsem lett volna. Az autók robogtak, de mint már tudhatjuk, a helyi sofőrök az anyatejjel együtt szívják magukba a vezetés tudományát. Sok romos villa követte egymást, hogy utána kitűnhessen közülük a frissiben felhúzott társasház. Itt minden ellentmondás megtörténhet úgy, hogy az maga a normalitás. Ez már önmagában is érdekesség.

Madeirát egy vízben álló cserepes virághoz lehet hasonlítani: az óceánból égneek szökő sziklák között a szivárvány színeiben pompázó buja flóratenger, tetejében hanga, citromsárga virágú Madeira-ibolyával és fehér virágú kötörőfűvel.

35. RENITENS SZEMETESZSÁK – Azerbajdzsán (2024)

Hajnalok hajnalán a fapadosokat fogadó 2-es bakui terminálra megérkeztünk a feleségemmel. Mivel a szállást déltől lehetett elfoglalni, és az első reptéri busz 6-kor indult, ezért átsétáltunk az attól 5 percre lévő fényes, világos és kifelé dőlő üvegfalú 1-es terminálra. Mennyezete rácsos, hatszögletű lámpatestek bújnak meg közöttük. Formatervezett, mákgubóra emlékeztető pavilonok az emeleten. Az utastájékoztatótábla szerint innen például Perm, Novoszibirszk és Vlagyivosztok irányába is tovább lehet utazni.

A 6 és 23 óra között közlekedő, félóránként induló reptéri busz az 1-es terminál előtt startol. Menetideje 30 perc. Bakui Card kártyával vehető igénybe, amely az egyes terminál előtt lévő automatából megvásárolható. Kialudtuk magunkat, kisütött a nap. Buszra szálltunk, irány a főpályaudvarnál lévő végállomás.

Az aszfaltcsíkot mindkét oldalról gondozott füves terület övezte. Fű, bokor és fa, katonásan sorakoztak egymás mellett. A távolban a családi házak és a szalagházak világa mellett feltűnt az 1980-as nyári olimpiai játékokra felhúzott stadion körvonala is. Tornyos és ablakos imitációjú, hosszasan elnyúló téglafal, a városba vezető országút mentén: csupán dekoráció lenne? Errefelé az eldobott szemetet ki kell találni még.

Már az elején leszögezem, nem tucatváros az azeriek fővárosa. Szembetűnő, ahogyan a száz évnél régebbi épületek és a Szovjetunió idejében épített lakóházak, a szénhidrogénmezők bevételeiből megépült, modernitást sugárzó épületek egymással harmonikusságot árasztva, változatos utcaképet alkotnak. Dübörög a járműforgalom, de Zsigulit, Zaporozsecet vagy Zil típusú teherautót még nagyítóval se keres-

sen senki se. Kockalámpás Ladából is csak kettővel találkozunk. Két autószalon is árulkodik a változás mértékéről: Ferrari, Bentley.

Szűkebb belvárosnak a főpályaudvar és az óváros közötti területet azonosítottuk be. Fő tájékozódási ponttá a területet kettészelő Bülbül utca vált, amely levezet a promenádhoz. Az egész nem nagyobb néhány km²-nél. Az indokolatlanul sok aluljárón túl, a járda szintjét lépten-nyomon megtörő le és fel irányú lépcsők, valamint a rámpák folyamatosan keresztbe tesznek a nézelődésnek. Ha valaki bármilyen okból megállna egy-egy minisztérium épülete előtt (gépfegyveres rendőrök vigyázzák), ne lepődjön meg, ha gyors továbbhaladásra intik. Küllemre tip-top épületek között sétálunk, de nem árt egy-két kapualj mélyén az udvarba benézni. A sétálóutca emeletes házának udvarában szemétkupac. A lakók hokedlin üldögélnek. Másutt a belső udvar a szovjet időket konzerválta, mintha azóta nem történt volna állagmegóvás, felújítás.

Aki a politika világában és annak környezetében, illetve az olajiparban keresi a betevőre valót, annak itt sincs anyagi gondja. A bérből és fizetésből élők kétféleképpen szegények. A bakui átlag munkavállalóhoz képest a vidék, de legfőként a falvak népe csóró. Az országban a havi átlagjövedelem 350 euró. Hogy a fővárosban csak egy hajléktalannal találkoztunk, aki lépcső aljában húzta meg magát, az csak az erős rendőri jelenlétnek köszönhető. Tenyerét tartó emberrel nem futottunk össze. Utcazenész csak aluljáróban lépett fel, előtte kalap. Engedéllyel tartózkodhatott odalent. Voltak olyan napok, hogy a belváros utcáin 50 méterenként párosával vagy négyesével posztoltak a rendőrök. A biztonság garantált. De egy város tényleges közérzetét vajon nem inkább a jelenlétük nélküli rend jelentené?

Nehéz lenne eldönteni a turistának, hogy a fővárosban a rendőrség, netán a kertészeti vállalat-e a nagyobb foglalkoztató. Baku olyan érzetű várossá vált számunkra, amelyben a parkok területe és a lakóterületek nagysága, némi túlzással azonosak. A zöld oázisok az általunk megismert városrészeket lépten-nyomon jellemezte. Kár, hogy a fűre lépni tilos kitétel, erre felé szigorúan betartandó szabály. A parkok mérete széltében és hosszában száz méterekben adható meg. Napi rendszerességgel gondozzák a kertészek. Munkaerőből nincs hiány. A promenádon az esőzés után rálépéskor a kőlapok között sáros víz bugyogott fel. Ketten fűzfaseprűvel söpörték félre a vizet, a harmadik a főnök volt. A nagy fokú precizitáson is akadt folt. A járdák sok helyütt elhanyagoltak, máshol a térkövek kilazultak. Azerbajdzsán kirakatában Baku parkvárosként jelenik meg. Témazárónak egy természetes feketefehér szociofotó: két fa közé kihúzott kötéltre a háziasszony tisztára mosott ruhákat teregett.

Legyen szó férfiról vagy nőről, alacsony termetűek az azeriek. Magasságuk 170 centiméter körüli, testsúlyuk magasságukhoz arányos. Európai öltözetet viselnek, de láttunk talpig feketébe öltözött nőket is. Mivel az indiai turisták után lélekszámban az arabok következnek, ezért a talpig fekete ruhában látott hölgyek mindegyike lehetett akár külföldi is. Munkaidő végeztével csurig telnek a belvárosi utcák, de vasárnap talán még annál is többen mutatkoznak. Az első napokban többször is angolul és oroszul feltett útbaigazító kérdéssel fordultunk az utca emberéhez (kevesen beszélnek az angolt, az oroszot szinte mindenki érti). Gyakran ránk sem bagózva mentek el mellettünk, máskor készségesen álltak rendelkezésünkre. Egy alkalommal, miután egy hölgy észrevette, hogy a megszólított azeri nem tud vagy nem akar segítségünkre lenni, odalépett hozzánk és angolul pont került a kérdés végére.

Utazásaink során, Kati akaratának megfelelően, az elutazás előtt első ízben Azerbajdzsánban regisztráltunk konzuli védelemre. Második nap személyesen felkerestük a szolgálatot. Első fontos eredménye lett számunkra, hogy az azeri vízum csak egy belépésre jogosít fel.

Maradjunk továbbra is az óvárosban. A vérzivataros törtenelmi időket szerencsésen túlélve, jó állapotban maradt fent, a szinte teljesen épp várfalú, dombra épült terület. Képzeljünk magunk elé egy kerekded alakú óvárost, amelynek középpontjában magasodik a Sirvan Hasas-palota. Körülötte, a labirintusszerű sikátoros utcaszerkezetben, sárga homokkőből épült házak. Lombos fák, bokrok és lépcsők mindenhol. Nem csak madártávlatból hangulatos a város eme büszkesége, hanem a macskaköveket róva is. Hotelek, motelek, utcai árusok és a vendéglők mellett néhány lakóház is akad még. Nem csak a vendéget fogó éttermi alkalmazott várakozik az utcán, hanem az alkalmi idegenvezetőnek felcsapó, angolul is beszélő, nemtől független fiatal. Egész Bakura jellemző, hogy az utcafronton csak a hotelek vannak táblával jelezve. Az azoknál alacsonyabb kategóriájú szállásokat jóformán csak helybeazonosításra alkalmas eszközzel lehet megtalálni. Aki magánszervezésű úton jár Azerbajdzsánban, a szállásfoglalás terén legyen körültekintő. Könnyen érheti kellemetlen meglepetés, elsősorban a kapzsi tulajdonos miatt. Vallását mindenki szabadon gyakorolhatja. Számomra mindig kellemes hangulatot teremt a müezzín imára hívó éneke. Aki 12:35-kor itt vagy a közelben tartózkodik, kiválóan hallhatja a hangszórókból megszólaló éneket.

A mindenkori muzulmán hitű uralkodó palotájában tartózkodunk. Épületen belül és azon kívül is, akár jelentős szintkülönbségek nehezítik a közlekedést. A múzeumban régi kardok és török, nagy méretű szőnyegek, de összességé-

ben vajmi kevés tárgyi emlék utal a múltra. Ekkor még nem lehettünk tisztában vele, mint az utolsó napokban a Nemzeti Galériát végigjárva (magyarországi kisvárosi intézmény), hogy az ország alig rendelkezik történelmi korú tárgyi emlékekkel: a Szovjetunió idejében a tagköztársaságokból Moszkvába begyűjtve mutatták be azokat (aztán ott is maradtak). Ami van, arra viszont nagyon odafigyelnek. A lekövezett udvaron lévő méter magas állványzaton nyugvó kőfaragásos leletek fölött plexi tető. Körülötte lombos és pálmafák, virágzó bokrok. Külön épületben hat kőkoporsó. A mecset tornya nem látogatható. Összességében hangulatos, korát megidéző épületegyüttes. Udvarán leülve gyorsan megfedkezhetünk a 21. századról.

Közelében a Szűztorony. Kívülről három épület benyomását kelti. Első emeletére fémlépcső vezet fel, utána szűk kőlépcső a tetejébe. Útközben keskeny lőrés és kitekintőnyílás, valamint jelentéktelen tárgyi emlékek. Ide nem mentem fel. Kati utólagos véleményére hagyatkozva, elég kívülről megnézni.

A Karavánszeráj pechünkre renoválás alatt állt. Mellette réges-régi működő kőkút. Előtte, osztályfőnökük körül általános iskolások csoportosultak. A pedagógust oroszul kérdeztem valamiről. Egyik tanítványához fordult segítségért, aki kérdésemet pergő nyelvvvel megfelelte. A végén megkértem, hogy ne beszéljen olyan gyorsan, mire megkukkult. A középkori fürdő épületében ajándékbolt. A járófelületbe üvegbetekintőt építettek. Alatta a méter mélyen lévő régi kőmedence romja. Mellette ásatás során feltárt kőemlékek, valamint filagória. Az óvárost a dupla kapun át elhagyva, pár perc sétára a Kaszpi-tenger öble várt ránk.

A város másik büszkesége a hét kilométer hosszú promenád. A repülőtér felé eső végét parkoló zárja le, míg a másik végében, a szinte teljesen kör alakú, húsz emelet magas

üvegkapu. Három szinten lehet az öböl mentén sétálni. A vízhez legközelebb eső parton csak részben, míg a fölötte lévő promenádon végig, ugyanúgy a mellette húzódó zöld park túloldalán a járdán. Odatartva legtöbbször a Bülbül utcát vettük igénybe, amelyen a promenádra megérkezve ötvenféle kaktusz szolgál támpontnak. Az autóparkolótól indulunk végig rajta.

Az óriáskerékig tartó bő kilométernyi szakaszt roham munkában térkövezhették le. Keveseknek tűnik fel, mert alig járják. Nyolc napot töltöttünk Bakuban, azalatt végig élénk szél kergette a fellegeket, emiatt nem működött a ki látó. Nagyobb bevásárlóközpont maradt el mögöttünk, melyet a világ első szőnyegmúzeuma követett. A 15. században épült Juma mecsetben került kialakításra. Stílszerűen, külső megjelenésében felcsavart szőnyegre emlékeztet. 1967-ben nyitották meg a nagyközönség előtt. Bementünk. A hátizsákot zárható szekrénybe kellett tenni, a fotózást tábla tiltja. Meglepetésre, csak egy emelet látogatható. Ezt a teret is nehezen sikerült tartalommal megtölteni: néhány szőnyeg, pár kőkorsó, egy-két festmény, és mivel mégis csak Szőnyegmúzeumban lennénk, kézi szövőszéken egy hölgy folyamatosan dolgozik. Ennyi, és nem több.

Vele szemben a Mini Velence. Építésének idejét ekkor nem ismerhettük még, de a Szovjetunióban létezett már. Miről van szó? A kövezett aljú lagúnákban több elektromos meghajtású, négyszemélyes gondola szeli a vizet. Végében velencei divat szerinti, kékfehér csíkos pólójú, szalmakalapot viselő gondolás. A vízi út fától, bokortól és virágtól pompázó mesterséges szigetek között kanyarog. A lagúnák fölött kőhidak ívelnek át. Mi sem természetesebb, a Mini Velence telis-tele vendéglővel. Az előttük elvezető járda boka törő. Ezt leszámítva, igazi turistacsalogató. Nyitás után indiai csoport váltott jegyet a vízi attrakcióra. Kíváncsian

kanyarodunk a közeli, ki tudja milyen múzeum elé, melynek kapuja zárva. Mivel hamarosan kisebb kitérőt teszünk a belváros felé, ezért essen pár szó a sétány mellett végighúzódó parkról.

Állapotát tekintve hercegi vagy akár királyi rezidencia környezete is lehetne. A sétányon nincs hiány padból. Idilli hely a városi ember számára. Csak hát fűre lépni szigorúan tilos, valamint szükség esetén terelőkorlátokkal irányítják a gyalogosforgalmat. A kandeláberek díszesek és szépek. A korlátok rozsdamentesek, a hulladékgyűjtők formatervezettek. Nem sajnálták rá a pénzt, meglátszik rajtuk. A hatytyús szökőkút kiemelt helynek számít. Kávéján talpig muszlimba öltözött nő ül – ő a fekete hattyú.

A lámpaoszlopokban elhelyezett hangszórókból váratlanul nemzeti érzelmű műdalok és zenekari darabok hangzanak fel. Közeledik május 28-a, az azeriek függetlenné válásának ünnepe. Ennél tökéletesebb hangillusztrációt az Azerbajdzsánról szóló útleíráshoz – honlapomon olvasható változat – aligha találhattam volna. A szerencse továbbra is mellém pártolt, mert innen pár perc sétatávolságban, éppen ideális helyen tartózkodva, az óvárosban megszólalt a műezzin imára hívó éneke. Egyenesen tökéletes.

Tekintsünk a város felé. A főváros újkori jelképe a gázlángot szimbolizáló, három kék színű épületből álló, úgynevezett lángtoronyok. A sétánytól a hegyre közlekedő funikulár pár percre. Nézzünk szét odafent.

A felvonóra csak bankkártyával lehet jegyet váltani. Aki bízik lábizomzatában, a jármű alsó végállomásától balra lépcsőn is feltornázhathatja magát a felső végállomásig. Megérkeztünk. Közelben zárva lévő mecset. Jobb felé a jelképpé vált három kék színű épület. Nincs értelme közelebb menni hozzájuk, aligha látogatható a közintézmény benyomását keltő szimbólum. Balra, mintha panteonban örök tűz lángja

lobogna magasan. Odatartunk. 1990 januárjában az örmények az Azerbajdzsánhoz tartozó, de többségében örmények lakta Hegyi-Karabahot megtámadták és elfoglalták. A csetepatében több fiatal azeri katona vesztette életét. Nos, nekik itt fent a hegyen létesítettek emlékparkot. A jelképes kőkoporsók mindegyikén háromhárom szál élő vörös szegfű.

Miután az azeriek az újonnan feltárt szénhidrogén-mezők bevételeiből anyagilag megizmosodtak, jelentősen fejlesztették katonai képességüket. 2020-ban a török légierő hathatós támogatásával visszafoglalták az elcsatolt területet. Azóta oda csak engedéllyel lehet belépni. A funiculár mellett levezető lépcsőn tartottunk vissza a tengerpartra. Így derült fény arra, hogy a járművonalának teljes hosszában, a fák sűrűjében fegyveres katonák posztolnak.

Az öböl vize egyszer zöldes, máskor kékecsszürkés. Fürdésre nem alkalmas, lehetőség nem lenne rá. Aki ilyesmire gondol, távolabb strandokra találhat. Tenger ide vagy oda, de sirály vijjogását egyszer sem hallottam. Bár nem sikerült megpillantania Katinak, de hangja után, mintha a mediterránon megszokott sárgazöld papagájok csivitelését hallani véltem volna. Megérkeztünk a Bülbül utca vonalához. Erre az ötven különféle kaktuszból álló promenád melletti park emlékeztetett. Kissé távolabb három afrikai baobabfa, közismert nevén majomkenyérfa. A két matuzsálemkorú legidősebbje kétszázötvenöt éves. Mellettük ötvenéves cseperedik. A távolban tablók. Közelebb érve hozzájuk kiderült, fotókiállítás. A téma Baku múltja és legújabb kori jelene. Időválasztó év a Szovjetuniótól függetlenné válás éve. A régi időről feketefehér fotók vallanak, a maiakról színesek mesélnek. Minden városnak érdemes lenne ilyen állandó fotókiállításon bemutatkoznia. A majomkenyérfa életkorából kikövetkeztethető, hogy a fákkal borított park már a 19. század elején is létezett. Feketefehér fotóról láthattuk a Mini

Velencét. A lángtornyok és az óriáskerék színesben kerültek elénk. A hattyús szökőkútra a régiiek között találtunk. Az 1920-as évekről tanúskodó képek erősen mákosak. Alig-alig kivehetők a témák. Láthattunk régi villamost, azóta az özszes vonalat felszámolták. Okosodtunk, feltöltödtünk és útnak eredtünk. A közelben rátaláltunk a „hattyús szökőkút” központ itteni megfelelőjére. Erről megint a kandeláberek hangszóróiból felhangzó nemzeti érzelmű zenék árulkodtak. A sétány bal oldalában hatalmas bevásárlóközpont. Kétszer jártunk falai között. Alig volt vevő a szupermarketben: kimondottan ízletes zsemle haraphattunk. A tömeget a bolti alkalmazottak képezték. A távolban feltűnt a majdnem kör alakú, hatalmas üvegkapu, amely a hét kilométeres séta végét jelentette.

A kaktuszparktól a Bülbül utca felé egy metróaluljáróban gyalogolunk. Két földalatti vasút közlekedik Bakuban, a piros és a zöld. A piros vonal az óváros szélében ér véget. Talán fölösleges említeni, az aluljárók ragyognak a tisztságtól, falfirkáknak nyoma sincs. Hatalmas tablókön gobusztáni sziklarajzok kerülnek elénk. A biztonság kedvéért lefotózza a feleségem – jól jöhet még. A Nizami sétálóutca és a Bülbül utca sarkán frakkos csokornyakkendősférfialak, szoborba öntve. Ő lenne Bülbül örökéletű mementója. Közelében lakásmúzeumot rendeztek be emlékére. Felkeresésére indulunk. Patinás épületben tartózkodunk. A földszinten galéria. Textiliára és vászonra fakó színekkel festett táj állat és női portré témájú képek. Egyikük sem hagyott mély nyomot bennünk. A folyosó végében Falnak támasztott vásznak. Helyük kialakítva. Innen mintha egy lakóház lépcsőházába kerültünk volna. Az emeleti lakásmúzeumban hivatásszerűen hárman tartózkodtak. Mivel odabent nem derült ki egyértelműen a jeles férfiú kiben léte, ezért utánanéztem a neten. A tévedés jogát fenntartva, mintha török

származású azeri énekes lett volna. Hálószoza, nappali és dolgozószoba zongorával. Nagyjából ennyi a tárlat tárgyi tartalma. Pár perc elteltével bekapcsolták a magnót. Zenekari művet énekével férfi kísért.

Tervbe vettük a Vasúti múzeum felkeresését. A vilniusi Vasúti múzeum remek tárgyi relikviái után reménykedve léptünk be a régi idők pazarul felújított épületébe. Odabent a mindenes pénztáros, a biztonsági őr és mi ketten. Jó nagyot néztünk a majdnem semmin: néhány vasúti alváz, játékvasút modellek, imitált hálókocsi pár fülkével, tekerős telefon, régi és új fotók. A második világháború néhány légítámadását mozgóképen felelevenítették, és Hitlert is képbe hozták. Bakut a kőolajkincse miatt nagyon el akarták foglalni a náci, de szerencsére nem sikerült. Ennél számomra érdekfeszítőbbnek bizonyultak, az 1920-as évek vasúti világát bemutató kockák. Csupán egyvalami hozott lázba, jelesül a pályaőr kézilámpája. Gyermekkorom régóta elfeledett tárgyi emléke. A lámpatest egy függőleges irányú téglalap, amelynek két áttellenes oldala fémmel lezárva. A másik két ellenkező oldal egyikét – emlékezetem szerint – tejszínű üveglap határolja, a vele szemben lévő piros. Tetejében kézi fogantyú. Sötétedés után, a vágány mellett úgy haladt a munkáját végző pályaőr, hogy a piros üveg a háta mögé essen, a fehér pedig előre. A lámpatestben kocsi gyeritya szolgált fényforrásnak.

Azerbajdzsánban a bakui körvasúton túl, csupán két fővonal bonyolít le forgalmat. Szívesen szétnéztünk volna az ország távolabbi szegletében is, de a szóba jöhető város, ahol semmilyen érdemleges látnivaló nem lett volna 4 órányi távolságban. Könnyen letettünk róla. Nem úgy a főváros körüli látványosságokról.

Turista kisbuszba szálltunk. A világon fellelhető sárvulkánok egyharmada-fele Azerbajdzsánban található. A vul-

kánok számát, sokszínűségét, és aktív tevékenységét alapul véve nincs még egy ilyen terület a világon. Csak Gobusztánban több mint száz sárvulkán található. Negyven vulkán olajat hoz a felszínre. A bakuiszigetcsoporthoz pedig kilenc iszapos vulkáni szigetet tartanak számon. A Lökbatan nagyon aktív iszapvulkán. Első rögzített kitörése 1864-ben volt.

Órányi gurulás után az utazási iroda kisbuszát taxira cseréltük. Negyedórás országúti robogást követően terepre váltott a sofőr. Amennyiben sok eső esik, a terület a süppedő sártól gépjárművel járhatatlanná válik. Kopár síkterület vett körbe bennünket. Egykoron az ósóceán ringhatott itt. Hét működő sárvulkán várt ránk. A legkisebb sárkúp átmérője 30 centiméter. Földkéva magassága feleakkora. Vízébe kézzel belenyúltam: hideg, szagtalan. Sikamlós érzet maradt utána. A föld alól feltörő gáz a vizet megbugyogtatta. Amennyiben a gáz felhajtóereje erős, a tavacska aljának földtartalmát a magasba kilövi. Miután a nagyobb átmérőjű sárvulkántól eltávolodott a japán csoport, egy hatalmas pukkanást követően vödörnyi sarat repített szét a környezetébe. Egyiktől a másikig sétáltunk Katival, amikor a keresztnevemet hallottam. A budapesti repülőtéren hosszasan beszélgettünk egy jó karban lévő nyolcvanas férfivel, aki a bakui magyar külképviseleten dolgozó lányához igyekezett. Viccesen megemlítettem, ha meglátnak bennünket, fütttyentsen egyet. Nos, nem fütttyentett, hanem a keresztnevemen szólított.

A gobusztáni sziklarajzok és hasonmásaik, amelyek szinte az összes földrészen fellelhetők, az emberiség mesélő ősképei. Szememben felbecsülhetetlen kulturális értéket képviselnek. Ez egy igazi sziklaerdő, ahol különböző, több emelet magasságú kőhegy uralja a tájat. Egy-egy sziklán belül, egymástól elkülönülve, csak szürke és sárga színek. A

térségben az utolsó jégkorszakot követően, az éghajlat melegebbre és csapadékosabbra fordulásával, tízezer évvel ez előtt jelent meg az a népcsoport, amelynek településnyomai, továbbá művészi sziklarajzai, mindmáig fennmaradtak. Barlangokban éltek. A közeli füves szavannákról szereztek be élelmüket, illetve a Kaszpi-tengerből. A barlangok közelében közel hatezer különféle ábrázolás látható, mintegy ezer mészkősziklán. Ezek nagy részén emberek és állatok jelennek meg, valamint ruházat, testdíszek, eszközök. Az állatok korai házasítására utal, hogy egynémely rajzon a marhák és kecskék nyakán stilizált kötél látható. A képek véséssel, karcolással, pontozással, csiszolással készültek, kő és fémeszközök segítségével. Némelyiküket megfestették. A legrégebbi sziklarajz korát nyolcezer évesre becsülik. A hasadékokban a kővésetek nehezen kivehetők. Demonstrációs tábla segíti a rajzok beazonosítását, felismerését. Hangelő érdekes a Gavaldaş nevű, három kisebb kővel alátámasztott nagy és lapos szikladarab, amelyet ha egy másik kővel megkocogtatnak, kongó hangot ad.

Bibiheybat. A mecset a VII. síita imám, Moussa al-Kazim lányának sírjára épült, aki Bakuba menekült, hogy elkerülje a kalifák üldöztetését. Ezt követően, a teológusoknak tartott sejkek a mecset köré építették otthonaikat. A szenthely híres volt csodás történeteiről, például egy évvel a fohászkodást követően, a meddő hölgy áldott állapotba került. Az 1920-as bolsevik hatalomátvétel után, a Szovjetunióban megindult a vallásüldöztetés. 1936-ban a komplexum több szerkezete az első robbantást követően összeomlott, a minaret a harmadik után. Miután az elpusztításra kijelölt szenthelyeket lerombolták, a történelmi jelentőségű műemlékek megőrzéséről szóló álságos moszkvai határozatot követően, Azkomstarisa Salamov, az ősi művészeti és természeti emlékek védelmével foglalkozó azerbajdzsáni bizottság vezető-

je, a mecset elpusztításáért húsz évet töltött a szibériai lágerekben. Az Oroszországtól függetlenné vált Azerbajdzsánban régi fotók alapján, eredeti állapotában újraépítették, és 2008-ban felavatták. A cipőket az előtérben kellett hagyni. Ugyanott, tálban helyi, különleges csokoládé. Megkóstoltuk, világszínvonalú. Belülről a zöld kupola aranyozott hatású. Ajtón és falon túlzó díszítés. Egy terem látogatható, amelyben koporsók sorakoznak. A szomszédos teremben délidőben fohászkodó muzulmánok. A mecset előtt nagy terasz, rálátással a bakui teherhajó kikötőre.

A legtöbb tűztemplom Indiában található. Szerencsére, akad belőle egy Azerbajdzsánban is, az Ateshgah. A tűztemplom a zoroasztrizmus istentiszteleti helye. A szenthelyeken nincsenek képek vagy szobrok. Az egyetlen szentség egy örökké égő kis tűz, amely Ahura Mazdá örök világosságát, és dicsőségét hirdeti. A zoroasztriánus vallásban a tűz a tiszta vízzel együtt, a rituális tisztaságot szimbolizálja. A hívők nem imádják istenként a tüzet, csupán úgy tekintik, mint a ragyogásnak, dicsőségnek és fényességnek a jelképét, mint Istennek a legökéletesebb szimbólumát, mint az ő isteni fenségének legjobb és legmagasztosabb képviselőjét. A zoroasztriánusok számára a templomban lévő rituális tűz azt a különleges helyet képviseli, ahol közvetlenül is megtapasztalható Isten jelenléte. A meglátogatott tűztemplomot három méter magas zárt téglakerítés veszi körül. Mintegy tucatnyi félszobányi méretű, alacsony bejáratú kiállító-kunyhó látogatható: kövek, életképek (nyakrabláncra fűzött férfi, szamarat etető gazda, teázó emberek csoportja). Az udvaron három helyen lobogott a lángnyelv: kettő szabad térben, a harmadik kupolás, négy oldalról nyitott panteonban.

Yanardag az égő hegy. A lángnyelveket folyamatos gázszívárgás táplálja a felszín alól. Állítólag csak akkor fedez-

ték fel a különleges természeti adottságot, amikor az 1950-es években egy pásztor véletlenül meggyújtotta. Azóta nem aludt ki a tűz. Kőlapokkal lerakott katlanban, az alacsony sziklák rései között, a föld alól feláramló gáz öt méter szélesen és fél méter magasán ég. Körülötte a kövek kormosak.

Heydar Aliyev Látogató Központ. Bakuban egy domb tetején magasodik a teljesen szabálytalan alakú, meglepően látványos épület. Hatalmas füvesített nyílt terület veszi körbe. Az épülethez számtalan lépcsősor és mozgólépcső vezet. Környezetében korunk lakóházai magasodnak. Időhiány miatt nem ismerhettük meg belülről.

Vidéken az országút mellett gyakran tűnt fel hosszú zárt téglakerítés – mint a repülőtértől a fővárosba tartva –, amely szolgálhatott zajvédő falként, de inkább a szegénység eltakarására. Esztétikus műtárgy. A világ első kőolajkitermelő kútjai Bakuhoz köthetők. Útközben a buszból láthatóvá vált néhány demonstráció célját szolgáló bólogatókút. Az egész napos vándorlás során két utastárssal alakult ki személyes kapcsolat. A busz végében beszélgetőtársammá a huszonhét éves londoni lány, Lucy vált. Milyen nyelven próbáltunk meg beszélgetni? Leginkább oroszul meg a mobil fordítóprogramja segítségével. Kiderült, hogy a lánynak szimpatikussá váltak az orosz emberek, valamint a kultúrájuk. 2020-ban tervezte, hogy Moszkvába költözik, ezért elkezdett oroszul tanulni. A felbuzdulásból nem lett semmi sem, mert eredeti tervétől elidegenítette az agresszív orosz politika. Sajnálta, hogy az Egyesült Királyság kivált az Európai Unióból, és egyetlen egy angol politikust sem kedvel. A másik kapcsolat egy stockholmi nyugdíjas házaspárral alakult ki. Esetükben nem sietett segítségünkre sem az orosz nyelv, sem a fordítóprogram. Értettük egymást úgy, ahogy értettük. Ők egy Örményország–Georgia–Azerbajdzsán magánúton jártak. 2006-ban megfordultak Budapesten is. Mind-

ezeneken felül lett egy új szál is a két alkalmi ismeretség kapcsán: a következő utunk Londonba vezet, utána a második, a svéd fővárosba. A skandináv házaspárnak pantomimmal sikerült tudtára adni, hogy Stockholmban az egykori börtönszigeten fogunk megszállni, amelynek nevét már mondta is a férfi.

Visszatérve a fővárosra, folytassuk a sviháksággal. Az egyik élelmiszerboltban a 12 manat összegű számlából négynek nem volt fellelhető árualapja a kosárban. Reklamációnkon eleinte értetlenkedett a kasszás fiatalember, utána nagy sokára visszaadott 1 manatot, a végén kényszerből megtoldotta újabb hárommal. Elnézést nem kért tőlünk. Legcsúnyábban a szállásadó akart elbánni velünk. Bejelentkeztünk a hostelbe, kiegyenlítettük a számlát. Pár órával később, a Bookingnál nevünkben valahogyan lemondta a szállást a tulajdonos (ezt csak hazaérve tudtuk meg). A továbbiakban azzal jött, hogy a lefoglalt szobánál magasabb komfortfokozatú lakrészben tartózkodunk – ennek a kulcsát kaptuk meg a recepción. Megpróbálta az eredeti bérleti díj további háromszorosát bezsebelni tőlünk. A feladatot az egyik alkalmazottjára testálta. A bakui Magyar konzulátushoz fordultunk segítségért. Miután telefonon felvették a kapcsolatot a szállás tulajdonosával, már minden rendben volt. Visszatérve a hostelbe, imamalomként mantrázták, ne menjünk többet a konzulátusra. Nekünk Azerbajdzsánban egyedül ebben az egy esetben vált hasznunkra a diktatórikus államrend – a hatóságoktól erősen tartanak az azeriek. Egyébként több szállás kommentjében is olvasható, hogy a legkülönbözőbb trükkökkel megpróbálnak jogtalan anyagi előnyhöz jutni egyes tulajdonosok. A konzulátuson javasolták, hogy a további kellemetlenségek elkerülése érdekében, ha Európán kívül járunk, nem ajánlott hotelnél alacsonyabb kategóriájú szállást foglalni. Minden más utazáshoz kapcsó-

lódó kérdésben is szívesen állnak az érdeklődők rendelkezésére. Volt még valami, amivel kevésbé szimpatizáltunk, de ez már a színes rovat.

Ciprushoz hasonlóan itt is kultusza van a macskáknak. Bankban, élelmiszerboltban úgy grasszálnak, mintha ügyfelek vagy netán potenciális vásárlók lennének. A belvárosi házak előtt tányérokban macskaeledel, ivóvíz. De mintha itt is fordítva ülnék meg a lovat a helyiek. Az egérkergetők többsége láthatóan beteg. Inkább ezen a téren lenne teendőjük az azerieknek.

Vajon hova kötelező magunktól elmenni, ahova mindig kissé félve lépünk be? Art múzeum. A látott festmények színvonala megüti az óvodások szintjét: az emberarc egyik felén két szem; jelentősen eltérő mellméretekkel nők; papírból kivágott torz fejű halak. Ezek egyedisége vastagon megüti a nullát, mert utazásaink során a kortárs galériák többségében ilyen alkotásokkal zsákszámra találkoztunk. Egyetlen egy félig-meddig sikerült műtárgyra leltünk, amelyet magamban azonnal továbbfejlesztettem, tehát a magam nem nevesített szintjére emeltem. Az egymásra felstócolt székek tetejében fej nélküli ember ült. Ez nekem így nem mondott semmit sem. A legalsó szék alá – a kortárs művész helyében – én odatettem volna a nyakról hiányzó fejet és a következő címet adtam volna a remeknek: „Alulról jövő gondolat”.

Másodlagos haszonnal is járt a szállástól messze lévő kulturális intézmény gyalogos felkeresése. Az utazási iroda buszútja után testközelből is megismerhettük a város távoli részét. A háromemeletes lakóház mögött huszonöt emeletes, mellette üvegpalota. Mindezek egymással szimbiózisban. A főutak mellett széles járdák, rengeteg pad, ahova szívesen ülnek le az emberek. Kéregetőktől, hajléktalan hordáktól nem kell tartani. De két házzal beljebb szakadt alak int Ka-

tinak, ne készítsen szociofotót róla. Az úttest és a járda találkozásánál lombos fák a látóhatárig. Ez a zöld környezet az általunk megismert városrészekre mind igaz, mint ahogyan a hatalmas parkok is.

Ne feledkezzünk meg a tíz-huszonöt emelet magas szalagházak rengetegéről se. Előttük, mellettük vagy éppen a közelükben, egyirányú négysávos úton robog a gépjárműforgalom vagy éppen áll a dugó miatt.

A búcsúzás jegyében az óváros peremén bolyongtunk a feleségemmel. Az előzőekben leírt városkép vett körbe bennünket. Jelképesen, egyszer, kétszer és még sokadszorra is sípjába fújt a rendőr, hiába, mert fittyet sem vetett rá a szél hátán szabadon szárnyaló renitens szemeteszsák.

36. GURULÓ IDŐ – Egyesült Királyság (2024)

Hihető-e vagy nem, de egyikünk fejében sem fordult meg előzetesen utazási célból az Egyesült Királyság. A pálfordulást a London és környéke történelmikulturális irodás program egy útra történő felfűzése jelentette. Ezt a lehetőséget az egyik hölgy utastársnak köszönhetjük, aki az utazási irodát folyamatosan arra ösztökelte, hogy az eredetileg buszos útnak legyen repülő változata is.

A Heathrow repülőtér közvetlen közelében szálltunk meg. A földet érés előtt lévő utasszállító repülőgépek hangjának rögzítésére ideálisabb helyet nem is találhattam volna. Mivel a program során jelentős távolságok miatt folyamatosan buszhoz voltunk kötve, hamar feltűnt, hogy városszerte mennyire elterjedtek a mozifilmekből oly jól ismert, kis előkerttel rendelkező egyemeletes, klinkertéglás lakóházak. Belőle az önálló ingatlan a legmenőbb, amelyet az ikerház követ, majd a négylakásos. Azok közül a két szélső a kedveltebb. A lakótelepi épületeket a bevándorlók népesítik be. A kulturális körutazásból adódóan a felkeresett helyek történetére, korának viszonyaira, kiemelt hangsúlyt fektetkezűttal.

A westminsteri apátság London építészeti és történelmileg egyik legjelentősebb műemléke. A székesegyház hagyományosan az angol királyok koronázási és temetkezési helye. Funkcióját tekintve gyülekezet nélküli templom. A westminsteri apátságot Hitvalló Eduárd, az egyik utolsó angolszász király építtette 1045 és 1065 között. Közel kétszáz évvel később, III. Henrik kezdte el a mai templom építését korai gótikus stílusban. A nagy méretű, háromhajós épület öt oldalú, öt kápolnával körülvett szentéllyel zárul. Hódító Vilmos kora óta Anglia, illetve az Egyesült Királyság vala-

mennyi királyát itt koronázták meg, kivéve V. és VIII. Eduárdot, akiknek fejére nem kerülhetett korona. A szertartást hagyomány szerint a canterburyi érsek celebrálja. II. György haláláig (1760) ez volt a királyok temetkezési helye is. Azóta jeles földi halandók számára is nyitva áll. A középső hajóban helyezték örök nyugalomra a világháborúban, Belgiumban elesett ismeretlen katonát. Itt nyugvó közismert személyek például az Afrikakutató Livingstone, Browning, Dickens, Händel, Isaac Newton, Michael Faraday, Charles Darwin, Lord Kelvin és Stephen Hawking. A templomépület külső látványra, az évszázadok múlása miatt, kissé kopottasnak hat. Belül félhomály. Lényegében fedett nemzeti sírkert. Számítalan egész alakos szobor mellett sétálhatunk el. I. Erzsébet sírjához fel és le, lépcső vezet. A kis méretű kerengő közepén hozzáillő méretű szökőkút. A tudorok tanácskozási termének eredeti faragott faszékeit is közszemlére tették. A bemutatásra szánt relikviák időnként változnak, mert például a koronázási trónnak hűlt helyét találtuk.

Városnéző sétánkat a politika centruma felé vesszük. Az 1801-ben létrehozott Parlamentet három, elvben egyenjogú alkotmányos tényező alkotja: az uralkodó, a felső és az alsóház. A Lordok házának jelenleg nyolcszázöt tagja van. A főrendek közül huszonöten az angol egyház püspökei és a skót egyház felügyelői, akik a kormányzati padsorokban foglalnak helyet, ők a lelki urak. Kívülük kilencven örökletes főrend tagja a háznak, akiket a királyság örökletes főrendjei maguk között titkos szavazással választanak. Ketten hivataluknál fogva tagok, míg a többiek olyan élethossziglani főrendek, akiket a miniszterelnök javaslatára az uralkodó nemesített. Ők attól kezdve életfogytig jogosultak a ház munkájában részt venni. Alsóház. A Képviselőháznak 650 tagja van, mindnyájan a Parlament tagja címet viselik. Megbízatásukat valamennyien egyéni választókerületekben

nyerik. A Főrendiházban úgynevezett crossbencherek is ülnek, akik sem őfelsége kormányát, sem leghűbb ellenzékét nem támogatják hivatalosan. Minden szavazáson a pártfegyelem kötelmei nélkül döntenek egy törvényjavaslat támogatása vagy elvetése mellett. Az alkotmányos szokás megkívánja, hogy a kabinet tagjai és a korona miniszterei, a Képviselőház tagjai legyenek.

A Downing street 10. számú ház világszerte közismert. Pár perc sétára fekszik a parlamenttől. A 17. században Sir George Downing, aki számításból ingatlanba fektette pénzét, úgynevezett Hampden-háza volt. 1730-ban II. György brit király Sir Robert Walpole-nak odaajándékozta, aki ekkor lényegében a miniszterelnöki posztot töltötte be. Az ajánlatot visszautasította, és egyben azt kérte tisztelettel a királytól, hogy a nevezett épület a mindenkori brit miniszterelnök rezidenciája legyen. Az eltelt évszázadok alatt hol így volt, hol meg úgy. A második világháborút követően a már régebben kibővített épületet felújították. Ekkor kiderült, hogy a fekete színű ház valójában sárga téglás, és csak az évszázadok során rárakódott szutyoktól vált feketévé (a felújítás során a megszokás miatt a sárga falakat feketére mázolták). 1989 óta az utca bejáratát eltolható acélrácsoszattal védik, amely körül fegyveres biztonságiak tartózkodnak. A rezidenciát régebben magántulajdonban lévő házak vetétek körbe, amelyek napjainkra közintézményekké váltak.

Innen nem messze, a Királyi Lovas testőrség kaszárnyájának kapuja előtt, napközben egymást óránként váltva, a nyeregben szemrebbenés nélkül ülve, kétkét katona posztol. Közeliükben tábla, amelyen a következő felirat olvasható: a lovak rúghatnak és haraphatnak – a többi a turista felelőssége.

A Trafalgar tér London egyik legnevezetesebb köztere. Közepén a közel 52 méter magas Nelson-emlékoszlop, amely

a tehetsége által matrózból admirálissá előrelépő katonának állít méltó emléket. Az 1805-ös trafalgari ütközetben legyőzte Napóleon flottáját. A csatában, főtisztjeinek kérése ellenére, a vezérhajó fedélzetén teljes katonai pompájában megjelenő tengernagyot az egyik francia mesterlövész észrevette, és halálos sebet ejtett rajta. Az Egyesült Királyságban a két legkiemelkedőbb hadvezérek egyikeként tartják számon. Nelson létrafokról létrafokra való előre jutása komoly szemléleti és hozzáállási megújulással járt, a haditengerészet harcképességének fejlesztése szempontjából. A matrózokat egész nap foglalkoztatta. Általa minden feladat elvégzése rutinszerűvé vált. Riadóból ébredve még fél ká-bán is tudták a dolgukat. A sok gyakorlás következtében az angol ágyúsok másfél percenként tüzeltek, míg a francia kollégáknak ehhez két percre volt szükségük. Négy lövésre három érkezett. Nem mindegy. Ezen eldőlhet egy sorsfordító ütközet kimenetele is. A Nelson-oszlophoz szögletes talapzatot készítettek. Mind a négy oldalán Nelson admirális életének fő mozzanatai láthatók, bronzdomborműveken. Elkészült az 5,5 méter magas, kardjára támaszkodó szoboralak is, amelyet az emlékmű tetejére állítottak. A későbbiekben helyezték az obeliszk talapzatának lépcsőfokai alá a négy bronzoroszlánt, amelyek ellensúlyozzák a karcsú obeliszket.

A Trafalgar tér teljes északi oldalát a korinthuszi oszlopokkal díszített zöld kupolás National Gallery foglalja el – ide még visszatérünk. A St. Martin-templom korinthuszi oszlopokkal díszített görögös bejáratához magas lépcsősor vezet. Tornya 56 méter magas, barokkosan hullámzó stílusban. Timpanonját királyi címer díszíti, mivel a templom funkcióját tekintve királyi plébániatemplom. Egyházközségi körzetébe tartozik a Buckingham-palota. A királyi új-

szülötteket itt írják be az anyakönyvbe. Minden év karácsonyán a Trafalgar téren állítják fel a mindenki karácsonyfáját.

A föld északdéli hosszúsági fokának kezdete a 0 fok. Nem is olyan régen még Párizson át vezetett, manapság a közelben lévő Charing Cross pályaudvaron.

A Szent Pál-székesegyházzal való megismerkedés előtt egy hozzá is kapcsolódó várostörténeti epizóddal kezdem. 1666. szeptember 2–5. között a 80 ezer lakosú Londonban a Puding utcai királyi pékségben keletkezett tűz következtében 14 ezer épület leégett. A lakosok 90 százaléka földönfutóvá vált. Bár a bajt idejében jelezték az éjszakai álmából felvert polgármesternek, de egy női pisilés mértékű feladattal elintézte a problémát. A második ajtózörgetés után már szántabánta tettét, de már későn. A nép bűnösért kiáltott. Hogyhogy nem, de a polgármester helyett hamarosan a felelősséget nyomás alatt magára vállaló péket küldték a túlvilágra.

Az újjáépítéssel az Oxfordban egy éve végzett matematikus–fizikus–csillagász és építész végzettségű Christopher Wernt bízták meg. A megrongálódott Szent Pál-székesegyház megújítása mellett további ötven vallási épület is neki köszönheti a létezését. Már az 5. században állt itt egy templom. Feltehetően a római korban szentelték fel. Az utána épült kisebb mása 1087-ben tűzvészben leégett. Az 1256-ban felszentelt Szent Pál-székesegyház katedrális. London legmagasabb pontján áll. Európa ötödik legnagyobb temploma. Nevezetes gyászszerartások helyszínéül is szolgált, például Winston Churchillt, és Margaret Thatchert is itt búcsúztatták. Az utóbbi kétszáz év királyainak és királynőinek jubileumi ünnepei is itt zajlottak, így Viktória királynő, valamint II. Erzsébet ünnepi szertartásai is. A székesegyház nemzeti temetkezési helyként is ismert. Itt leljük meg Horatio Nelson admirális, a festő William Turner, és a penicillin

„atyja”, Alexander Fleming sírját is. Nelson admirális mellett itt lett eltemetve az Egyesült Királyság másik jeles hadvezére, a waterlooi csatában Napóleon seregét legyőző Arthur Wellesley Wellington első hercege is. Itt lelt örök nyugalomra a templom újjáépítője, Christopher Wren is, akinek egyszerű, de méltán híres sírfelirata így hangzik: „Olvasó, ha emlékművét keresed, nézz körül.” Az aranytól csöpögő székesegyház építészeti érdekessége a 30 méter magasan húzódó belső körfolyosója, az úgynevezett Suttogó folyosó, ami arra utal, hogy a kupola alatt, a korlát egyik felén elsuttogott szó a túloldalon is tisztán érthető.

A Tower több erősített részből álló középkori épületegyüttes London belvárosában, a Temze partján. Az idők során erődítmény, fegyverraktár, királyi palota és főrendű foglyoknak szánt börtön, valamint levéltár, továbbá csillagvizsgáló is volt. I. Jakabig minden király és királynő itt lakott. Utána is szokás maradt, hogy az uralkodó a Towerben töltötte a koronázása előtti éjszakát, és innen vitték díszkísérettel a Westminsterbe. Jelenleg itt őrzik a brit koronaékszereket, valamint egy gazdag fegyvergyűjteményt. A Tower építése 1078-ban kezdődött a városfal délkeleti sarkánál, a Temze mellett. Tizenkét év után már védte a normannokat a londoni városlakóktól, és Londont a külső támadóktól. Az alsóbb osztályokból származó bűnözőket rendszerint a Toweren kívüli nyilvános vesztőhelyek valamelyikén végezték ki. A nemeseket, különösképpen a nőket, egyes esetekben a Toweren belül, a nyilvánosság kizárásával fejezték le, és a közeli St. Peter ad Vincula-kápolnában temették el. Néhányan közülük: Boleyn Anna (1536), Howard Katalin angol királyné (1542). Noha a királyi család már nem lakik itt, a Tower hivatalosan királyi rezidencia maradt, így állandó őrsege van. Tagjai egyben idegenvezetőként is szolgálnak. A koronázási ékszerek, mint például a Cullinan I. Afrika

Nagy Csillaga (a világ legnagyobb karátszámú gyémántja), a királyi korona ékessége a biztonsági üveggel mögött, a toronyban, vastag páncélajtóval zárható helyiségben, lassú menet közben nézhető meg. A White-toronyban lovas és gyalogos páncélöltözetek, különféle fegyverek. Kötelező haladási irány az előre, nem lehet visszafordulni. Az emeletről szűk csigalépcső vezet le. Boleyn Anna emlékére a vesztőhelyet üveglappal fedték, közepén üvegpárna.

Érdemes tudni, hogy a Tower hídnak az erődhöz nincs semmilyen köze sem. Két végében várszerű, sok emelet magas építmény tornyokkal, ablakokkal. Tiszteletet parancsoló látványosság a Temze felett. A sötét színt magára öltő folyó szélességével meglepett.

Nem feledkezve meg a kulturális látnivalókról, keressük fel az 1824-ben megnyitott, ingyenesen látogatható National Galleryt. A 2300 vászon témakörök szerint lett csoportosítva. Az időben később készült festményeket helyhiány miatt a négy Tate képtár valamelyikében függesztették ki. Egy- mást labirintusszerűen követő kiállítótermek végtelennek tűnő világa, amelyek mindegyike négy irányba szétágazik. A 13. és a 20. század között készült festmények előtt semmilyen biztonsági védelem nincs. A 19. században Londonban is élő magyar Brocky Károlynak több képe is része a gyűjteménynek. Megfestette Miss Liddel, a királynő egyik udvarhölgyének portréját. Ez annyira elnyerte Viktória királynő és férjének, Albert hercegnek a tetszését, hogy ők is modellt ültek a magyar piktornak. Az 1848–1849-es magyar szabadságharc két magyar hősének, Mészáros Lázárnak és Kmetty Györgynek arcképét is vászonra vitte. Ne feledkezzünk meg róla, hogy az európai festészet legnagyobbjainak képeit itt ingyenesen nézhetjük meg. Többnapos kulturális városlátogatás ékköve lehet. Igazi ajándék.

Elhagyjuk a fővárost. A régmúlt rejtélyei sokakat foglalkoztat. A Brit-szigetekre történő nagyarányú betelepülést i. e. 3100 tájára teszik a régészek. A körkörös elrendezett kőtömbökből álló Stonehenge, és a földsáncokból álló monumentális bronzkori építmény az angliai Wiltshire-ben, Salisbury-től mintegy 13 kilométerre, északra található. Kiépítése i. e. 2500 körül kezdődött, és mintegy négyszáz évig tartott. Olyan emlékmű, amely az addig jórészt háborúskodásban élő törzsek egységét jelképezi. Közelében újkőkori falu maradványait tárták fel.

A csontmaradványokból megállapítható, hogy küzdelmes életük dacára az újkőkori emberek könnyebb csontúak voltak, mint a maiak. Szénhidrátszegény étrenden éltek, és általában jó egészségnek örvendtek. A koponyaleletek 56 százaléknál tompa tárgytól származó erős ütés nyoma észlelhető, nemtől függetlenül. Az Avon folyó keleti partján, Stonehenge-től négy kilométerre délkeletre, Boscombe Down dombjain a régészek két i. e. 2500–2300-ból való temetkezési helyet és bennük egy súlyosan sérült lábú negyvenéves férfi, valamint egy fiatalabb rokona maradványait tárták fel. Az idősebb férfi sírjából a kor leggazdagabb brit leletegyüttese került elő. Volt a tárgyak között aranyból készült hajdísz, rézkés, kovaköszerszám, íjászok két kőből csiszolt csuklóvédője, fémmegmunkáláshoz való párnakő, és több Beaker stílusú agyagedény, amely akkortájt a Britszigeten nem, csupán a kontinens más részein volt használatos. A két férfi fogzománcának vegyelemzése kimutatta, hogy a fiatalabbik férfi helyben, Wessex mészkővidékén született. Társa, az „Amesbury íjász” nem ott, hanem az Alpok lábánál, a mai Németország és Svájc területén nőtt fel. A közelben további sírra is bukkantak, amelyben hét halott maradványait találták. A fogak elemzése kimutatta, hogy közülük három férfi hatéves koráig születése helyén, majd tizenhá-

rom éves koráig másutt élt. A leletek azt bizonyítják, hogy az európai ember már az őskorban nagy területeket bebarangolt.

2003 óta a sheffieldi egyetem kutatói Stonehenge tágabb körzetében végeznek ásatásokat, különös tekintettel a Durrington Walls mintegy 450 méter átmérőjű földsáncára. A hajdan volt 30 méter széles, és a mintegy három méter magas óriási földsánckörgyűrű belsejében, valamint környékén, három körkörös gerendaépítmény állt. A leletek alapján a fából emelt körépítmények titkos helynek számíthattak. Stonehenge kőtömbjeit, egyfelől a téli napforduló napnyugtájához tájolva állították fel, míg Durrington Walls déli körét, a téli napforduló napfelkelteje szerint építették. A Wales délnyugati részén emelkedő Preseli-hegység erősen tagolt, töredezett dolerit és palaképződményei között található a kőfejtő, ahonnan Stonehenge legelső kövei, a híres kék kövek származnak. Ám akad más különleges kőzet is a Brit-szigeteken, akkor vajon miért éppen ezeket a köveket választották, és szállították 400 kilométeren át Stonehenge-be? Miért ragaszkodtak a későbbi bővítéseknél is ehhez a kőhöz? Egy legenda szerint a Preseli-hegységben fakadó források gyógyító erejűek. A két hagyományt alapul véve, Stonehenge egyfajta őskori Lourdes-nak is tekinthető. Faszénmaradékok, haszonnövényekkel társuló gyomok virágpóra, és főként, a más, távoli vidékekről származó csigaházak tanúsítják, hogy Stonehenge környékén a lakosság fát vágott, földet művelt, pásztorkodott, kereskedett. A kutatók meggyőződése szerint az emberek messzi vidékekről érkeztek ide gyógyulást keresve, amit a kék kövektől reméltek megkapni. Az erre utaló egyik jel, hogy a környéken lévő sírokban talált holttestek kiugróan nagy számban mutatják fizikai sérülések vagy súlyos betegségek nyomait. A fogmaradványok vizsgálata kimutatta, hogy az eltemetett emberek

mintegy fele távoli tájról érkezett. A radiokarbon vizsgálatok alapján a kék kövek alatt felfedezett leletek kora i. e. 2300-ra tehető. A környéken talált szerves maradványok vizsgálata kimutatta, hogy ez a térség i. e. 7200-ban lakott volt.

Az újonnan felhúzott látogatóközponttól az érkezőket busszal szállítják az ásatás központi magjához, amelyet körbe lehet sétálni. Építője az újkőkori, úgynevezett Windmill Hill-kultúra népe a csatornán túlról érkezett. Ezzel megkezdődött Dél-Anglia betelepülése. A népesség szarvasagancs csákányaival ásta ki a 98 méter átmérőjű, hat méter széles és két méternél nem mélyebb árkot. Az északkeleti bejáratnál két köoszlopot állítottak fel. Ezek egyike, az áldozókő maradt fenn. Stonehenge I-et körülbelül ötszáz évig használták, azután elhagyták. Bozót nőtte be. A következő időszakban a területet az úgynevezett harangedényes kultúra népe vette birtokba, akik a bronz ismeretét hozták. I. e. 2100 körül az építményt gyökeresen átalakították: mintegy nyolcvan, egyenként négy tonna súlyú granulit oszlopot állítottak fel a terület közepén. Az itt fellelt legnagyobb kövek 9 méter hosszúak, és 50 tonna súlyúak. Látható felületeiket kőkalapácsokkal simára faragták, és ugyanígy alakították ki a gömbölyű köldökcsapokat is, valamint a hornyos csapolásokat, amelyek a külső kör keresztgerendáit rögzítik egymáshoz. Az oszlopok fölfelé keskenyednek. Visszatérve a látogatóközpontba, megtekinthető a régi házak rekonstruált másának vesszőkerítéssel határolt, kőoldalfalú és nádtetejű, kör alakú épülete. Derékban erősen meghajolva, méternyi hosszú nyíláson át lehet a belsejébe bejutni. Odabent vadon élő és háziállatra utaló részletek láthatók.

Stonehenge nagyjából egyidős a gízai piramisokkal. Mindkét építmény esetében felvetődött a kövek mozgatásának mikéntje. Az itteni elgondolás szerint a fasínekre keresztben

fahengereket tettek, és arra került az akár 50 tonna súlyú kőoszlop. A helyi tárgyi bemutatóból kiindulva a kőoszlopokat háncksötekek segítségével, ezernél jóval több személy vonómunkájával szállították. Dombnak felfelé naponta egy kilométert haladhattak, lefelé akár tízet is. 30 és 400 kilométer közöttiek lehettek a megtett távolságok. Néhanapján lo csogva közbeszólt a tenger is mint szállítási útvonal. Mint ahogyan a kétéves látogatótól a legidősebbekig, a móka kedvéért én is megpróbáltam háncksötél segítségével magam után vonni a kiállított többtonnás követ. Stonehenge-t a tárgyi látnivalók miatt nem érdemes felkeresni. Csalódást okozott mindkettőnk számára.

Az angol nyelvterület legrégebbi egyeteme az oxfordi. Első írásos említése egy 12. századi feljegyzésben szerepel. Európa szerte elkezdtek lefordítani a görög filozófusok műveit. A társadalom új nézőpontból kezdte magát szemlélni. A létrejött intézményeket az egyház abban a reményben támogatta, hogy össze tudják egyeztetni a görög filozófusok és a keresztény teológia tanításait. A helyiek eleinte ellenségesen viselkedtek az egyetemistákkal szemben. Semmittevőnek tartották őket. Létszámukhoz képest kevés szállás állt rendelkezésükre. Még fegyveres összetűzés is kitört közöttük, halálos áldozatok maradtak utána. Egyházi személy indíttatásából vastag kőfalú és kis ablakszemű kollégiumi épületek kezdtek épülni. Helyi könyvkereskedő ötlete alapján a szigetországban kinyomtatott minden egyes címből példányt kezdtek begyűjteni. Jelenleg kilencmillió a gyűjtemény. Az egyetem kézi könyvtára hatszázezer kötetet kölcsönöz. Érdekes történelmi színfolt, hogy ötszáz évvel ezelőtt I. Erzsébet királynő görögöt, latint és történelmet oktatott. Régen csak az anyagilag tehető hallgatók egyeteme volt, mára a tehetségeseké. Három évfolyamot kell elvégezni. Évenként három negyedévre osztódik a tanév. A

kihívás hetenként egy-két vita a témavezetővel. Klasszikus vizsga nincs. A gondolkodás és az érvelés a fő szellemi érték. A kvalifikált munkaerőt kereső cégek folyamatosan kutatják a számukra legmegfelelőbb képességű egyetemistákat. A hallgató szakterülete a munkaadó szempontjából másodlagos szempont, a fő érték a gondolkodásképeség és a kreativitás. A gazdasági vállalkozásnak szükséges szakmaiságot majd megtanulják náluk. Az itt végzett munkát kereső fiatalnak aligha lesz anyagi gondja. Az egyetem maximálisan gondoskodik a vékonyabb pénztárcájú, de tehetséges hallgatókról. Kivételes esetben, akár aprópénzért is abszolválható a három évfolyam. A felvett kölcsönöket havonta 100-200 fontonként lehet törleszteni. Napjainkban a végzős hallgatók túlnyomó többsége indiai és kínai származású.

A városi sétánk során szemtanúi lehettünk a központi diplomaosztónak. A leghíresebb hatszáz fős kollégiumot személyesen is felkereshettük. Felemelő érzés töltött el az ódon falak között. Nem kevés a nyolcszáz év. Ezt a kőlépcsők mélyen kitaposott felületei is visszaigazolták. Akárhogyan is vesszük, de a Homo sapiens sapiens értelme a gondolkodás és a kreativitás képessége. Márpedig az oxfordi egyetemen ez a kettő az elsődleges. Kiművelt emberfők. Ez lenne a lényeg. Nos, ennek egyik bölcsőjében nézelődhettünk, és ihattuk magunkba előre vivő szellemiségét. Híres oxfordiak: John Kendrew (kémiai Nobel-díjas); Lewis Carroll; J. R. R. Tolkien.

A Hampton Court-palotát 1515-ben VIII. Henrik legfőbb tanácsadója, York érseke és Anglia lordkancellárja, Thomas Wolsey alapította. A Temzével párhuzamosan pipacsmező övezte sétány vezet az épületegyüttes nyugati részéhez. Boleyn Anna kapuját Wolsey építette, de csak később nevezték el VIII. Henrik második feleségéről. Boltíves kapun át jutha-

tunk be a belső udvarba, ahol a harangtornyos kapu fölött, a rendkívül bonyolult csillagászati óra látható. A király lépcsőházának falait és mennyezetét freskók díszítik, amelyek az ókori világ isteneit, hőseit ábrázolják. Ezt követi a királyi őrség hatalmas terme. Falain több ezer pisztoly, muskéta és kard függ látványosan. A Cumberland-lakosztály már egy másféle, 18. századi ízlést tükröz. Az itt látható képgyűjtemény alkotói között találjuk Tizianót, Tintoretót, Correggiót, Raffaellót és Ducciót. A palota ékességei az 1531–1536 között épült Great Hall, VIII. Henrik díszterme, a korabeli flamand falikárpit, valamint a fabordázatú mennyezet. A kisebb helyiségek – mint például az eredeti berendezésű konyha és VIII. Henrik borospincéje – a palota mozgalmas napjait idézik. Az impozáns park a geometrikus barokk kert szinte valamennyi ismervét felvonultatja. Vannak itt sugarasan szétfutó hársfasorok, formára nyírt tiszafák által övezett sétányok, szökőkutak, mesterséges tavak, márványszobrok. A park másféle nevezetessége a „Nagy Szőlőtőke”, amelyet 1768-ban Capability Brown, neves angol tájépítész ültetett. Máig a világ egyik legrégebbi és legnagyobb szőlőtőkéje, amin a 19. században évente 910 kilogramm fekete szőlő termett, de még ma is ad annyi, amennyit a palota üzleteiben el tudnak adni szeptemberben. Az épület tetején lévő kémények kialakításuknál fogva toronyként hatnak – Gaudí juttatta feleségem eszébe.

Létrehozója a mészáros fiából a király legfőbb bizalmasává, majd lordkancellárrá előlépő Wolsey. Minden tehetségével a királyt szolgálta, aközben az ország leggazdagabb emberévé vált. Minden simán mehetett volna tovább, de az uralkodó belehabarodott a fiatal Boleyn Annába. Ezek után első feleségétől, Katalintól a király el akart válni, de ehhez öszentsége hozzájárulására lett volna szüksége. Ennek elérését kapta feladatul a bíboros, akinek beletörött a bicskája.

Az uralkodót pedig egyre csak hevítette a szerelem lángja. Az egyre türelmetlenebb Anna Wolsey ellen elkezdett ármanzkodni, és a lordkancellár alól kezdett kicsúszni a talaj. Ekkor a palotát VIII. Henriknek ajándékozta, de ez már késő bánat volt. Kegyvesztett lett a hű szolgál. Az angol király levált a Római Katolikus Egyházzal, és országát protestánsná tette – így elhárult az akadály a frigy elől. Szép szál legény volt az uralkodó, de egyre kevesebb ereje maradt a kacér asszonyi vágyak kielégítésére. A hűség felrúgása vezette a vesztőhelyre Boleyn Annát. Csak a hatodik felesége élte túl a királyt, és temette el. Végül első felesége, aragóniai Katalintól született első leánygyermek, véres Mária néven követte apját a trónon.

A 16. század életfeltételei és szokásai, a mai kor emberének rémisztőek. Erény híján fűvel fával összejöhetett a dolog. A mosakodást csak hírből ismerték. Piszkosak és tetvesek voltak. Ruházatuk tisztaságáról kár szót ejteni, hasonlóan száj higiénijukról. A szükségüket ott végezték, ahol éppen rájuk jött. Az udvari étkezések ezerkétszáz fős kultúrája sem lehetett semmi. A Temze vize ivásra alkalmatlan volt. Víz helyett sört és bort fogyasztottak. Az óriási kiterjedésű és belmagasságú termekben, télen még a király foga is vacogott a hidegtől. Egész nap le és fel sétálhatott a királyi fogadóteremben, nehogy megfagyjon.

Ismét a fővárosban nézelődünk. A Buckingham-palota a brit uralkodó hivatalos rezidenciája 1837 óta. Alapterülete 200 ezer m². A brit uralkodó egyik rezidenciája, lakhelye. London belvárosában, Westminster városrészben található. Állami alkalmak, uralkodói rendezvények helyszíne, valamint közkedvelt turistacélpont. A történelem során a britek gyülekezőhelyeként szolgált ünnepek vagy válsághelyzetek alkalmával. Kertje a legnagyobb magánkert Londonban. Mesterséges tava 1828-ra készült el. Vizét a Hyde Park tavá-

ból, a Serpentine-tóból nyerik. A palota apartmanjai alkotják a komplexum magját. Egyike a világ legismertebb épületeinek. Évente mintegy ötvenezer látogatót fogad bankettek, díszvacsorák, kerti partik, illetve egyéb rendezvények alkalmával. Amennyiben az épület előtt az angol zászló lobog, és a bejáratnál két ór posztol, akkor nincs bent a ház ura. Ha a királyi zászló leng, és négy ór áll a helyén, akkor megérkezett az uralkodó.

A Windsor-ház az Egyesült Királyság és a nemzetközösi monarchiák uralkodócsaládja, a brit királyi család neve. 1917. július 17-én királyi rendelettel alapította meg V. György brit király, amikor saját és családja német nemesi címeiről lemondott. Ezzel egy időben elhagyta a Szász-Coburg-Gothaiház megnevezést. Erre azért került sor, mert a világháború alatt heves németellenes érzések uralkodtak Nagy-Britanniában, és V. György jobbnak látta, hogy megszakítsa a kapcsolatot a német rokonsággal. 1917 és 1919 között a Windsor-ház megalapításának utolsó aktusaként V. György megfosztotta tizenöt német rokonát a jogfolytonosságtól. Jelenlegi feje III. Károly brit király.

A Windsor-kastély a brit uralkodócsalád nyári rezidenciája London közelében. A babaszobától Rubensen át az aranytól csöpögő berendezési tárgyakig, mindenféle tárgyi emlék előfordul itt. A látottak hidegen hagytak bennünket.

Visszatértünk a fővárosba. Rövid sétára indulunk. A Piccadilly Circus London híres útkereszteződése és tere. A körtér közelében a kerület legforgalmasabb bevásárló, és szórakoztató negyedei találhatók. Fő jellegzetességei az óriási kijelzők és a videós reklámfelületek a tér északi felén elhelyezkedő sarokház falán: régen a Coca-Cola fali reklámjának adott helyet. A látnivalók közé tartozik a tér centrumában álló alumínium szobor. Az íjászt, Erost ábrázolja. Itt lett szerencsénk a londoni esőhöz, amely kisebb záporként csapott

le ránk, hogy fél óra elteltével ismét ragyoghasson a nap. A londoni óriáskerék beülőit tekinthetjük kapszulának, amelyben legalább kéttucatnyian elférnek. Elővételben 28 fontba kerül a jegy, a helyszínen negyvenkettőbe. 35 perc alatt teszi meg a teljes kört. Fagyi kapható 6 fontért. Információm szerint a Sherlock Holmes kocsmában nagyjából ugyanannyiba kerül egy korsó sör. A Temze partján már futókkal is találkoztunk. Náluk valamivel érdekesebb volt a *Kleopátra tűje* nevű hórihorgas szoboralkotás, de a prímet a két lovasrendőr vitte el. A közeli hídon villamos gördült át.

Bekukkantottunk a Charing Cross közlekedési csomópontra is. Pár perc múlva dobhártyaszaggató zenebona halatszott a főút túloldaláról. Szabálytalanul átkeltünk rajta, de előtte természetesen nem jobbra, hanem balra néztünk. Szerencsénk volt. Nem szórakoztató központra találtunk, hanem drosztra: indiai riksások rózsaszín üléshezátú járgányaira. A közelben túrabolt, jelentős árengedménnyel. Bementünk, szétnéztünk, és minden eredmény nélkül, angolosan távoztunk. Nem így tesz a londoni háziasszony, aki betér a konzervételekre szakosodott marketbe. Ő már fanyalogva áll a tűzhely elé, receptre is szükség lenne. Ételkonzervekből talán itt a legnagyobb a választék.

Mint megfigyelhettük, a családi házak között jelképes kerítések húzódnak. Ez arról a muszlim nőről jutott eszembe, aki a British Museum előtt, talpig feketébe öltözve, a biztonsági szolgálat láthatósági mellényét viselte. Vajon fordítva is működne-e a dolog?

A British Museum is ingyenesen látogatható. Viktória királynő idejében az angolok a fél világot uralták, leigázták, és ami mozdítható volt, hazavitték. Ezen nincs mit szépíteni. Az angolok persze büszkék a gazdagságukra, de az nem az ötórai teák bevételeiből jött össze. De mint minden-

nek, két oldala van. Emiatt is térünk be a falak közé. Másfél óra nem nagy idő, de majd csak futja valamire.

Elsőre a tizenötezer szem gyógyszer halomba öntött látványa tárul a látogató szeme elé. Ennyi egy kevésbé egészséges ember életén át tartó fogyasztása. Az Egyiptomban talált Rosette-kövön görög, helyi nyelven írott és hieroglif írásjelek. Egy francia nyelvésznek hosszas és kitartó kutatómunkával sikerült teljes körűen megfejteni a hieroglif írásjelek jelentését. I. e. 900 körül alakult ki az asszír birodalom. Írni és olvasni még a király sem tudott, annál inkább harcolni, így gyilkolni, rabolni, rabszolgát láncra verni. Mindezekről a szinte teljesen épp, precíz kőfaragások mesélnek, amelyek az asszír mesteremberek kivételes művészi képességeiről tanúskodnak: megbűvölten állt előtte a feleségem. Az egyik angol lord nagy mennyiségű antik görög márványra tette rá a kezét a demokrácia ősházájában. A felbecsülhetetlen tárgyi emlékeket az újkori görögországi olimpia idején eredménytelenül megpróbálták visszaszerezni a görögök. A jelképes széljegyzetben jelezték az angolok, amennyiben a lord nem hozta volna magával, az országba bevonuló török katonák szétverték volna az egészet, mert a csapoláshoz használt ólomból puska golyót akartak önteni. Így legalább megmaradhatott az utókor számára.

Helyben is akadtak világraszóló leletek. A 20. század elején egy jómódú angol hölgy felkért egy oxfordi végzettségű régészt, hogy a birtokán lévő dombokat ássa fel, mert alattuk történelmi jelentőségű kincsek rejlenek – hitt a környéken terjengő legendákban. Az illető ráállt az ügyletre. A megrendelő kérésétől eltérően nem a legnagyobb halomnál kezdte a feltárómunkát, de a kiválasztott domb alatt rátalált a feltételezhetően utolsó angolszász pogány király temetkezési hajójára. 28 méter hosszú és 4,5 méter széles vízi jármű-

ról van szó. A hajótest dugig volt rakva a király személyes tárgyaival, amelyek rendkívül jó állapotban, ezer éven át a föld alatt szunnyadtak. Ma már a British Museumban tekinthetők meg. Ennek előzménye, hogy az angol jog ellenére a feltárómunkát végző régész a földbirtokos tulajdonába juttatta a történelmi kincset. Amikor elkezdődött a második világháború, a biztonság kedvéért a teljes leletet az államnak ajándékozta a legendákban hívő hölgy.

A végére egy teljesen másféle érdekességet hagytam. Faliórák között bolyongva találtunk rá az 1820-as elmés szerkezetre. A falióra jobbra-balra billenő tányérlapján labirintusszerű fémútvesztőben acélgolyócska gurul. A labirintus egyik végétől a másikig kereken egy perc alatt teszi meg az utat. Ekkor egyet előre ugrik az óra percmutatója – mosolyogva nevette el magát Kati.

37. LENNI – Prága (2024)

A prágai történet, amelyet az elutazás előtt elmeséltem a feleségemnek, elmúlt negyvenéves. Nekem örökbecsű, és egyben rávilágít az utazások kiszámíthatatlanságára, varázására. Történt az 1980-as évek legelején. Krigliemelgetés közben baráti körben bedobtam a köztudatba, hogy valamilyik hétvégén munka után kiugorhatnánk Prágába sörözni. Az elképzelést tett követte.

A Jugoszlávia felől érkező nemzetközi gyors péntek 23 óra helyett másnap 7-kor gördült ki a Keleti pályaudvarról. A Kelet-Európát frissen beterítő, szokatlanul intenzív havazásban keresendő a menetrend megcsúszása. Térképtáskámban piros útlevel, Panoráma útikönyv, fényképező, gatyá és zokni. Sűrű hópelyhek nélkül nem úszhatta meg a Csehszlovák főváros sem. Előzetesen nem foglaltunk szállást. A vasútállomásról egyenesen a Csedok Irodához tartottunk. Szombat késő délután lévén nem lepődtünk meg az ajtóra kifüggesztett zárva táblán. Tanácstalanul toporogtunk az épület árkádja alatt. Középkorú férfi szólított meg bennünket. Feketén szállást kínált. Gyorsan megkötetett az alku. Megérkezésünket követően másfél órán belül lakáson voltunk. Szokatlansága, hogy a fürdőszoba a lépcsőházból nyílt. A házigazda a televízió elé invitált bennünket. Megnézhettük volna vele a Csehszlovákia-Szovjetunió világbajnoki jégkorongmérkőzést. Talán éppen a döntőt. Mi azonban a cseh irodalomból oly jól ismert Svejek söröző felől érdeklődtünk tőle.

Nem a szomszédban volt, de megtaláltuk. A mellékutcában lévő ikonikus hely ajtajában tábla, zárt körű rendezvény. Mint megtudhattuk az ajtónállótól, a Davis Kupában egyesben aratott győzelmét ünnepelte baráti körben Ivan

Lendl. Az u Kalicha sörözőtől a főútvonalra visszatérve, a túloldalon az egyik épület üzletajtáján szokatlan gyakorisággal mentek be és jöttek ki férfiak. A nappali közétkezdé estére átalakult sörözővé. A környék közkedvelt ivójának magával ragadó hangulatába fejest ugrottunk. Aki az utolsó kortyot is kihörpintette a korsóból, és azt az asztal szélére tette, a terítést végző felszolgáló kérés nélkül újabbra cserélte. Aki befejezte a folyékony kenyérrel való táplálkozást, az üres korsót maga előtt hagyta. A pincér pedig érkezett a számlával. Torkunkon lendületesen gurult le a kemény habú ital árja. Élveztük a hely hangulatát, löktük a szót – igazán jól éreztük magunkat. Utolsók egyikeként tápászkodtunk fel az asztal mellől. Az utcára kilépve előbb fejben össze kellett rakni a szállásig tartó utat. Nem semmi volt. Szerencsésen visszataláltunk.

A vasárnap délelőttje a prágai várban talált bennünket. A fehér galamb márványszobor előtt azon vitatkoztunk hangosan a haverokkal, hogy giccse vagy nem. Az Aranymívesek utcájában a járófelületbe tömlőcnek gödröt ástak, amelyet ráccsal fedtek – emlékezetes maradt. Az egyik céh aajtájának szemöldökfa magassága 150 centiméter. A várfal széléből lenézve feltűnt, hogy az egyik épület aajtáján fiatalok ki, és be. Hangulatos söröző, négyszemélyes asztalokkal. Pezsgett az élet odabent. Kortyolgatás közben arra gondoltam, csukott szemmel is eltalálok a vasútállomásra. Ráérős sörözésre intettem a két havert. Elérkezett a tologatott indulás végső pillanata. Útközben kiderült, mégsem vágom a tésztát annyira. Negyed órával a vonat indulása előtt kifulladásra megérkeztünk az ismerős pályaudvarra, de mint kiderült, onnan a kilométerre lévő másik állomásról indul vissza a vonatunk. Kár a gőzért – értékeltük a helyzetet. Mázlink volt. Kiderült, hogy 22-kor indul innen egy vonat

Budapestre. Addig még tengernyi az idő. A helyi utasellátóban poénból három pohár whiskyt rendeltünk. Óra múlva kaptuk meg. A számla kiegyenlítése után még egy korona sem maradt a zsebünkben. 30 órát töltöttünk Prágában.

Nemcsak a Dunán, de a Moldván is rengeteg víz lefolyt azóta. Utazásaink alkalmával bevett, előre eltervezett program helyett, nyitott hozzáállással érkeztünk meg a cseh fővárosba. A szálláson indulás előtt egyeztettünk az első célpontról Katival, aztán a véletlen alakította a továbbiakat. Nem kellett nézni az órát. Nem kellett sietni sehova sem. Minden úgy volt jó, ahogyan megtörtént. Megtapasztalhattuk a „lenni” életerzést. A végén pedig leszűrhattuk tanulságnak, nem veszítettünk vele semmit sem, sőt, egy újfajta életszemlélettel gazdagodhattunk általa.

A változások sorra szembejöttek: a Vencel téren hűlt helye az ízletes hidegkonyhát árusító üzletnek; az Óváros tér irányából a Vencel térbe torkolló szűk utcából – amelyben a közepén robogó villamos és az épületek homlokzata között méternyi hely maradt a gyalogosoknak – eltűnt a villamos sín; az óváros jelentős része már csak emlékezetből ismeri az autóforgalmat; az óváros és a belváros szemlesütve nézné meg a negyven éve róluk kattintott fotókat. Kissé távolabb tekintve: a belváros és az óváros, valamint a prágai vár közötti Moldva szakasz az egykori kihaltságból igazi vízi paradicsommá fejlődött; a felújított vár viszont jócskán alul múlta régi hangulatát. A Skodákat és a régi cseh sörfajtákat nem a hazai tulajdonú gyárak és főzdék ontják, hanem az azokat felvásárló német. Az egyik ivó mellett elhaladva, pár percre mégis átélhettük a szocializmus hős beatkorszakát: az utcára kihallatszott az Omega együttes *Gyöngyhajú lány* című száma, angolul.

Európa legsűrűbb villamoshálózata fonódva szövi be a várost. A faablakkeretes járműtől az alacsony padlósig min-

denféle típus fut, amely működőképességét tekintve nem érett meg a Villamos múzeumra. Aki hosszabban és kényelmesen szeretne ismerkedni a várossal, szálljon fel a 22-es járatra. Kerek órát utazhat vele, háta mögött hagyva több mint ötven megállót. Régen még a ki tudja milyen nevű repülőtérrel indulva tartottam hazafelé – 500 forint volt a jegy ára –, ezúttal már a Václav Havel Nemzetközi Repülőtérrel.

A szocializmus idején a baráti országok fővárosai, így Prága is, nem voltak eléggé vonzóak. A rendszerváltást követően uniós pénzből megújult a prágai óváros és belváros. Azóta bekerült az európai turisztikai fősodorba. Manapság úgy tartjuk, hogy a 20. század elején élte fénykorát Budapest. Ma száz évvel későbbi időpontra, ugyanezt merném állítani a cseh fővárosról.

Feltűnően sok hajléktalan koncentrálódott az óvárosban. Többségük ötvenen aluli. A harmincas, szemre egészségesnek tűnő fiatal emberek nem szégyelltek az utca kövezetére térdepelve, fejüket lehajtva és kezüket imára kulcsolva, piára vagy drogra koldulni. Őket nem sajnáltuk. De a hatvan körüli hölgyet, aki az egyik kerekét valamikor elhagyó nagyobb gurulós bőröndjével, és kezében néhány szatyorral rőtta az utcákat, igen.

Rátaláltunk a főváros másik arculatára is. A Nemzeti múzeum mögötti parkban történt. Az egész napos városnézésből a szállás felé tartva, árnyékos padra telepedtünk. Éppen azt szemeltük ki, amely törzshelye lehetett a délutánonként itt összeverődő kis és nagy kamaszoknak. Így a centrumból szemlélődhettünk. Mindvégig kulturáltan viselkedtek. Két lány közrefogott egy fiút, és kacérkodó csípőmozdulatokkal maguk között terelgették. Egy lánynak a mackónadrágja lehúзва úgy, hogy alóla kilátszódjon a bugyi korca: a nadrág szára rojtosra taposva. Új idők, új szelek. Mindenki mindenkihez kapcsolódott. Egy-két füstkarikán túl friss levegő. Sör

vagy energiatartal nem kelléke az együttlétnek. Igazán jó érzés volt közelükben lenni. Náluk két évvel fiatalabb kölyök érkezett határozott léptekkel. A társaság közelébe érve jó nagyot köpött, jelezve, hogy ő is oszlopos tagja a csapatnak – a korkülönbségből adódó hátrányt valahogyan mégis csak le kell küzdeni.

Mindennek meg van az ára. Prágában talán jobban is, mintsem kellene. Mindegyik turisztikai látványosság belépőjeggyel látogatható, legyen templom, múzeum vagy a prágai vár. 10-15 eurót kell leszurkolni (a cseh koronát átszámolva euróra). Nem kevés. Közülük kiemelkedik a vár, ahol bár vásárolható összevont belépőjegy 22 euróért, de az Aranyművesek utcájába még azon felül is jegyet kell váltani. Nem mellesleg, a várnak eme részét bazárrá silányították. Aki szét szeretne nézni, hétfőn tegye, mert akkor legalább a vár területét ingyen lehet felkeresni.

Erősen visszatetsző jelenetnek is tanúi lehettünk. A tűző nap elől, a nyilvános mosdó külső árnyékos részében várakozó két fiatal japán lányt az illemhely felügyeletét ellátó alkalmazott durva kézmozdulattal távozásra intette. Szegények, pedig a távoli szigetországból érkező vendégek mindenhol tisztelettel tudóan viselkednek. A mosdót kivételesen ingyenesen lehetett használni, ennek ellenére, az asztalkán tálka, üresen. A városban nyilvános mosdóból nincs hiány: a kerekesszékekkel jelzett helyen is fizetni kell érte.

Ára van a tömegközlekedésnek is. Félórás, másfél órás és egész napos menetjegy váltható. Hatvanegy-hatvanöt éves utasoknak félárú jár. A hatvanöt év felettiak és a nem látók ingyen vehetik igénybe. Létezik a turisták számára kitalált városnéző villamos. A 42-es járat negyvennégy megállót érint. A teljes áru menetjegy 15 euró, míg a nyugdíjas tíz. A vár közelében lévő, a külső végállomástól az első megálló-

ban öten szálltunk fel a járatra. Két kalauz teljesített szolgálatot rajta. A következő megállóban mind az öten leszálltunk. Van ez így. A városban többször is megfigyelhettük menet közben. Egyszer mutatkozott fizetőképes kereslet iránta. Alacsonyabb tarifával többet hozna a konyhára. A túlárzás a templomi belépőjegyekre vonatkoztatva is igaz. A városnézés másfajta módját eszelték ki a második világháború előtti járműveikkel fuvarozó vállalkozók. Félórás és órás viteldíjjal reklámozzák a szolgáltatást. Volt forgalmuk. Itt találkoztunk először elektromos biciklivel vagy elektromos rollerrel vonuló vezetett városnéző csoportokkal. Először frappánsnak tűnt, de a pillanaton belül végsebességre gyorsuló járművek menetoszlopa balesetveszélyes is lehet. A járműmustrát a légikikötőtől az A jelű metróig közlekedő 59-es trolival zárom. Aligha tévedek, ha a világ leghosszabb ilyen fajtájú járműveként hivatkozok rá. A három részből álló, nyolckerekű kocsiszelvény hossza 24 méter.

A Moldva folyó közelében, a két ház közé beszorult lépcsős sikátor szélessége 75 centiméter. Akárhányszor jártunk arrafelé, sorban álltak előtte a turisták. Csehül Vltava néven említik a várost átszelő, 430 kilométer hosszú, Elbába torlolló folyót. A délről észak felé tartó folyam nagyobb vízi járművek számára sekély. Ezt az adottságot kihasználva, belvárosi szakaszát az idegenforgalom szolgálatába állították. A muzeális korú hajótól a lábbal is hajtható sörhajón át az oldsmobile kinézetű vízibicikliig, előfordul itt mindenféle vízi járgány. Néhány kisebb szigetet kell kerülgetniük. Egyikükre híd vezet be.

A rakpart bakjához kikötve, vendéglőhajók tucatjai várják a sörözésre vágyó vendégeket (feltűnően sok a jókedvű, hangoskodó férficsapat). Szerencsére megismerhettük a folyó természetközeli arculatát is, mégpedig a vár felőli olda-

lon. A part menti vizekben hódok úszkáltak, majd hopp és már inaltak is a bokrok rejteke alá.

Nincs ismeretem róla, hogy a második világháború harci cselekményei mennyire tizedelték meg a prágai házakat. Egyikükön tábla, miszerint 1708-ban épült. Senki ne higgye, hogy állaga utalt volna korára. Minden ház mintha tegnap renoválták, festették volna. Zöld területből sincs hiány. Emberléptékű, emberarcú település. A város külső övezetében épültek meg a szocialista éra panel lakótelepei. A belvárosban magas épületnek egyedül a Moldva szélében lévő „táncoló” házát említhetem. Elnevezésére egyedi alakja utal: a hétemeletes irodaház közepe, mint a derékban behúzott ruha. Tetejében kilátó.

Közelében található a Vysehrad városnegyed, sétáljunk oda. Mint ahogyan sejtetni engedi a neve, dombra épült. Várra asszociálva haladtunk a felfelé vezető főútvonalon, amelyen villamos csilingelt. Előttünk turisták, kezükben okos telefonnal tartottak irányt. Ám az egyik mellékutca magasában várra emlékeztető tornyocskákra lett figyelmes Kati. Uccu neki a kaptatónak. Eleinte újszerű, de már megrepedt falú nagyobb ház. Az utca másik oldalán az Addiktológiai Intézet, amely a legkülönbözőbb függőségi helyzetbe került emberek mentsvára. Felső végében különálló templom. Szemre érdekes ingatlan követte, amelyet előzetesen várnak gondolt a feleségem. A 19. században klinkertéglából épült, tornyokkal, faragott díszítéssel és lépcsőzetes tetőzettel, műemlék jellegű épület. A kapubejáró táblája szerint Gyermekek Onkológia. A rádöbbenéstől elhűlt Kati. Én viszont emlékeztető jelként fogtam fel, igazodásul az élethez. Visszatérve a főútvonalhoz már nem tévesztettünk irányt. A tíz méter magas várfal nem hagyott kétséget. A hatalmas kiterjedésű belső területen, valószínűleg az idők folyamán, megfeketedett kövű tornyos épületek, óriási par-

kok, valamint rálátás az alatta hömpölygő Moldvára. Itt tárták fel a 10. századra datált, a városalapítóknak tekinthető szláv népcsoport emlékeit. Ők nem a csehek voltak még. Azok röviddel később érkeztek, és felülkerekedtek rajtuk.

A teljes óváros bazaltköves. Ezt érdemes jó erősen a fejükbe vésni azoknak a hölgyeknek, akik kedvelik a magas sarkú cipőt. Nem eggyel találoztunk közülük. Nincs probléma a tiszasággal. Szemetes kordéval vonuló utcatakarító végezte a munkáját, aprólékosan. Nincs hiány utcabútorból sem. Igaz, a hosszúkás padokon gyakran látni hajléktalant elnyúlva. Nem árt körültekintően ülőhelyet választani. A napi városnézést követően, a Lidl közelében padra telepedtünk nézelődni – közben elszopogattunk egy üveg Pilsner Urquell sört. Kesernyész íze, a mi ízvilágunk. Hangosan zenélő és éneklő, tucatnyi Krisna hívei kompánia verte fel a sétálóutca csendjét. A második világháborút követően, a prágai zsidónegyedben kétszáz, ruháján sárga csillagot viselő ember maradt életben. Közben frissen festettnek tűnő, bordó, narancssárga és kék színre mázolt zsinagóga – a régi zsidónegyedben több vallási intézményük koncentrálódik. Velük kapcsolatban kiemelendő, hogy más történelmi épületektől eltérően, itt a csehek kívül angolul is olvasható a tájékoztatótábla szövege. Természetesen héberül is. A városi információs táblákon viszont csak helyi nyelven nevesítik a látnivalókat. Nem nagy segítség.

Más is feltűnt a feleségemnek. Például egy tizenöt év körüli éteri szépségű arab lány. Lábán fehér sportcipő. Fekete kaftánja alól testhez simuló, ugyanolyan színű nadrág látszódott ki. Haját fekete kendő fedte. Átlagos kinézetű édesanyjával, továbbá két másik hölgyel együtt ült a padon. Nézelődött-nézelődött, majd az okos telefonja után nyúlt. Az utca közönségét a turisták dominálják. Közöttük feltűnően sok a napkelet országból érkező. Jöttek szervezeten, párt

alkotva, de egyedül is. Messziről érkeztek, és ha már itt vannak, amit lehet, megnéznak, kattintanak. Ilyenek a japánok. Arab népcsoporthoz tartozók közül is előfordult néhány. Az óvárosban az oldsmobile-ban elől a férfi, hátul, a csak a szemsávján látható asszony. Rend a lelke mindennek. Fekete elvétve akadt. Közülük ketten hajójegyet árultak. Indianak se híre, se hamva.

A prágai vár hatalmas kertjeivel óriási területen fekszik. A Károly hídtól a Vysehrad városrésztől ellentétes irányban, a második hídtól indulunk gyalogosan. Eleinte lépcsők, majd megérkezünk a metronómhoz. A felfelé kilengő inga a Föld forgását hivatott demonstrálni. Közelében teteszetős tavacska. Zöldellő partján ingyenesen igénybe vehető napágyak. Három tizennégy év körüli fiú lendületesen mutatta be vízbe talpast ugró tudományát. A fű egyenletesen levágva mindenhol. Odébb üvegházak vonala. A távolban meglepő látvány. A Szent Vitus-székesegyház összes tornya fekete. Mintha leégett volna. Pedig csak az idő hagyta rajta a nyomát. Az egész épület gazdagon díszített szoborral, kőfaragással. A díszítőelemek Gaudí idézik, de korát tekintve ez a korábbi. A másik figyelemreméltó alkotás, a Kolozsvári testvérek által készített Sárkányölő Szent György-szobor. Másolatai Budapesten és Kolozsváron láthatók. A vár távoli sarkában torony sötétlik. Régen az járt rosszabbul, akit ide bekísértek. Kínzóeszközök kiállítótere. Napjainkban viszont az a szerencsésebb, aki a déli harangszó idején a zenés őrsegváltás közelében tartózkodik. A vár fölött szabadidőpark. Petrin-kilátótorony, közelében nagyobb családi ház méretű elvarázsolt kastély. A Moldvától siklóval is megközelíthető.

A loretoi Szűz Mária-templom építése 1626-ban kezdődött, öt évig tartott. Jelentős zarándokhely volt, és ma is az. A loretoi Santa Casa másolata. Kétszer is jártunk arrafelé.

Elsőre hosszas harangjátékát az erős szél miatt nem volt érdemes rögzíteni – másodjára sikerült.

Egy-egy utazást követően adódik a kérdés: mi nyerte el a tetszésedet legjobban? A válaszon nem kell gondolkodnom. A 22-es, egyre zsúfoltabbá váló villamoson, az ülőhelyem mellé két hat év körüli kislány került. Szüleik jobbról és balról közrefogták őket. Váratlanul dalra fakadtak. Angyalian tisztán csengő hangjuk, gyermeki lelkesedésükkel párosulva és átítatódva a lelki béke bájával, egyszerűen felülmúlhatatlan. A gyermekdalokat egyenesen a fülembe énekeltek. Megint jó volt csak úgy lenni.

38. VASA – Stockholm (2024)

Az Arlanda Légi kikötőtől induló és a Stockholmba tartó közösségi járatok végállomása a Cityterminál. Belső falain két méterig zsákvászonba ültetett növények. Flixbusszal a város felé robogva mit sem változik a kép: ipari parkok és bevásárlóközpontok parkosított környezete. Rózsaszín, bordó és piros színű tizenkét emeletes lakóházak fokozzák a hatást. Ilyen előképek után kora délelőtt érkezünk meg a tizennégy szigeten lévő főváros központjába.

Mivel a hotelbe csak délután jelentkezhettünk be, városnézésre indultunk a feleségemmel. Nem csak az óvárosra igaz, hanem a belvárosra is, hogy négy-öt emelet magas épületek uralják. Elhanyagolt ingatlan, eldobott szemét errefelé rossz viccnek számítana. Ettől eltekintve, lényegi különbség alig akad a pesti miliőtől. A turistákat leszámítva, az őslakosoktól akár kihaltnak is lefesthetném az utcákat. A külföldiek viszont csurig megtöltik. Augusztusban szívesen menekülnek ide például az olaszok. Csak jobb a 25 Celsius fokban lazulni, mintsem csizmaországban megsülni. Igazi kánikuláról nincs szó, de mi is az utcák árnyékos oldalát kerestük. Másvalamit nem kerestünk, viszont rátaláltunk.

A szállodahajók kikötőjének helyet adó öböl partján nézelődtünk. Erős egyirányú tömegáramlásra figyelt fel Kati. Nagy baj nem lehet belőle, velük sodródtunk mi is. A falon tábla: Német-templom. Innen az adományláda látványa raktározódott el emlékezetünkben, pontosabban, nem az, hanem az azt lezáró óriási, bivalyerős lakaté. Aligha hinném, hogy az istenfélő emberek a persely tartalmára utaztak volna. A lakatkulcsot a pap vigyázta. Ezután már csak a szél fújhatta el a jókedvünket. Megpróbálkozott vele.

Közelben a Királyi palota. Mint utólag megtudtuk: a hét első hat napján, 12:15-től zenés őrsváltás. Vasárnap egy órával később. A kétemeletes rezidencia egyik kapubejárójánál két őrsem posztolt. Szembe velük III. Gusztáv svéd király szobra. Idő, mint tengerben a vízcsepp – gondoltuk. Felkaptuk a fejünket. 12:00 előtt az utca csendjét a bazaltkövön érkező katonalovak patái verték fel. Dél körül a leparkoló buszból fúvósok szállingóztak elő – kezdtem dörzsölni a tenyeremet. Ám nem csak a paripák tűntek el kadétostól nyomtalanul, hanem a zenészek is hátraarcot fordítottak. A díszprogram helye elsőre nem adta magát. A nemzetközi bábész sereglettel együtt mi is nyomkereső útra indultunk. A belső udvarban összeállt a kép. Aki statikus felállású zenés őrsváltásban gondolkodna, mint ahogyan én is tettem, téved. Többnyire mozgásban voltak a zenészek. Mivel a folyamatosan megújuló, változó intenzitású szél elfújta az érdemi hangfelvétel lehetőségét, ezért pár nappal később ismét megpróbálkoztam vele – más volt a zenei repertoár. Második alkalommal, kezemben mikrofonnal 180 fokban félkörívet fordultam a meglóduló zenekar után.

Nem állítanám magunkról, hogy utazásaink során kerüljük a múzeumokat. Stockholmban mégis több alapvető lehetőségről lemondunk. Többek között a Skansen és a Viking múzeum is erre a sorsra jutott. Utóbbi bejárata előtt fejembe vikingsisakot húzva tisztelegtem a skandináv ősök előtt. Oka az itt nem, de máshol már látott hasonló, bőséges tárgyi relikvia.

Közelükben a Vasa múzeum. Párját ritkító hajóleletével, az emberiség kultúrtörténete iránt érdeklődők számára kihagyhatatlan: Oslóban az osebergi eltemetett, de rekonstruált viking hajó nézhető meg, amelyet 820-ban bocsájtottak vízre, és parti hajóként szolgálhatott. A svéd lelet kiemelkedő jelentősége miatt, építésétől napjainkig tartó tanul-

ságos kálváriáját részletesen ismertetem: a Vasa sorhajót 1626–1628 között építették II. Gusztáv Adolf svéd király megrendelésére. A svéd uralkodó a harmincéves háború alatt, a Lengyelország elleni harcok miatt rendelte meg. A feltörekvő, tengeri nagyhatalommá váló evangélikus svéddek biztosítani akarták, a stratégiai jelentőségű kender importját az új hajóik kötélzetéhez, a katolikus lengyelek befolyása alatt álló Baltikumból. Személyes indok is vezette Gusztáv Adolfot: a lengyel uralkodó saját unokatestvére III. Zsigmond volt. Ő 1599-ig a svéd trónt is birtokolta, ám válási okokból kénytelen volt lemondani róla. A svéd uralkodó remélte, hogy a két országot ismét egyesítheti.

A Vasa már méreteivel is félelmet keltett volna a csatákban. Tüzereje egymagában felért a teljes lengyel flotta képességével. A király önmaga kárára aktívan részt vett a háromárbócos kialakításában. Mivel megtudta, hogy az ellenfél is egy nagy hajót épít, 1627-ben változtatásokat kért a terveken: az elkészült hajógerincet jelentősen meghosszabbította, valamint egy második ágyúfedélzetet is beépíttetett. A munkálatok alatt a fő hajóépítő mester, a dán Henrik Hybertsson megbetegedett és jobblétre szenderült. A feladat befejezése tanítványára maradt. A korabeli hajóépítésben nem alkalmaztak tervrajzokat, hanem a mester fejében volt az elképzelés, és ő irányított mindent.

A jelentős változtatásokkal a vitorlás egyensúlya instabillá vált. A hajótestben lévő ballasztkövek már nem voltak képesek ellensúlyozni a magas és nehéz felépítményt. Az alsó ágyúfedélzet is módosult: a nagyobb kaliberű ágyúkhhoz nagyobb lőréseket építettek. Korának egyik legjobban felszerelt sorhajója volt, hatvannégy ágyúval. Az 1210 tonna vízkiszorítású járművet száznegyvenöt matróz és háromszáz katona befogadására tették alkalmassá. A hajtómű háromárbóc tíz vitorlával, 1275 m² felülettel. Merülése 4,8 méter.

Szélességéhez képest túl hosszú és túl magas volt. A szokásos stabilitási próbán – amikor harminc matróz fut egyszerre egyik oldalról a másikra, így próbálva felborítani a hajót – a Vasa erősen megdőlt. Mivel ezt senki nem merte a király tudomására hozni, a sorhajót készenek nyilvánították.

1628. augusztus 10-én a Vasa vitorlát bontott a stockholmi kikötőben, a Gamla Stan déli csücskénél, hogy megtegye első útját. Szép idő volt. Nem számítottak hullámzásra, így az ágyúnyílások nyitva maradtak. Egy váratlan szellőkés a vitorlást annyira megdöntötte, hogy a nyílásokon át beömlött a víz. A jármű valamivel kevesebb mint 1300 métert tett meg a vízre bocsájtása óta, amikor elsüllyedt. Ötven matróz lelte halálát. 1664–1665 között értékes bronzágyúiból nagyjából ötvenet bűvárharangok segítségével felszínre hoztak. A kivizsgálás feltárta a tervezési hibákat. Az elégtelen mennyiségű ballasztot jelölte meg a szerencsétlenség fő okozójának. A hajótestet nem emelték ki, így 32 méter mélyen, szinte teljes épségben megőrződött a tenger fenekén.

A 20. században egy svéd tengertörténész kezdte el kutatni a Balti-tenger hajóroncsait, mivel rájött, hogy a Balti-tengerben nem él meg a hajóféreg, ami más tengerekben tönkreteszi a fa hajóroncsokat. 1956 augusztusában az öböl egyik részén építkezés kezdődött. A mederkotrások elkorhadt fadarabokat hoztak a felszínre. Azok a Vasáról származtak, amelyet így szerencsésen megtaláltak, függőleges helyzetben. A felfedezés jelentősége, hogy addig nem tudtak semmit sem a 17. század első felének hajóépítéséről. A kutatók mintegy 26 ezer tárgyat találtak az elsüllyedt hajón és annak környezetében. A vitorlákon, csomókon, hordókon, szobrokon, görgőkön, holttesteken kívül számtalan használati tárgy is megmaradt, amelyek segítenek a kor

életmódjának feltérképezésében. A hajón fellelt egyetlen nemesfém lelet a kapitány gyűrűje volt.

A kiemeléshez a hajótest alatt hat alagutat ástak. Ez öt bűvárnak körülbelül egy évig tartott. A járatokon acélsodronyokat vezettek át, amelyeket két ponton tartott. Ezek segítségével a Vasát 1959 augusztusában megemelték, és tizenhat lépésben, óvatosan sekélyebb vízbe vontatták, mindig csak keveset emelve rajta. Ott aztán nagyjából vízhatlanul betömtek a réseit, valamint megerősítették a kiemelés előtt – az ágyúnyílásokat lezárták, az elrozsdásodott fémszegecsek helyét bedugaszolták. A kiemelésre 1961. április 24-én került sor, amelyet élőben közvetített a televízió. Első darabja 09:00 után vált láthatóvá. Szivattyúval elkezdték kipumpálni a vizet a hajóból, így a Vasa lassan a felszínre emelkedett. Szárazdokkhoz vontatták. Az utolsó métereket önállóan kellett megtennie, mert a pontonoknak nem volt hely a dokkban. Ezért a dokk előtt – miközben folyamatosan permetezték – két hét alatt betömködték az utolsó lyukakat is. A Vasa ismét hajó volt, úszott a vízen.

A szárazdokkban megkezdődött az átnedvesedett hajómaradvány tanulmányozása, konzerválása. Viaszos anyaggal átitatták a faszerkezetet, amely kiszorította belőle a vizet. Összesen tizenhét évre volt szükség, hogy a permet teljesen átitassa az egész hajót. Ezt lassú szárítás követte. A legutóbbi elemzési eredmények szerint ez a konzerválási módszer a fa szerkezetet rideggé, törékennyé teszi. Ráadásul a környék vizeinek magas oldott kéntartalma szennyeződés formájában a hajótest anyagában maradt, amely mosztanában, a levegő oxigénjének hatására kezd kénsavvá alakulni, és félő, hogy ez szétmállasztja a faanyagot.

A hajó Stockholmban a Djurgården-félszigeten, a Vasa Múzeumban látogatható 1990 óta. A hatalmas épület magában foglalja a teljes vitorlást, és azt körbevéve, hét szinten

kiállításoknak biztosít helyet. Ezek a 17. századi Svédországról, a hajóépítésről, az elsüllyedésről, a kiemelésről, továbbá a harmincéves háborúról, a hajón talált különböző tárgyakról, valamint a konzerválás nehézségeiről szólnak.

Az épület tetejét kívülről árbócok díszítik. Djurgardenszigeten található a Vidámpark közelében. 220 sek a belépő (20 euró). A látássérült kísérőjének ingyenes. Az épületen belül a hajótest mélyebb gödörben acéltraverzen nyugszik. A kialakítás miatt itt nem érinthető, de másutt egy kis fadarabka által, igen. A komplex vitorlásra különböző szintekről lehet rálátni. A legfelső emelet a fedélzettel megegyező magasságban található. Négyezer tizenkét ágyú lőrését számoltuk össze. Az ágyúk csőátmérője 50 centiméter, hosszuk valamennyivel több mint 200 centiméter. Vitorlával nincs felszerelve, de az oldalhálók rajta vannak: az árbóckosárba ezeken másztak fel a matrózok, amelyekből az orrvitorlán is van egy. Kiállított tárgyak: bőrcipő és kesztyű, gyűrű, pipa, faládikó, kanál, tányér, bögre, hajólámpa. Festményen látható, hóna alatt söröshordóval, és szájában pipával a kapitány. Listából olvasható a személyzet teljes étel és ital fejadagja, például sörből napi több liter. Rajzolt hajókeresztmetszetek mutatják a különböző szintek rendeltetését. A tüzértér személyes megismerésre élethűen lett kialakítva – a mennyezetbe jól bevertem a fejemet: tüzérnek csak alacsony katonát alkalmazhattak. Dokumentumfilmen láthattuk a hajó kiemelését. Egy másik monitoron *A kismalac kalandjai egy árbócoson* című orosz rajzfilm gyerekeknek – körmünket tövig lerágva izgultuk végig Katival.

Továbbra is maradunk ezen a szigeten. Hangos sikoltozások a távolból. Vidámpark. A beugró csak belépésre jogosít. Hatvanöt felett ingyenes. Bennünket a hangfelvétel érdekelt. A velőtrázó sikolyokat az egyik játék által keltett élmény foka okozta. Képzeljünk magunk elé egy összessé-

gében 360 fokban hullámozva körbevezető fémrudat, melyen függőleges irányú beülők vannak. Ebben helyet foglal a kedves utas, és indulhat a hajcihő. Le és fel hullámszik az útvonal, közben a tengelynek számító fémrúd körül 360 fokban körbefordul a szerelvény. Nem csak a gyerekek, de felnőttek is visítottak.

A vidámpark közelében a múlt század elejéből vagy talán még annál is régebből, kert nélküli házacska zsebkendőnyi területen. A kapubejáró keresztgerendája másfél méter magasan. Talán az egyik ilyen ingatlan elődjében lakhatott a Vasa sorhajó egyik tüzére. Kiértünk a városnéző 7-es villamos vonalára, amelyen egy kocsiból álló nosztalgiajárat is közlekedett. A sínek mentén lévő felújított faházak az előzőeknél nagyobbak, virágos kiskerttel. Hátukban a tenger nyaldosta a partot. Visszaindultunk napi sétánk kiindulópontjához, az SL 80-as hajójárat kikötője felé. Gyerekek számára gumikerekeken guruló emeletes vonat. Hogy ezt a szolgáltatást igénybe vette-e az a hatgyermekes fekete család, aki velünk szemből érkezve elvonult mellettünk, nem derült ki. De a jómód igen, lerítt róluk.

A belső végállomástól Nybrokajentől a külső végállomásnak számító Ropsteinbe utaztunk az SL 80-as menetrend szerint közlekedő városi hajójáratral. Két cél vezérelt bennünket. A 65 perc hosszú út alatt megismerhettük a főváros szigetvilágát. A másik, hogy a város külső része is érdekelt bennünket. A szigetek zöld lombtengerében, a régi időket megidéző faházak mellett magas szalagházak. A tengervíz látható szennyeződéstől mentes. Ez Stockholm természeti egyedisége. Útba esett a Nacka strand. Fő látványosságát 1946-ban Carl Milles tervezte, de csak 1995-ben halála után épülhetett meg *Az Isten a miatyánk a szivárványon* című műalkotás. A 18 méter magas meghajlított csövön keresztül, amelynek tetejében emberalak-szobor látható, víz

ömlik a tengerbe. Alapul véve az alkotás megnevezését, feltételezem, hogy a levegőben szétterülő vízpermet a napfény hatására, ideális körülmények között szivárványt képez a szoboralak fölé. Ha ez így igaz, szellemes – osztatlan sikert aratott a feleségemnél. A hajójárat végállomása rozsdáövezet, de pár perces sétát követően metró, villamos és vasútállomás csomópontja is. Körbenéztünk, felmértük a helyzetet, és egy megállót visszagyalogoltunk Frihamnen megállóig. Igyekeztünk a tengerpart közelében maradni. Nem volt egyszerű.

Még az emeletes lakóházak elérése előtt a Lettország, Litvánia és Finnország felől érkező szállodahajók kikötőjére táltunk. A járműről a szárazföldre betonhídon átsétálva érnek partra az utasok. Gyorsan tudnak tömegközlekedésre váltani. Következett az általunk hippitanyának elnevezett komplex fapados vendéglátóegység: színes konténerházak ablakkal és függönnyel, játszótér, színpad, raklapból asztal és szék. Autógumiba margaréta ültetve. Mai nevén nevezve, romkocsmá. A lakótelepen egymástól szellősen épültek a lakóházak. Körülöttük természetes növényzet, gondozott ősgyep. A buszhálózat sűrűn beszövi a külterületet. A fejünk fölé beúszó, ijesztően sötét fellegek hatására, gyorsan hajóra szálltunk. Visszafelé már ismerősek voltak a szigetek. Négy-tizenkét emeletes lakóházak, vörös téglából várkastélyféle, érintetlen természeti környezet. A lakótelepi házak szemnyugtató pasztellszínekben: barna, szürke, narancssárga.

De érdemes volt másfelé is figyelni. A hajó belső utasterében egymással szemben hármas ülések, közöttük asztal. A járaton nincs mosdó. Egy bankkártyával csak egy jegyet lehet váltani – erre kis híján ráfaragtunk. Érdemes tudni, Svédországban lényegében sehol nem lehet készpénzzel fi-

zetni. A viszonylaton egy több családra bővült indiai nagycsalád is utazott – nagyon tanulságos, és alkalmanként szórakoztató megfigyelni viselkedésüket. A kisgyerek először a nagymamát kínálta keksszel, mellette kínai bevásárlókosci. Öltözete: lábán drága Patagonia márkájú bőrszandál, húszéves mackónadrág, arannyal hímzett indiai ruha, kinyúlt kardigán. Partraszállást követően a gyerekek holmiját (hátizsák, elemőzsia, innivaló) négykerekű kocsin húzta maga után az egyik felnőtt.

A kikötőtől a hotel felé sétálva azon morgolódtam Kati, hogy kukacsend ülte meg a várost. Pár utcával beljebb belesétáltunk a látványos és hangos Pride-felvonulás közepébe: bank, légitársaság, Google, Tajvan, színház, mentő, néptáncosok. Megjelenésében jellemzően platós kamionvonulás, melyet kezükben szivárványszínű zászlóval követtek a felvonulók: meg síppal, dobbal, nádi hegedűvel. Nemi másságukat szolidan tették közszemlére a melegek. Másfél óra hosszan néztük az ezernyi keréken guruló, és két lábon járó parádét, miközben fejünk felett szárnyát billegtetve elhúzott egy Gripen vadászgép. Egyetlen egy kivetnivalót találtam a Pride-ban, mégpedig a túlzott hangerőt. Aki azt hiszi, hogy az általa felvállalt kiállást a minél hangosabb zenével lehet a leghatékonyabban képviselni, az valamit nagyon nem ért az egészből: ő is a „csak az erőből lehet érteni” téves felfogást képviseli vele helytelenül.

A svéd fiatalok nemtől függetlenül hagyományos frizurát viselnek. A szebbik nem tagjai szőkék, kék szeműek, vékonyak és mutatósak. Harminc alatt szülnék. A kisgyerekek kiegyensúlyozottak, mosolygósak, igazi társasági lények. Többnyire vállig érő haját viselnek a kisfiúk. Jellemző a két, netán három gyerek. Több ilyen családot is láttunk két-három nagy guruló bőrönddel, babakocsiban ülő poronttyal és a kézen fogva vezetett nagyobb lurkóval.

A szálloda ablakából irodaházra nyílt rálátás. Munkaasztalok egymás mellett. Az egyik félreeső asztal tele gusztusosan tálalt élelemmel: az a svédasztal, igazi svédasztal volt. Aligha hinném, hogy rabszolgasorsban telnének el a svédek munkás évei.

A családhoz kutya is szokott tartozni. Egy hét alatt csupán két házi kedvencét sétáltató stockholmival találkoztunk, pedig gyalogosan jártuk az utcákat – kutyagumiból egy akadt. Kutyaszoborra nem találtunk, de kolduló rókáéra, igen, mégpedig a belváros közepén.

A Skeppholmen-sziget a kisebbek közé tartozik. Elsősorban a Moderna múzeum miatt kerestük fel. Az alagsorban a perverzitás különböző módozatainak játékfilmen való bemutatása a téma. Rózsaszín babaruhában pompázó 200 kilós fekete énekesnő, aki koncertjét befejezve odalép a rá meztelenül várakozó ágaskodó hímveszzejű férfiak sorfalához, és análisan kielégíti őket. A másik monitoron szadista pár látható: gyerekeket és nőket háttámlás székhez kötnék, utána késsel véresre szurkálják őket. A harmadik alkotáson apa kisgyermekével látható, amint vadul támadja őket egy megveszekedettnek bemutatott kakas. Ezek játékfilmek ugyan, de az életből merített témák – ilyen szélsőséges esetek is előfordulnak embertársaink körében.

Már az emeleten ráncoljuk össze a homlokunkat. A falon hatalmas kék vászon – semmi több. Egy másikon tucatnyi rezsólap. El kellene gondolkodni üzenetükön, de nem megy. Velük kapcsolatban éppen ez ragadt meg bennünk – és a további közszemlére tett tárgyakkal kapcsolatban is. Több termen át csak akciózó fekete meleg férfiak filmen bemutatása volt a téma. Ezt kimondottan elhibázott koncepciónak tartom. Mivel a nemi másság kapcsán csak fekete férfiakat jelenítettek meg, ezzel súlyosan diszkriminálták őket. Egyik helységben csoportos szexre alkalmas hatalmas méretű

franciaágy – rajta önfeledten ugrándozott egy kisgyerek. Na ez egy igazi art telitalálat, amelyet nem a kiállítás szervezői hoztak létre, hanem az élet: köszönöm a kisfiúnak és a szüleinek, akik engedték őt szabadnak lenni.

Kápolnának kialakított szoba következett, amely első ránézésre semmiben nem különbözött egy hagyományos szenthelytől. Itt meg a nagyfokú passzivitás lepett meg. Pedig bőven lehetne jelzésértékű kritikai megjelenítésekkel illetni, nem az elvet, hanem az alaptézisre építkező kóros eltévelyedéseket.

Piros szégyenszoba. A falak pirosra mázolva. A főfalon ujjal előremutató, csuklótól látható kéz. Előtte szoboralakban lehajtott fejű kisfiú térdepel: a gyermek nem más, mint Adolf Hitler. Ez is, és a következő alkotás is elnyerte a tettségünket: temetést megjelenítő szoborkompozíció – eközben kint szakadt az eső. Mire búcsút intettünk a kortárs alkotásoknak, kisütött a nap.

A parányi sziget végében egy még annál is kisebb szigetre érkeztünk. Magaslati pontján Kastélyszálló. Mellőle kiváló rálátás nyílt, a velünk szemben lévő szigeten zörgő-csörgő vidámparkra. Megszólaltak az égiek is. Újra rém sötét fellegek egyed uralták az eget: dörgött, villámlott. Futásnak eredve egy órára betértünk a most menedéknek előlépő Modernába.

Másnap szép napos időben körbe gyalogoltuk a szigetet. Két, de egyazon meglepetés várt ránk. Elsőnek az 1888-ban vízre bocsájtott három árbócos vitorlást pillantottuk meg. A parton lévő tábla szerint angol gyártású jármű. A sziget másik oldalán egy két árbócos. Ez is kifogástalanul nézett ki. Valószínűleg bérelhető, de erre utaló kiírással nem találkoztunk.

A Nemzeti múzeum kapcsán az óvatos tárlatlátogatás mellett döntöttünk. Ez annyit jelentett a gyakorlatban, hogy

csak az alsó szintet jártuk be, amelynek termei ingyenesen látogathatók. Nem feltétlenül a belépőjegy ára miatt tettünk így, hanem az emberi agy befogadóképességének határa miatt, és az újdonság erejével aligha ható közszemlére tett tárgyak miatt. Ember nagyságú gipszszobrok, moziterem. A festők életéről szóló rövidfilm végére érkezünk meg a nézőtérre. Kortárs japán rövidfilm következett. Kati mesélte a látottakat, én pedig a kusza jeleneteket megpróbáltam egészszé összerakni – totál kudarc lett a vége. Az éjszakában komor várkastély, egyik ablakában erős fény gyúlt. Rózsaszínben dekoratív japán hölgy jelent meg rángatózva. Később a kőkorláton lesiklott, majd már egy lépcsőn ült. A következő kockán egy fekete zsákból bújt elő. Mindvégig nem szünetelt benyomását keltette. A végén beleült egy székbe – itt a vége, fuss el véle.

A svéd főváros kihagyhatatlan látnivalója a Vasa múzeum, de ugyanilyen a Nobel-múzeum is. Egyemeletes épület, közel a Királyi palotához. Fali és asztali tárlókban a Nobel-díjasok által a múzeumnak ajándékozott tárgyak. Az egyik személyes, míg a másik utalhat a tudományágra, amelyben kiemelkedő érdemet szerzett az illető. Nem évszámok szerint sorolódnak a kitüntetettek, hanem csoportosítva. Több érintőképernyős monitor segíti a tájékozódást. Aki nem érti a választható nyelvek egyikét sem, marad az audio guide. Ha ez sem segít, marad a tárgyak szemrevételezése. A monitoron a Nobel-díjasoknak nem a fényképe jelenik meg, hanem tusrajzuk. Három magyarra találtunk. Karikó Katalin a kutatómunkája közben használt pipettáját ajánlotta fel. Az idők folyamán valamikor a puskaport is feltalálták. Ha jól belegondolunk, szerteágazó felhasználási módjai alapfontosságúakká váltak napjainkra. Önmagában egy tárgy se rossz, se jó. Ez éppen attól függ, hogy ki mire használja. Svédországba érkezésünk napján a helyi tévé esti

hírműsorából értesültünk róla (Rapport), hogy a főváros környékén családi házas környezetben pokolgépet robbantott egy húszas éveinek elején járó arab nő. Pár nappal később a belvárosi sétánk során egy ilyen korú nőt megbilincselve rendőrautóba ültettek. Közéleben egy másik rendőr fiatal arab férfivel beszélgetett. Távolabb, az utca mindkét oldalában, kommandósok négy fős csoportja tartózkodott. Lehet, hogy jókor voltunk jó helyen.

A belvároshoz tartozó Södermalm-sziget domborzatilag a legváltozatosabb. A buszmegállóba kihelyezett nagy méretű turistatérkép segítségével próbáltunk tájékozódni. Szavunkra felfigyelhetett a közelünkben padon ülő hölgy, mert megszólított bennünket. Hosszas beszélgetés kerekedett belőle. Húga után már másodjára tért Svédországba dolgozni. Cigány származásúnak vallotta magát, de nem látszott rajta. Értelmes arcú asszony, választékosan beszélt a magyar anyanyelvét. Tizenhat évesen elsírta magát, amikor megkapta a munkakönyvét – azóta is megbecsüli a munkát. Amikor ráfizetésessé vált az ivó, fel kellett adnia délsomogyi vállalkozását. Nem segélyért állt sorba, hanem közmunkát vállalt. Három gyereket taníttatta. Egyik diplomás lett, a másiknak is keresett szakmája van. Másodjára akkor jött el otthonról, amikor a dohánybolt tulajdonosa arról panaszkodott neki, hogy az ő alkalmazotti fizetésénél kétszer nagyobb összeg nem áll rendelkezésére költőpénznek. Megunta a rabszolgasorsot. Bár alapfokon beszél az angolt, de ez nem mindig elég a svédeknel. Takarítást vállalt. Másfél év várakozást követően, az önkormányzattól 33 m²-es új lakótelepi bérlakást kapott, amelyet élete végéig igénybe vehet. Havonta átlagosan 2300 eurónak megfelelő helyi pénzt keres tisztán. Jövedelmének negyede a rezsi. A megmaradt pénzből annak ellenére is kényelmesen megél, hogy az utolsó tíz évben, a tömeges bevándorlás következtében,

mintegy 10 százalékos áremelkedés következett be. A no-go zónák valóságosak, de már jobban megszűrik a harmadik világból érkezőket. A másság elfogadásának bajnokának nevezte a svédek. Nyáron egy hónapra hazalátogat. Sokan árulónak tartják az otthon maradtak közül, de ő csak mosolyog rajtuk, nem törődik velük. Egyik gyermekét is kapacitálja a jobb élet reményében. Az otthoni helyzetet több mint siralmasnak tartja – a ferihegyi repülőtéren ugyanígy nyilatkozott egy huszonegy éves szabolcsi lány. Azt az egyet sajnálja, hogy amikor visszatért Magyarországra, nem újította meg a lejáró svéd személyi számát. Mint elmondta, azt a legnehezebb visszaszerezni. Anélkül jóformán moccanni sem lehet: nem nyithat bankkártyát, nem vásárolhat mobilt. Meleg szívvel búcsúztunk el egymástól.

Erre a napra már csak a sziget sétálóutcájára maradt idő. A vendéglők külső falával párhuzamosan magas padok húzódnak. Ide települnek le a fogyasztó vendégek: estére felhajtják a padok ülőfelületét, és láncsal lakattal lezárják. Talán nem azért tesznek így, hogy nehogy leüljenek rá, inkább a hajléktalanok miatt, mert ilyen élethelyzetű emberekkel is lehet találkozni.

Másnap folytattuk a szigettel való ismerkedést. Az ominózus buszmegálló közeléből lifttel egy szikla tetejében lévő magaslati átjáróig utaztunk. Odafentről ráérősen szétnéztünk, majd a zárt tetejű vendéglőn áthaladva (a Sony irodaház legfelső szintje), a vele szemben lévő átellenes magaslati pontig, egy hídon elsétáltunk: A felüljáró alatt főútvonal húzódik. Macskaköves utcába érkeztünk, ahonnét kisebb kaputót követően, tágas teraszú zsúfolt vendéglő lett a végállomás: innen is panoráma tárult elénk. Hátraarcot követően lefelé tartottunk. Errefelé is a megszokott négy-öt emeletes lakóházak, aljukban üzletek. Kimondottan hangulatos környék, aki erre jár, ne hagyja ki.

Gyalogosan hatodiknak a Langholmen-szigetet kerestük fel. Eredetileg itt szándékoztunk megszállni, de elutazás előtt kedvezőbb ajánlatot kaptunk. A természet eldorádójaként jellemezhetném a szigetet. A parkokon túl fészernyi méretű színes házikók, virágos kerttel. Mint a mesében: Manófalva. 1869-től egy börtön működött itt, amely jelenleg múzeum, szálloda és hostel. Igen, itt szándékoztunk megszállni, mégpedig egy cellában. A szűk térben emeletes vaságy várt volna ránk, meg kisebb ablak, a szabadulás reményét sugározva. Aki ennél kevésbé romantikus időzésre gondol, annak ajánlhatom az emeleti szállodát. A jelentős kiterjedésű épületkomplexum teljesen jó állapotban mutatkozik, a centrumtól órányi gyalogos távolságban. Aki kilép a főbejáraton, és van egy perc szabadideje, az máris a strandon találja magát. Csak az idill jelzővel illelhetem. Fás környezet, lassan mélyülő kristálytisztá víz. A vele szemben lévő szigeten zöld lombtenger borul a víz fölé. A látképet kis házak színesítik. A gyerekeknek dobozban játékok, kedvük szerint. A dús zöld gyepre is letelepedhetünk, meg asztal padokkal helyre is. Vízi eszközök bérelhetők. Kissé távolabb parányi söröző.

Ez minden. Augusztus elején a víz hőmérséklete partközeli 16-20 fok lehetett. Szélében egyévestől hatéves korig gyerekek lubickoltak, jókedvűen. Több fiatal hölgy tartott a habokba: a vízbegázolást követően csendben váltottak úszásra. Nem így az egyetlen férfi, aki a víz hidegétől panaszosan felkiáltott.

39. MADZAG – Kaukázus (2024)

Hogy ki miért utazik a Kaukázus hegyekkel-völgyekkel szabdaltszvanéti régió székhelyére, Mestiába, embere válogatja. A nyáron is havas hegyekre néző harsogó fűvű szálaláson az egyik szobát éven át egy fiatal belorusz hölgy foglalta le, aki hazájából a jobb élet reményében érkezett ide dolgozni. Mi a városi sílift felső végállomásánál, egy éve tett elhatározásnak megfelelően kerültünk ide. Mivel másodjára is legnagyobb meglepettségünkre időztünk aktívan a Kaukázusban, ezért kezdésnek az idevaló eljutásról.

Kisebbségi törődéssel jár hazánkból Kutaiszin keresztül a kétezres Mestiába eljutni, majd onnan tovább Európa legmagasabban fekvő állandóan lakott településére, Usguliba megérkezni. Kutaiszi légikikötőjében hajnalban landol a magyar fapados. Az érkezési csarnokban a pénzváltást követően megvásárolható a kutaiszibe (Tbiliszi, Batumi stb) szóló marsrutka menetjegye. A kisbusz 30 perc alatt ér a nagyvárosba. A vásárcsarnokkal kombinált buszterminál hátsó frontjáról, a pénztár előtt naponta két járat indul Mestiába. A start ideje függ a telítettségtől, így 8-10 óra között indulnak. A menetidő minimum 5,5 óra. Zugdidi után a sík terep emelkedőre vált, és a vadregényes Kaukázusban kanyarogva folytatódik. Itt már elkerekedik az ember szeme. Nem csak a makkegészséges zöld környezet láttán, amelyet fenyők és lombos fák uralnak, hanem a természeti erők táj-átalakító képessége miatt is. Amennyiben járhatatlanná válik a nyomvonal, akkor annyi. Márpedig ezért folyamatosan tesz a természet. Az aszfaltcsík mellett a mélyben szinte mindvégig zúgva hömpölyög a hegyekből lefutó folyam. Erős sodrásával a meder mindkét szélét erodálja. A kétszer egysávos országút felőli oldalát napi rendszerességgel kell

karbantartani: leszakadt útszélek, kidőlt és mélybe zuhanó villanyoszlopok. A meredekebb szakaszokon az aszfaltot vasbetongerendák helyettesítik, de még azok állandóságát is kikezdi a természeti erők. A másik problémát a mállékony palahegyek folyamatos omlása jelenti. Nem csak az egyes útszakaszok megerősítése miatt zárnak le egy-egy sávot időszakosan, hanem a hegyomladékok eltakarítása miatt is. Intenzív esőzést követően a hegyekről az országútra lemosódó sártenger a fő veszélyforrás ilyenkor. Télen megérkezik a havazás. Van olyan része Szvanéti régiónak, ahol öt méter vastagra is meghízik a hótakaró. Ezzel nem bitorolhatja a Kaukázus leghavasabb címét, mert az hét méter. Mestiából Usguliba menetrend szerint közlekedő marsrutkával minden nap egyszer lehet eljutni (de az lehet két járat is), 10:00-kor indul. Taxival bármikor (fejenként 17 euró).

A Kaukázus hegrendszer a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között terül el. A régió legmagasabb csúcsa – egyben Európáé is – az Oroszországhoz tartozó Elbrusz (5642 m). A második a Georgiában lévő Skhara (5201 m). Nem csak földrajzi vonatkozásban ismert a Kaukázus, hanem az irodalomból is, Bertolt Brecht *Kaukázusi krétakör* című drámája alapján.

A 3000 méternél magasabb havas hegyek között 1350–1500 méter magasan megbúvó völgyben, Mestiában tartózkodunk. Szeptember elején árnyékban kora nyári meleg. A napra kilépve forró nyár. A település főutcáján a „négy sertés libasorban halad” látványvilág megalapozta vidámságunkat. Az internet világa előtt jelentéktelen porfészek lehetett a régióközpont. A magánszervezésű turizmus beindulása nagyot lendített a szvánok életszekerén. A világ hat kontinenséről érkeznek ide a bakancsos turisták, de érzékelhető a szervezett csoportok jelenléte is (német, japán). Itt minden a turizmusról szól. Mindenhol szállás épül, még

ott is, ahol egykettő tönkrement már. Több helyen tapasztalható félbemaradt építkezés. Tavalyhoz képest gyarapodott az élelmiszert árusító marketek száma, de a választék még így is foghíjas. Az élelmiszerkereskedők szakmaisága erősen felelthető. Az viszont nem, hogy akárhányszor vásárolt náluk a feleségem, mindig át akarták verni: a termék leárazott ára helyett az eredetit ütötték be a pénztárgépbe vagy darabszámra többet számoltak. Ez senkitől ne vegye el a kedvet az utazástól, csak legyen körültekintő. A magánfuvarozók is megérik a pénzüket. Három attrakcióhoz kínálják szolgáltatásukat: a település felett magasodó Krisztus kereszthez, és onnan tovább, a Koruldi-tavakhoz (retúrjegy 100 euró); a Chaladi-gleccserhez; Usguliba. Mindhárom hely elérése lehetséges fizikai erőbedobással is, de lábára nem mindenki húz bakancsot, kap hátára zsákot. A keleti kényelemért nyugati árakon kell megfizetni. A magánfuvarozóknál érdeklődő turisták közül a bemondott összegre többen is rálegyintettek és továbbmentek. Ezek a negatívumok se vegyék el senki kedvét se, mert a természeti környezetért kárpótol. Hátizsákos kivitelben összességében olcsón kihozható a georgiai utazás.

A település Usguli felé eső szélében üzemel a Zuruldi-sílift, amellyel átszállást követően, 2348 méter magasba lehet eljutni. Odafent télen négy lesiklópálya várja a sízőket. Tavaly tiszta időben jártunk fenn, ezúttal a hegycsúcsok többségét szürke fellegek takarták. Tavalytól eltérően, idén nem kaptunk ingyenjegyet (17 euró). A sífelvonó alsó végállomásának közeléből, az országúttól jobbra, egy meredek turistaút vezet fel (6,1 km, 850 m szint). Csak óvatosan a jelzett csapásokkal. Az ösvény kezdeténél semmi nem jelezte, hogy a sífelvonó átszállási pontja előtt, körülbelül az út felénél a turistautat lezárták. Ugyanez az eset fordult elő a sífelvonó felső végállomásánál is, ahol a Tsvirmin át Usguliba

tartó jelzett ösvényt fakerítéssel eltorlaszolták. Két hátizsákos is megkerülte, hogy órák múlva visszakullogjanak. Félútig beülős a sílift, utána kabinos. Parádés a felvonó alatt a látóhatárig elnyúló zöld lombóceán. Ezúttal egyre tömörebb felhőtakaró nyomult a hegyek fölé, majd egyre lejjebb ereszkedett. Tavaly szikrázó napsütés, idén felhőparádé: új arcát ismerhettük meg a Kaukázusnak. Aztán tessék, kiadósan megnyíltak az égi csapok. A többiekkel együtt mi is bemenekültünk a kávézóba. Órák múltán kidugtuk a kezünket. Innen turistaúton terveztünk visszatérni, de az áztató eső miatt nem mertük bevállalni.

Szerencsére másnapra megváltozott az időjárás kedve. A sílift alsó végállomása mellett kezdve belesétáltunk a tájba. Az utunkba kerülő néhány faházból álló üdülőtelep némileg elbizonytalanított bennünket. Szerencsére fiatal pár érkezett utánunk. Négyesben folytattuk tovább. Kilométer hosszú csapást követően szilárd burkolatú útra váltottunk. De mielőtt elindulnánk rajta, essen szó a kaukázusi medvetalpról, amelynek kisebb telepe mellett az imént szó nélkül elsétáltunk:

„25 méterre nő meg a kaukázusi medvetalp. A szár átmérője 3–10 centiméter. Késő tavasztól nyár végéig egyszer virágzik. A magvak ősszel érnek meg. Egy növény több száz-ezer termést hozhat. Erősen invazív faj. Az összes többi növényt kiszorítja az adott területről. A zellerfélékre jellemzően furokumarinokat tartalmaz, de a többi növényhez képest sokkal nagyobb mennyiségben. Ez az anyag azon felül, hogy rákkeltő, a bőrt erősen fényérzékennyé teszi. Ehhez a növény pusztá megérintése is elegendő a finom szőröknek köszönhetően. Ha az érintett bőrfelületet UV-sugárzás éri, a bőr kipirosodik, viszketni kezd és 16-48 órán belül égési sérülésekre emlékeztető hólyagok jelennek meg rajta. Ezek helyén feketés, lilás bőrelszíneződések, hegek maradnak

vissza. Az így kialakult bőrbetegség hosszú évekre védte-
lenné teszi a bőrt a napsugarakkal szemben. Ha a növény a
bőrünkhöz ér, szappanos vízzel alaposan mossuk le az érin-
tett területet, és forduljunk orvoshoz. Szembe kerülve átme-
neti vagy akár végleges vakságot okoz.

A növény igazi túlélőművész: ha kivágják, azonnal újra-
hajt, és négyhat hét alatt gyakorlatilag teljesen regenerálódik.
Ezt mélyre hatoló karógyökerei teszik lehetővé. A gyökerek
kiásásán kívül hatásos a bennük tárolt tápanyagkészlet
rendszeres vágással történő kimerítése. Ha nehéz kőlapot
helyezünk a gyökér fölé, az két éven belül elpusztul. A mag-
vak héttizenöt évig csíráképesek maradnak.”

Visszatérve a kétsávós országúthoz: kétoldalt végig fe-
nyőerdő követi az egyre feljebb törő nyomvonalat. Eleinte,
jobbra lent a mélyben, a fák takarásában Mestia látható. Az
országút jobb szélében vastag sodronykötélpár vigyáz a
közlekedők biztonságára. A fejünk fölött a beülős sílift drót-
kötélpályája keresztezi az aszfaltot. Jobbra lefelé és balra fel-
felé is egy-egy jelzetlen csapás hívogat. Lefelé menet a favágók
felhagyott munkakörnyezetében és sárga kalapú, valamint
rókaszínű gombok között bámészkodhattunk. Onnan to-
vább, csak visszafelé. A másik ösvény hegynek felfelé tart.
Nem is ösvény az, inkább teherautó által kijárt erdei földút.
Magánterületre érkeztünk. Egy viharvert faszállító Kamaz
típusú teherautó, valamint egy modern terepjáró parkolt a
dús fenyőerdőben. Közeliükben középkorú férfi fát hasoga-
tott. Nem jártunk sikerrel ezúttal sem. A sífelvonó átszálló-
helyének közelében kulturált, de guggolós illemhely. A két
felvonó között elhagyatott szálloda, de a rét túlsó végében
már épült a következő.

Kati itt érzett rá igazán a Kaukázusra. Csak állt megbű-
völten, és nézett körbe-körbe. Távolba kiválóan látó felesé-
gem megfigyelhette a Mestiából a Kuruldi-tavakhoz induló

piros jelzésű turistaút meredekségét, a rajta felkapaszkodó bakancsosokat. Magába ihatta a korlát nélküli kilátóig, és a mellette magasodó keresztig tartó, égnek rugaszkodó erdő fantasztikumát, amely körülbelül velünk egy magasságban érhetett véget. A kereszt közelében lévő egyszerű, de tiszta kávézó is adta magát. Nem beszélve a Kuruldi-tavakhoz a nyílt hegyoldalba poroló terepjárókról, amelyek ablakain megmegcsillant a napsugár. Egyre csak hitetlenkedett, hogy azon az útvonalon képesek voltunk végigmenni, és visszafelé a hosszabb úton, a terepjárók nyomvonalán aláereszkeszteni (25 km, 1200 m szint). Nekem már csak az emléke is bőven elegendő volt. Megfordult a fejünkben, hogy innen azon a turistaúton felmenjünk a sífelvonó végállomásáig, amelyet előző nap az eső miatt lefelé nem mertünk bevállalni, de könnyen letettünk róla az élményturizmus jegyében.

Mestiából Usguliba turistaútvonalon is célt lehet érni. Két okból is a fordított irányú országúti nyomvonalat választottuk: az előre kiszámíthatatlan terepviszonyok miatt, és a bármikor bekövetkező, akár napokon át tartó heves esőzés miatt. A menetrend szerint közlekedő marsrutka menetjegy ára 13 euró. A Mestiából Kutaiszibe tartó út tavalyi tapasztalata alapján a helyiek a külföldiek által fizetett összeg negyedéért utazhatnak tömegközlekedéssel.

Nemcsak a tájat figyelte Kati, hanem az útvonal adottságait is. Ebből a szempontból egy fontos feltérképezni való adódott, hogy a félútnak számító Bogresi település előtt hegy magasodik (490 m szint). Mestia irányából kevésbé, Usguli felől kőkeményen emelkedik az országút. Ezt jó erősen a fejünkbe véstük, mert visszafelé teljes menetfelszereléssel és ivóvízzel felmálházva fogunk gyalogolni. Tavaly még nem, de idénre teljes hosszában elkészült az aszfaltcsík Usguliig: a vége felé két helyen a gyakori vízátfolyások miatt maradt a földút.

Megérkeztünk Európa legmagasabban lévő, állandóan lakott településére. Tengerszint feletti legmagasabb pontja 2200 méter. Egyesek vitatják, mondván, ez már Közép-Ázsia. A szlogen kitalálója alaposan átrajzolta a helyiek élet-célját. Szerény lehetőségeikhez képest megpróbálnak élni az adódó lehetőséggel.

Usgulit hetven család lakhatja. A fiatalabb településrész indult fejlődésnek, mert csak egy-két ódon, beszakadt tetejű házikó emlékeztet a közelmúltra. A bakancsos turisták Mestiából Usguliba három nap alatt szoktak felérni, ezért a napi betevőn túl aligha férhet el tartalék a túrazsákban. A házi koszt ára európai. A netre kitett vacsora és reggeli fotója csalóka: bőségesnek látszik, de a gyakorlatban karcsú. A fejadag nem túrázóra lett kitalálva, hanem szobában, tévé előtt papucsban ücsörgő emberre. Ennek ellenére a pék lehúzta a redőnyt, a szobányi market tulajdonosa csak tartós élelmiszereket kínál – az igazi turistaszezon pár hónap. A helyiek őseiket követve továbbra is önfenntartásra rendezkedtek be: nagyobb bevásárlásra csak Mestiában nyílik lehetőség. A központi étteremnek számító Stumari vendéglőben a kötelező borra való mértéke 20 százalék – elképesztő.

Nem csak a régi házak újulnak meg, hanem új szállások is épülnek európai színvonalon. Kevesebb pénzből kevesebbre telik, így a kerítések és a teraszok többsége toldozott-foltozott marad. Járdát ne keressen senki, csak földes gyalogút létezik. A közutak tele tehénlepénnyel, mint Georgia általunk megismert térségében bárhol. Elképesztően sok a szarvasmarha. Kontraszt. A Cinema hálózat termében minden nap délután ötször vetítik a *Dede* című grúz filmet. Az 1970-es évek férficentrikus világát ábrázolja az alkotás. Összegezve a modernizálódó településrészt, a megújulás mértéke és a régmúlt jelene felefele arányú. Ennek még az ud-

varokban gyakran látható autók sem mondanak ellent: Zsigulit vagy Ladát ne keressen senki se.

Usguli-Ófaluba palakövekből épített ősrégi gyalogos kőhíd vezet be. A 11-12. századi település a domb aljában helyezkedik el. Felfedezésére keskeny tehénszaros utcák a lehetőség – az utóbbira illene odafigyelnie a település vezetőségének. Tehát nem árt körültekintően lépkedni – erről a csinoska szandálját elkámpicsorodva nézegető fiatal japán nő sokat tudna mesélni (az utálatossá vált lábbelit a patakban mosta tisztára a barátja). A kis alapterületű, de emeletes palaházakon pirinkó ablakszemek. Minimális felújítás látható rajtuk: műanyagablakok. Mindegyik szván torony ép állapotú. Alapterületük 25 m². Két-három emelet magasak lehetnek. Fölfelé karcsúsodnak. Nem látogatható egyik sem. Az Usguli-Ófalu különlegességét éppen ezek a házakhoz tartozó tornyok adják, látványban megőrizve a település ősiségét. Ember és háziállat számára, valamint az ellenség, netán a vérbosszú ellen, mentsvárként szolgáltak. Két lelakatolt görögkeleti kápolna, valamint egy nagyobbacska templom szolgált a lelki béke üdvösségét: La-maria-templom.

Az innen tíz kilométerre lévő sziklatorokból kiömlő víz évezredek óta folyamként élteti a környezetét. Partjára egykor emberek telepedtek. Falujuknak az Usguli nevet adták, a vízfolyásnak pedig az Engurit.

A vendégek számára fenntartott helyiségek tiszták voltak. A mindig pedánsan kinéző háziasszony szolgálatkészzen állt a kérések teljesítéséhez. Ennek ellenére nem mindennapi élmények sodrában telt el az első éjszaka. Arra ébredtem, hogy rágcsáló motoz és szaladozik – nem látásom okán nem tudtam utánanézni a fennforgásnak. Felriadt Kati. Kezébe nyomtam a fejlámpát, de semmi látnivaló. Leesett az a bizonyos tantusz: a falban pele, egér, netán pat-

kány motozhat. Reggel megvizsgáltam a falat, amelyet nem vályogból vagy téglából húztak fel, hanem farostlapból raktak. A bökkenő az volt, hogy a hang egyértelműen a fal síkja irányából hallatszott. Este megnyugodva hajtottam fejemet álmra, nem úgy a feleségem. Az éjszakai ébredést a heves zápor váltotta ki, fokozta a jégeső kopogása. Dallamnak megzendült az ég. Mindezzel nem lett volna semmilyen bajom sem, csak hát a következő napi úti cél a gleccserfolyó (patak) sziklatorka. A hegyekből levágtató ár, az utat beterítő sártenger – rossz ómen. Mindezek ellenére napsütéses reggelre ébredtünk.

Előző napi felderítőutunk tapasztalata alapján tisztában voltunk a nehezen járható terepszakaszig tartó úttal. A dombról a völgybe aláereszkedtünk – kerülgetve a szarvasmarhák által hátrahagyott bioaknákat. A völgyben, északi irányba haladva balról fák nélküli, de füves hegyek, jobbról pedig fenyves borította a lankát. Menetiránnyal szemben, túl a völgy végén, valahol a távolban, talán 50 kilométerre, a völgy szélességén jóval túlnyúlóan, havas hegyláncok vonulata. Egyetlen szépséghibájuk, hogy a csúcsokat szürke fellegek takarták. Így, Georgia legmagasabb hegye, az 5201 méteres Shakra sem volt látható teljes pompájában. Ennek ellenére, szikrázó napsütésben nem is olyan rossz panoráma. Mivel a falu, valamint a forrás között kavicsbánya működik, ezért az odáig tartó utat kavics és cement elegyével a billencsek számára járhatóvá tették. Sárnak se híre, se hamva. A teherautók viszont kissé bekavartak az idillbe. Semmi baj, félretesszük, mintha itt sem lennének.

Túl vagyunk a folyó melletti sóderbányán. Innentől kezdve a környezetet tekinthetjük érintetlen természetnek. Tőlünk jobbra hangosan zúg az Enguri. Nem bővizúsége miatt, hanem a köveken folyamatosan megtörő áramlás következtében: medrében jó, ha fél lábszárig érhet a víz. Né-

hány terepjáró utasokkal zsúfolva halad el mellettünk, majd az érkező lovas turisták is elhagynak bennünket. Egyikükre sem irigykedtünk. Mi két lábon hódítjuk meg az elénk kerülő tájat. Balról egyre több vízbefolyás akasztotta meg a lépteinket. Egyiken köről kőre ügyeskedve sikerült átjutni, míg a másikon a hegy lankáján gázlót kellett keresni. Taposhattunk bokáig érő alkalmi tavacskákban is. Nem panaszkodhattunk egyhangúságra. A távolban, a folyó túlpartján apró pontként feltűnt a falutól nyolc kilométerre lévő vendéglő: nyitva 11–17 óra között. Addig és nem tovább lehet járművel vagy lóháton eljutni. Gyalogosan száz percbe telt nekünk. Indul a túra.

Sűrű fák között köves terepen nyomulva, leszakadt csapások tövében oldalaztunk. Vártuk a hátráltató körülmények javulását, hiába. Jobbra a vízfolyás felé kisebb lapos partszél következett. Felismerve a terepviszony adottságát, úgy határoztam, maradok. A nem létező nyomvonal nehézsége egyre csak fokozódni fog. Hadd menjen egyedül Kati. Ez az ő világa. Élvezze ki magát a köveken egyedül. Jó utat kívánva elbúcsúztunk egymástól. Egy laposabb kövön helyet foglaltam, de kényelmetlensége miatt idővel felálltam. Mint később a feleségemtől megtudhattam, a hangosan hömpölygő folyam felett észak felé eltekintve, a messzi távolban, a havas hegycsúcsok között, a Shakra is láthatóvá vált egy darabig – pazar élmény lehet a látó számára. Aki úgy gondolja, hogy idilli lehet a gleccserfolyó partján hosszasan időzni, azt ki kell ábrándítanom. A víz csacsogása ebben az esetben nem fülbemászó dallam, hanem hosszútávon fület kimondottan bántó zaj. Vártamvártam Katira. Érdekes eredménnyel tért vissza hozzám úgy háromnegyed óra elteltével. Mint elmesélte, az ösvény innét kezdve jelzetlen. Vízmosásokon kell átkelni vagy átgázolni. Nagy kövekre kell felmászni, majd leugrani róla. A nem

létező jelzéseket árgus szemekkel keresik a turisták. A büfétől a gleccsertorkolatig megadott 2,5 kilométer adat erősen kétséges, mert innét kilométernél többet ment előre, és onnan egy GPS adat szerint további két kilométer volt hátra még. Bár látótávolságon belül volt a sziklatoroktól, mégis visszafordult. Többen is így tettek. Úgy gondolta, nem ér annyit az egész. Nem hiányzik számára az előtte álló kihívás mindenáron való teljesítése, tisztában van ebbéli képességével. Inkább az élmény, mintsem a kínlódás. Ennek jegyében visszafelé a zsúfolt vendéglőben elszopogattunk egy üveg sört. A szállás felé tartva fekete felhők gyülekeztek a fejünk fölött, és hamarosan megzendült az ég. A vendégház tákolt teraszáról nézve, a szürke felhőbe szabálytalan alakú fekete felhő úszott be, majd fokozatosan szétterült benne. Itt és Mestiában is, külön program lehet a felhők mozgalmas és különleges világának megfigyelése.

A Kaukázus helyi vadvilága szegényes. Kétféle kisebb testű énekesmadarat és a hollót azonosítottam be. Az emlősök közül egy mókust sikerült megpillantani. Az Enguri völgyében és a mezőkön tücsökfélék ciripeltek. Hangjuk a hazai rokonaikéhoz hasonló, de azoktól ritmusban és hangszínből jelentősen eltér. Az állattartás alapfontosságú gazdálkodási forma errefelé. Lábasjószágok közül tyúk, kacska és liba a választék. A sertések, a szarvasmarhák és a lovak magukat hajtják ki a legelőre, hogy estére jóllakottan hazatérhessenek. Kecskével, juhval és szárárral nem találkozunk. Kóbor kutyával viszont gyakran. A házaknál többnyire keverékeket alkalmaznak portásnak. Egy német juhászra találtunk, annál több kaukázusi juhászkutyára. Ezek nagytestű állatok – félt is tőlük a feleségem. Az állattartás és a hosszú havas telek a gazdákat rákényszerítik a kaszálóra. Takarmányhoz máshonnan aligha juthatnának. Máskülönben is, nagyon is tájba illő a szénaboglya. Európai

ember számára egyre nagyobb kuriózum. A jégeső kopogásával meghangosított éjszakát követően a szállásadó hölgy férje kaukázusi juhászkutyája kíséretében, lóháton kiügetett a kaszálóra. Hosszú botjának segítségével szurkálgatva vizsgálta a boglyák állapotát. Napnyugta előtt visszaérkezve leugrott a lováról, majd szemügyre vette az állat patáit. Este a nő feji a tehenet, reggel 7-kor pedig kiengedi a baromfikat. A ház mögött kőkád, amelybe csövön érkezik az Enguri vize. Lehet benne ruhát mosni, reggeli és ebéd után konyhai eszközöket mosogatni, kultúrnövényeket öntözni, állatokat itatni – ahogyan az ókorban tették eleink.

Utolsó nap délelőttjén a büféig vezető úttal párhuzamosan, a baloldali hegyen céltalan sétára indultunk Katival. Régen autóval jártak rajta, de azóta több helyen is teljesen leszakadt az út. A hegyoldalban tehéncsordák legelésztek, lovak nyargalásztak. Kissé távolabb a szarvasmarhákat lovas férfi hajtotta. A tegnap még bővizű vízfolyások kiszáradva. Aljnövényzet kövér fű, feljebb elszórtan kisebb ligetes facsoportok. A völgy mélyéből felhallatszott az Enguri moraja. A levegő hőmérséklete kellemes volt, de a nap túlontúl hevesen tűzött. A liget árnyékában letelepedtünk. Ezúttal nem a testtelenség érzetével lepett meg a környezetbe való beleolvadás, hanem a teljességgel. Tökéletesen éreztem magam. Árnyékos helyre telepedtünk. A *Repjegy 1* című kötet címlapjára szánt fotóról egyeztettünk.

Mint már említettem, távolra kiválóan lát a feleségem. Éppen észak felé fordulva ült. Így megláthatta, hogy a Kaukázus legmagasabb hegyvonulatai fölött kitisztult az ég. Hófedte szépségükben mutatkozott mind a tizenöt orom. Mire összepakoltunk, ismét szürke fellegek takarták a csúcsokat.

Usgulitól Vichnashi 13 kilométerre található hegyek között, patak mentén országúton haladva. Eleinte kétoldalt

füves hegyek, amelyet fenyves vált. A természeti formák változatosságát az előttünk álló hosszú szűk és mély kanyon fokozza. Jobb felől a mohás szikláról vízesés zubog alá, az úttest alatt csövön átfolyva beleömlik a mindvégig közelünkben kanyargó, 220 kilométer hosszú Enguriba. A gleccserfolyó továbbra is sekély. Az áramlás sebességét a kövek folyamatosan megtörik. A Mestiából Usguliba tartó közkedvelt turistaút a zsákfalú előtt 2,7 kilométerrel levezet az országútra – elhagytuk. Folyamatosan lefelé tartunk. A hegyoldalakban elvétve egy-egy ház. Az elénk táruló látvány vadregényes. A flaszteron tömött bundájú kutya hasal. Kétesélyes, idevalósi-e vagy az országút éhenkórász vándora? Az utóbbi bizonyosodott be – számára is az önelátás az életben maradás egyetlen esélye. Önként csatlakozott hozzánk, bár erről többször is megpróbáltuk szép szóval lebeszélni. A folyam hol balra, hol jobbra tartott az országút mellett, olykor eltávolodott attól. Néhol majdnem egy szintben velünk, máshol több méterrel lejjebb. Túl voltunk a tizedik kilométeren is, amikor egymás után több helyen is folyt az útépités, karbantartás. Megélénkült a vízpart is. A mederből markolóval termelték ki a követ.

Az egy kilométerre lévő, a szállásunk előtt egy falucskához érkeztünk. Fölösleges nagyban gondolkodni, pár ház az egész. Ellenben volt kocsma vagy valami olyasféle. A készlet: négy flakon félliteres kóla, üveg sör és tíz flakon félliteres ásványvíz. A nyolcvanéves mindenkes férfi rendesen megkérte az üdítő árát. Kifelé tartottunk. Az ivó kerítéséhez túrabot támasztva. Mestiában vásároltam egy összecukható kínait belőle, de az első szétnyitás alkalmával a belső műanyagmenetes rész beadta a kulcsot. Mivel a külföldiek gyakran hagynak el ezt meg azt – a túlsúly miatt ruhákat és lábbeliket a szállásokon – ezért a túrabotra rásandított a feleségem. Jelezte az öreg, hogy övé a bot. A lefoglalt szállás

településére nehezen találtunk – domb takarta –, mert nevét tábla nem jelezte. Az útszéli tákolt büfé tulajdonosától kértünk és kaptunk segítséget. A háromórnyi gyaloglás a teljesség olyan mértékét adta, hogy egy másodpercre sem jutott eszembe a látvány hiánya. Ennek ismeretében fölösleges lenne ecsetelni, hogy milyen elánnal áradozott róla Kati. De itt még nincs vége az élménysorozatnak.

Az országútról a patakon balra átkeltünk, és nekilódultunk a kaptatónak. A település tíz portából áll, amelyből kettő foglalkozik szállásértékesítéssel. Elértük az első házat. A négylábú társunkat grabancon ragadta egy házörző kaukázusi juhászkutya – ez már csak így szokás erre felé. A vendéglátó háziasszony és köztünk is adódott némi nézeteltérés, mégpedig a fizetendő összeg miatt: valamiért úgy gondolta, hogy két napra kértünk vacsorát, de miután oroszul elmagyaráztam a tényállást, szívélyesen ránk mosolygott. Kifordultunk a konyhából. Kültéri falépcső vezetett fel az emeleti teraszra. Hogy nem nőnek égig a szvánok, az addigra világossá vált előttem, de hogy a lépcsőn a térdemet erősen kelljen berogyasztani, derekamat pedig derékszögben kelljen előre dönteni, hátamon hátizsákkal, hogy elférjek egy keresztgerenda alatt, nem gondoltam volna: a háziak egytől egyig elképedve nézték a világszám mutatványt. De ez még mind semmi. Fent álltunk a teraszon. Nem ájuldozós típus a feleségem, de az eléje táruló látványról azt mondta hebegve-habogva, hogy ilyen szépet nem látott még, és egyre csak hüledezett. Szállásunk a lankás völgy legmagasabb pontjára épült. Hátában a hegy sziklafala. Jobbra és balra is, egészen le a folyópartig, fenyőtől telibe zöld hegykaréj. Előttünk a falucska házai meredek lejtéssel közelítettek a vízfolyást, és túlpartján az aszfaltcsíkot. Az egymástól elválaszthatatlan két kaukázusi jó barát félkörívet húzott a két hegy legszéle előtt. Azon túl pedig szintén zöldbe öltö-

zött meredek hegyív, melynek tetejében a Kaukázus legtiszteltebb kolostorépülete: a magasban nemzeti színű zászlót lengetett a szél. Mindezekén túl, mögötte négy zord orom tör az ég felé. Ha pedig kék az ég, akkor szikrázó a napsütés. Ehhez a naphoz annyit még, hogy az éjszakát a terasz acél-sodronyos vaságyán töltöttem megelégedetten.

A mai napra a kolostor meglátogatását terveztük. Usguli felé kanyarodva, Khe faluba tartottunk. Negyed óra az út odáig. Nevezetessége a parányi Szent Borbála-kápolna. Benne 12. századi freskó. Körülötte temető, tizenöt fejfával. A terepjáró mellett harmincas pópa állt. Megszólítottuk. A faluhoz tartozó kolostor felől érdeklődtünk. Angolul adta tudomásunkra, zárva. Ennek ellenére elindultunk a hegy lábához. Felajánlottam a feleségemnek, menjen egyedül, úgy gyorsabb. Bár tisztában volt vele, hogy errefelé se négylábú medve, se négylábú farkas, de nem létező bátorsága ezúttal sem jött meg. Kilométernyi meredek következett. Felfelé törve két frissen telepített kényelmes pad szolgálta a megfáradt hívek hátsóját. A másodiknál kihelyeztek egy adományperselyt. Útközben nem találkoztunk egy fia lélekkel sem. A folyamatos hegymenet zihálásra készítette a tüdőnket. Odafent felemás sikerrel jártunk. Túljutva a hegytető alatt lévő teknőspáncélra emlékeztető szikla kitüremkedésen, a 10. században alapított kolostor kapuja előtt álltunk. Az épület udvarába nyíló fakapu madzaggal masnira volt bezárva. Az udvarba való bejutás a kapusfülkén keresztül vált volna lehetségessé. Igen, lehetségessé, mert bár a belépésre kitartóan unszoltam Katit, de ő ellent mondott. Alig lehetett belátni a kolostor területére, ahol néhány földszintes épület mutatkozott. Ellamentáltunk rajta, vajon milyen módon óvhatják az odabent lévő történelmi relikviákat.

Hazatérve ennyit sikerült megtudni róla:

„A 11. századi Kala Szent Cyricus- és Szent Julitta-templomok Svan Lagurkában, Mestia-Khe faluban található. A település fölé tornyosuló hegy tengerszint feletti magassága 1870 méter. A templom csarnok kialakítású. A középkorban kolostori komplexumként szolgált az urat. IV. Dávid király idejében. A Szent Ciricus- és Szent Julitta-templom ikonjait, 1112-ben Theodore királyi festőművész alkotta. A képek témái elsősorban Cyricus és Julitta arc és életképei.”

Mit volt mit tenni, sarkon fordultunk. Nagy méretű, tetővel lefedett kormos üst mellett haladtunk el, amely félig volt vízzel. Útelágazást követően tűzrakóhelyhez tévedtünk. Lefelé tartva nem találkoztunk senkivel sem – látszólag eredménytelenül távoztunk a hegyről.

Essen pár szó a szván vacsoráról. Az előzetes netes tájékozódás eredménye alapján nem sok jóra számítottunk ezen a téren. Ennek viszont éppen az ellenkezője igazolódott be, amiért végül kétszer ültünk asztalhoz estebédre a szálláson. A sárgaborsó krémleves mindkétszer verhetetlennek bizonyult: repetára is volt lehetőség. A másodiknak felszolgált főtt hús, majd sült csirke körettel is derekasán megállták a helyüket. A harmadik fogásnak élénk tett vegyesen összereszelt zöldség láttán felcsillant Kati szeme. Második nap egy pohár georgiai fehérbort kaptunk ajándékba. Valamiért annyira megkedvelhetett bennünket a háziasszony, hogy korai távozásunk ellenére kikelt az ágyból, és bár nem kértünk reggelit, mégis élénk tett némi harapnivalót.

Ha nem is kakasszóra léptünk ki az utcára, de a szvánok többsége ekkor még hortyogva húzta a lóbőrt. A völgybe nem sütött be a nap. Kissé fázósan összehúztuk magunkat. 33 kilométer várt ránk, és összességében mintegy 600 méter szint. A hullámzó aszfaltcsíkot követte a patak medre. Sűrű fenyves takarta a környezetet, ahol elmaradt, helyét legelő vette át. Egyre magasabbra hágott a nap, kezdett melegünk

lenni. Az álmod szeméből nem kellett kidörzsölnie a feleségnek, mert az úton velünk szemből előbb népes tehéncsorda érkezett, majd csödör kancájával és csikójával. Miatán elmaradtak mögöttünk, megnyugodott Kati. Kerítéssel körbezárt kaszálók, épülő hidak. Az országút szélében kegyhely. A dobozkában fiatal férfi arcképe, mellette enni és innivaló. Szokása a szvánoknak, hogy elhunyt szeretteikhez kijárnak lakomázni, és maguk után valamit hátrahagynak neki. Az országút közelében szerelemtorony. A belépő 2 geld, de a vezetett turistacsoport tagjai a terepjárók mellől nézelődtek. Idegenvezetőjük kihangosítva mesélte az építmény legendáját:

„Egy szerelmét gyászoló nőnek állít emléket a szerelemtorony. A szebbik nem tagja szerelembé esett egy házasság fia, aki viszonzta volna vonzalmát, de a házasság itt is egy életre szóló elkötelezettség, úgyhogy a férfi, hogy a vágyait elnyomja, állandóan hosszú vadászatokra indult. Egy ilyen alkalommal leesett a szikláról, és szörnyethalt. Ahol a testét megtalálta a szerelme, ott épült ez a torony, hogy a nő visszavonultan élhessen a haláláig.”

Usguli és Mestia között félúton fekszik Bogreshi. A harminc házból álló nagyobb településnek számító faluban emeletes szállás épül. A konténer market viszont végleg bezárt. A körzeti rendőrség épületétől kezdődik a hegymenet. A 491 méter szintet ránézésre nem kívánta egyikünk sem: hátizsákomban 4,5 liter víz, Katiéban kevesebb. Az erős napsütés elől árnyékba húzódva stoppoltunk. Szerencsénk volt. A lefékező puccos terepjáróban harmincas szván pár foglalt helyet. A hegytetőig kértük a fuvart. Mikor odaértünk, jelezte a sofőr, hogy innentől taxiként üzemel. Megköszöntük az ingyen fuvart, és elbúcsúztunk egymástól. Vidáman csorogtunk alá. Kétszemélyes miniplatós gépjármű érkezett. A középkorú pár férfi tagja jelezte, hogy pénz nél-

kül elfuvaroz bennünket Mestiába, és intett, pattanjunk fel a rakodótérbe. Megköszöntük, de nem éltünk a kedvező lehetőséggel. A két autóssztori ellentmondásosságán hangosan elgondolkodtunk.

Az útszéli skanzen előtt megálltunk. Nem a régi bútorokra voltunk kíváncsiak, hanem a jelképes áruda kínálata: házi joghurt, kávé és sör. A favályúba tett italokat a közeli sziklából fakadó, a rajta keresztül folyó vízzel hűtötte a mindenes férfi. A tárolót fenyőággal fedte a nap heve ellen. A hátizsákból előkerülő ebéd mellé elszopogattunk egy üveg sört. Ettünk-ittunk és már mentünk is a dolgunkra. Hegynek felfelé biciklivel túrázó fiatal pár közeledett. A másodiknak tekerő lányra szélesen rámosolyogtam, majd hanggal is jelezve taxinak leintettem – felnevetett. A síkra leérve az Enguri helyett már egy másik folyam szegődött mellénk. A növényzet lombjai belelőgtak az árba. Több helyen is megfigyelhettük, hogy miként mossa alá az utat a hegyi folyó. Védekeztek ellene, hasztalan. Közben pénzért többen is fuvart ajánlottak. Pizkosul pörkölt a nap. Arcunkat a sildes sapkákkal rögzített pihekönnyű kendők védték. A véget nem érő trappolás, a nehéz hátizsák és a kora délutáni nap folyamatosan szívták az erőnket. Kezdett elegünk lenni az egészből. Vörös téglás, szépen kialakított buszmegálló árnyéka incselkedett velünk. Ember egy sem volt benne, csak a csordányi szarvasmarha hátrahagyott végterméke – ezúttal ez jutott nekünk.

Az országúttól a hegyoldalban lévő, és az azoknál is távolabb eső falvakat, meglepetésre, útszéli tábla jelezte. Az élő természetet mogyorófák és hollók gazdagították. Szemből terepkerékpáron kisiskolás fiúcska karikázott, autó követte szorosan, amelyből szülei figyelték. Távolban, a Mestia fölött lévő kilátót észrevette Kati. Fellelegeztünk. A

flakonokból kis híján az összes vizet kiöntöttük, és összekaptuk magunkat. Órányi kutyagolást követően célt értünk. Miután elfoglaltuk a régiúj szállást, órákra leszakadt az ég, de nagyon.

Másnap elindultunk a Chaladi-gleccser felé, hogy a dróthuzalfelfüggesztésű hídnál búcsút intsünk a tavalyi emlékeknek. Az aszfaltot földút váltotta. A hegyek felől a patak felé eső utat teljes szélességében, hosszasan vízátfolyások áztatták. A tengerben kerestünk egy száraz dombocskát, és félóra leforgása alatt lehuppantunk a magunk alá terített pelerinre. A Koruldi-tavaknak is pát intettünk.

A piros turistajelzésen az erdő széléig felballagtunk, és leültünk az árnyékba. Több fiatal is felfelé tartott. Nekünk meg van már – mondtuk elégedett megkönnyebbüléssel.

40. CSONTSORMINTA – Portugália (2024)

A Ria Formosa Nemzeti Park tőszomszédságában éli napjait a 40 ezer lakosú tartományi székhely, Faro. A 170 km² kiterjedésű homokszigetekkel szabdalts öbölből öt természetes eredetű. A hatodik, amellyel megteremtették a belvárosi hajókikötő és az Atlanti-óceán közötti kijárási lehetőséget, mesterséges. Közelében található a várdomb, a Porto-Lisszabon–Faro–Lagos vasútvonal pályaudvarostól, valamint a helyi és távolsági buszok végállomása is.

Az óváros jelentős része lakatlan. Mégis közkedvelt környezet a turisták körében. Oka rém egyszerű. A földszintes háztól a kétemeletes épületekig, a homlokzatokat teljesen felújította a városvezetés. Az összes ingatlan homlokzata fehérre mázolja. Igaz, itt-ott feltűnik egy-két betört ablaküveg. Néhol nyitva az emeleti ablak, erkélyajtó: jóhiszemű lakásfoglalóvá váltak a galambok. Mondhatnám, bizarrságával még ez is dob egyet rajta. Az emeleti szobák plafonja deszkaborítású. A tetőcserepek pirosak vagy napszítták. Az egyik földszintes épület előtt megálltunk a feleségemmel. A szimpla bejárati ajtó betörött üvegén belestünk: a jelképes előszobától közvetlenül jobbra mellékhelyiség. A ház belső tere az ablaktalan szoba. Tele bútorral. Egy része feldöntve. A földön tányérok összetörve. Talán felszámolatlan hagyatték. Nem értjük az egészet: a bejárati ajtó betörött üvegén át képtelenség bemászni. Szándékos dizájn lenne?

A lakatlan utcából sikátorba kanyarodunk ötletszerűen. Pár lépés mindössze és kisebb tér közepén szívjuk magunkba a miliőt. Külföldiektől hangos a környezet. Szól a zene. A vendéglátó egységek fölött lévő ingatlanok üresek. Már fel sem tűnik. Ahol lakik valaki, ott elmaradhatatlan a cserepesvirágözön vagy a frontra felfuttatott növényfal. De

előfordul dézsába ültetett is. Ezek az elmúlt évszázadok lakásai. A ma embere modernebb után vágyik. A városvezetők az új ingatlanok javára nem sajátíttatnak ki utcákat. Csak a szükséges méretű telket biztosítják az építőipari cég számára. Ennek következtében jöhettek létre azok a megszokott utcaképek, ahol a szemnek tetszetős külsejű két tízemeletes lakóház között, földszintes vagy egy-két emelet magas régi lakott épületek megbújhatnak. Ez a városarcu-lattervezés az egész településre vonatkoztatva is igaz. Visszatérve az óvárosra, mellékutcában nézelődünk. A két lakott ingatlan között lakatlan ház. Felújított, fehérre festett homlokzattal. Az épületek között rést vett észre Kati. Kíváncsian bekukucskált rajta: a ház elülső fala mögött üres telek – mint az amerikai filmgyárak megépített díszletvilága.

Október közepén ismerkedünk a délportugáliai várossal. Nappal 24 Celsius fok, nyáron a duplája is előfordulhat. Kerüljük a tűző napot. A szűkebb utcákban az egymással szemben lévő épületek első emeletének magasságában, kifeszített árnyékvetővászon a nap heve ellen. Szállásunk mennyezetén nagy propelleres ventilátor. A kétszárnyas erkélyajtó belső oldala előtt fatáblaajtó. Az erkély kilépős. Onnan minden nap többször és hosszasan nézelődött a feleségem. Az épület előtt hangulatos sétálóutca. Az embermagasságú fák lombkoronája gömb alakúra nyírva. Róla hosszúkás tér nyílik. Ott már a kétemeletes lapos tetejű házak fölé magasodnak a fák. Alájuk terrasszal kitelepülő vendéglők. A várost róva is rátaláltunk egy felejthetetlen utcaképre. A totálromos lakóház emeleti erkélyajtóján lombos faág nyúlik ki az utca fölé. Kattan a fényképező. A mellettünk elhaladó fiatal pár kíváncsian körbenéz, majd mosolyogva fotóznak.

Egyhetes időzésünk második napjára egész napos esőzést harangoztak be a meteorológusok. Elsiettünk a kikö-

tőbe, hogy jegyet váltunk a nemzeti parkot bejáró kirándulóhajóra. Ha lúd, legyen kövér alapon befizettünk a legdrágább opcióra. Mivel a lagúna partján kikötő sehol, rákérdeztünk a jegyárusító hölgynél: a távoli sárga épület felé irányított bennünket. Senki ne gondoljon gigászi méretű dokkokra. A Faróból Lagosba tartó vasútvonal a part szélében kanyarog. Közelben hangjelzésű vasúti átjáró. A kikötő fölé dombocska magasodik. A történelmi városmagot bástyákkal megerősített fal védi. Ezen belül találjuk a legrégebbi épületeket, mint a városházát, a Püspöki palotát, a katedrális.

Algarve-tartomány gyakran volt hódító seregek célpontja, de sem a barbárok, sem a mórok, sem az őket kiűző kereszties hadak nem tettek akkora kárt a part menti településekben, mint a természet ereje. A történelemkönyvek lapjaira fekete napként vonult be 1755. november 1. A hatalmas szökőárral járó földrengés epicentruma Algarve-tartomány nyugati csücskét érintette. A Faro és az Atlanti-óceán között négy kilométer hosszan elterülő homokdűnék, sokat csillapítottak a hullámverés erején. A település épületei csak kisebb mértékben sérültek meg, de még így is sok összedőlt közülük. A közvetlenül az óceánpartra épült gazdag kikötővárosok szinte teljesen megsemmisültek, így például a közel 70 kilométerre lévő Lagos is. Mi pedig akkor követtük el a baklövést, amikor az esőnapot követően nem indultunk útnak a 30 ezer lakosú város felé. Az utolsó napokra halasztottuk, de akkor is nyakunkba szakadt egy előre nem jelzett esős nap, és rejtélyesen, de mindkettőnkre rátalált egy lázzal is járó megfázás. Két fő oka lett volna a felkerekedésnek.

A portugálok hódító hőse, a földrajzi felfedezések korának meghatározó alakja, a puritán életet élő Tengerész Henrik Lagos, illetve a közeli Sagres kikötőjében rakta le a portugál hódítások alapjait. Szerzetesrendhez hasonló szigoráról

híres hajósiskolát alapított. Irányítása alatt térképészek és hajóépítők serege dolgozott. Nevéhez és szervezési tudásához fűződik Nyugat-Afrika felfedezése. Jövőbelátásával kijelölte az utat a Jóreménységfok megkerüléséhez, Vasco da Gama indiai sikereihez, Brazília felfedezéséhez. Nemcsak fontos kereskedelmi kapcsolatra számított Afrika és a Földközi-tenger felé, hanem itt alakult ki a késő középkori rabszolga kereskedelem központja is. Elkezdődött a történelem egyik sötét korszaka, amikor Tengerész Henrik király felfedezője, Nuno Tristao 1441-ben behajózta az első rabszolgaszállítmányt Afrikából. Az első európai rabszolgapiac helyét a Rua da Graca árkádjai alatt ma tábla jelzi.

A város vízpartja erősen tagolt. Az üledékes kőzetbe meredek partfalakat, csipkés tornyokat, barlangokat és védett öblöket vájt az óceán. A Ponta da Piedade környékén lenyűgöző, húsz méter magas vöröses sziklaformációkban, és a világítótornyban gyönyörködhettünk volna. A vízi sportok iránt elkötelezettek számára paradicsomi hely – erről is lemaradtunk.

Ennél csak jobbra sikeredhetett a több mint ötórás nemzeti parkos kirándulás. A befutó hajó láttán nem tapsikolt örömeiben Kati: erősen kritizálta a nap elleni védelem teljes hiányát. A katamarán elejében menetiránnyal szemben mintegy tízen foglalhattak helyet. Hátuk mögött, a napszemüveget viselő ötvenes, Oska névre hallgató kapitány állva kormányzott. Mi pedig, további tízen, a hajó két oldalában a víznek háttal ültünk. Való igaz, nyáron biztosan meg lehet pusztni rajta. A kék vizű főcsatorna sok-sok futballpálya szélességű. A programban három sziget felkeresése szerepelt. Útban az első felé, a járművet hirtelen megállította a kapitány, majd hátramenetbe kapcsolt. Halászbárka mellett ringatóztunk. A hálók mestere kezében háromkilós octopust tartott diadalmasan: a vendéglők étlapján kalamári

néven szerepel. Mindennaposnak gondolt sikerének mi is megörültünk, aztán már repesztettünk is az elektromos meghajtású járművel. Az óceán felé tartottunk. Nyakunkba folyamatosan kaptuk a vízfröccsöt. Okát csak a partraszállást követően értettem meg: a hajót erős lendülettel a homokpadra futtatta fel a kapitány. A jármű orra nem a megszokott „V” alakú volt, hanem mint egy deszka. Ennek megfelelően, a hajó elejéből a szigetre le kellett ugrani.

Megérkeztünk a fehér homokos Deserta-szigetre. Az érintetlen természeti környezetet egy rövidke fapallós tanösvény, és egy strandolási cikkeket is kölcsönző vendéglő írja felül. A két kilométer hosszú sétányon a terület töredékét lehet bejárni. A homoktenger egyhangúságát néhány telepes növény oldja. A strand irányába tartva erős bazsalikomillat csap az orrunkba. Belegondolva a rekkenő augusztusba, itt még a napernyők oltalma alatt is merő kínlódás lehet az időzés. Szikrázó napsütés, strand. Változó hevesességű tajtékok vetődnek a partra. Tömegjelenetnek nincs nyoma. Az utastársak egyike nyakig mártózik a vízben. Háromnegyed óra nem nagy idő szigETFelfedezésre. Arra viszont megfelelő volt, hogy az óceán felé eső végéből megpillanthassuk a következő úti célt, világítótornyostól. Érdekesen alakult az indulás. A hajó tompa orrában ülő utasokat megkérte a kapitány, hogy álljanak fel, majd lépjenek hátra szorosan a hajókormány elé. Ekkor hátramenetbe kapcsolva, lehúzatta a vízi járművet a homokos partról.

Farol-szigettel ismerkedünk. Első látványossága az 1851-ben épült világítótorony. Meglepetésre, zárva. Nem remélt látványvilág követte. Mintha a Karib-térség egyik szigetén lennénk: az egy szem utca két oldalában fehér apartmanok, szemgyönyörködtető vegetációval körbevéve. Két büfé áruválasztéka várt vevőre. Egyik előtt másfél méter magas virágzó kaktusz. Az utca elején a fülkéből kompjegyvet árusító

hölgy készséges: a téli menetrendben napi négy járat szerepel. Belőle levontuk a hátizsákos következtetést: lehetőséget ad a napi bevásárlásra. Megállva a sziget óceán felőli végében, a dugóhúzó alakú hullámtörők tömegjelenete fogadott. A nyílt víz felől érkező habokat csak tompítani képesek. Lelkes hangulat kerített hatalmába bennünket. Megfordult a fejünkben, hogy nem is lenne olyan rossz hely egy januári időzésre. Nem szeretünk utolsónak érkezni a találkozási helyre, visszafordultunk. Indít a kapitány. Homokpad mellett szeljük a habokat. Egy helyen szögesdróttal lekerített terület. Valamit mesél róla, de mondókájából semmit nem vagyunk képesek kibogarászni. Egy sirály hirtelen víz alá bukik, majd csőrében hallal tovaszáll – ezt már értjük.

Culatra-sziget. Három, minden lemezborításától megfosztott traktor látványa fogadja a partra lépő utast: egyik mögött utánfutó. Míg az első település lakatlan volt, a másodikon apartmanszállások, addig ezen a szigeten kisebb falu. A megélhetés fő forrásai az idegenforgalom és a halászat lehetnek. De nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy bár idáig hosszasan szeltük a habokat, de nem is olyan messze, a szárazföldön magas lakóházak. Fedezzük fel a települést. Lakóépületből kialakított templom szolgálja a hívők lelki békéjét. Az iskoláskorú gyerekek helyben okosodhatnak. A központi vendéglő csurig német turistával: fogy a sült hering, nyomatéknak néhány pofa sör gurul utána. Már csak a bent uralkodó hangzavar okán is nehéz lett volna eltéveszteni a helyet. Mi a helyiek törzshelyének számító csendes ivóba tértünk be. Két üveg két deciliteres helyi sört fogyasztottunk el a hátsó kiskertben. További említésre méltó látnivalóra nem találtunk a településen. A kétórányi szabadidő a program hosszának értelmetlen kitolását célozta – sima átverése a turistának. Túlsétáltunk a falucska házain. Árnyékos kőpadon foglaltunk helyet. Gyerekcsapat

érkezett nagy reménnyel. Egyikük kezében vízzel teli zacskó. A kiskamasz már mutatta is a négytenyérnyi nagyságú, kerek alakú halat. Árát 1 euróban jelölte meg. Kati döbbent arckifejezése láttán – nem eszi a halat – ifjonti kereskedői hevülete jégbe fagyva, tenyerével gyorsan nyakon csapta a ficáncoló portékát. Az öt fős banda tagjai, bár egy kupacban tolongtak ideoda, mégis ordítózza beszélgettek egymással; a farói óvoda udvarán a kölykök is ugyanígy tettek. Katamaránra szálltunk. Közeledtünk a városi kikötőhöz, amikor a kapitány a kezében tartott adományládára hívta fel az utasok figyelmét. Mivel többször is megfordultam a Tiszató tágabb környezetében, ezért bizton állíthatom, hogy a helyi lagúna hazai változata hatványozottabban gazdagabb és látványosabb természeti környezet.

Emberi vonatkozású tanulsággal is szolgált a nemzeti parkos program. Fekete turbánt viselő indiai férfi és egy harmincas, fehér, európai kinézetű hölgy is részét képezték az utasoknak. Párt alkottak. A formás nő mindvégig kétrészes fürdőruhát viselt. Az első szigetnél a leszállásban kezének kinyújtásával segítségére lett a kapitány – aközben jól megnézte. A parton hideget-meleget kapott fejére a hölgy – hevesen kiabált vele a turbános. Amíg itt tartózkodtak, elől ment a nő, lemaradva követte a férfi. Miután hajóba szálltak, továbbfolyt az egymás közti durcáskodás. A második kiszállási ponton csak annyit változott a helyzet, hogy séta közben nagyobb volt a fizikai távolság közöttük. A harmadik sziget meghozta a végkifejletet. A falu vége felé, amikor elsétáltunk mellettük, heves szócsata zajlott közöttük. Miután a településen túlról visszafelé tartottunk, már megtörve zokogott a gyengébb nem tagja. A hajóban pedig már nagy meglegedettségben kéz a kézben ültek egymás mellett.

Egy különleges látnivalója van Farónak: a Csontok-kápolnája. Bizarrul hangzik a neve, a valóságban is az. Az

Igreja do Carmo Faro északi részében található, 500 méter sétára a kikötőtől. A Szent Ferenc-főtemplom hátsó udvarában lévő Csontok-kápolnáját a főtemplomon keresztül lehet megközelíteni. A 16. század folyamán a történelmi városrészben emelték a kettős épületet. Az építkezés három ferences atya kezdeményezésére indult, akik elhatározták, hogy az embereket emlékeztetni fogják az élet mulandóságára. Mindketten várakozással teli kíváncsisággal léptünk be a területre.

A kápolnát magába fogadó gótikus stílusban épült Szent Ferenc-főtemplom három részre oszlik. Alapja 18,7×11 méter. Falai közé a fény kis nyílásokon keresztül szüremlik be. A belső teret és boltozatokat reneszánsz, valamint barokk festmények élénkítik. Témájuk összefügg a halállal: túlnyomó többségük Jézus kereszthalálának különböző stációit jelenítik meg, illetve a keresztről való levétel utáni eseményeket. Megérkeztünk a kápolnához. A teljes belső falazatot a boltívvel együtt, 2×4 méter alapterületen és négy méter magasan csontokkal, valamint koponyákkal rakták ki. Becslések szerint 1250 csontvázat, vagy más megközelítés szerint 5000 emberi csontot építettek be. Sormintákba rendezve készült el a belső dekoráció: egy sor függőlegesen elhelyezett csontsort vízszintes koponyasor zár – így ismétlődik egészen a mennyezetig. Az oldalfalakat 1,7 méterig átlátszó műanyagfal védi. Mivel két koponya csontot is megsimogattam ujjammal, ezért ketten is visszavárnak ide engem. A kápolna aljában tizenegy feliratozott kriptafedél emlékeztet percnyi fontosságunkra. Az udvarban egy külső csontoltárt is felépítettek – erősen hiányos állapotban maradt ránk. A szerzetesek úgy gondolták, hogy a csontok ilyen formában történő felhasználása egyben megoldást jelenthet a túlzsúfolt temetők problémájára is. A díszítő elemek egyszerű halandó emberektől származnak: leprások,

csatában elesett katonák. Szerintem is jó ötlet volt a Ferences rendi atyák elsőre mehökkentő elgondolása.

A város talán legforgalmasabb főútvonala mentén sétálunk. Az emeletes ház utcára néző falán az ablakok és az erkélyajtók helye befalazva. A homlokzat annak rendje és módja szerint lefestve. Az erkélyek felújítva. Oldalunkat egyre erősebben furdalta a kíváncsiság. Elindultunk megkerülni az épületet. Gyorsan elmúlt a lendület, mert a ház hátulja totál romos. Váratott magára a bontás, és inkább előről felújították, mintsem városképileg csúful meghagyják. Kévs olyan ország lehet Nyugat-Európában, ahol kávézóban jó minőségű eszpresszó kapható 1 euróért. Még sütit is kaptunk hozzá. Közéleben ritkaságszámba menő pálmafabokor: több pálmafatörzs szorosan egymás mellett nő – egyik levele 1,5 méter hosszú. Mellékutcában jártunk, ahol hirtelen lelkessé vált a feleségem. Az úttesten hatalmas testű madarat pillantott meg a távolban. Mivel autók is járták az aszfaltot, hosszasan nem figyelhette meg. Futásnak eredtünk. A vége egy félig-meddig sikerült páváról lőtt fotó lett.

A kertvárosban már lenyugodva fedeztük fel a Madeirán jobb híján „tökfának” elnevezett növény két fajtatársát (ilyen nevű fa nem létezik). A fás szárból egy csomóban akár tucatnyi, több öklömnyi nagyságú termés nő. Érintése a gesztenyére emlékeztet. Ágai nincsenek, mert a törzsből már a levelek sarjadnak. Szót érdemel a szemétbegyűjtés módja. Az utcákon – mint például a szállásunk előtt is – kerek alakú, három eltérő színű inoxból készített begyűjtőpontok lettek kihelyezve. Éjszakánként érkeztek a szállítók. A hosszan tartó motorizációs zajokból és neszekből arra következtettem, hogy itt valamilyen eddig nem ismert újdonsággal állok szemben. A kertvárost járva az egyik szemetes tetejét nagy bátran felnyitottam. Az edény üres volt, de nem volt alja sem. A tartály körülbelül 2,5×2,5 méter nagyságú

felhajtható rozsdamentes fémlapra volt felszerelve. A mélyben 2×2 méteres, két vagy négy füllel ellátott nyolc köbméteres vastartály fogadja a hulladékot. A darus emelővel érkező szemétbegyűjtők a fülek segítségével kiemelik a vélhetőleg nyitható aljú tartályt, és annak tartalmát a jármű rakodóterébe zúdítják.

Kati kedvéért felsétáltunk a „várba” újrázni. Ötletszerűen betértünk egy múzeumnak kinéző épületbe. Szembejött velünk az ügyeletes art kiállítás: ha nem keressük, magától is ránk talál. A kortárs képek látványvilágát megpróbálta szavakkal visszaadni a feleségem, én pedig címet ragasztottam hozzájuk. Eléggye gyatra volt a felhozatal vagy én nem voltam kirobbanó formában, mert csak két címet sikerült megszűlni. Az egyik tusrajz: ülő férfi, mellette a földön a gitárja, előtte egy nő áll és annak kezét fogja – új húrokon. A másik tusrajz: a ballagó tehén menet közben egyet pottyant – ökológiai lábnyom. Ám még ezeknél is jóval érdekesebbé vált számunkra maga az épület. Az art kiállításnak helyet adó terem falában templomra utaló jegyek, és tényleg, régen istenháza volt. Továbbhaladva egyértelművé vált előttünk, kolostorként is szolgált. Az egészben az lepett meg a legjobban, hogy teljesen új funkciót kaphatott az egyházi épület-együttes. A helytörténeti kiállítás további újdonsággal nem szolgált. A helytörténet jelenére az utcán találtunk. Az egy belterű lakóház ajtaja a járda nélküli utcára nyílt. A házigazda a bejárati ajtó két szélében köveket halmozott fel, továbbá dézsában virágokat helyezett ki.

Egy szokványos sólepárló kedvéért egészen biztosan nem keltünk volna útra. De a Faro melletti Olhao település utunk egyik kiemelt célpontjává vált. Buszra szálltunk: 63-as, 67-es. Érzékszerveim segítségével magamban rögzítettem a járat útvonalát, és Kati elmondásából a látható környezettel kiegészítettem. De micsoda különbség ugyanazt

személyesen, esetemben gyalogosan megtapasztalni. Történt, hogy visszafelé a nyolc kilométer távolságot az autópálya mentén, néha ideoda átszaladva rajta, a körforgalmakat és a többszintes kereszteződéseket is véve, teszi meg a fehér botos. Útközben többször is eszembe jutott, hogy a buszon ülve egyes helyekről és szituációkról teljesen más képzet alakult ki bennem. Már csak ezért is helyénvaló volt gyalogosan visszaindulni.

Olhao szélében a Bela Mandil megállótól visszafelé indulunk, majd a neten kinézett pontnál balra vettük az irányt. Stimmelt az előzetesen látott fotókörnyezet. Áthaladtunk Portugália első számú vasútvonalán. Érthetetlen, hogy az autópálya mellett a különleges sólepárlót semmilyen tábla nem jelezte. Néhány lakóház, raktáruhá és ipartelepek jelentették az épített környezetet. Bö kilométert követően az út jobb szélében útba igazító tábla: jobbra 300 méter a sólepárló. Mindenfelé sóhegyek: az egykori fehér aranyat a melósok zsákokba lapátolták. Eszembe jutott: milyen jó lehet nyáron a megizzadt bőrfelületre tapadó só érzete. Persze meglehet, éjszaka dolgozhatnak – de akkor is meleg van. Nagy vonalakban hasonló helyen jártunk már, igaz, az nem sólepárló volt. Ott nyúlfarknyi idő maradt az élvezkedésre, mert előzetesen elcseszte az időt az idegenvezető.

Nyolc euróval szegényebben léptünk be a Salinas Do Grelha telepre, de annál örömteljesebben. A kerítésen belül nem lehattunk tízen sem. Árnyékos padot kerestünk magunknak, és elkezdtük az előkészületet. Láttuk, hogy amiért jöttünk, azzal minden rendben van. Az illendőség határáig elfogytak rólunk a ruhák. Elindultunk. Az utunkba eső táblán 26-os szám. Magamban sokalltam, de ha úgy igaz, annál jobb. Következett a lépcső korláttal szakasz: én vagyok a férfi, nekem kell elől menni. Hátról persze folyamatosan jött a még egyet lépj és még egyet, a következőnél már a

benne leszel. Benne is voltam, igaz nem nyakig, csak bokáig. Nem a slamasztikában, hanem a Holt-tenger vizével meg-egyező, 34 százalékos sókoncentrációjú vízben. Egy másik tábla szerint legmélyebb pontja 100 centiméter, legsekélyebb része 40 centiméter. Első pillanatban erős túlzásnak éreztem a 26 fokra kiírt vízhőmérsékletet, de tisztában voltam vele, időt kell hagyni a felhevült testnek a lehűlésre.

Erről a helyről egy külföldi oldalon úti beszámolóból szerzett tudomást Kati. Kimondottan megörült a váratlan lehetőségnek, mert a Holt-tengernél átélt kudarc alaposan elrontotta a kedvét. Most pedig önfeledten lebeghetett hátton fekve: mindenki kapott egy nyakpárnát, hogy a fejét a sós víztől távol tarthassa. Felfigyeltem egy érdekességre. Hátton fekve széttárt karok helyzetben süttettem a hasam. A víz tetején nyugvó nyitott tenyeremnek feltűnt, hogy a felső pár centiméter vízréteg az alatta lévőnél jóval hidegebb: akár 5-10 fokkal is. Ez ellentmondott az édes vízi, de a tengeri tapasztalataimnak is. Legvégül arra jutottam, hogy az erős sókoncentráció a hideg vizet a felszínre szorítja.

A távfűtött lakásokban a levegő esetében éppen fordított a helyzet. Mivel nem siettünk sehova sem, és a záróra ideje is arrébb még, tettem néhány összehasonlító kísérletet. Megnedvesített ujjbegyemet a szám széléhez érintettem: a jordániai élményhez hasonló erősen maró érzést tapasztaltam. Talpra állni nem volt könnyebb itt sem. Hanyatt dőlés közben a lábamat mintha kevésbé vetette volna fel olyan lendülettel a sós víz, mint a Holt-tengernél. A két víz sókoncentrációjának összevetésén elmélkedtem. Arra jutottam, hogy: az itteni víznek némileg hígabb lehet a sókoncentrációja. De rögtön eszembe jutott: ez egy sólepárló, amelyből a nap heve vizet nyer ki, az eső pedig, ahogy képes, pótolja. Ilyeneken agyaltam a vízen hanyatt fekve. Tenyeremmel leellenőriztem a felső vízréteg hidegségét: minden rendben

van. Kezemmel a hátam alá lenyúlva kellemes melegségűnek éreztem a sós vizet: akár 26 fok is lehet. Automatikusan a hasamhoz nyúltam: merő só. Tehát műszaki problémától mentesen üzemel a sógyár. A só maró hatása miatt fél óránál tovább nem ajánlott a vízben maradni. Eközben talpra ügyeskedte magát Kati. Én viszont ellenszegültem a sós vízben nem szabad úszni ajánlásnak, mert ott és akkor kifejlesztettem egy úszástechnikát. A leírás alapján körülményesnek tűnhet, de nem az: összezárt lábakkal és széttárt karok testhelyzetben a vízre háttal kell felfeküdni. Mindkét kart tenyérrel befelé fordítva a combok mellé kell húzni. A karokat kézzel a váll alá függőleges helyzetbe kell meríteni. A vizet tenyérrel a fej irányába kell lapátolni – így talppal előre fogunk haladni. A kanyarodás technikája adja magát. Baromira élveztem az ide-oda lavírozást, mely során több kört is leírhattam a földmedencében.

A tusolást követően mindketten elégedetten huppantunk a hátsónkra. A víz színe innen nézve rozsdás barna volt. A fürdözéstől ódzkodó feleségem alaposan meglepett: újabb mártózásra hívott – nélkülem kellett mennie. Visszaérkezve azzal lepett meg, hogy a távolabbi környezetben öt méter magas nádas burjánzik.

A sólepárlótelep kijáratánál plastikzsákba csomagolt 25 kilogramm só ára 8 euró.

Útnak indultunk. A nádas szélénél kíváncsian megálltam. Jobb karomat a fejem fölé kinyújtottam, majd a testmagasságom fölé nyúló karrészt később arasszal lemértem: összesen 230 centiméter. A nádas szélébe állva a fehér botot tartó kezemet fölfelé kinyújtottam, amely kétszer elért volna a legmagasabb nádszál tetejéig. A fehér bot hossza duplán 270 centiméter. A két adat értéke kereken öt méter – hiába, távolra kiválóan lát a feleségem.

41. VAKSZERENCSE – London (2024)

Előző utunk során szembesültünk vele, hogy Londonban a British Museum és a National Gallery ingyen látogatható. Mindkét gyűjtemény felfedezésére jelképes idő jutott. A British Museumban a teljes épségben megmaradt szíriai lelet-együttes teljesen lenyűgözte a feleségemet. Ekkor megfogalmazódott bennünk a londoni szellemi-művelődési utazás igénye.

Az emberiség kulturális kincseit bemutató múzeumtól sétatávolságban foglaltunk szállást. Ugyanolyan messze az St. Pancras. Hogy egyes országokban milyen jelentősen eltérhetnek egymástól a hasonló funkciójú középületek, arra kiváló példa a megnevezett közlekedési csomópont. Átlagos belvárosi utcarészletben helyezkedik el. Külsőre alig tér el környezetétől. A szállodával egybeépített soktornyos pályaudvar palotára emlékeztet. A vörös klinkertéglás épület arabos jegyeket visel külső megjelenésén. Az ablakok fölött vörös és fehér díszítőkövek: a córdobai nagymecsetet juttatta eszünkbe. Az utca túloldalán a kevésbé látványos, sárga klinkertéglás King's Cross. Mindkét csomóponton feltűnően sok a fekete kisegítőszemélyzet. A vágányokhoz a megadott időintervallumban, a menetjegy felmutatását követően lehet eljutni. Az St. Pancras csarnokának teteje félköríves üvegborítású. Ide érkeznek Európából a csatorna-alagúton keresztül közlekedő járatok is: Amszterdam, Brüsszel, Párizs.

A pályaudvaron az Eurostar szerelvényt két méter magas átlátszó plexifal zárja el a kíváncsiskodóktól. Látványos az utasváró: kanapé asztallal, rajta dekoratív lámpa. Egy szinttel lejjebb, a gyerekek figyelmének lekötésére zöld tornyos mesekastély. Mindegyik toronyban lámpa világít. Szemma-

gasságban, a kis ablakokon át be lehet kukucskálni a varázslatba. Mesefilmeket is vetítenek számukra. A *Harry Potter* című kötetben, a 9 és háromnegyedik, negyedik dimenzióban lévő vágányról Oxfordba induló vonat állomása a King's Cross.

Kevésbé mesébe illő utcai látvány, az angol feliratú táblával – magyar vagyok – kolduló férfinő páros. Egyiküket meg akartam kérdezni, mire gyűjt, de lebeszélt róla Kati. November első felében, a szállásunkhoz közeli park vízzel teli szökőkút medencéjében, térdnadrágos, mezítlábás kamasz tapicskolt. A gyepen srácok rúgták a bőrt. Tőlük tisztes távolságban szürke mókusok motoztak a zöldben, míg nem egyikük felszaladt a padra, és ráérősen nézelődött.

Mi pedig értő szemmel nézzünk körül a két múzeumban egymást váltogatva, majd a közbeiktatott londoni városnézésektől felfrissülve, visszavisszatérünk a falak közé:

A halikarnasszoszi mauzóleum i. e. 353–350 között épült síremlék, Mauszólosz, perzsa királyi helytartó (satrapa) és felesége számára. Az ókori világ hét csodájának egyike. Minden nagy síremlék elnevezése Mauszólosz nevére vezethető vissza (mauzóleum). Kária uralkodója volt. Kária i. e. 377–353-ig a Perzsa Birodalom részét képezte. Mauszólosz apját követte a trónon mint a perzsa király tartományi kormányzója, de uralkodása megkezdése után hamarosan független király lett. Testvérét, Artemisziát vette feleségül, és elhatározta, hogy síremléket készíttet maguknak. Az építés megkezdése után a király meghalt. A munkálatok Artemiszia irányítása alatt továbbfolytatódtak. Az építkezés befejezését ő sem érte meg. Hamvai aranyurnában férjével együtt kerültek a sírkamrába, amelyet kőoroszlánok őriztek (egyike a British Museumban látható). Hírnevét főként méreteinek és szobrainak köszönheti. A 45 méter magas, platformon álló sírépület görög templomra hasonlított.

Piramisszerű tetőzetét harminchat ión oszlop vette körül, tíztíz oszlop oldalanként. Az oszlopok – amelyek között szobrok álltak –, egy szilárd cellaszerű blokkot képeztek, amely viselte a hatalmas tető tömegét. Csúcsán márványból faragott négyes fogatban Mauszólosz és Artemiszia foglal helyet. Az egész építmény a zárt udvar közepén lévő, kőből készült pódiumon állt. Az épülethez vezető lépcsősort kőoroszlánok fogták közre. A külső falakat mintegy háromszáz, isteneket, istennőket, oroszlánokat, valamint legendás szörnyeket ábrázoló, életnagyságú vagy annál nagyobb szobor díszítette. Minden sarokban márványból faragott lovas-harcosok őrizték a sírt. A platform felső szakaszán három frízt faragtak ki: a kentaurok és lapidák csatája; az amazonok görögök elleni küzdelme; az amazonok kocsiversenye. Ezeknek a domborműveknek a töredékeit az ásatások tárták fel. Az épület 1600 éven keresztül állt. Sértetlen maradt, amikor i. e. 334-ben Nagy Sándor bevette a várost, és i. e. első század közepén a rendszeres kalóztámadások során is. Később földrengések sorozata romba döntötte. A 15. századra már csak a talapzata maradt felismerhető, és amikor a johannita lovagok bevették a várost, akkor a bodrumi erőd (Szent Péter-vár) megépítésekor, illetve későbbi megerősítései során a mauzóleum romjainak köveit is felhasználták – a század végére szinte teljesen széthordták.

Az *Aktaión halála* Tiziano Vecellio festménye. A kép témája a görög mitológiából származik: Artemisz szarvassá változtatta Aktaiónt, a vadászt, akit ezután saját kutyái téptek szét. Tiziano 1559–1575 között festhette. A művész 1551 körül ambiciózus vállalkozásba kezdett. Nagy méretű mitológiai képeket vitt vászonra a későbbi spanyol királynak, II. Fülöpnek, amelyek témáit Ovidius *Átváltozások* című munkája ihletett. Tiziano azzal az elhatározással festett, hogy a versekkel egyenértékű látványt alkot. 1556–1559 között el-

készítette Aktaión és Artemisz történetének első fejezetét: ezen a képen azt örökítette meg, amikor a vadász meglesi a fürdő istennőt. Az *Aktaión halála* ennek a festménynek a tulajdonképpeni folytatása. A kép bal oldalát Artemisz uralja, tőle jobbra látható Aktaión az átalakulás pillanatában: teste még emberi, feje már szarvasé. A vadászt kutyái marják. Tiziano a hetvenes éveiben járt, amikor belefogott a képbe, és a nyolcvanas évei közepén még dolgozott rajta. Elképzelhető, hogy a festmény a műtermében volt, amikor 1576-ban meghalt. Az biztos, hogy a kép nem jutott el Spanyolországba. Az vitatott, hogy az itáliai mester befejezte-e a művet vagy nem. A vászonra vitt olajkép 178 centiméterszer 197 centiméter.

Lindowi férfi néven vált ismertté az a sötétbarna, laposra nyomódott furcsa külsejű, természetes módon mumifikálódott első századi holttest, amelyet 1984 augusztusában az angliai Manchester mellett tőzegkitermelés közben, a Lindow lápban találtak. Arccal lefelé, körülbelül 2,5 méter mélyen meztelenül feküdt a lápban. A fej, a felsőtest, karok és a jobb láb darabjai kerültek felszínre. Valószínű, hogy a római császárkor idején lelte halálát. Nullás vércsoportú volt, amely Nagy-Britannia mai társadalmát tekintve kelta eredetre utal. A nyakon lévő kötél olyan erősen összeszorította a nyelő és légcsövet, hogy a lápvíz egyáltalán nem kerülhetett be a gyomorba, nem károsíthatta annak tartalmát. A férfinak harminc ép foga volt. Állkapocscsontját eltörték; egyik órlőfoga kitört. Harapáslenyomata alapján a férfi korát huszonötharminc évesre becsülték. Az egyenesszalú haj és a szakáll jó állapotban konzerválódott. A kézen megmaradt körömök elemzése megmutatta, hogy néhány héttel a halála előtt egyformára vágták, majd az ujjak vonalában ívesen lekerekítették, felületüket polírozták. Alapvetően gabonaféléket, búzakorpát, élesztőt és vadzabot, valamint különböző

fűszereket fogyasztott. A gyomorban gabonapollent és fa-
gyöngypollent találtak, ami arra utal, hogy márciusban
vagy áprilisban hunyt el.

Három különböző módszerrel ölték meg. A koponya hát-
sófelén talált sérülésnyomok alapján valószínűleg baltával
gyors egymásutánban többször fejbe csapták. A nyak körül
állatbőrből készült sodort zsinór nyomai láthatók. A 370
milliméter hosszú, 1,5 milliméter széles végein megcsomó-
zott zsinórt szorosan a férfi nyaka köré tekerték, és egy csú-
szócsomóval addig szorították, amíg a nyaki csigolya el
nem tört. A harmadik, szintén halálos sebet késsel ejtették;
a karotiszt hatcentiméteres vágással átmetszették.

A gyilkosságokra nem jellemző, hogy egyszerre több
módszert is alkalmazzanak, ezért a kutatók egy része arra
következtetett, hogy rituális gyilkosság áldozata lett a férfi.
Egy elképzelés szerint, „sorshúzásos” gyilkosság áldoza-
tává vált, aki az utolsó étkezés alkalmával elfogyasztott,
megpörkölt étel képében, maga húzta ki a végzetét egy
zsákból. Régészek véleménye szerint magas rangú druida
volt. Feltételezésük szerint Beltane ünnepe alkalmával (áp-
rilis 30-ról május 1-jére virradóra), 43-ban a római invázió
alkalmából három kelta istennek áldozták fel – ami választ
ad az alkalmazott három különböző halálnemre. Elsőként
Tarannak, a vihar és mennydörgés istenének – akinek tiszt-
eletére tűzzel, valamint fegyverrel áldoztak, ezért baltacsa-
pásokat mértek a fejére. Másodszor Ezusnak, a vihar isten-
ének – akinek áldozatait megszentelt fákra akasztották, így
szenvedte el a fojtást és a nyaktörést. Harmadszorra Teuta-
tesnek felajánlva – akinek szent források, tavak mellett mu-
tattak be áldozatokat – testét a lápba süllyesztették. A lin-
dowi férfi teste mai módszerekkel az egyik leggondosabban
konzervált lápi múmia. Mínusz 19 Celsius fokra szabályzott
belső hőmérsékletű speciális tárolóvitrinbe helyezték.

A British Museum és a National Gallery is 10–17 óra között tart nyitva. A képtárba tilos folyadékot bevinni. A Britishben átlátszó adományláda az 5 fontos bankók számára, továbbá gyorsított beléptetési rendszer például a látássérültek számára. A Nemzeti Képtár régóta kinőtte magát. Társintézményei a Tate Galleryk lettek. A fővároson kívül két főbb vidéki egységük van: Cornwall, Liverpool. Míg a Trafalgar téren lévő múzeumban gyermekcsoportokkal nem találkoztunk, addig a Britishben az óvodásoktól a középiskolásokig bezárólag minden nap tucatjaikkal. A kisiskolások csoportjai nációjukat tekintve négy egyenlő részre oszlottak: feketék, indiaiak, arabok, fehérek. Vezetőik többnyire arcukat nem eltakaró, de fejükön fejkendőt viselő fiatal arab hölgyek voltak európai öltözetben: aki akar, beilleszkedhet az angol társadalomba. Érdekes színfolt volt az egyik indiai kisfiú, akinek fején turbán: ilyen viseletű buszsofőrrel is találkoztunk.

A belvárosban az építkezéseken csak fekete férfiak dolgoztak. Az amerikai gyorsétkezdé lánc pultjánál a fekete hölgyek között fejkendős arab lányok is szorgoskodtak. Az egység vezetője egy harminc alatti japán nő volt, aki fregoliként az összes munkafolyamatba besegített, ha pedig nem volt rá szükség, a külső portálüveget takarította. Az utca másik oldalán a kínai negyed. A boltíves utcabejárókon túl az utcák fölött kihúzott zsinegeken lampionerdő teremt távolkeleti hangulatot, no meg az étkezdék, a vendéglők, a szendvicsesek, az éttermek, a „szedd magad” kajáldák egyhangúsága. Ennél jóval többre számítottam. A belváros általunk bejárt részében jól érzékelhető a forgalomcsillapítás: jellemzően kétszer egysávosak az utak, biciklisávval kiegészítve. Bár az itt töltött hat nap alatt nem volt hidegebb 10 Celsius foknál, mégis, a hőérzetünk ennél jóval alacsonyabb volt. A British Museumban értelmetlen mértékben behűtik

a tereket, és ugyanez igaz a Luton repülőtér épületére is: évszaktól függetlenül erre érdemes odafigyelni.

Ezúttal a National Galleryben kezdünk: Az *Intelmek udvarhölgyeknek* egy kínai selyemfestmény, amelyet eredetileg Gu Kaizhi alkotásának tulajdonítottak, de modern kori tudósok szerint ez egy 5–8. században készült másolat a Gu Kaizhi Jindinasztia idején készített eredeti festményről. A kép egy 292-ben Csang Hua által írt vers illusztrációja. Célja Csia Nanfeng császárné dorgálása volt, illetve, hogy útmutatót adjon a császári feleségeknek és ágyasoknak a viselkedési szokásokról. A kínai tekercsfestmények legkorábbi darabjaként tartják számon. A világ leghíresebb kínai festményeként vált ismertté. A tekercsről először a késői Szung-dinasztia idejéről vannak feljegyzések, amikor Szung Hujcung császár (uralkodott 1100–1126 között) gyűjteményének egy darabja volt. A századok során több gyűjtő kezén ment át. Végül Csienlung kínai császár (élt 1711–1799 között) birtokába került. 1899-ben a bokszerláadás után a brit indiai hadsereg egy tisztje lefoglalta. A festmény nem teljes. Az eredetileg tizenkét jelenetből hiányzik az első három. A tekercsről készült egy monokróm papírmásolat a teljes tartalommal a Szung-dinasztia idején, amely jelenleg a pekingi Tiltott Városban található.

A *Nagykövetek* ifjabb Hans Holbein festménye. A nagy méretű kettős portrét 1533-ban festette Holbein, második angliai útján. A kép készítésének idején ereje teljében volt a VIII. Henrik angol király udvarából indult politikai vihar. A király úgy döntött, hogy elválik feleségétől, Aragóniai Katalintól, de VII. Kelemen pápa nem járult hozzá ehhez. Ez később a pápai állammal való szakításhoz, és az anglikán egyház megalapításához vezetett, amelynek feje az angol uralkodó lett. A vallási és politikai szakítás a katolikus Európával, nem sokkal a protestantizmus megjelenése után,

aggasztotta I. Ferenc francia királyt, aki diplomáciai küldöttséget menesztett Londonba. A kép bal oldalán álló férfi Jean de Dinteville, I. Ferenc követe, aki királyát képviselte VIII. Henrik és Boleyn Anna esküvőjén. A másik férfi Georges de Selve, Lavaur püspöke, aki szintén diplomáciai miszsióra érkezett, de annak célja nem ismert. Dinteville történeke hüvelyén és a könyvön, amelyen de Selve könyököl, latin felirat tudatja, hogy huszonnyolc, illetve huszonnégyszáz évesek. Dinteville nem térhetett haza a királyi házasság után, hanem meg kellett várnia Boleyn Anna koronázását, illetve gyermeke, a későbbi I. Erzsébet angol királynő 1533. szeptemberi születését, mivel utóbbinak I. Ferenc francia király volt a keresztapja. A fennmaradt beszámolók szerint Dinteville nem örült a meghosszabbított tartózkodásnak. Barátja, de Selve 1533. áprilisi érkezése viszont felvidította: barátságuknak, és közös angliai tartózkodásuknak állítottak emléket a festménnyel.

A képen a két férfit egy polcszerű bútor választja el, amelyre mindketten rákönyökölnek, természetes hatást adva a kompozíciónak. A polc alkalmas arra is, hogy a piktor olyan tárgyakat helyezzen el rajta, amelyek szerinte megjelenítik a modellek érdeklődését, családi helyzetét, elfoglaltságait, vallásos hitét. A reneszánsz festészetben gyakran kerültek az ilyen képekre hangszerek, könyvek, érmék, virágok. A nagyköveteken megjelenő tárgyak feladata, hogy a két férfi intellektusán túl, tükrözzék a felkavart európai politikaivallási élet problémáit. A kibontott anamorfózis: a felső polcon mérőeszközök láthatók, amelyekkel a csillagok, és más égitestek helyzetét határozták meg, a bal szélre egy éggömböt helyezett a festő, kicsit arrébb pedig egy több oldalú napóra látható. A precíz szerkezetek szerepeltetése azt hivatott érzékeltetni, hogy a képen megjelenő férfiak értik a matematikát, és járatosak a tudományokban.

Az alsó polcot elsősorban a zenének szentelte a piktor. Középpontjában egy lant áll, tokja a földön, mellette furulyák. A lant húrjainak egyike szakadt, a furulyák közül hiányzik egy, ami azt sugallja, hogy megszűnt a zeneivallási harmónia. Látható egy matematikai könyv, valamint egy lutheránus zsoltáros könyv is, amelyben a képzőművész szándékosan két olyan éneket mutat, amelyek a hasonló kiadványokban nem egymás után következnek: a *Jöjj, Szentlélek!* és a *Tízparancsolat* a keresztény egységet fejezik ki. Az ezen a polcon álló földgömbön Polisy látható, ahol Dinteville kastélya állt, és később a kép is függött. A bal felső sarokban elrejtve feszület. A festmény Holbein különleges technikai tudásának jó példája. Dinteville rózsaszín szaténtunikájának fénye, simasága kontrasztot alkot a férfi köpenyének szegélyén futó dús hiúzprémmel, amelynek szélein Holbein szálánként festette meg a szőrszálakat, megteremtve ezzel az anyag puhaságának képzetét. A tör hüvelyéről lógó rojtokat először barnával festette meg a művész, majd bekente egy ragadós folyadékkal, amelybe aranyfüstöt illesztett, így hozva létre a ragyogó szálakat. A török terítőn látszanak a csomók, a szélein pedig kiállnak a használatból elkopott szálak. A reneszánsz portrékon gyakran helyeztek el a festők egyfajta emlékeztetőt az élet törékeny mivoltára. A *Nagykövetek* legszokatlanabb eleme is egy ilyen anamorfózis, amely a kép alsó részén látható. A szemből leginkább egy elnyújtott ellipszisre emlékeztető forma a kép bal oldaláról nézve koponyává alakul.

A Rhind-papirusz egy óegyiptomi, számtannal és mértannal foglalkozó papirusztekercs, amelyet Jahmesz (Ahmesz) írnok készített i. e. 1750 táján. Ez a mű az elsőként megismert, ókori egyiptomi matematikával foglalkozó írás. 1858-ban Rhind skót régiségkereskedő Egyiptomban járt, hogy tüdőbetegségét gyógyíttassa. Luxorban megpillantott,

majd megvett egy szokatlanul nagy, de sérült papirusztekercset, amelyet Thébában találtak. A hiányzó részt ötven évvel később fedezték fel egy amerikai történelmi gyűjteményben. Az írás bevezetőjében Jahmesz királyi írnok a következőket jegyezte le:

„Ezt az iratot a 33. uralkodási évben, az áradás évszak 4. hónapjában (őfelsége Felső) és Alsó-Egyiptom királya Aauszerré (Apóphis) alatt – aki élettél legyen megáldva – másolták régi iratok alapján. Készítettetett Felső- és Alsó-Egyiptom királya Nimaatré (III. Amenemhat) alatt”.

Tehát az eredeti irat a középbirodalomban uralkodó fáraó idejében készült. Valószínűleg korábbi ismereteket foglalt össze, így keletkezését többen i. e. 2000 tájára teszik. Királyi írnokként nagy tudású gyakorlati szakember volt, aki urának parancsait teljesítve gazdasági, műszaki, szervezési és számolási feladatokat látott el. Köznapi élettél összefüggő számolási, és geometriai feladatokat írt a tekercsre. A nyolcvanöt példa számolástechnikai ismertetés, egyszerű egyenletek megoldása, terület, és térfogatszámítási feladat volt. A „tankönyv” ismertette, hogyan lehet kiszámítani a trapéz területét, a számtani és mértani sorozatokat, elsőfokú egyismeretlenes egyenleteket. A papiruszon vannak három, négy és öt egységoldalú háromszögek, de nem lett ki mondva, hogy derékszögű háromszögek. Jahmesz bizonyítás nélkül kijelentette, hogy a kilenc egységnyi átmérőjű kör területe egyenlő a nyolc egységnyi oldalú négyzet területével. Ez mai jelöléssel azt jelenti, hogy $\pi(9/2)^2 = 8^2$. Ez alapján a π értékére körülbelül 3,16 jön ki, ami jó közelítés (3,14).

A National Gallery mögött folyik a Temze. Bal felé indulunk városnézésre Katival. Feltűnően sokan gyülekeztek kisebb-nagyobb csoportokban. A távolban Közlekedési Múzeumba való városi buszok parkoltak. Egyikük gőzt eregett. Mint a folyó túloldalán tett látogatásból visszafelé jövet

világossá vált, látványos utcai felvonulás gyülekezésébe csöppentünk bele: hazaérve kiderült, a harcokban elesett katonákra emlékeztek meg. A rendőri biztosítás mellett zajló katonazenés vonulás forgataga: lovas hagyományőrök; kadétiskolások; cukrászok; korabeli ágyúval masírozó, korhűen öltözött katonák; díszes hintóval hajtató, a múlt évszázadokat megidéző ruhájú utasokkal – és a jó ég tudja még, hogy ki és micsodák voltak még.

A Temzén át az üveghíd és a zárt vasúti híd előtti átjárón keltünk át: itt 180 méter széles volt a folyam. A túlparton egymástól tisztes távolságban, szombat délután lévén, har-sogó koncertek. A Tate Modern Museumba tartottunk. Tíz emelet magas, négyszögletes toronyépületbe léptünk be: ez csak az egyik része a komplexumnak, amelynek másik szárnyában lehettek a vászonra vitt remekék. A laikus látogató számára a pénzkidobás tipikus példája ez az épület. Hatalmas belső, lényegében kihasználatlan terek. A betonfalak felülete eldolgozatlan. A közlekedőutak szélessége a látogatók számához képest több mint túlzók. Kisebb terek az alkotások számára. Egyik ingyenesen látogatható, míg a másik fizetős. A faliképen két egymással szemben lévő vízcsepp látható: egyikben szőrös férfi has, a másikban beazonosíthatatlan valami. A vízcseppek az életre utaltak nálam, de az egész egy kakukktójtás. A következő képen zöld hát-tér, elől kezét feltartó zöld figura. A világúrból érkező zöld emberkére asszociálva a „Megtaláltak” címet adtam az alkotásnak. A függőleges betonfalsík legaljából térd alól meg-jelenő nadrágos, zoknis és bőrcipős férfiláb vízszintes hely-zetben a járófelületen. Lehet törni a fejet rajta.

Feleségem unszolására vissza, előbb a National Gallerybe, majd a Britishbe: Az *Emmauszi vacsora* Caravaggio festménye. A kép egy bibliai történet alapján készült, amely így olvasható Lukács evangéliumában:

„Jézus két tanítványa elindult Emmauszba. Az úton a fel-
támadott Jézus közeledett feléjük, de nem ismerték fel.
Együtt mentek tovább, majd a tanítványok közös vacsorára
invitálták. Jézus elfogadta a meghívást, majd az asztalnál
kezébe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte, és odanyúj-
totta nekik. Ekkor megnyílt a szemük.”

Caravaggio ezt a pillanatot, a felismerést festette meg.
Egyikük éppen felugrani készül hátralökött székéből, a má-
sik pedig hitetlenkedve tárja szét karjait. Jézus mellett a
házigazda áll. Jellemző Caravaggio stílusára, hogy a tanít-
ványokat egyszerű, dolgozó emberként ábrázolja. Szakálla-
sak, ruhájuk szakadt, míg Jézus hamvas arcú, csigás hajú,
vörös tunikás fiatalemberként jelenik meg. Az alakok elhe-
lyezkedése, különösen az egyik tanítvány rövidülésben áb-
rázolt, kinyújtott karjai Jézusra irányítják a szemlélő figye-
lmet. Caravaggio a fény és árnyék kontrasztjával mélyíti el a
pillanat drámaiságát. A kép bal oldaláról erős fény vetül
Jézusra, megvilágítva arcát és a balján ülő tanítványt. A ké-
pet 1601-ben Ciriaco Mattei itáliai nemes, korának kiemel-
kedő műgyűjtője rendelte meg, azután, hogy Caravaggio
híressé vált első nagyobb vallásos témájú munkáját bemu-
tatták: a Mátyás apostolt ábrázoló képét, melyet a római San
Luigi dei Francesi-templom számára készített.

A Lükurgosz-kehely a nanotechnológia első, tapasztalati
alapú alkalmazásának tekinthető. Valószínűleg a Római Bi-
rodalomban, a 4. században Rómában készült a serleg. Elő-
állításához a modern nanotechnológiához hasonlatos tech-
nikát alkalmaztak, amit tapasztalati úton fedezhettek fel.
Kiváló állapotából a kutatók arra következtetnek, hogy a ké-
szítése óta eltelt idő túlnyomó részét föld felett tölthette. Va-
lószínűleg templom kincstárában. Mindössze annyi konkrét-
umot ismerünk előéletéből, hogy az 1800-as évek közepén
Lionel de Rotschild báró birtokába került. Állandó kiállításon

nem szerepel, de időről időre bemutatják. Utoljára 2012-2013-ban volt látható. A rendkívül finom megmunkálású kupának meglepő optikai tulajdonságai vannak: hátulról megvilágítva jádezőld helyett rubinvörössé válik. Anyaga kettős színű átlátszó üveg. Ha előlről éri a fény, jádezőld színben csillog, áteső fényben izzó vörösen (a király alakja lila lesz). Szokatlan optikai tulajdonságát az okozza, hogy egy kevés kolloid aranyat és ezüstöt tartalmaz. A színváltoztatás titkát csak 1990-ben fejtették meg a kutatók. Mikroszkóp alatt az üveg törött darabjairól kiderült, hogy 50 nanométer átmérőjű ezüst és arany szemcséket kevertek bele. Ez kevesebb, mint az asztali sószem ezredrésze, és már a kvantumpontok mérettartományába esik. A kis mennyiségek miatt a tudósok arra gyanakodtak, hogy az üveg csak véletlenül szennyeződött arany és ezüstporral. A pohár készítőjének pedig fogalma sem volt arról, hogy ezek a részecskék léteznek, vagy bármilyen hatással is lesznek majd a kész termékre. Azóta nagyjából ötven ugyanilyen optikai tulajdonságú pohárszilánkra bukkantak, így mára biztossá vált, hogy az anyagot szándékosan készítették ilyenre. A piros szín annak köszönhető, hogy az arany szemcsék elnyelik a körülbelül 520 nanométer hullámhosszú fényt. A lila szín nagyobb szemcsék eredménye. A zöldet a 40 nanométernél nagyobb ezüst szemcsék által okozott fényszóródás kelti. Peremét aranyozott ezüstlevelek díszítik, aranyozott ezüst talpát pedig szőlőlevelek. Ez az ötvösmunka foglalat az akantuszlevelekkel a kehelynél később készült. A mítosz szerint Lükurgosz thrák király seregével megtámadta Dionüszoszt, és az ő Ambrózia nevű bacchánsnőjét. Ambrózia a Földanyához fordult, aki szőlőtőkévé változtatta őt, ő pedig feltekeredett a királyra, és foglyul ejtette. A kupa azt a pillanatot mutatja, amikor Lükurgoszt csapdába ejtik a szőlő indái. Látható rajta Dionüszosz is két követőjével, akik

kigúnyolják a szorult helyzetbe esett királyt. A kutatók úgy vélik, hogy Dionüszosznak Lükurgosz feletti győzelmét azért választotta az üvegműves témájául, hogy egy politikai eseményre, Nagy Konstantin Licinius császár felett aratott 324-es győzelmére utaljon vele.

Az utcai turistatájékoztatóablák tökéletesek. Az oszlopok hórihorgas embermagasságúak, szélességük 30 centiméter: mindkét oldala közérthetően útba igazít. Egy-egy oldalon két közeli városrészlet térképe látható, alattuk megszámozva a városlátogató számára fontosabb helyek. A szállástól az Oxford Streeten át ilyen segítséggel jutottunk el a Hyde parkhoz. Hatalmas rétek fákkal, de például kiépített futópályával nem találkoztunk. A lovasok számára homokföveny. A Serpentineő kőhídjáig sétáltunk, ahol kormoránok tanyáztak. Aki nem látogat el ide, nem sokat veszít vele.

Csak kedélyes, segítőkész angolokkal találkoztunk. A repéri biztonsági ellenőrzés előtt első alkalommal itt nem veték el tőlem a fehér botot. Az induló járat nevét az angol után a célállomás ország nyelvén is bemondták. Lámpával fűtött dohányzó a bagósoknak. Aki kedvet kapna egy belvárosi lakás vásárlásához, egy ingatlaniroda kínálata alapján: 700 ezer és 2,5 millió fontban kell gondolkodnia.

A londoni kulturális program remekül sikerült. Elégedetek lehettünk vele, de hogy még egy nem várt plusz is adódott hozzá, az feltette rá azt a bizonyos koronát:

2017–2018-ban készítettem az „Angyalföld hangos térképe” tartalmat a hangalapú kulturális honlapomra. A kerület mai területének történelmének legrégebbi tárgyi emléke két 2500 évesnél régebbi, több tárgyból álló leletegyüttes. Tudomásom volt az egyik aranytárgy ismeretlen módon való British Museumba kerüléséről. Felkutatásával nem akartam terhelni Katit. Amint portyázása során a második emelet 51.

számozású termébe fordult, szembe találta vele magát. A mai Budapest területének északi részén, a Margitsziget és az Óbudai-sziget találkozásának magasságában, a korai vaskorban minden bizonnyal átkelőhely üzemelt a Dunán. A környező vidéket fontos kereskedelmi, és ennek révén hatalmi jelentőséggel ruházta fel. Ennek bizonyítéka a Budapest-Angyalföldről ismert két, preszkíta korra keltezhető aranyelet: az 1892-ben előkerült leletegyüttest kisebb arany és bronz ékszerek alkotják, míg 1925-ben négy egymásba helyezett, ékszerekkel feltöltött, mives arancsésze került napvilágra. Az edénykéek közül ismeretlen módon egy külföldre került, míg a másik három darab a Magyar Nemzeti Múzeum nagy becsben tartott kincse. Tompa Ferenc régész professzor az 1928-as *Archeológiai Értesítő* 42. számában írt az angyalföldi aranyeletéről és megtalálásáról. A Fövény utca nyugati végénél (ez ma a Keszkenő utca) a megyeri Krausz örökösök tulajdonában lévő, Klein Dávid által bérelt homokbányában találta Antony János napszámos. Titokban értékesíteni szerette volna, de meglopták, és így vált a lelet ismertté. A nagy értékű, és hazai viszonylatban egyik legjelentősebb aranyelet kalandos utakon, legvégül a rendőrség segítségével juthatott méltó helyére, a Nemzeti Múzeumba.

A lelet darabjai ornamentika és forma szerint egységes kiképzést mutatnak. Valószínű, hogy egy készlethez tartoznak, és halstatti korúak. Mivel ezer szállal kötődök Angyalföldhöz, ezért ez az aranytárgy vált a legfontosabb londoni emlékemmé.

42. NYÁRON FŰ, TÉLEN ROVAR – Nepál (2024)

Nepál a Föld azon országainak egyike, amelyet időálló misztikum övez. Másfélszer akkora, mint hazánk, 31 millióan lakják. A természeti erők játszótere: 60–8848 méter közötti tengerszint feletti magasságok, heves monszunok, erős földrengések. A lombhullató szubtrópusi őserdőtől a világ legmagasabb hegycsúcsáig, a gaviáltól a bengáli tigrisen át a hópárducig megtalálható itt mindenféle egzotikum. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy az ország lakosai százhuszonhárom nyelvet, nyelvjárást beszélnek, az eddigieknél is színesebb a kép. Lehetne igazi mesevilág is, de nem az. Sőt. A 21. századi Nepál könnyen zavarba ejtheti az utazót.

Nepált, a Kína és az India által keretezett országhatáron túl, a kosz tartja egyben. A katmandui nemzetközi repülőtér bűze és tisztátalansága szuper negatív országimázs. A rémmocskos műanyag ülőkék is megtisztulásért fohászkodnak. Pedig munkaerőből még úgy is van bőven, ha jelenleg hat millióan éhbérért külföldön dolgoznak. A katari VB építkezésein, a szabadjárára engedett munkakörülmények miatt több ezer nepáli vendégmunkás lelte halálát havi 1200 dollár fizetség reményében.

Nézzünk szét a fővárosban. A felső osztály igényeinek kielégítésére néhány bevásárlóközpont létesült, ahol gyakran drágábbak a termékek, mint idehaza. A néptömegek a helyi kereskedők szedett-vedett üzleteiből szerzik be napi szükségleteiket. Ezek gyakran nejlonborítású sufniszerű bódék. Előfordult kordéről árusító zöldséges is. A kereskedő keze és ruhája piszkos, akkor milyen lehet a kócerája? Az országot járva egy út menti mustármagolajsajtólónál lefékezett a sofőr. A feldolgozóba vásárlási céllal betérő utastársak a

megtapasztalt higiéniai viszonyoktól elszörnyülködve visszasiettek a buszba.

Az éves és időszakos vízfolyások hossza meghaladja az Egyenlítőjét (40 075 km). Ennek ellenére az ivóvíz, a vezetérendszer elavultsága miatt európaiak számára nem fogyasztható. Még arra is ügyelni kell, hogy csak világhírű cég által palackozott vizet fogyasszunk (Coca-Cola). Akinek érzékeny a gyomra, ne tartson Nepálba, akinek kevésbé, az csak nagy szerencséivel úszhatja meg baj nélkül, de be lehet rendezkedni önellátásra is. Hazafelé tartva, a katmandui felszállást követően, a repülőgép jobboldali ablakán kitekintve, ezer kilométer hosszan havas hegyvonulatok láncolata a tájkép: a Himalája-hegységben ered az Ázsia délre és délkeletre tartó összes nagy vízhozamú folyója.

A bőséges csapadék kezelhetetlen átok az országra. A monszun tengernyi vizet zúdít a tájra, amely nem csak a vízfolyások kiáradásába torkollik, hanem a termőföldet a hegyekből lezúduló sárlavinával beteríti. Ilyenkor nem csak az éltető föld tűnik el, hanem a hegyen lévő házak mellett a völgyben lévő ingatlanok is megsemmisülnek. Nem könnyebb a kemény burkolatú közutak helyzete sem: a megduzzadt folyó alámossa az utak altalaját vagy éppen a mellette magasodó hegyet erodálja. A közutat gyakran éppen a leomló omladék veszélyezteti. Ezek után nem meglepő, hogy a 110–170 kilométeres buszút rövid megállásokkal, 6–8 órát vesz igénybe: az országút gyakran válik egysávosná, netán földút minőségűvé. Az elégtelen útviszonyok miatt a motorkerékpárok és a magánhasználatú személyautók behozatalára 300 százalékos védővámot vetett ki a kormány. Ennek következtében a közutakon alig találkozhatunk magántulajdonra utaló rendszámú járművel. Ettől függetlenül mindennaposak a dugók.

2015-ben katasztrofális erejű földrengés rázta meg az országot. Az epicentrum környékén az ingatlanok vagy jelentősen megrongálódtak, vagy megsemmisültek. Az épületek újjáépítését felvállalta az Ázsiában gazdasági nagyhatalomnak számító Kína. A közutak rendbehozatalát záros határidőn belül elkezdte. Akinek kedvét nem vette el az utazástól a siralmas higiéniai viszony, csak a legfontosabb közutak kiépítése után induljon. A Katmandu-völgy természeti környezete szemigéző. A talajfelszín hegyes-dombos, némileg sík és mély árkokkal keresztülkaszol szabdalt terület.

Nepál, az egymással ellenséges viszonyban lévő India és Kína között nem csak sima pufferzóna, hanem a Mount Everest révén területi vitában áll a kínaiakkal. A jelenlegi status quo alapján a világ legmagasabb csúcsa, egyben a két ország nemzetközi határvonala is. A történelem folyamán a környező országok területéről (India, Kína), és a hódító céllal érkező angolok is fenyegették az ország területi egységét. A harcos nepáliak, amelyből kiemelkedett a katonailag képzett gurka népcsoport, minden támadást visszavert: az angolok protektorátust hoztak létre. Minden rosszban van valami jó is.

A 20. század elején az ország középkori viszonyok között tengette az életét, lényegében teljesen elzárva a külvilágtól. Iskolai oktatásban csak a királyi család tagjai részesülhettek akkoriban. 1950-ben kezdték építeni az első szilárd burkolatú utat. Ez mindent elmond a honnan hova tartó fejlődési útról. Napjainkban az országban 27 százalékos az analfabetizmus, amely kirívóan magasnak számít a kontinensen. Az állami általános iskola az öttizennégy éves gyerekek számára tankönyvvel, étkezéssel és iskolai egyenruhával együtt ingyenes, de nem magas színvonalú. A tanintézménytől távol lakó diákokat iskolabuszokkal és tuktukokkal szállítják a suliba. Léteznek magániskolák is. A középiskola kétéves,

meghosszabbítható, utána jöhet az egyetem. A tehetős családok nagykorúvá vált aranyifjai külföldön folytatják tanulmányaikat. A maoista és kommunista ideológiát valló pártokból álló koalíciós kormányzatok ezen a téren megteszik mindazt, ami részükről megtehető: az elzártabb hegyvidéki területen élő gyermekek iskoláztatása szinte lehetetlen.

Hasonló a helyzet az egészségügy terén is. Van, de kevés az ingyenes állami kórház, de nyolcszor annyi a magánalapítású. Az állami fenntartású intézményekben a fogorvosi és a születéssel összhangba hozható ellátásért fizetni kell. Utóbbi oka a kiemelkedően magas népszaporulat megfékezése: az utcaközönség felét gyerekek teszik ki. 1950 után fejlődésnek indult az ország. Aközben az évszázadokon átívelő királyság megbukott, megbuktatták. Az évezredforduló táján, tizenkét éven át véres polgárháború dúlt az országban, amely évtizedekkel visszavetette a fejlődésben. A nyomor széléből vissza a gödör legaljába. Nem állnak könnyű feladat előtt a nepáliak, mert végtelenül korrump politikusok rendelkeznek a fejük fölött. Tehát van miért imádkozniuk a helyieknek.

Épített örökségük a sztúpák, pagodák, imahelyek, királyi paloták. Hitforrásuk a hinduizmus, belőle fakadt a buddhizmus. A nepáli születésű Buddha banyánfa (léggyökeres növény) alatt gondolkodva világosodott meg, és jelölte ki a követendő utat, eredményesen. Az országban vallásszabadság van. A lakosok túlnyomó része a hindu tanokat követi. A buddhizmust gyakorlók a másodikak a sorban. Egy sztúpa alapvetően az alábbi öt építőelemből áll: egy négyszögletes alap, egy félgömb alakú boltozat, egy kúp alakú csúcs, egy sarló, egy korong. Mindegyik elemnek gazdag szimbolikája van, és megfelel az öt elem (föld, víz, tűz, levegő, űr) valamelyikének. Hihetnénk, hogy a szent helyek és környezetük mentesek a szutyoktól, de ez nincs így. A

templomok némelyikébe csak cipő levétele után lehet belépni, de a zoknira érdemes egy másikat húzni, amelyet kijöve el lehet dobni. Nem mindenki tiszteli az ilyen helyen áhítatot gyakorló hívet. Történt Gorkhában, hogy az imádkozó férfi hátára ugrott egy majom. Nem az első ilyen esetről lehetett szó, mert a kezében botot tartó felügyelő munkába állította magát. Ám létezik a Majmok temploma is (Katmandu), amelynek mesébe illő legendaalapja van: a hercegnő és egy majom frigyének leszármaztatása. Itt aztán több állatkertre való majom ugrándozott, visítózott vagy egy faágon ülve csendes szemlélőként megbámult bennünket. A szent hely környéke tele árusokkal, akiknek éppen lenne ideje kezébe seprűt ragadni. Pedig a tette kész kézre igény mutatkozott: a feleségem kitárt tenyerébe, a több csoportban érkező nagycsoportos óvodások közül többen is nevetve belecsaptak. Igyekvések az árusok, de nem erőszakosak.

Ha Gorkha városról esett szó, essen szó a várdombról. A szállásnál 300 méterrel magasabban lévő várig 1700 lépcsőfokot kellett venni. A három kilométer hosszú, 1,5 órás út során betekintést nyerhettünk a helyiek életkörülményeibe, szokásaiba. A hegyoldalban csak muzulmán hitűek laknak. Egyszerű házaik kerítés nélküliek, egymáshoz közel építve. Igazi nagy családot alkotva élik mindennapjaikat. A háztetőket nehezekekkel stabilizálják. A tehetősebbek háza előtt hűtőszekrény. Egy kőkádnál nők félmeztelenül mosakodnak: hátukon kendőféle. Csoportunk megjelenése nem okoz riadalmat közöttük, megszokhatták az ilyesmit. Használtnak tyúkot tartanak, és hallottuk a naposcsibék csipogását is. Díszállatnak kalitkában papagáj, amely alig volt nagyobb a rabmadárnál. A dombvidék népe jellemzően ránk köszönt, amelyet természetesen viszonztunk. Vallásukat

tekintve nem tűntek bigottnak, erre öltözőkük utalt. A pihenőkkel tarkított vonulásnak lett egy arcunkra mosolyt csaló momentuma is: az egyik faág legvégén kölyökmajom hintázkodott. A legidősebb utastársunk egy hetvenöt év körüli hölgy volt, akinek teljesítményéért utólag gratuláltam – ezúton az engem segítő feleségemnek is –, nekem pedig a harmincas nepáli idegenvezető. Ő a hivatalosan már eltörölt kasztrendszer egyik magasabb szintjén álló személy – a kasztrendszert az emberek zsigereiből emberöltők alatt az idő fogja véglegesen elfelejteni. Széles körű ismerettel látott el bennünket az utazás ideje alatt. Volt rá lehetősége, mert négy nap telt el zötykölődős buszozással. De bőven volt mit látni az ablakon át.

A falvak nagyságrendileg ötven házból álltak. Elvértve fordult elő közöttük emeletes. Ezek díszesek voltak, látszott rajtuk a tulajdonos relatív jó léte. A többi lakóépület egy-szintes. Középen ajtó, végig folyosó, a másik végén egy másik ajtó. A folyosóról jobbra és balra is szobák nyíltak – ilyet máshol nem láttunk még. Teljesen más ingatlankép várt ránk a széles határban. Kis alapterületű lakok, esetenként emelettel. Jellemzően közvetlenül az országút mellett húzták fel azokat. Lerítt róluk a szegénység. A dombtetőn és a hegyoldalban is feltűnt egy-egy viskó – az országút és a magaslati pontok között széles árterű folyó hömpölygött. Az utóbbi ingatlanok körül gyakran került elénk a teraszos földművelés látványvilága: gazdálkodnak az életben maradásért és a jobblét reményében. A folyam felett olykor függő és kőhidak vezetnek át. Kutya kemény élet, de évszázadokon át megörökölve megszokhatták. Ebbe nőttek bele. A nem létező édenkert idilljét az egyesével, de akár ligetesen növvő banánpálmák roskadozó termése jelentette: a táj telis-tele lombhullató és örökzöld erdővel. A reggel hűvösében az út szélében tüzet raknak az emberek. Köréje csoporto-

sulva melegítik át elgémberedett tagjaikat beszélgetve, és így egy kicsit a lelküket is megolajozzák. A nepáliak mindennapjai a természet ölén telnek el: a kőkádnál hajat mosnak a nők, ugyanott a kisgyerekeket lecsutakolják, hosszan tetvészkednek. A ház előtt széken vagy a földre leterített rongyon ülve beszélgetnek egymással. A munkában megfáradt ember dikóra dől. A kőkádban kimosott ruhákat a földre kiterítve szárítják, a terményeket földre terített vász-
nakra öntve – és aközben egyre imádkoznak a természeti katasztrófák elkerülése érdekében.

Lehetőségünk nyílt egy falu felkeresésére. A magyar népcsoportnál vendégeskedtünk, akiknél a Buda név is szerepel valamiképpen. Aszfaltot követve földút vezetett be a húsháznyi településre. Kis alapterületű, emeletes ingatlanok jellemezték. A földszintről az emeletre a belső falhoz rögzített függőleges létra vezetett fel, ha fölötte volt még egy annál jóval kisebb zug is, akkor odáig. A földszinten konyhaszekrényféle, valamint megrakott, nagy űrtartalmú terményzsákok a földön. Az emeleti rész szolgálhatott készletraktározásra, értékesebb tárgyak, eszközök tárolására. Könnyen meg lehet, hogy a szárnyas háziállatokat éjszakára az alsó szinten szállásolják el – szarvasmarhát és kecskét is tartottak a faluban, máshol sertést is láttunk. Az embereknek is megvolt a saját lócájuk. Az udvaron, szabadtéri tűzön főztek az asszonyok. Anyjuk példáját követve, a kisgyerekek is lábujjközös papucsban kerültek elénk. Másfél kilométerre állami iskola várja őket. Télen nincs se hó, se fagy. A megismert család két hektár termőföldet birtokolt. Ha nincs aki megművelje – mert például külföldön vállalt munkát a férfi –, bérbe vagy felesbe kiadják. Ebben a tartományban a traktort önerőből kell megvásárolnia a földtulajdonosnak, máshol a felét támogatásból megkapja. Még a család témakörhöz tartozik az a hivatalosan nem elismert, de eltűrt gyakorlat,

amely egy kisebb nepáli népcsoport tagjaira vonatkozik. Egy férfinak lehet több felesége is és ez fordítva is igaz. Amennyiben elhalálozik a férj, annak szerepkörét átveszik a fiútestvérek. A lányért a fiús háznak fizetnie kell. Ritka a válás.

Mi történik a halottal? A válaszáért a Bagmati folyó partjára érdemes elmenni (Katmandu), mégpedig a hindu Pashupatinath Shiva-templomhoz, ahonnet rálátás nyílik a krematórium udvarának történeteire. A halottakat nem temetik el, hanem vagy a belső szervek eltávolítását követően elégetik, vagy amennyiben a közelben folyó, netán tó lenne, a hamvakat vízbe szórják. A négy évnél nem idősebb gyerek holttestét vászonba göngyölik, majd vízre bocsájtják. A folyók és tavak halfajban gazdagok, de a temetkezési szokások miatt hazai halat nem fogyasztanak a nepáliak. Minden nagyobb településnek vagy kisebb településeknek közösen, megvan a maguk kollektív temetkezési helye. Erre a magasba nyúló fehérre mázolt létra utal.

Maradjunk továbbra is a fővárosban. 1382-ben Jayasthiti Malla lett a völgy ura. Ő alapította a Malla-dinasztiát. Három generációval később a korábbi országot egymás között megosztotta a három fivér és a hűg, így Katmandu, Lalitpur, Banepa és Bhadgaon lett a négy főváros. Több pagodát és palotát építettek. A fővárosban található a világ legnagyobb sztúpája, és akad belőle egy kétezer éves is. Mégsem ezek váltak a legérdekesebb vallási épületté számomra. A világ egyetlen élő istennője a kumarik. Nepálban található: szám szerint heten vannak. A kumari szó szerinti jelentése: szűz lány. Nepálban ezek az istennők olyan serdülőkor előtt álló lányok, akiket az isteni női energia földi megnyilvánulásainak tartanak. A kislányok kumari státusza a kiválasztástól az első menzeszig tart. Számos gyermeklány istennőt tisztelnek Nepál szerte, de a legjelentősebb a katmandui palo-

tában, a Kumari Gharban élő Kumari Devi. Templomokban laknak. Ünnepek alkalmával ölben, trónszéken vagy szekéren viszik körbe őket a templom körül. Ilyen alkalmakkor hívek ezrei gyűlnek egybe. A kumarikat még csecsemőkorukban választják ki. Nem játszhatnak a szabadban, nem érintkezhetnek tisztátalan nőkkel. Helyben szolgáló papoktól kapnak oktatást. A legfelső zárt lakrészükben sétálhatnak is – lábuk elvben csak ott érintheti a talajt. A gonosz elleni védelmezőnek, valamint szerencsehozónak tartják őket. Az első menstruációt követően visszatérnek a hétköznapi életbe. A templom zsúfolásig tele turistával, a kumari megjelenésére várva. Éber felügyelők ügyelnek a „fényképezni tilos” rendszabály betartására. Még a kezemben lévő mikrofonokra is ferde szemet vetett egyikőjük. Az emeleti szinten 5-10 másodpercre láthatóvá váló – nekünk – kislányjelenség látványelemként maradt meg bennünk.

A főváros lakosainak számát négy millióra becsülik. Igaz, csak szűk területen mozogtunk, de a látott lakóházak mérete alapján nehéz elképzelni. Akadtak igazi ínycsiklások is. Amerre jártunk, ha éppen volt járda, az olyan volt, mintha az előző napon szőnyegbombázáson esett volna át. Az utcai kifőzde: rozsdás lábas, mocskos asztal, székek festékes vödör. Az utcán kőkádban ruhát mosó asszonyra is rácsodálkozhattunk. Háztetőről a villanyoszlopra rézuszmajom ugrott, majd erősen megrázta – mármint az állat a villanyoszlopot és nem fordítva. Nézelődünk tovább helyben, megéri. Hihető-e vagy nem, de a villanyoszlopon legalább száz bekötés: fűtben lógnak róla a kábelek. Nem azért, mintha annyi lenne az élő vezeték, hanem a sürgősségi jelzővillanásból nem kötötték le róla.

Pokhara a könnyű túrákat kereső látogatók Paradicsoma, Nepál és a Himalája talán legismertebb turisztikai övezete. A helyi viszonyok között modernnek számító város szub-

trópusi klímájú, rizs, kávé, citrus és fűszer ültetvényekkel. Hátterében tornyosul a 6993 méter magas Machhapuchhre (Halfarok), illetve az óriások: Dhaulagiri (8167 m), Annapurna (8081 m), Manaszlu (8163 m). A Himalájába tartó hegymászók gyakran innen indulnak útnak. Mielőtt belekóstolnánk a világ tetejébe, valami más.

Ellátogattunk a Kézműves Központba. Kézi fakeretes szövőszéken siketek szőttek. A cég három hónap időtartamra veszi fel a jelentkezőket, hogy megtanítsák őket a munkafolyamatokra. Ezt követően megpróbálhatnak önállóan boldogulni. Utánuk érkezik a következő csoport – erről szólt a hivatalos tájékoztatás. Ezután a bolt felé terelték a csoportot. Egy sál 200 dollár, de akadt selyemszövés 2500 dollárért is. Ezeket aligha a betanításon lévő emberek szőtték, de a bolt bevételéből rehabilitálják őket – hallhattuk. Az egész inkább tűnt pénzvadász shownak, mintsem másnak. Járhattunk menekült táborban is: Nepálban tizenkettő van belőle. Mint ismert, jó pár évtizede Kína rátette kezét Tibetre, ahonnét a lámán kívül további százezrek menekültek el Indiába, Nepálba. Állampolgárságot nem kaptak, de befogadta őket az ország. Kézműves termékek árusításával is próbálnak bevételhez jutni, de én 5 dollárért egy szép hangú bronzcsengettyűt vásároltam. Nepál remek lehetőség a hangtálak beszerzésére: hogy közülük melyik a gépi vagy kézi gyártású, arról nincs ismeretem.

Sokak vágya a Mount Everest megmászása vagy legalább az alaptáborba való eljutás. Átlagban a hegymászók fele ér fel a csúcsra, a többiek útközben feladják: 7500–8000 méter között, a lecsökkent oxigénszint következtében, a hegymászók elkezdenek fulladni, a test pedig sejtről sejtre sorvad. A legfiatalabb sikeres csúcstámadó egy tizenhárom éves amerikai fiú, a legidősebb egy nyolcvanas japán férfi. Mindkét elgondolásnak van könnyebb és olcsóbb módja is. A

Katmanduból induló Mount Everest repülésen a nyolcvan személyes járaton nyolcan utaztak. Kapacitáltam rá Katit, de a túlárzott fakultatív program árától elszörnyülködött: 75 dollár helyett 250-et kért az iroda. A Pokharából induló és az alaptáborba tartó helikopterutat az alapár duplájáért, 500 dollárért adta. A repülésről visszaérkező társak elmeséléséből tudom, hogy a repülőgép a nyolcezres csúcsoktól mintegy 30 kilométerre délre húzott el odavissza. A Csomolungmát nem kerülte meg, mivel a hegyóriás túloldala már a Kínai Népköztársaság területe. Az eléjük táruló látványt hogyan másként is illethették volna, mint: fenséges. A helikoptertúrán részt vevők is sikerrel jártak. Az 5364 méter magasan lévő alaptábort december első felében hőmentesen találták. A négyezer méteres emelkedés miatt nem árt az óvatosság: kiszállást követően pár percet érdemes a légi jármű mellett tartózkodni, mert a leszállóhelytől nyolcvan lépcsőfok vezet fel az alaptáborba. Voltak, akik koordinációs problémáról számoltak be, másvalakit a végén két oldalról karon fogva kellett visszakísérni a járműhöz. Az alaptáborban puritán barakkok lettek felhúzva, amelyek egyszeri alvásra szolgálnak. Amíg felfedező útjukat járták az emberek, addig a kantinban megreggelizett a pilóta. Érdekesség, hogy menet közben a légi jármű vezetőjének orrába oxigéncső van bevezetve. Pár évtizeddel ezelőtti állapothoz képest, a közeli gleccser 800 méterrel feljebb ér véget. Az alaptábor mellett levezető moréna kőfolyama mély árkot képez: ennek vonalában érkezett meg a helikopter. A nyolcezres ormok arrébb vannak még, de kézzel fogható távolságban élnek meg a tábor területén kószálók. Hogy egyik-másik hegy tetejébe merre tovább, a laikus számára nem világos, mert kitaposott ösvényt nem látni semerre sem.

A Himalája egyik népcsoportja a serpák. Nekik évezredek alatt eszik ágában nem jutott a lakhelyüknél kétszerte

magasabban lévő csúcsokra felmenni: minek is? A hópalásttal fedett hegyekből inkább a színpompás alsóbb vidékekre kíváncsoztak néhanapján. 1850-ben jelentek meg a hegymászó úttörők, az angolok. Kezdetleges felszereléseik, mint utólag kiderült, nem is voltak olyan hitványak. Évtizedek alatt lépésről lépésre jutottak egyre feljebb. Ekkoriban kerültek képbe a hegyi emberek, és váltak teherhordóvá, majd napjainkra hegyi vezetővé (7 kg plusz terhet vállalnak be). Mint közsímet, 1953-ban egy amerikai férfi jutott fel elsőnek serpája segítségével a világ legmagasabb csúcsára. Negyed órát tartózkodtak odafent – egyedül képtelen lett volna feljutni. Bár a tetőt több méter vastag jégpáncél és hó fedi, hivatalos magasságát ennek tetejében mérik, amely jelenleg 8848 méter.

Egy különleges élőlény megismerése érdekében ereszkedjünk a 3–4000 méter felett élő népcsoportok világába, ahol a serpák is élnek. A tibeti név – yartsa gunbu – a következőt jelenti: „nyári fű, téli kukac” – mivel télen még csak a lárvatest látszik, és abból nyáron tör elő a fűre hasonlító gombatest. Egy parazitagomba, amely egy lárvá múmiájából, annak fején keresztül nő ki. Ha a gomba szél szárnyán érkező spórája a lárvá bőrére kerül, és behatol a testébe (általában télen), gombafonalakat növeszt, beszövi a lárvá minden szervét, majd annak halála után, amikor a lárvamúmiából már csak az alakját megtartó bőr maradt meg, a fején keresztül kitör, és gombatestet növeszt (általában nyáron), ami spórát ereget. A gomba növekedéséhez olyan speciális klímára van szükség, amelyben a téli hőmérséklet nulla Celsius fok alatt van, de a talaj nem állandóan fagyott. Csak 3000 méteres magasság felett nő a Himalája nedves és hideg klímájában, ásványi anyagban gazdag talajában, Tibetben, Nepálban, Bhutánban, Indiában és csak a Thitarodes armoricanus nevű lepke lárvájában. A szüret májusban kezdődik.

Öt hétig tart. Ezen idő alatt a környék egész lakossága csak ezzel foglalkozik. A fő termőterületnek számító tibeti fennsíkon akár 100 tonnányit is összegyűjtenek a gombából. A belőle származó bevétel Tibet vidéki részein pl. a lakosság egész éves bevételének felét teszi ki. Csillagászati ára miatt a szüret sok konfliktust okoz a falvak népei között. A legjobb minőségű áru 1 dekagrammjáért akár 1100 dollárt is el kérnek.

A Chitwan Nemzeti Park, a szomszédos Parsa Vadrezervátum (India) területével együtt több mint 1500 km². Ez az Indiai szubkontinens egyik legnagyobb és fajokban leggazdagabb nemzeti parkja. A folyóvölgyekkel tagolt trópusi lombhullató őserdőben gazdag az élővilág: 68 emlősfaj, 525 madárfaj, 60 különböző hüllő és kételtű. Számomra mindezek meglepetéssel szolgáltak, mert előzetesen nem volt ismeretem róla. Nem eltitkolva, a nepáli utazás kiválasztásában erős érvként jelent meg.

Hasznos tudni, a nemzeti parkokat jellemzően három részre osztják: a legbelső területet nem látogathatja senki sem, az azzal határos részekben a biológusok végezhetik kitért feladatukat, a legszélén folyik a szafariztatás. Többek között a következő állatokkal is találkozhatunk elméletileg: gaur (tulokformák alcsaládjába tartozik), királykobra (a leg-hosszabb mérges kígyófaj, hossza meghaladhatja az öt métert), a veszélyeztetett gangeszi gaviál (a hím hossza hat méter, súlya akár 950 kilogramm is lehet), varánusz (pikkelyes hüllők rendjébe, és a gyíkok alrendjébe tartozik), ajakos medve (mint Kipling *A dzsungel könyve* című regényében Balu), egyszarvú orrszarvú (a kihalás veszélye fenyegeti), leopárd, bengáli tigris (száznál több példány), indiai elefánt, lajhár (250 m/óra sebességgel kúszik, szürkeállománya alig barázdált), mocsári krokodil, páva, makákó (például rézuszmajom), vaddisznó, jégmadár, kígyónyakú madár

(a feldobott hal mindig fejjel lefelé esik a torkába), szarvas, őz, ázsiai aligátor (a krokodil/aligátor hátrészének és farok tövének húását több országban fogyasztják), vízi bivaly, ázsiai sziklapiton (hossza három méter), himalájai fekete medve vagy örvös medve (4–5000 méter magasra is felhatol), és egy másik nemzeti parkban a hópárduc (becslések szerint 300–400 példány élhet belőle az országban). Aki bőségesebb vadállomány után vágyik, az ne errefelé tartson, hanem fekete Afrika irányába.

A Rapti folyón fatörzsből kivájt csónak várta a csoportot: jelképes magasságú ülőkén kellett helyet foglalni a kitakarítatlan aljú vízi járműben. Sejtelmes ködpárába burkolózott a táj. Az egyik homokpadon két aligátor, a harmadik a vízből kifelé tartott – nem mozgott egyik sem. Madarak rebentek és rikoltottak, meghangosítva a folyó menti őserdőt. Közelünkben indiai elefántok féllábszárig vízbe gázoltak, a hátukon kosárban ülő emberek jókedvűen integettek felénk.

43. HÁROM AZ EGYBEN – Malé (2025)

Álomnyaralás csillagászati összegért vagy egy trópusi ország mindennapjainak megismerése töredékáron?

A Maldív Köztársaság fővárosa Malé, az egyenlítőől 464 km-re északra található, Srí Lankától 650 km-re délnyugatra. A magyar fapadossal először AbuDhabiba utaztunk kézipoggyással. A nagyobb úti holmi teljesen felesleges, a feladott poggyászt az átszállás során újra fel kell adni. A légikikötő könnyen áttekinthető, kényelmes. A magyar fapados mindenhol az E1 terminálról indul (azóta megszűnt bázisrepülőtérnek). A két járat között oda-vissza 8-9 óra volt a várakozási idő, amely tanulságos lehet az úton lévők megfigyelésére. A fapados utazás hátránya, hogy járatotrlés vagy csatlakozás lekésése esetén új jegyet kell váltani. A légi út egyetlen említésre méltó momentuma, hogy Budapest és Abu-Dhabi között, az erős hátszélnek köszönhetően, a járat sebessége elérte az 1100 km/órát. Meglepett, hogy átszállást követően a magyar fapadoson csak egy magyar családra leltünk. 7200 km repülést követően 7 óra után landolt a gépünk. A magyar télből a trópusokra megérkezve az első feladat a meleg holmiktól való mielőbbi megszabadulás, amelyhez kiváló megoldás a farzsebből előhúzzható IKEA nagy bevásárlótáska.

Az utazás előtt hónapokkal megváltott odavissza repülőjegy ára a nemzeti légitársaságok árainak harmadába, esetünkben fejenként 300 euróba került. A repülőtéren érdemes pénzt váltani, mégpedig a helyi bank pultjánál.

A szigetországba való belépéshez nem szükséges vízum, viszont a magyar konzuli oldalról elérhető IMUGA (egészségügyi nyilatkozat) kitöltése, arcképes fotómelléklet csatolásával kötelező. A megérkezés előtt 96 órával lehet elektro-

nikusan beküldeni, amelyre pár órán belül megérkezik a válasz. Az IMUGÁ-n kötelező megjelölni a listából kiválasztott regisztrált szállást. A lakóhely kiválasztásakor a minél későbbi fizetés lehetőségére érdemes odafigyelni, mert olcsóbb árajánlat esetében lehet váltani. Erkélyes szobát érdemes foglalni.

Az ország 1190 szigetből áll, ebből 192 lakott. A népesség 40 százaléka a fővárosban él (140 ezer). Malé három szigetből áll: Malé (6 km²), Hulhumalé (14 km hosszú, de keskeny, mesterséges sziget) és Villimalé (mini sziget). Malét Hulhumaléval 1,5 kilométer hosszú közúti híd köti össze, míg a Malétól két kilométerre lévő Villimalé csak komppal közelíthető meg. A repülőtérrel való kilépés után (Hulhumalé), aki Malén vagy Villimalén foglalt szállást, annak érdemes a terminál elöl induló kompra felszállnia. Körültekintő odafigyelést igényel a távolabbi szigetekre történő továbbutazás. Erre a maléi kikötőből nyílik lehetőség. Jellemzően a déli óráktól indulnak a járatok, onnan vissza a reggeli és a dél-előtti órákban. Sok sziget csak többszöri átszállással érhető el. Lehetnek olyan célpontok is, amelyeket csak a hét egyes napjain lehet elérni vagy elhagyni. A fővárosból tervezett csillagtúrák reménytelenek, ennek mi is kárvallottjai letünk. Aki szívesen kipróbálna egy másik szigetet is (például a 20 km-re lévő Maaffushit), annak a megérkezést követően érdemes előbb odautaznia, majd Maléba visszatérve időznie. Nem egyszerű feladat eldönteni, hogy melyik fővárosi szigeten foglaljunk szállást. Mi Malét választottuk. Bár a négycsillagos hotel (a 30 százalékos árkedvezményű kétszemélyes szoba ára napi 85 euró) pár perces sétára volt a Villimaléba tartó komptól és bő egy kilométerre a strandtól, de legközelebb mégsem itt szállnánk meg. Legromantikusabb az 500 lakosú, zsebkendőnyi területen fekvő Villimalé, itt a legidillibb a strandolási lehetőség is. Nagyon csábító a dús

vegetációjú trópusi környezet, de mégis ellenállnánk a csábításnak, Hulhumalét választanánk. Feltétlen előnye a tágas tér nyújtotta lehetőségek, a két másik sziget könnyű elérhetősége, valamint a helyben lévő repülőtér.

A főváros ősmagja Malé. Erről a csurig beépítettsége árulkodik, meg az a néhány látnivalója, amely egyáltalán felkeltheti a turista figyelmét: Elnöki palota, Szultán park, valamint a korallból épített Péntek mecset. Ezeken túlmenően egy Art múzeum is várt volna ránk, de nem kerestük fel egyik nevezetességet sem. Lett helyettük más: szűk utcák, a járdákon tömegesen parkoló motorok és a szünni nem akaró motorizációs forgalom. Érdekes a városkép, mégpedig az épített összevisszasága miatt: múltidéző iparosműhelyek, utcáról nyíló egyterű lakások, lakatlan vagy félig-meddig lakott házak, felújított épületek és az újonnan épülők. Feltűnően sok a félbemaradt építkezés. A 21. századot az öt-tíz emelet magas ingatlanok képviselik. Az viszont más tészta, hogy az utcán hol van járda hol meg nincs, de ha van, még akkor is kétesélyes, hogy érdemese közlekedni rajta.

Szépnek nem szép Malé, de van benne valami vonzó: a négyemeletes szerkezetkész, de félbehagyott lakóház emeletén, a betonfödémből növényzet szökken szárba. Egy másik ingatlan esetében az első két emeletet lakták, a harmadik szinten a födéből kilógtak a vasbetonelemek, várva az építkezés folytatását. Az utcák szűkek, még a szigeten átvezető főútvonal is csak kétszer egysávos. A közlekedési szabályokat az épp aktuális lehetőségek diktálják, emiatt a gyalogosnak körültekintőnek kell lennie. Rengeteg a kismotor, mert vele a nagyobb járműveknél jóval gyorsabban lehet haladni. Gyakran láttunk a hátsó ülésen iskolába tartó vagy onnan hazafelé szállított gyerekeket. Egy kivételtől eltekintve csak kisebb élelmiszerüzletekre találtunk. A halpiacon

bokáig gázolhattunk volna a véres lében, helyette a zöldséges piacon forgolódtunk. A kóstolásra kínált mézédés mangó íze felülmúlhatatlan, de nem maradt el tőle a szárított ananászszeletek íze sem. A városban bámészkodva lépten-nyomon szembeötlött az elhagyatott kapualjakban és a háztetőkön is (utcáról, hotel erkélyéről) tornyosuló szeméthalom. Oka elsősorban nem az emberi trehányságban keresendő, hanem a helyhiányban. Éjjel történik a szemét begyűjtése, nyitott rakodóterű kisebb teherautókkal vagy kerekeken gördülő kukás tartályokkal. Kutyát nem sétáltatott senki sem. A macskák nyúzottnak tűntek. A nagyobb testű denevérek sötétedés után kaptak szárnyra. 6 óra után kel a nap, és 19 óra előtt sötétedik. A közvilágítás fénye gyertyaláng.

A 33 Celsius fokos meleget 2030 km/órás szél enyhítette. Nemcsak a helyiek jártak hosszú szárú nadrágban és többnyire hosszú ujjú ingben, hanem mi is, de mi még sildes sapkát is húztunk a fejünkre. A helyi nők kevés kivételtől eltekintve fekete fejkendőt viseltek. A városi strandot (Rasfannu) rendőrnő felügyelte. Ha szabálytalanságot észlelt, a sípjába fújt. A hölgyek jellemzően feketébe öltözve áztatták magukat a hullámokban. A maldivoknak nem kell leburnulniuk, mert bőrük alapból sötétbarna színű – ettől függetlenül ők is könnyen leéghetnek a napon –, a hajuk pedig fekete. A télből az örök nyárba ideérkező európaiaknak nagyon oda kell figyelni strandoláskor. A póló vagy a térdig érő fürdőnadrág nem csak kötelező elvárás a maldivoktól, hanem saját magunk jól felfogott érdeke is: negyed óra félmeztelenség elegendő lehet a leégéshez. A sortban és pántos felsőben sétáló fehér lányok egyike-másika inkább emlékeztetett sült peccsenyekacsára, mintsem elutazás előtti önmagára.

Az Indiai-óceán vize teljesen átlátszó. A fehér homokot középkék víz követi. A mederalj homokos, töredezett korallok borítják. Érdemes vízi cipőt húzni. A strandolás határát hullámtörő jelöli. A főváros legmagasabb természetes pontja két méterrel magasabb az óceán szintjénél. A mesterségesen kialakított medencét az óceán felől átfolyóval frissítik. A strand pálmafás. A fő gond a naplemente után állt elő. Nappal csutkára járattuk a légkondit, de hazatérve, egy óra múlva friss levegőre vágytunk. Hiába volt erkélyes a szobánk – aajtáját kinyitottuk –, mert éjjel 25 Celsius fok alá nem hűlt a levegő. A házak erdejébe beszoruló meleget a folyamatos légáramlás nem volt képes kisöpörni. Szívesen lementünk volna egy nagyobb parkba. Viszont a hotelből kiválóan hallhattam az esti műezzin énekét. Vallási szempontból a péntek a fő imanap (Péntek mecset), mert aznap elcsendesedtek az utcák.

Sétáljunk egyet. A betonból öntött szennyvízcsatorna a járda vonalát követi. Az épületek külső fala mellett több helyen homokkal töltött zsákok. A felhőszakadás az utcákat erős vízfolyássá alakítja. A közterületről nyíló ajtók mindkét oldala mellett – de főként a vízfolyás felőli oldalán – a homokkal töltött zsákokat hosszantin elfektetik, és a falnak nyomják. Így terelik el az áradat útját a bejárattól. Más színfoltot jelent a motorkerékpárhoz kötözött arapapagáj, amelyet máskor a városi strandon reptetett a gazdája: a madár párja a karján ült, odaláncolva. A túlzsúfolt város kapcsán eszembe jutott, vajon hol dolgozhatnak a maléiak?

– Te, azon a szigeten csak férfiak lennének? – szólalt meg a feleségem.

A kérdés feltevésekor a Thilafushiba tartó kompra vára-koztunk – ugyanabból a kikötőből indulnak a Villimaléba közlekedő járatok is. A ventilátorokkal behűtött váróban rajtunk kívül csak középkorú férfiak tartózkodtak. Lehettek

vagy húszan. Szatyraik degeszre tömve élelemmel. Ennyien szálltunk fel a kompra, amely a menetrend szerint csak péntekvasárnap közlekedett, akkor viszont gyakran. Az egyik férfi szatyrában figyelemre méltó nagyságú hal, a farka ki-lógott belőle. Az utastérbe nem vihette be, a nyitott fedélze-ten kellett hagynia. Az állami üzemeltetésű MTCC hajói nem mai darabok, mellyel motorjának erőteljes dübögésére kívántam utalni. 25 perces út állt előttünk. Az óceán vize a partközelen középkek, távolabb sötétebb. A messzeségben feltűnt egy zöld sziget, melléje érve ipari tevékenységre utaló jelek. Szerencsére lágyan hullámozott a víz – mindket-tőnk meglegedettségére. Következett a második sziget, egyben a végállomás. Igen, egy trópusi ipartelepre érkez-tünk meg. A velünk együtt leszálló férfiak nemcsak dolgoz-nak itt, hanem egy vagy több hétig itt is laknak. Ennek meg-felelően jelen vannak a szolgáltatók is: valóban pazar kivitelű trópusi étkezde; élelmiszerüzletek (a lábbelit az ajtó előtt kint kell hagyni); borbélyüzlet. A műhelyek oldalfalai farostlemezből, a tetejük hullámlemezből. A kiszuperált jár-művek, rozsdásodó vasidomok és a különböző hulladékok romantikátlanságát a pazar vegetáció próbálta oldani – ez is újszerű látkép. A szárazdokra került hajótestet munkás tisztogatta, hogy hamarosan kezdődhessen a festése. Távo-labb hangos kopácsolás, és felzúgott egy körfűrész is. Né-hány teherautó is elporolt mellettünk, mert azért a burko-latlan út igencsak poros volt, de az is meglehet, hogy csak szimplán homokos volt. Hiába reménykedtünk lakott terü-letben. A főútról csupán a kerítésen belül lévő melósok bá-dogszállásaival ismerkedhattunk: az ajtó előtt lóca, közelé-ben kötélén száradó ruhák, és az elmaradni nem bíró szeméthegek.

Ránéztünk az órára, és kocogásra váltottunk a kikötő felé. Szemből – nem kis meglepetésünkre – fiatal, szemrevaló fehér

nő érkezett gurulós bőrönddel. A kikötőben nem siette el a dolgát a pénztáros, pedig már-már indulófélben volt a komp. Felberregett a hajómotor, és a hátunk mögött szép lassan elmaradt a szürreális képet nyújtó trópusi sziget.

A főváros elvitathatatlan gyöngyszeme Villimalé. Itt minden olyasmi megtalálható, amelyért a trópusokra kikapcsolódás céljából útra kel a vándor. A km²-nél nem nagyobb alapterületű lakott szigetre az idill mintájaként lehet tekinteni. Annyira gazdag a vegetációja, hogy az utcákon délidőben árnyékban lehet sétálni. A helyi mikroközösség „lakóparkban” él, még akkor is, ha nem modern emeletes házban lakik, hanem régi földszintesben. Általános és tűzoltóiskola, futballpálya, mini zöldség-gyümölcs piac, kisebb élelmiszerüzletek, étkezdék és kávézók a környezet további hozzáadéka, meg a kifogástalan állapotú aszfaltozott utak, valamint a karbantartott közparkok.

Az elmaradhatatlan mecsetről nem szeretnék megfeledkezni. Lám van csoda, mert eldobott szemét sehol. Igaz, úton-útfélen szeméthyűjtőedény. Aki a központi szigetről idetart, 25 eurócentért válthat jegyet a kompra. Megérkezve gyalogosan folytathatja az útját vagy nagy kényelmesen helyet foglalhat a hajó utasaira váró elektromos minibuszban: rajta kívül csak környezetbarát robogók róják az utakat. A sziget lakott volta óriási előny a turistának. A helyi mikroközösség tökéletes körképet nyújt a maldivok mindennapjairól.

Bár látszólag semmi nem indokolná, de egy-két lakóház ajtaja előtt, a lábbelijeiket kint hagyták a háziak. A zöld környezet ellenére az egyik többemeletes épület telibe volt futtatva virágzó növényzettel. A következő lakóház második emeleti erkélyén korláthoz kiláncolt arapapagáj, aki hangoosan rikácsolva jelentkezett be a közéletbe. A kávézóban – ahol csak férfiak voltak jelen – fehér pincérnő szolgált fel.

Az élelmiszerüzletben a kereskedő nem áttallott erjedésnek indult banánt ránk sózni, de nem volt kifogástalan a csere-áru minősége sem. A behűtött szuper minőségű 1,25 literes fantát erősen figyelmébe ajánlom mindenkinek. A futball-pályán baseball edzés folyt. Az úttest közepén asszonyok beszélgettek. Csoportba verődött gyerekek igyekeztek valahova. Hova máshova is, mint a strandra.

Igen, a strand. Itt aztán minden kiderül, mindenről színt vallanak a maldivok. Mégis egy közérdekű információval kezdem, mégpedig a strand szélében lévő háromcsillagos Vinorva szállodával: tengerre néző erkélyes szoba ára napi 85 euró, reggeli nélkül. A fövény annyira zöld – pálmafák, dús lombú fák, magas bokrok –, hogy a nap bármelyik szakaszában árnyékos helyre lehet találni: pláne délután. A fehér homok a tűző napon is talp meleg, nem úgy mint a sárga. Van mosdó, tusoló és átöltözésre zárt tér is. A parton túli látkép sem elhanyagolható szempont. A szigettel szemben Malé, de másfelé tekintve, a nyílt óceán kék végtelensége. Nézzünk szét a vízparton. A maldivok szaporulatával nincs probléma. Gyermekcentrikusak, amelyből kiveszik részüket az apukák és a nagypapák is. Amíg a parton feketébe öltözve üldögél az asszony, addig csemetéjével homokozik vagy pancsol a rövidnadrágban, pólóban, netán félmeztelen lévő apuka. Persze mindez létezik família kivetelben is. Bevett szokás a parton magukkal hozott asztalnál elfogyasztott családi, baráti családok közös piknikezése. A kiporciózott rizst, zöltséget és húst kézzel fogyasztják. Termőföld híján az ország, eltekintve a haltól, élelmiszer behozatalra kényszerül. Gyakran falevélbe hengerítik az ételmet. Ennek köszönhetően felismertük, hogy a fejünk fölé nyúló faágon ugyanolyan levelet lebegtet a szél. Téptünk belőle egyet. Óvatosan megrágtuk, majd csemegéztünk belőle, minden negatív utóhatás nélkül.

Családon belül a felnőttek és a gyerekek viszonya idillien harmonikus: hangos szó, méltatlankodás kizárva. A nagyobb testvér mindig odafigyel, segíti a kisebbet: mintapéldája a családi szocializációnak. Ha megszólal a műezzin imára hívó éneke, senki nem keresgéli az imaszőnyeget. A nők öltözködési szokásai eltérőek. Létezik a csak szemsáv nyitott megoldás, az arc eltakarásának hiánya, a fejkendő elmaradása, de előfordult a férjével és a kamaszlányával szimbiózisban a sortban pólóban fürdőző anyuka is. A lányok tizenkét éves korukig térdnadrágban és pólóban vannak jelen, utána a szülők miatt kétesélyes a dolog. Nem szabad megfelelni az anyukák indirekt hatásáról sem: a fekete túllruhába öltöztetett hároméves kislány pompája – az anyuka szeme fényesebb volt a napnál. Muszlim gyermek fürdőruha: hosszú nadrág és fodros hosszú ujjú ruha.

Felhőtlen vidámság jellemezte a partszakaszt. Beszélgető felnőttek, kiabáló visítózó kölykök a 27-30 fokos vízben. Mi is belegázoltunk Katival. Sétánkat váratlan fejlemény szakította meg: úszóversenyre hívtak ki egy fekete fejkendő negyvenes hölgy! – Mi mást is tehettem volna, hasra vágtam magam és mellúszásba kezdtem. A világ legrövidebb úszóversenye lett belőle, mert öt méter után győztesnek tekinthettem magam (óriási hibát követtem el, mert úgy kellett volna jelen lennem a vízben, mint aki éppen bele akarna fulladni).

Az eltérő kulturális környezetből érkező átlagember sok mindent belegondolhat a női muszlim viseletbe, de lazaságot aligha. A Korán nem rendelkezik a felsőruházaton túlra: a maléi fehérneműbolt kirakatában szexis, a férfiak bevadítására tökéletesen megfelelő piros színű csipkés viselet. Poénnak ide kívánczik, hogy vasárnap, amikor teljesen kihalt volt a part, odalépett hozzánk egy rendőr és kijelentette: No bikini! – mindketten hatvanon felüliek vagyunk.

Nem hiányozhatnak a státuszszimbóloomok sem. A jó módú szülők a kisbabák bokájára és nyakába aranyláncot akasztanak. A tizenéves lány karján papagáj, csuklójához rabláncsal odakötve. Viszont teljesen más „allűrje” volt az egyik nagypapának: egyéves unokáját függőágyban ringatta, és dudorászás közben elhajtotta róla a moszkítókat. Később ölbe kapta, végigsétált vele a part hosszában, aközben mély átéléssel mesélte a látnivalókat – később egy flakon ásványvíz ajándékkal átadta nekünk a napozóágyat. De nemcsak mi, emberek voltunk jelen a parton, mert egy hosszú farkú göte is sütkérezett: később a bokrok árnyékába szaladt. Egy fehér lány ideiglenesen hátrahagyott szívószálas üdítővel teli poharát feldöntötte egy szarka, ivott a léből, majd távozott a pohárral. A napágy mellett a fehér homokban csigaházhoz hasonló páncélzatú pirinkó rák tűnt fel. Fényképezés céljából tenyerembe vettem, de fürgesége miatt csak hosszas próbálkozást követően sikerült lencsevégre kapni: utána mehetett a dolgára ő is.

Az utolsó emlékért visszatérünk a lakóövezetbe. Kedvenc fám a banyánfának beazonosított „földelések” fa, amelynek oldalsó ágaiból a föld felé léggyökerek nőnek további vízfelvétel céljából. Az egyik járda apró kockakövekből lett kirakva. A matuzsálemkorú növény léggyökerei, a kockalapok közötti résekbe úgy nőttek bele, hogy köréje szabályos keretként illeszkedtek – nem győztem betelni vele. Az egyik ivó épületének közepéből egy több száz éves fa tört az ég felé.

Ha a légikikötő elől átkompozunk Maléra és elindulunk jobbra, akkor nagy vonalakban előbb a zöltséggyümölcs és a halpiac következik, utána a strand, majd a Villimaléba közlekedő komp kikötője (2 km), legvégül a Hulhumaléba átvezető közúti és gyalogos híd (3 km). Az MTCC emeletes R1-es körjáratú buszával is eljuthatunk Hulhumaléra. Ebben

az esetben csak bankkártyával tudunk jegyet váltani a ka-lauzkisasszony füle hallatára: a vásárlást csipogás igazolja vissza. Átérve a hídon, jobbra a repülőtér, majd a városi kompikötő, ezt követően bő kilométer után egy vele pár-huzamos utcába visszakanyarodva folytatja útját Malé felé a járat.

Ahol visszakanyarodik a busz, onnan tovább előre egy 40 méter széles csatorna folyik keresztül, mely felett közúti híd vezet át. Innét további cirka kilenc kilométer a sziget-csúcs. Arrafelé épül, szépül és gazdagodik Hulhumalé leg-újabb városrésze: 15–21 emelet magas toronyházak alkotta lakóövezet, de a rajta túl lévő térségre nem lett rálátásunk.

A két kilométer hosszú strand a kikötővel ellentétes olda-lon helyezkedik el. Partjánál egymás mögött három sorban szállodasor. Az óceánra néző erkélyes szobákért mélyen kell zsebbe nyúlni. Itt is fehér homokos a vízpart. A villima-léi strandhoz képest, a jóval több koralltöredék miatt, csak vastagtalpú vízi cipővel érdemes próbálkozni. Vízi eszkö-zöket itt is lehet bérelni vagy szolgáltatást vásárolni. Kultu-rált mosdó, tusoló szolgálja a strandolók kényelmét. A part-tól távolabb hullámtörő szelídíti az érkező tajtékot: a közepes magasságú hullámok teteje megtörik rajta, fehér habokra vált. A nyílt víz felől érkező milliónyi hullám visz-szatükrözi a napfényt, így a partról nézelődő emberek orrá-ról nem hiányozhat a napszemüveg. A parti sáv végig zöld-ben tündököl.

A három fővárosi strand közül itt éreztem legmelegebb-nek a víz hőfokát. Árnyékban ülve hosszasan időztünk a fe-hér homokos parton. A nyílt víz felől fújó szél, a partra ve-tődő hullámok folyamatos morajlása előidézte bennem a „vagyok” érzést – ez a rajtam kívül minden más megszűnik érzése. A partra 16 óra után jöttek le a helyiek. Négy hölgy-ismerős csoportot alkotva beszélgetett. Hogy közülük ki ki-

csoda, arról a karjukon lévő aranykarperecek, és az ujjukon lévő aranygyűrűk száma mesélt.

Kedves emlékek marad meg innen, hogy mindenféle holmiból asztalokon, és faágra akasztva, szabadtéri öntvény-keny art kiállítást nézhettünk végig – Maléban kimaradt az Art múzeum.

Nemcsak a három strand teljesen más, hanem a főváros három része is. Hulhumalé egy parkváros: modern fejlődő városrész, középmagas lakóházakkal, trópusi parkokkal. Széles utak és parkolók hálózják be. Az épületek közötti vegetációban Ivókutak, kondigépek és kényelmes padok várják az időzésre várókat. Van tér, van levegő, van hova kimenni. Ha valaki az est leszállta után kikíváncozna szál-lásáról, lemehet a szemétkmentes utcára, kiülhet egy parkba, kedvére sétálhat vagy az óceánpartról nézheti a tengernyi csillagot.

44. FANATIZMUS – Spanyolország (2025)

Spanyolország déli részén, a Guadalquivir folyó partján fekszik Sevilla. A folyam itt kiszélesedik, és XIII. Alfonzcsatorna néven, a 85 kilométerre lévő Atlanti-óceánba ömlik. A belváros szűk és kanyargós utcái, valamint kiváló állapotú lakóházai, emlékművei teszik vonzóvá a turista számára.

A település formálódására rányomta bélyegét a történelem. Az ókori rómaiak, a vandálok, majd a nyugati gótok után megérkeztek a mórok is, akik virágzó központtá tették. A 13. század közepén tizennyolc havi ostrom után III. Ferdinánd elfoglalta a várost, emiatt háromszázezren elvándoroltak. Ekkoriban látta meg a napvilágot Genovában Kolumbusz Kristóf. Miután gyapjúkártolóként elszegényedett, előbb utazó ügynökként, majd kereskedőként hajóra váltott, legvégül hajóstiszt lett belőle. Nagyívű tervével bekapogtatott Kasztíliai Izabella királynő és Aragóniai Ferdinánd udvarába. Sokadszori kezdeményezése után sikerült elérnie célját, hogy 1492-ben a Palos közelében lévő zátonyról nyugat felé tartva, Afrika megkerülése helyett, egy annál rövidebb útvonalon elérje Indiát. Helyette felfedezte Amerikát. Mindezzel azért álltam elő, mert Kolumbusz admirális negyedik, immár véglegesnek tekinthető sírja (1898), a világ legnagyobb gótikus katedrálisában, Sevilleben kapott helyet: embernél magasabb, négy koronás fő vállán nyugszik a szarkofág. Érdekesség, hogy a szentély elkészülésének éve megegyezik Kolumbusz halálának évével (1506). A vaskos falak között bolyongva és nézelődve, sok mindenről mesélhetnék, de én csak egy valamire hívnám fel a figyelmet, mégpedig az aranyoltárra – Spanyolország aranykorát Kolumbusz hozta el, de milyen áron?

A székesegyház mellett tör az ég felé a Giralda-torony, amely az egykori mór mecset mellett emelt minaret mai változata. A harangtorony tetejébe rámpán lehet feljutni, és csak a legvégén kell néhány lépcsőfokot venni. Útközben a fali ablakokon át, valamint a tetejéről az egész város belátható. Közelben, a székesegyházzal szemközt található az Alcázar-palota. Tulajdonképpen ez egy olyan komplexum, amely különböző korszakok épületeinek összessége, és egy erősített palotát eredményez: jellegében a Granadában lévő Alhamrához hasonlítható. A díszkertek és medencék mellett a csempézett falai, továbbá a díszes homlokzata számottevő még. Belső falai között csak egyvalami élénkítette meg a figyelmünket. Az egyik teremben hat, erősen megfakult nagy méretű falikép. A szöttesek mindennapi életképeket tárnak a látogatók szeme elé: állapotos nő, kutyáját sétáltató férfi, állathajtás, sokárbócos vitorlás, kezdődő csatajelenet, utcai viszály és más efféléket. Közülük legizgalmasabb a földrajztérképet megjelenítő ábrázolás. Középpontjában az Ibériai-félsziget, amely fölött Észak-Afrika partvonala és városai láthatók. Ebben az a furcsa, hogy a napjainkban megszokott északdél irányokat fordítva jeleníti meg.

Induljunk el az egykori zsidónegyed felé, amelyet korábban fallal vettek körül, és a mai templomok egy része is zsinagóga volt (ma mindössze három lelhető fel belőlük az ibériai országban). Sok évszázaddal ezelőtt itt élt Spanyolország legnagyobb számú zsidó közössége. Az új Kulturális Központ bemutatja a város szefárd, és spanyol zsidóinak történetét. Fedett folyosója a Patio az Alcázar Judería irányába vezet. Kiemelt nevezetessége a Pilátus háza – állítólag élethű mása a jeruzsálemi eredetinek. Szökőkút a belső udvarban, tágas lépcsőház, a közlekedőterek apró mintás csempével borítottak. Az emeleten négyszögletes körfolyosó, valószínűleg onnan nyíltak a lakóterek ez a rész nem

volt látogatható. Főudvara tipikus mudéjár stílusú, szabálytalan boltívekkel körbevett terasszal megépítve. A földszinten néhány bútorozott szoba. Külleme miatt egy karosszék és egy általam füstölőnek gondolt, mives fedeles fémedény tetszett meg – annak hasznavehetőségét másban látta Kati, de emiatt nem kaptunk hajba ezúttal sem.

A Barrio Triana és a Santa Ana-templom környéke nevezetes az itt készülő kerámiacsempékről, valamint a flamencóról. Jellegében hasonló Santa Cruz negyedhez, de kevésbé felkapott a turisták körében. Régebben itt kellett lakniuk a város tengerészeinek, torreádoorainak és flamenco táncosainak, mivel nem engedték be őket a falakon belülre. Napjainkban a szűk, macskaköves utcácskáiban tapas és flamenco bárók látogathatók. A negyed éke az Esperanza de Triana és az 1276-ban gótikus stílusban épült Santa Ana-templom – zárva találtuk. Környezete a sárga színnel díszített fehér házak között kígyózó szűk utcácskák labirintusa, amelynek hangulatát a gyermekzsivajtól hangos általános iskola fokozta. Legmagasabb épületének egy kétemeletest találtunk, amely szállásként üzemelt. Zsákutcába torkolló sikátorba tévedtünk nézelődés közben. Minden lakást laktak, nem irigyeltük őket érte.

Sevilla jelképe az Aranytorony és Haditengerészeti Múzeum, amely a Guadalquivir folyó partján magasodik. Itt található a városi kikötő, ahonnan anno a vitorlások az Új világ felé indultak. A települést már a mórok idején, az 1135-ös években erődfalak védték. A tornyot 1220-ban építették a dokkok védelmére. A felső minitornya a 18. századból származik. Az első emeleten Haditengerészeti Múzeum kapott helyet. A körfolyosón jobb felé tartva, Kolumbusz idejétől napjainkig bezárólag, különböző hajómodellek révén mutatja be a hajózás fejlődésének utolsó ötszáz évét. A falon festmények egészítik ki mindezt, továbbá tárgyi relikviák.

Az épület közeléből indulnak a városnéző buszok: a belváros egy része a katedrálisról startoló konflisokkal is fedezhető. Mi pedig betérünk a közeli, több épületből álló, feltehetően egykori kúria épületeiben kialakított Art múzeumba.

Nagyot nem tévedek, ha legemlékezetesebb dobásának a főépület emeleti ablakán át kilógatott alkotás látványát jelölöm meg. Az egyik teremben a legkülönbözőbb kreációk központi alapeleme az anyaföldmotívum – art kiállításon ilyen koncepcióval nem találkoztunk még. Legyen rá egy példa: a sírhantként felhalmozott föld oldalaiból gyökerek törtek elő. Teremről teremre jártunk. Másféle elgondoláson alapuló elem: a magas szekrényhez, majd rá egy sárga színű vászon futott fel. Harmadiknak legyen a 180 fokban körbeforgó diavetítő, amely a félkörívű falra egy futókutyát vitt fel teljesen elmosódottan. A magát leginkább adó tárgy egy férfibábú, amely sokféle arcot (álarcot) vett fel. Az egyik épületben szarkofágok egymásutánja, mindegyik fedelét márványszobor díszítette. Összességében volt jobb nála.

A város északi részének legújabb attrakciója a Metropol Parasol. A világ legnagyobb faszerkezete, amely hat darab húsz méter magas építmény. Tetején étterem, sétány és kilátó. Hat hatalmas kiterjedésű fémgombaforma a tetőzet, amelyek egyrészt a magasban összeérnek, másrészt az utca fölé kiterjednek. Továbbá régészeti kiállításnak, 3D-vetítésnek, éttermeknek és különböző élelmiszerpiacoknak tere. Legérdekesebb elemnek a gombaformákat tartottuk.

A Santa Cruz negyed közelében található a Plaza de España, amely az 1929-es Ibér-Amerikai világkiállításra épült. A félkörívben megépített, tornyokkal feldobott épületkomplexum a mudéjar, és a hagyományos andalúz építészeti stílus kombinációja. Az épület előtt üresen álló lekövezett terület, amelyet csónakázásra is alkalmas lagúna

bolyong be. A parkba öt lezárható kőkapun lehet bejutni. Napjainkban fontos kormányzati hivataloknak a helye. Az egészség csalódásként élte meg a feleségem, mert nem volt növényzet rajta. A szomszédban lévő Mária Luisa-parkot bombafenyegetettség miatt zárva találtuk: állítólag ez a legszebb zöldterület a városban.

Kissé irigylve figyeltük a sevillai hétköznapi ember arcú világát. A Mercadona élelmiszeráruházban a pénztáros az idős vásárlóknak öntevékenyen segített a kifizetett áru elpakolásában. A pénztárnál egy-egy sorban csupán néhányan várakoztak. Csúcsforgalomban az összes kassza üzemelt. A bolti dolgozók kizsákmányolása erre felé ismeretlen fogalom. Kimondottan ízletes a frissen facsart literes Fanta. Az üzletbe betérő hajléktalanokat a biztonsági őr határozottan kiküldte. A mozgójárdán le és felmenet a bevásárlókocsi automatikusan befékezi magát. Az élelmiszerárak gyakran jóval alacsonyabbak, mint a hazaiak. Odabent, és az utcán is, csupa jól öltözött helyi nyugdíjossal találkoztunk. Kedélyesen beszélgettek egymással, oldva az esetleges magányosság nyomasztó terhét. Az élelmiszerüzlet bejáratánál kezükben eldobható műanyagpoharat tartó munkaképes fiatalok tarháltak, a helyiek olykor adakoztak.

A belvárosban többször is megfigyelhettük, ahogy kartondobozokból éjszakára megágyaznak maguknak a nincstelenek, és még körbe is kerítik. Feltűnt, hogy milyen sok idős és fiatal nő sörözik a kocsmákban. Mindig tisztában lehettünk vele, hogy melyik italmérés számít a környékeliek törzshelyének, mert nemtől és életkortól függetlenül még az utcán is tucatszám fogyasztottak a kedélyesen beszélgető vendégek. Népszerű hely a cukrászda és egyes kávézók is – esetükben a hazai fogyasztókra gondoltam. A belváros utcáin kora délelőttől késő estig tart a népvándorlás. A turis-

ták zöme nyugdíjas, franciák, angolok, németek és japánok voltak felismerhetők leginkább.

A Katedrális közelében lévő turistainformációban beszereztük a papíralapú térképet. Aközben, a nagy hangzavar ellenére, éber volt a fülem. A helyiségből kijöve irányt mutattam a feleségemnek, és már indultunk is a központi téren flamencotáncbemutatót tartó negyvenes hölgy felé: földig érő, piros színű csipkés uszályos ruhát viselt. Kopogó cipőben járta a táncot – népes publikum figyelte, majd tapsolta. Mi viszont nem így tettünk a következő esetet követően.

A zsidónegyedből való kikeveredés érdekében korunkbeli férfihez fordultunk segítségért. Együtt keltünk útra. A beinduló beszélgetésből kiderült, ő is sportos figura, mert megjárta a Caminót – az ötvenkilós férfi igencsak fürgén szedte a lábát. Jól öltözött, kulturált arcú alak volt. Miután révbe értünk, a segítségért kávéra két eurót kért – elképedtünk. Itt említem meg a maléi esetet. A turistatérképen rossz helyen tüntették fel az egyik kikötőt, így arra nem találhattunk rá. Helyi fiatalemberhez fordultunk segítségért. A lényeg az, hogy beültetett bennünket az autójába, indított, és a szállásunk közelében lévő célnál lefékezett. A terminálban két menetjegyet vett nekünk, valamint csokit és papír zsebkendőt, a végén még két félliteres palackozott ásványvizet is kaptunk tőle ajándékba.

A mediterrán országokban az épületek legfelső szintjén, ha lehetséges, tetőteraszt alakítanak ki. Ez a szállásunk esetében visszaigazolódott. Jó-jó, hogy vannak ilyenek, de személyesen nem szeretném megélni a nyári 45-50 Celsius fokot, sem Sevillában sem sehol máshol. Egy városnézőút sosem lehet tökéletes. Aki többet szeretne látni a leírtaknál, üljön fel az 1es villamosra – a belvárosi szakaszon akkumulátorból veszi az áramot – vagy keressen C-jelzésű körjáratú

buszokat. Érdemes átruccannia a folyó túloldalára is, mert az nem turistás, hanem nagyon helyi.

Számomra alapvető fontosságú volt Cádiz felkeresése, pláne azután, hogy tervünk ellenére, Portugáliában Faróból Lagosba nem jutottunk el, ahonnét Tengerész Henrik hajói indultak Afrikát megkerülve egészen a Távol-Keletig. Kolumbusz második (1493) – ekkor fedezte fel Amerikát – és negyedik útjának városa nem szenvedhetett csorbát. A sevillei vasútállomáson megváltottuk a retúrjegyeket, és a kijelzőtábla kiírásának megfelelő számozású vágányhoz igyekeztünk. Szerencsére észrevette a feleségem, hogy a beérkező szerelvény elején Córdoba szerepel. Két utastól is érdeklődött az útirány felől, akik megerősítették a számunkra rossz hírt. Visszasiettünk a pénztárakhoz reklamálni, de finoman mondva, elhajtottak bennünket. Külföldiekből álló öt fős társaság érkezett kezükben menetjegyekkel – ők is lyukra futottak a 12-es vágánynál. Egy rátermett oslói férfi rámenősségével, jegyzőkönyvek kitöltése után, másfél órával később vonatra szállhattunk mindannyian.

A vélhetőleg első generációs nagy sebességű személyvonat százhatvannal suhant az Atlanti-óceán felé: Cádiz a legrégebb óta folyamatosan lakott város az Ibériai-félszigeten, és az egyik legrégebbi egész Délnyugat-Európában, amelyet i. e. 1100 körül a föníciaiak alapítottak. A települések közötti tágas határ végig megművelve, de a gyakori égi áldás következtében többnyire állt a víz rajta. Egy földmunkát végző markoló a kereke tetejéig vízbe merülve dolgozott. Szinte minden bokornál megállt a vonat, több helyen perceket várakozott, így a 124 kilométert 110 perc alatt futotta be.

Hogy mennyire szeretett volna spanyol honban megszületni az az újszülött, aki negyven évvel később a cádizi vasútállomás kávézójában sürgöttforgott, majd amikor már csak mi ketten fogyasztottunk Katival, megkérdezte tőlünk:

hova utaznak? – az elbúcsúzásig sem derült ki. Mint elmondta, jászberényi az anyuka és spanyol az apuka – a lányok pedig kék szemű.

A cádizi fejpályaudvar a félszigeten található. Pár perc sétát követően a belvárosban nézelődhattunk a feleségemmel: önkormányzat épülete, katedrális (itt található a híres gaditán zeneszerző, Manuel de Falla sírja), harangjáték, nívós utcazenészek, látványos zöld park. A főtéren harangjáték. Nagy koppanást hallva figyeltünk fel a közelünkben elájuló idősebb turistaférfire, akit nem sokkal később felesége kíséretében, hordágyon vittek el. A belváros másik részében egy cannabist árusító üzletre csodálkozhattunk rá.

Az ingatlanok állapota itt-ott hagyott némi kívánnivalót maga után. A kikötő kerítése mellett haladva, a betonfalakon a város múltját bemutató fotókat nézegetve gazdagodtunk: idős férfiak fürdőnadrágban, kezükben sörrel és szájmaszkban; kapualjban gombfocizó gyerekek; utcán elefánttal, tevével felvonuló cirkuszi sokadalom. Beszereztük aktuális turistatérképünket, és lesiettünk a tengerparti sétányra, amely egy normál járda.

A nagy víz felől nyolcvanas lökésekkel támadt a szél. Fehér botom felső végét ilyenkor a sildes sapkám oldalának nyomom, és már biztosan nem kell utánaszaladnia Katinak. Itt említem meg, hogy egyhetes tartózkodásunk ideje alatt minden nap tízszer esett el az eső, és tízszer sütött ki a nap. Előrelátóan az esőnadrág és az esőkabát mellé esernyőt is hoztunk magunkkal, de a hátizsákokat az esővédő hiánya miatt nem mindig sikerült megóvni az átázástól.

Arrafelé tartottunk, ami engem a legjobban érdekelt, az öbölben lévő egykor stratégiai fontosságú erődhöz. Leérve a partra, a móló láttán elképedt a feleségem: visszafelé leléptem: hossza ötszáz méter, szélessége három sétáló emberé. Oda és visszafelé menet is egy-két szétfreccsenő tajték

beterített bennünket, de nem bántuk. A katonai erőd (Castillo de San Sebastián) ma már csupán vastag védfalak hálózata, mintsem tényleges erődtámasz. Két szigetből áll, melyeket tíz méter hosszú kőhíd köt össze. A másodikon világítótorony, néhány elhagyatott épület és homokos fövény.

A nyílt vízzel szemben leültünk egy kőlapra. Csudamód élveztük az elemi erők tobzódását: az arcunkba vágódó szél erejét, a folyamatosan morajló víz árját – és máris ráérezünk a vitorlással útra kelő Kolumbusz fanatizmusára.

45. NEM ADHAT KI – Skócia (2025)

Skócia romantikus, különleges országrészként él bennem. Vérzivataros történelme, középkori legendás várkastélyai, változatos természeti környezete, valamint a skót dudát fújó skót szoknyás férfiak, a whisky, a kitalált Loch Ness-i szörny, és a skótok létező vagy nem létező fukarsága, mindegyike ráerősített erre. Nem állítom, hogy mindezeknek szép sorjában utánajártunk volna a feleségemmel, de Skócia épített és természeti örökségét érdeklődési körünknek megfelelően megpróbáltuk magunkba szívni.

Hogy miért nem a skót fővárosban, Edinburghban szálltunk meg, hanem a legnépesebb városban, Glasgowban, annak oka: most odarepül a magyar fapados. Mivel a nyugati és keleti parton fekvő két nagyváros közúton 75 kilométerre fekszik egymástól, és a távolsági buszok negyedóránként követik egymást, remek lehetőség egynapos kirándulásra. Persze, hacsak nem szól közbe a kiszámíthatatlan időjárás: mindkét oldalát megismerhettük.

Egy újabb városba történő megérkezés első két kihívása, a légikikötő kiismerése, és onnan a szállás megtalálása. A glasgow-i repülőtér kis forgalmú, könnyen áttekinthető. A különböző irányokba tartó buszok a légikikötő előtt várakoznak. A 6-os állásról induló 77-es, „városnéző” járáttal, a belvárosi központi buszterminálig utaztunk: onnan például Edinburgh és Oban felé is el lehet jutni. A perselybe a menetjegy árát penny pontossággal érmében kell bedobni – pénzt visszaadni nem tud a sofőr – vagy kártyával lehet fizetni, de ebben az esetben a jegy árán felül további 5 fontot automatikusan levon a rendszer, és ezzel egész napos korlátlan számú utazásra jogosít fel. A megállóba beálló vagy a közlekedési lámpánál várakozó busz motorja mintha auto-

matikusan leállna. Az egyik megállóban az utasváró fordítva, a járda felé volt nyitott, valószínűleg a szél és az eső szokásos irányát figyelembe véve helyezték el így. Félútnál hosszasan megeredtek az égi csapok. Időzésre kényszerültünk a végállomáson. A buszterminál egyik vendéglátó egységében komoly mennyiségű kávé plusz zsemlében sült angolszalonna ára 2,65 font – kigyózó sor állt érte. Tőlem balra egy megnyerő orgánumú férfi ült a padon, mellette a kávéja. Jó volt hallgatni beszédét. Stílusos volt, ám miután elment, kiderült, nem telefonált, hanem magában beszélt – ezt a pozitív élményt a nem látás számlájára írom.

Tökéletesen sikerült kombinálni a városi múzeum felkeresését a szakadó esővel. Miután elkezdtek a tematikus termek végigjárását, és amíg közel öt órával később vissza nem indultunk a szállásra, egyfolytában ömlött. Odabent nem csak a gazdag és változatos tárgyi emlékekkel ismerkedhettünk meg, hanem a jelen kor emberének értékorientáltságával és életfelfogásával is. Több példa is adódott rá, vegyük sorjában. A bölcsődések csoportjában akadt babakocsiban ülő, négykézláb kavaró, terpeszállásban billegő és két lábon tipegő poronty is: mindegyikükre jutott egy-egy kísérő. Az egyik közlekedésben haladó fokon üzemelő kölyök mutatóujjával kitartóan rámutatott az előtte türelmesen álldogáló kitömött tigrisre, így hívta fel a többiek figyelmét rá. A termekben tehetségük szerint nézelődő kicsik kedvükre tehetek. Más színfoltot jelentettek a felnőttkor határán lévő Down-szindrómás csoport tagjai, akikre szintén jutott egy-egy segítő. A civil közeg is szint vallott. Lábon járó palántáját pórázon koordináló anyuka, akinek így maradt ideje a tárlók részletesebb áttekintésére: az utcán többször is szembeülhettünk ezzel a biztonságos módszerrel.

De térjünk vissza a Kevingrove múzeum falai közé. Tematikus és vegyes termek sorozata két szinten: várostör-

ténet, festmények, egyiptológia, bútorok, üvegtermékek, kitömött földi és vízi állatok, közlekedés. Utóbbi esetében egy fotón az 1930-ban a briteknek az apartheid rezsim részére készített monumentális gőzmozdonya. Korabeli filmfelvételtől nyomon lehetett követni a gőzös útját a kohótól a hajóra be és kirakodáson át a sínre helyezésig, egészen a forgalomba állításig: húsz személyvagont két gőzmozdony közlekedtetett. Délidőben telt házas orgonakoncert vonzott be bennünket a nagyterembe.

Skóciai tartózkodásunk nagyobb felében, a nappali 10 Celsius fok mellett élénk nyugati szél kavart be a hőháztartásunkba: több rétegbe burkolózva sem volt melegünk. Nem így a helyiek, akiknek ruhaviselete egyenesen fogva-cogtató látvány volt számunkra. A nők és a kislányok is legtöbbször térdig érő lenge szoknyában, de gyakran miniszoknyában, harisnya nélkül. Legtöbbször könnyed cipőben vagy szandálban mezítlábasan kerültek elénk. Felső ruházatuk ennek megfelelően alakult. A csúcsmodell az a glasgow-i hölgy volt, aki délután kivágott ujjú estélyi ruhában mezítláb igyekezett a sétálóutcában. Összehajtott kabátja a karján nyugodott. Tökös legények voltak a fiúk: térd körül ért a nadrágszáruk, lábuk cipőben vagy szandálban mezítláb. Felül rövid ujjú póló, legfeljebb rajta flancnak pulóver.

Edinburghba a retúrjegy ára 10 font. Eleinte kies táj, félúttól zöldebbre vált a vidék. A főváros előhírnöke a városi légi kikötő – 1-es villamossal elérhető –, amit az állatkert követ. Még a buszvégállomás előtt rálátni a várra, ezért leszállás után oda eltalálni nem nagy kunszt.

London után Edinburgh a lelátogatottabb város az Egyesült Királyságban: a három millióból egy millió a külföldi.

Elsőnek a katedrálisba tértünk be. Mivel VIII. Henrik első feleségétől való elválásához nem adta beleegyezését a szent-

szék, a brit fejedelem elhagyta a római katolikus egyházat, és megalapította az Anglikán Egyházat. A válás kimondása után feleségül vette Boleyn Annát, akit hűtlensége miatt később lefejeztetett. A vallási épületet sárga homokkőből emelték, azóta külső falait az idő foga feketére rágta. Mivel az angol uralkodó egyben az egyház feje is, ezért II. Erzsébet királynőt a londoni ravatalát követően az edinburghi székesegyházban is felravatalozták. Innen a fővárosba a temetés helyére visszaszállították és elkészöntek tőle. Falai között bolyongva úgy éreztem, hogy nem az ember van a templomért, hanem fordítva. A színes ablaküvegeken gyakran hétköznapi jelenetek elevenedtek meg. Szószéknek hűlt helye, helyén 30 centiméter magas, és hozzá igazodó méretű pódium áll a ceremóniamester rendelkezésére. Padok helyett normál székeken foglalhatnak helyet a hívek.

A várba felvezető sétány szélében, az egymást félóránként váltó skót dudások aligha dideregtek a tüdőerősítő, számomra kevésbé dallamgazdag hangszer megszólaltatása közben. A várba időre előre megváltott jeggyel mehettünk volna be, ennek hiányában viszont csak másfél óra várakozást követően – a zord időjárás miatt gondolkodás nélkül letettünk róla. Találomra útnak indultunk az egyik főútvonalon. Elsőre egy múzeumba tértünk be. Emeleti része szolgált kiállítótérként. Végtelennek tűnő szűk folyosók sora, amelyek itt-ott kiszélesedve lehetőséget adtak tárgyak bemutatására. Nekem a fülkés hordszék jött be. Könnyű fából lett megépítve. Útközben előre és oldalirányokba is méltóságteljesen kitekinthetett a kegyelt személy.

Az utcára kilépve friss levegő tódult a tüdőnkbe. A következő látnivaló a Skót Parlament épülete volt: Kati szerint kívülről nagy vonalakban emlékeztetett a sevillai vasúti pályaudvar épületére. Különlegessége az építőanyagok összehasonulásában rejlik: nyers beton, fa, üveg. Ezeket az egyéb-

ként egymással alapvetően diszharmonióban lévő építőköveket sikerült kívül és belül egymás mellé rendezni úgy, hogy a kritikus szemű látogató idővel mégis csak rábólint az egészre.

A következő célpont a szomszédban lévő Kings' Gallery lehetett volna. A hatalmas területen szétszórta elhelyezkedő több épületből álló komplexum átfésülésére egy nap is kevés. Érdekelt volna például II. Erzsébet királynő egykori személyi használatú hajója, amely a megkoronázását követően a városi kikötőben horgonyoz, de emellett több más látnivaló is horogra akadhatott volna, ha nem kezdett volna el zuhogni. Bemenedültünk egy bevásárlóközpont alsó szintjén illatozó, és oldalról teljesen nyitott étkezőrészébe. Rövid számvetést követően a távolsági buszvégállomáson kötötünk ki.

A visszaút egyhangúságát a felnőttkor határához közelítő két helyi lány vihogásokkal tarkított bohémsága dobta fel. De ahol előfordul ilyesmi, ott megjelenik az antiklérus is: az előttük lévő sorban ülő idős hölgy útközben előbb rájuk rőffent – két perc csend lett a következménye –, majd leszálláskor még egyszer rájuk dörrent epésen. A megszepent lányok felé fordulva a káromást „no problema” megjegyzéssel megpróbáltam hatástalanítani.

Glasgow belvárosában két 1 fontos boltra is találtunk: élelmiszerek, élvezeti cikkek, szépítkezési termékek, egészségügyi alaptermékek, irodaszerek, edények és konyhafelszerelési cikkek. Jól öltözött vásárlók keringtek a polcsorok között. Kimondottan finom karamellizű filteres kávé vásároltam dobozsámra. Szociális jellegű népszerű bolthálózat részei lehettek. Benne megtalálni véltem a logikát, viszont a szálláson a kézmosó két szélére felszerelt hideg és meleg víz csapokban, nem. Akkor lett volna értelme ennek az elrendezésnek, ha a meleg víz kéz meleg lett volna, de tűzforró volt.

Még otthon befizettünk a Skót-felföldet bejáró buszos körútra. A harmincas sofőr és egyben idegenvezető, iróniát vastagon hintő humoros figura lehetett – erre a jelenlévők felfelhangzó nevetéséből, és a szpiker színpadias hangleejtéséből következtettem. Előzetesen felkészültem a beígért látnivalókra, szóba kerülő történelmi eseményekre.

A terület ritkán lakott, mivel kopár hegygerincek és tőzeglápok sorozata uralja a vidéket. Itt található a Brit-szigetek legmagasabb hegye, az 1343 méter magas Ben Nevis is. A 19. század előtt a mainál jóval többen lakták a tájat. A tradicionális skót-felvidéki életformának az 1745-ös jakobita felkelés utáni törvényen kívül helyezése, és az ipari forradalom okozta elvándorlás együttes hatásának következtében jelenleg Európa egyik leggyéribben lakott területe.

A Lomond-tó a Skót-felföld határán található. Az Egyesült Királyság legnagyobb tava. Elválasztja egymástól Közép-Skóciát és a Felföldet. A 39 kilométer hosszú tó része a Loch Lomond és Trossachs Nemzeti Parknak. A 71 km² alapterületű tóban, a víz magasságától függően, harmincegy-néhány sziget számolható össze. Egyikük, az Inchmurrin a brit szigetek legnagyobb édesvízi szigete. A tó másik szárazulata a vadkempingezők által kedvelt Inchconnachan, egy wallaby kenngurú-kolóniának is otthont ad.

Az Inveraray-kastély Skócia egyik legszebb és legikonikusabb kastélya, amely az ország nyugati részén, Argyll régióban található a Fyne-tó partján. Az épület a Campbell klán, pontosabban Argyll hercegének ősi otthona. Az eredeti vár a 15. században épült, de a jelenlegi kastély végleges kialakítása a 18. században kezdődött. Elegáns tornyai és magas csúcsai különleges megjelenést kölcsönöznek neki. Az épület impozáns homlokzata és a részletgazdag faragványok visszatükrözik a klán jólétét, hatalmát. A belső terek kifinomult stílusúak, freskókkal, díszlécekkel és antik

bútorokkal berendezve. A nagyteremben kiállított fegyverek a középkori kardoktól kezdve a különböző puskákig terjednek. Figyelemre méltó a több ezer kötetes könyvtár is, amely bepillantást enged a család történelmébe és kulturális érdeklődésébe. Az épület szorosan kötődik az ország politikai és katonai múltjához, hiszen az Argyll hercegei jelentős szerepet játszottak a skót történelemben, beleértve a jakobita felkeléseket, és az angol-skót konfliktusokat is. A kastélyt kertek és parkok veszik körül. A zöldben sétálva a Fyne-tóra és a környező hegyekre nyílik panoráma. A kastélyt kívülről nézhettük meg, mivel csak a turistaszezonban tart nyitva.

Kilchurn-kastély. Romos épület a sziklás félszigeten az Awe-tó északkeleti végén, Argyll és Buteban. A 15. század közepén kezdték építeni a glenorchy-i Campbellek központjaként, akik a következő százötven év során folyamatosan bővítették a kastélyt. Első változata az ötemeletes toronyházból állt, amelynek udvarát külső fallal védték. Akkoriban Kilchurn egy kis szigeten állt, amely alig volt nagyobb, mint maga a kastély, és víz alatti vagy alacsonyan fekvő mellékúton lehetett megközelíteni. 1693-ban a kastély ura tervvel állt elő a felföldön fennálló feszültség megnyugtatósára, és ennek részeként megkezdte Kilchurn modern laktnyárává átalakítását, amely kétszáz katona elhelyezésére vált alkalmassá. Az épületet kormányzati helyőrségként is használták az 1745-ös jakobita felkelés során. 1740-ben átköltöztek az újjáépített Taymouth-kastélyba. 1760-ban a várat erősen megrongálta a becsapódó mennykő. Kilchurn használaton kívül maradt, és 1770-re romokban hevert.

A dombról pazar rálátás nyílt a dicső múlt maradványára, ahová a tözeglápon át egy vállalkozó kedvű hátizsákos turista igyekezett.

A vulkanikus eredetű, 16 kilométer hosszú Glencoe-völgyet más néven a „Sírás Völgyének” is nevezik. Eredetileg egy szuper vulkán helyezkedhetett el itt, ami miután kitört, teljes egészében önmagára omlott. A völgy „U” alakját bizonyíthatóan egy jégkorszak-beli gleccser alakította ki. A Rannoch Moor-lápvidék szomszédságában kezdenek magasodni a völgy hegyei. Az utazók legelőször a Meall a’ Bhuiridh nevű ormot pillanthatják meg, melyről gyönyörű kilátás nyílik a lápvidékre. Tőle délre fekszik a Glen Etive, amely a Glencoe-völgy egyik legtöbbet fotózott területe, egyben a Coe folyó forrásvidéke is. A völgy bejárata a Buachaille Etive Morral, „Etive nagy pásztora-val” kezdődik. Ez a magányosan álló, piramis formájú hegy Skócia egyik legismertebb hegye, hófedte, ködbe burkolódzó csúcsával – ezt megerősíthetem. Szomszédságában helyezkedik el „Etive kis pásztora”, Buachaille Etive Beag. Beljebb haladva a völgyben, a két pásztortól nyugatabbra terül el a Bidean nam Bian-hegység, amely az éles hegygerinceivel, és meredek hegycsúcaival a tapasztalt sziklamászók számára is kihívást jelent. Az itt található Aonach Eagach nevű hegygerincet szeli át a híres Devil’s Staircase, azaz az „Ördöglépcső”, mely egykor hadiútként szolgált. A rajta átkelő katonák legtöbbje nem bírt a zord időjárással és a meredek hegygerinccel, rengetegen életüket veszítették, innen jön az ösvény neve. Nyugatra a Glencoe-völgy a Pap of Glencoe nevű hegyorommal zárul, melynek lábánál a Leven-tó mellett Glencoe településnél ér véget.

A magas hegycsúcsok, napsütötte hegyoldalak, a ködbe burkolódzó völgy és a tömérdek zúgópatak egész napos kikapcsolódást biztosít a természetet kedvelők számára. A jobb idő beálltával a hegymászók és a kirándulók, míg télen a téli sportot űzők keresik fel. A látogatók kerékpárt is bérelhetnek, kiépített hegyi kerékpárutakon fedezhetik fel a

környéket, vitorlázhatnak a völgy tavain, illetve a patakok, valamint a folyók kiváló horgászati lehetőséget biztosítanak a lazac és pisztránghorgászok számára. Tavasszal és nyáron a vadvirágok, különösen a kékcseresznye, csarabfű és szarvaskerépek virágzása nyújt felejthetetlen látványt. A hely klímája a különböző májmoha, zuzmó és lápvidéki növényfajoknak biztosít élőhelyet. A Glencoe-völgynek jelentős a szarvaspopulációja. A patakok közelében vidrákkal, a hegyvidéki területeken nyusztal és vadmacskával is találkozhatnak a látogatók.

Vajon miért nem kedvelik egymást az angolok és a skótok? A völgy leghíresebb, és egyben legszomorúbb történelmi eseménye a glencoe-i mészárlás. 1691. augusztus 27-én III. Vilmos felajánlotta a skót felföldi klánoknak, hogy elnézi nekik a jakobita felkelésben való részvételüket, ha még újév előtt hűségesküt tesznek a király számára egy előljáró előtt. Habár a klánok még a száműzött II. Jakab parancsára vártak, a legtöbbjük végül az eskü letétele mellett döntött. Alasdair MacIain, Glencoe klánfőnöke is megérkezett 1691. december 31-én Fort William várába, hogy letegye az esküt, de azt az értesülést kapta, hogy ezt csak több mint 100 kilométerrel távolabbra, Inveraray vezetője előtt teheti le. MacIain végül csak hat nappal később, 1692. január 6-án fogadott hűséget a királynak, ahol arról biztosították, hogy az eskütételét elfogadták, és így a klánja, a glencoe-i McDonald klán tagjai, teljes biztonságban vannak. Ám az akkori külügyminiszter, John Dalrymple csak az alkalomra várt, hogy a skót klánok számára példát statuáljon, és Alasdair MacIain újév utáni, azaz a határidőn túli eskütétele tökéletes ürügyet szolgáltatott számára. Február 2-án százhusz fős katonaság érkezett a Glencoe-völgybe, a glenlyoni Robert Campbell kapitány parancsára. A McDonald klán abban a hitben volt, hogy a katonák csak egy rutinellenőrzés miatt

jöttek a területükre, így tíz napig kifogástalan ellátást kaptak. Február 12-én a katonaság írásos parancsot kapott a teljes klán kiirtására, ezért egy nappal később, 1692. február 13-án 5 órakor támadásba lendültek. A klánfő, MacLain még az ágyban volt, amikor a halálos lövés érte, feleségét pedig megkínozták, aki egy nappal később belehalt sérüléseibe. A klán házait felgyújtották. A menekülőket elfogták, megköztözték, majd kivégezték őket. Harmincnyolc férfi, nő és gyerek esett áldozatul az orvul megszervezett mészárlásnak, és még többen meghaltak a közeli hegyekben, amikor menekülni próbáltak a zord skót télben.

A közel 9000 lakosú Oban jelentőségét a halászat és a turizmus adja. A Hebridák számos pontjára innen is indulnak közvetlen, menetrend szerint közlekedő járatok, valamint szezonban a bálna és delfinnéző kirándulójajók. A város környéki vizek adnak otthont a közönséges és szürke fókáknak, akik a szárazföld közelében szaporodnak. Partjainál könnyen találkozhatunk vidrákkal – erre legjobb időpont a hajnal vagy az alkonyat. A parton és a hegyekben is vannak természeti látnivalók: történelmi jelentőségű kastélyok, ősi vallási helyszínek.

A településtől északra található a Fingal'1 Dogstone kőformáció, amely egy északír legendához kötődik. A város felett a Battery Hillen magasodik a McCaig's Tower, mely nevével ellentétben inkább hasonlít kolosszeumra, mintsem toronyra. Manapság közparkként üzemel, ahonnan tájkép nyílik a környező szigetekre. Ide felmáshztunk Katival, amelyet egy gazdag ember építtetett családjá emlékére, de korai halála miatt az épület nem nyerhette el végső formáját: nagyobb átmérőjű, több emelet magas szürke gránitból megépített, illetve kifaragott körgyűrű, ahova diadalív kialakítású kapukon át lehet közlekedni.

Buszba szálltunk.

A hegyoldalakról továbbra is csak néhány fehér színű kőház világlott ki elszórtan. A tájban mindenhol magányosan vagy csoportban legelésző birkák, itt-ott hosszú szőrű jakok. A Skót-felföld mindezek ellenére erős hiányérzetet hagyott a feleségemben: elmaradt az annyira várt hullámozó zöld fűtenger magával ragadó látványvilága, és a völgyhídon átcammogó piros vagonokat maga után vontató gőzmozdony élménye is.

Kiváló programnak adná magát Skóciában a Hebridák egyik-másik szigetének felkeresése. Oban legalább két szigettel áll közvetlen kompkapcsolatban: a 18 kilométerre lévő Mull-sziget, és a 90 kilométerre lévő Coll-sziget. Míg Mull összlakossága 2500 fő, addig a 22×6 kilométer kiterjedésű Collon még kétszázan sem laknak. Glasgowntól Skyesziget fővárosa Portree 348 kilométerre fekszik, Inverness-től 117 kilométerre. Az 1656 km² területű szigetet a szárazfölddel közúti híd köti össze. A közel 10 ezer lakosú vidék a természet és a túrázás iránt elkötelezett emberek számára tökéletes választás. Legmagasabb csúcsa 993 méter. Glasgowból repülővel néhány távolabbi célpont: Benbecula, Tiree, Islay.

A glasgow-i Közlekedési múzeum (River Side) a Kevingrove múzeum közelében, a folyóparton található. A kiállított járművek többsége újragyártott, de ez nem von le semmit sem vizuális értékéből: a műanyag felületek fémhatásúak. A nagy alapterületű kiállítótér ellenére a gazdag választék miatt a járművek elhelyezése zsúfolt: az oldalfalakon két emelet magasságban személyautók. Szégyen vagy nem, de itt szembesültem először az emeletes villamossal, és fotóról az emeletes trolival. Az előbbiből a legrégebbi darab 1914-ből való. A jármű elejében a vezetőállás mögött lehet felszállni, vele szemben a felső szintre vezető csigalépcső. Balra lehet belépni az egymást követő kétosztatú

utastérbe. A négyszemélyes lécpadok egymással szemben helyezkednek el. Az utastér további része le volt zárva, gyanítom, kialakítása megegyezik az ismertetett változattal. A kocsí belmagassága két méter. Odabent azon gondolkodtam el, vajon miért fölfelé terjeszkedtek? Talán a szűk kanyarok és a forgóváz hiánya miatt? Ellenérv: a villamos szekrény keskeny és magas, ezért borulékony. Egy másik villamos esetében a vezetőállás teljesen kitett volt az időjárásnak.

Szétnézhattunk a világ első földalatti vasútjának egyik kocsijában is. Kis alapterületű szűköcske kaszni, de legalább volt: a viseltes bőrülésen meglátszott az idő lenyomata. A még régebbi időket a lóvontatású vasút és az omnibuszok idézték meg. A 19. századi megépített utcaterben lettek elhelyezve: a lóvasút elé kitömött ló volt befogva. Az utcarészletet korhű megjelenésű boltok szegélyezték: kávézó, pék, suszter stb. Ha már ott voltak, beljebb kerültünk: az autentikus belső környezet megismerése vonzott be bennünket.

Kijőve nem pattantunk velocipédre, pedig ott tornyosult előttünk. Elsőnek a gólyaláb hiánya ugrott be róla, másodikként az egykerekűé. Pozitív értelemben véve teljesen letaglózott a kerekesszékek fejlődését bemutató segédeszközök tárlata – nekem nem jutott volna eszembe. A munkagépek világát egy két méter átmérőjű hátsókerekű traktor képviselte: a vasalaton – fogása alapján – pár centiméter vastag tömör gumiköpeny volt körbefuttatva. Nem találtunk a világ első gőzmozdonyára, de a szerkocsijával együtt húsz méter hosszú gőzösre, igen. A vezetőálláshoz lépcsőn lehetett felmenni, onnan lehetett bekukkantani a masiniszta mellé, de léghuzatos munkahelyére. Az ismertetőtábla szerint tartálya 27,5 m³ vizet volt képes befogadni, a szerkocsiban

14 tonna szén fért el. A közelben két fekvőhellyel megépített mentőautó várakozott.

A hajómodellek akár öt méter hosszúak is lehettek. Az egyik személyszállító hajót 1939. szeptember 1-jén torpedóval kilőtték, a másik pedig valamiképpen elsüllyedt: a monitorokról dokumentumfilm elevenítette fel a történeteket, és a mentés folyamatát. Vitorlás elődjeikről csak a makettek mesélhettek. A gépkocsiknál a Bentley és a Rolls Royce márkák vitték a prímet.

A kiállítóterben feltűnően sok babakorú palánta rohangált hangoskodva – senki nem pisszentett rájuk. Nekik még az igényüknek megfelelő mozgáslehetőség jelentette a fő programot. Egyiküket apukája egy gyerekeknek megépített autóba szerette volna beültetni, eredménytelenül. A járműbe megpróbálta bepréselni magát, hiábavalóan. Mégsem lett felsülés belőle, mert aközben jókedvűen futkosott a szeme fénye. A bejáratnál egy 2014-ből való elektromos Tesla lett kiállítva. A terembe belépő indiai kiskamasz lelkesen kiáltotta a jármű márkáját.

Több országban is mint kiemelkedő turisztikai látványosságot ajánlják a sírkerteket. Igen, nem a temetőket, hanem a sírkerteket. A glasgow-i székesegyház mögött emelkedő domb összességében 50 ezer jobblétre szenderült ember nyugvóhelye. A fás, sétautakkal osztott területet nem határolja kerítés. Az egészben az a jó, hogy a hanttalan temetkezési pontokat a legváltozatosabb megjelenésű „sírműlékek” jelölik – obeliszk, torony, kicsi ház, kör alakú kőkúp, kővirág, virágváza kőből – amelyek nem nyomasztják a nézelődő embert, helyette egy változatos megjelenésű műtárgyakkal teleszórt zöld környezetben sétálhat. Az egyik helyen friss virágok, koszorúk. A tábla szerint 1960. március 28-án egy tűzvész oltása közben 14 helyi és 5 edinburghi

tűzoltó lelte halálát – többet a neten sem sikerült megtudni róla.

Ha nem keressük, akkor is belebotlunk egy art kiállításba. A központi térnek számító Szent György tér – közepén az obeliszk tetejében a skót költő és író, Walter Scott szobra áll – szélében található az Art múzeum (GOMA). Felfokozott kíváncsiságunkat nem volt ami továbbcsízította volna odabent, helyette egyre inkább lohadt a lelkesedésünk. Mégsem bizonyult hiábavalónak a kitartásunk, mert a földszinten lévő teljesen feketébe burkolt teremben addig nem ismert vizuális és hanginstalláció fogadott bennünket *Afrikai katona* címmel. Arról van szó, tehát semmilyen egzakt gondolatnak nincs helye itt. Mi várt ránk odabent?

A hanglejátszó-rendszer profi: a mélyeket a maga finomságában nyomta, nem düm-dümként. A hangerő beállítása tökéletes. Máris megjegyzem, fehér holló, hogy egy hangoztatás teljesen elnyerje az elismerésemet. Egymás mellett három monitoron peregtek a feketefehér és színes képek. Azok tartalmának és kockáinak összekombinálása törvényszerűen nem adott ki egy egész kerek történetet, de még csak felet sem. Miért volt három monitor? Három ország zászlaja jelent meg több kockán is: a brit, a francia és a német. Mindhárom ország egy ideig gyarmattartó nagyhatalomnak számított.

Az egész artnak ez lehetett a kiindulópontja, mert hangaláfestésnek gyakran hangzott fel a legkülönbözőbb háborús zaj, legtöbbször korunk modern fegyvereinek hangján. A képkockák mindhárom monitoron külön-külön életképadalék-morzsákat villantottak fel pár másodperc hosszan, amelyek lehettek valós és kreált életképek: lövészárokból fagyoskodó katonák, homokdombok között lévő pár ház között le és fel sétáló őrszem, hajóra várakozó tömeg, em-

beri csontváz szárazon és vízben, táncoló emberek csoportja, katona és fiatal anyuka szórtan kommunikációja, többször is arabul beszélő férfi(ak), és a fene sem emlékszik vissza rá, hogy még mi minden.

Az *Afrikai katona* címre egy mindig háttal állva megjelenő piros sapkás férfi utalt, aki folyamatosan a távolba tekintett, talán a beláthatatlan közeli és távoli jövőre utalva, amely mi más is lehetne, mint a múlt folyamatosan ismétlődő, de egyre magasabb technikai szinten megvalósuló újjászületése.

A lényeg, ott ültünk a széken. Előttünk három egymástól független monitor, kreált hanghatás. A képernyőkön pergő képkockák teljes összevisszasága. A milliányi egyes ember egyedi életére utalt számomra. Az egyes emberek összessége nem adhat ki egy kerek egészet – vontam le a végső következtetést.

Kiléptünk az utcára. Ekkor bevillant: a skóciai fotókat, hangokat és a benyomásokat hamarosan egy kerek útleírásba kell rendezni.

46. ZÖLDGALLÉROS PIPÁZÓ – Guadeloupe (2025)

Földrajzi ismeretemben fehér foltként volt jelen az egyenlítőtől 1807 kilométerre északra, az Atlanti-óceán és a Karib-térség találkozásánál fekvő trópusi sziget, Guadeloupe. A két fő sziget Grande-Terre és Basse-Terre. A széttárt szárnyú pillangóra emlékeztető két földterületet a legkeskenyebb pontján, az 50 méter széles Rivière Salée-szoros választja el egymástól, melyeket közúti híd köt össze. A fő szigetek közvetlen közelében lelhető fel a kis Marie Galante, La Désirade és Îles de la Petite Terre szigetek, valamint az Îles des Saintes egyetlen pontján lakott szigetcsoportja.

A területet második útján fedezte fel Kolumbusz Kristóf, amely 1946 óta Franciaország tengerentúli megyéje, előtte évszázadokon át gyarmata. Párizs Orly repülőtéréről közvetlen Air France járatral a 7000 kilométerre lévő sziget 8:28 alatt érhető el.

A Budapestnél háromszor nagyobb területű, és mintegy négyszázezer lakosú Guadeloupe két meghatározó szigetének arculata jelentősen eltér egymástól. Míg Grande-Terre szelíden hullámozó dombokkal, történelemmel átitatott településekkel és álomszerű öbleivel csábítja a látogatókat, addig a Basse-Terre vadregényessége a természet iránt vonzó emberek számára csúcs: aktív vulkán, átjárhatatlan ősreneteg, lábat földbe gyökereztető zuhatagok, védett tengeri területek. Nemcsak emiatt vált fordulatossá és élménydússá utazásunk, hanem a repülőjegyek beszerzését követően, a magyar fapados Párizsból Budapestre tartó járatának számunkra elsőre kedvezőtlen időpont módosítása miatt is.

Míg ereszkedő gépünk kereke betont fog a leszállópályán, addig pár szót ejtenék a múlt és jelen, ezúttal igazságot

osztó viszonyulásáról. A karibi szigeteket mintegy kétezer éven át a békés természetű arawak indiánok lakták, majd egy agresszívebb törzs, a karibok foglalták el. Ezt követően, az újvilágot elérő első európai hajó farvizén, a Karibi-szigetek partjainál sorra horgonyt vetettek a gyarmatosító szándékkal érkező fehérek. Nyugat-Afrikából hamarosan behajózták a rabszolgáknak szánt feketéket, akiknek sokadik leszármazottjai ma már az Európai Unió polgárai. Guadeloupe lakosságának 95 százaléka sötét bőrű.

A megyejogú szigetre Franciaország tengerentúli területeinek sorba vétele közben találtam. Vele kapcsolatban néhány általánosságban megfogalmazott netes cikkből tájékozódunk Katival. A Google Maps emberkéje nem volt léptethető. Utazásunkkal lényegében fejest ugrottunk az ismeretlenbe.

A nemzetközi légikikötőtől a fővárosba (Pointe-à-Pitre), a Bergevin központi buszpályaudvarig közlekedő AE 5-ös járatról előzetesen nem volt ismeretünk. A fővárosból a 105-ös expresszjáratot vettük igénybe, a Basse-Terre sziget központjának számító, ugyanolyan nevű városba való eljutáshoz (távolság 60 km, menetidő 01:30, menetjegy ára 3 euró). A hétköznapi megszokott menetrend hétvégén borul. Szombaton délután két járat kimarad. Vasárnap összesen három járat közlekedik, kora délutántól egy sem. Aki repülővel vasárnap délután érkezik a fővárosba, Basse-Terre városba csak taxival utazhat (100 euró). Fontos, hogy a francia települések neveit érdemes papírra leírni, és ne próbálkozzunk fölöslegesen azok „franciás” kiejtésével. A szerencse kiszámíthatatlan. Esős időben a szállásig eljutás érdekében sikeresen stoppoltunk.

Néhány nappal később, az országúton hátunk mögül érkezve, ugyanaz a fekete-fehér pár fékezett le mellettünk, és fejükkel a hátsó ülés felé intettek.

Guadeloupén belül a szigetek közötti közlekedés alapja a menetrend szerint közlekedő hajójáratok (összesen négy kikötő van), melyekkel Les Saintes, Marie Galante, Îles de la Petite Terre, valamint La Désirade-szigetek is 40 perc és 2 óra között elérhetőek. A Petite Terre és a Grand Culde-Sac Marin-szigetecskék (Carêt, Fajou, l'îlet Blanc, la Biche) egy napos kirándulások célpontjai lehetnek.

Két egymástól eltérő dolgot is tisztára mosott fejemben az utazás. Az egyik az időjáráshoz kapcsolódik. Április végén és május elején tíz napot töltöttünk a szigeten, ahol tavasszal hullik a legkevesebb csapadék. Minden nap hosszabb-rövidebb ideig, váltakozó intenzitással többször is eleredt az eső. A tovaúszó fekete fellegek után ragyogott a nap. Meleg eső, pára és napsütés. Ezek után csodálkozhatunk-e a 130 centiméter hosszú és 60 centiméter széles falevélen? Netán a páfrány levelének 230 centiméteres hosszúságán?

A növények levelei jellemzően sötétzöldek, vastagok, kemények. Felületük gyakran „lakkozott” tapintású – a magas UV-sugárzás elleni védelem miatt (felhős időben is érdemes sapkát húzni). Az éves napi hőmérséklet 23-33 Celsius fok. A páratartalom telített. Meglepő-e, hogy ilyen időjárási körülmények mellett a pálmafás és lombkoronás erdők átjárhatatlanok. A szállás udvarát beterítő pihepuha pázsit az emberi talp legmegbízhatóbb kényeztetője. Ha esik az eső, magunkra húzhatjuk a pelerint, de percekben belül csuromvizesek leszünk alatta. Ha nem, akkor az eső áztatja el a ruhánkat. Kezünkbe kaphatjuk az esernyőt, de akkor a magas páratartalomtól nedvesedünk át. Lábra vízálló, szellős papucs ajánlott.

A másik felismerés az eltérő bőrszínű emberek parkapcsolatára vonatkozik. Mivel minden család újszülöttje őslakosnak számít, valamint francia kulturális környezetben és

francia identitással nő fel, továbbá a gyermekkori emlékek is közösek, ezért az eltérő bőrszín aligha lesz kizáró ok közöttük. Amennyiben hívók, a keresztény egyház a közös ringató bölcső. Ez másként esik meg Franciaország kontinentális területén. Ott a feketék egy része szegregált vagy újonnan érkezett bevándorló is lehet. Így az eltérő kulturális indíttatás, a nemek eltérő megítéléséből fakadó normalitásbeli problémák, és az eltérő vallás komoly gondokat hozhatnak felszínre a párkapcsolatban.

Buja és trópusi jellege miatt kiemelném Basse-Terre Nemzeti parkjának növényvilágát. Háromféle természeti élőhelyből tevődik össze: a trópusi esőerdőből, a tengerparti területből és a mangrovemocsárból. A trópusi erdőben többféle vegetáció él a terület tengerszint feletti magasságától függően. Az alacsonyan fekvő régióban olyan fákkal találkozhatunk, mint például a mahagóni, a paliszander vagy a karib akác. Ezeket a területeket földművelésre is használják, így banán, kókusz vagy más élelmiszerek megtermelésére. A 300–1000 méter magasságon fekvő sűrű és nedves erdő a park központi zónájának 80 százalékát uralja. Hórihorgas 30–35 méter magas fák – ilyenekkel mi nem találkozunk – például szelídgesztenyefa, a kisebb, 6–10 méteres fák, például leander és a 10 méternél alacsonyabb növények, például cserjék, fűfélék, harasztok. Továbbá a broméliafélék, a filodendronok, orchideák és liánok. Ezer méter felett magaslati erdő szökken szárba. A magas páratartalom és a közel állandó felhőzet miatt itt alacsonyabbak és kevésbé pozsgások a növények. Tengerparti terület. A vegetáció itt nehezebben fejlődik a levegő és a talaj magas sótartalma, az erős napsütés, valamint az akadálytalanul támadó szél miatt. A leggyakoribb fajok a tengeriszőlő és a körtefa. A mangrove egy olyan tengerparti erdő, amelyet időszakosan elönt az édes vagy sós víz. Guadeloupén jelentős nagysá-

gúak, mert a korallzátonyok megvédik az erőteljes nyílt tengeri hullámoktól.

Gyakran találkozhatunk kiterjedt banánültetvényekkel. Néha 12 méter magasra is megnő a fa. Valójában nem egy fa, hanem egy lágyszárú növény. Nincs törzse, hanem egymásra helyezett nagy levelei, hogy függőlegesen tartsa. Egy óriási póré hagymához lehetne hasonlítani. 80 százalékban vízből áll. Guadeloupén a banán a gazdaság létfontosságú terméke (a banánfürtökön látható műanyag csomagolás védelmet nyújt a rovarok, betegségek és a rossz időjárás ellen).

Nem véletlenül választottuk szállásunkat Basse-Terre városban. Közelben a füstöt eregető vulkán, két vízesés és a napsütésben kék, felhős időben pedig szürke színű tenger. A 105-ös expresszjárat végállomásától, a hegyre felvezető főútvonalról – a benzinkút és a szupermarket között – nyíló mellékutcában laktunk. A főútvonalon továbbhaladva vagy például a szupermarket melletti megállóból kisbusszal is eljuthatunk a pár kilométerre lévő Saint-Claude településre. Már tudjuk, innen elérhető a Matouba-vízesés és a vulkán is, de a Carbet folyó hármas vízesése, nem.

Gyalogosan indultunk el Saint Claude településre, hogy onnan a Matouba-vízeséshez kiránduljunk. A városka túlsó végében a Saint-Augustin katolikus templomhoz érve éppen elkezdődött a mise. Nem vagyunk vallásos érzelmű emberek, de tudjuk, mindig hozhat valamit a konyhára a mediterrán mise. Ezúttal sem csalatkoztunk hangulatában.

A fehérre mázolt belső falú templomban a falon lévő kereszt Jézussal szimbólumon kívül, semmilyen más jelkép nem utalt a hely szellemiségére. Hat fehérbe öltözött fekete egyházi celebrálta a misét, a hozzáillő dallamot orgonista szolgáltatta. Amíg kíváncsiskodva álldogáltunk az ajtóban a feleségemmel, addig odalépett hozzánk az egyik szolgálattevő pap, és szenteltvízzel meghintett bennünket. Olyan

lelkesen énekeltek a hívek, hogy elindultunk a hátsó padok felé. Bari jutott eszünkbe, ahol az egyik melléktca templomából a jó hangulatú mise miatt nem szabadulhattunk, pedig aközben kétszer is kimentünk az utcára. Saint Claude templomában negyedórát időzhettünk, mert a vízesés hívogató csobogása a vidámság ellenére nem mosódott ki a fejünkől.

A templomtól az N3-as úton Matouba település felé tartottunk. Máris megérkeztünk a varázslatos őserdőbe. A látvány lenyűgöző. A környezet egyenesen felfoghatatlan az ilyen helyen első alkalommal járó ember számára, amilyenek például mi is voltunk. Itt mértem le fehér botom segítségével a 130 centiméter hosszú és 60 centiméter széles falevelet, amelyet éppen csak elértem: magasabban jóval terjedelmesebb példányokat is felfedezett Kati. A fák ágainak magasából a fatörzsön felfutó liánok végei több méter hosszan alácsüngtek. A rengetegbe, a fák sűrűsége és az altalaj gazdag vegetációja miatt, nem lehetett belátni. A buja szépségtől egyenesen ájuldozott Kati. Nem is tudta, hogy éppen hova és merre nézzen, csak állt megbabonázva. Különleges sarjadó növényeket fedeztünk fel: bordó és rózsaszín virágok, iszapszagú hatalmas falevél, zsenge kukoricaillatú növény.

A Google Maps kinyomtatott térképe alapján kerestük a vízesést. Szembejött velünk egy fiatalember, tőle érdeklődtünk úti célunk felől. Mivel ő a helyi klinika egyik rehabilitálás alatt álló lakója volt, ezért felvilágosítást kért egy arra járó helybeli embertől. Alapemberünkkel hármásban indultunk a zuhataghoz. A második híd után balra fordultunk a „Morne Savon” Delgrès-emlékműnél található kereszteződésnél a „Saut d’eau” felé. Az „Y” alakú kereszteződésnél jobbra tartottunk, majd a következő kereszteződésben balra. Elhaladtunk a „La Joséphine” farmház mellett. A túl-

oldali fatengerben edzőgépek, de vajon kinek? Magunkra hagyatkozva idáig aligha találtunk volna el, mivel útba igazító tábla sehol. Banánfaültetvény sűrűjében szűk ember-szélességű csapáson vonultunk. Pazar hely, nem szólva az isteni páráról. Már hallottuk a folyó morajlását. Erős lejtmenetbe ment át az ösvény. Egyre nehezebben lehetett haladni rajta. Egy pontnál úgy döntöttem, a fiatalemberrel kettesben menjen tovább Kati. Amint visszatérték, máris mesélt. Mint elmondta, egyre járhatatlanabbá vált a nyomvonal. Egy helyen pedig teljesen leszakadt a hegyoldal. Út sehol. A víz-esést hátulról látta. Pontosabban nem látta, mert ahol állt, onnan nem láthatta. Újjá kell építeni az egészet, hogy le lehessen menni a folyóig, és a zuhatag közelében lévő tóban meglehessen fürödni. A folyóparti környezetet álomszépnek nevezte – be lettünk oltva Guadeloupe szérummal.

A megye második legnépesebb települése Basse-Terre. Hogy hol lakhat benne a népességét adó 25 ezer ember, nincs tippem. A part menti keskeny sávot leszámítva a település ingatlanjai a hegynek felfelé szétszóródva helyezkednek el. A nagy víz mellett találjuk a történelmi korú és harangtorony nélküli katedrális, mellette tiszta mosdó várja a rászoruló vendéget. A piactér oldal nélküli fedett épület. Közepén régi óratorony. Szabvány kőasztalról árusítanak a halk szavú kereskedők: színes italok, gyümölcsök, fűszerek, ruhák, ajándéktárgyak. Egyszer piaczárás után esős időben jártunk erre, amikor egy 130 centiméter hosszú zöld leguánt vett észre a feleségem: a földön, majd a kőkerítés tetején közlekedett. Dús lombú faágon rejtőzött a társa, akinek farka vége lelógott az ágról. Aki többet vagy csak egyet is szeretne látni belőle, irány La Désirade-sziget.

A főutca idő emésztette lakóházai egyemeletesek, alul üzlethelyiségek, de nincs nyoma kínainak. A bevásárlóközpont előtt fehér hajléktalan, tarháló fekete. Az egész várost

pálmafák és mangófák uralják, virágzó sárga és piros bokrok társaságában.

Közelben a Fort Delgres erőd. A hozzá felvezető utcát többnyire mélyszegénységben élő emberek lakják. A háznak nincsenek beépített nyílászárói, azokat deszkából megépített változatai pótolják: tökéletesen megfelelnek az alapcélnek. Az erődbe két egymást követő kapun át lehet bejutni. Az udvar gyepe pázsitos. A várfalak épek, akár tíz méter magasak is lehetnek. A bejáratától távolabbi pontján 1700-as évekből teljesen ép, eredeti kőház. Nem látogatható. Közelében ciszterna. Az erőd centrumában többszörös körgyűrűben sziklák, középen Delgrès ezredes kőből kifaragott két méter magas arcszobra. Ki volt ő? Mit tett a helybeliekért?

Louis Delgrès Martinique-szigeten született. A rabszolgasággal szembeni ellenállást szimbolizálja. 1802-ben ezredessé nevezték ki a francia hadseregben. Ugyanebben az évben, de később, Napóleon rendeletére, a gyarmatokon egyszer már eltörölt rabszolgaságot visszaállították. A parancssal nem értett egyet Delgrès. Elhagyta a hadsereget. Ellenállást szervezett. Kéthetes harcot követően háromszáz emberrel Matouba dombjai között keresett menedéket. Ezernyolcszáz katonával néztek szembe. Az elszánt helyiek ellenálltak, és a néhány kilométerre lévő Danglemont-ba vonultak vissza. Május 28-án Delgrès és harcostársai, tudván, hogy minden elveszett, döntöttek: saját bázisukat úgy robbantják fel, hogy minél több ellenséges katonát vigyenek a halálba. Egyszer csak felkiáltottak: „Élj szabadon vagy halj meg!”

A falakról szemet fogó panoráma tárul a tengerre. A vár területén egymástól függetlenül mindketten kellemes, légies állapotba kerültünk.

Jó emlékekkel távoztunk.

A tengerparton lakókocsiból árusító büfések sora: itt volt a szigetet behálózó hétvégi kerékpárverseny befutója. Ízletes bokitot ettünk. Hasonló a pitához, de annál jóval gazdagabb, laktatóbb. Elutazásunk napja előtt nosztalgiából újrátunk, de az étel majdnem kifordult a szánkából. A kukából az afrikai utazómadár, a pásztorgém lakmározott. Sötétedéstől pirkadatig (18:30–05:40) az éjszakát zajos jelenlétükkel uralják a madarak. A szigeten két új tollassal találkoztunk: barna pelikán, kolibri. A rovarok közül hiányzott a légy és a darázs is. Viszont zsákszámra akadt szúnyog: szobánk franciaágya köré éjszakára szúnyoghálót eresztettünk. A csapvíz nem fogyasztható, de felforralást követően, igen.

Basse-Terre és Vieux-Fort települések mára már teljesen összenőttek egymással. Az utóbbi rászolgál az ékszerdoboz jelzőre. Három-négy emeletes modern lakóházak jellemzik, amelyek a tengerpartról a hegyoldalba futnak. Parkosított, gondozott és nem szemetes. A városka jómódú lakóira is utalhat a jachtkikötő. Piacán kezembe vehettem egy tenyérnyi nagyságú kakaóbabot, nem volt illata. Túl a településen a szűk part menti sávban országút kanyarog. A tenger felől egy három sorból álló, egymáshoz passzított, kiépített sziklafal óv a viharos hullámveréstől. Beleértve Basse-Terre várost is, ezen a partszakaszon legfeljebb kényszer strandolni lehet. Jobb híján kipróbáltam. A víz hőmérsékletét 28 fokra teszem. Búvároktatásban részesülő csoporttal is összefutottunk. A búvárok Malendure-ben találhatják meg, amit keresnek. A Galamb-sziget körüli kristálytisztá vizekben Cousteau kapitány is forgatott, ma védett terület. A tenger mélye itt különösen színpompás. Aki nem szeretne víz alá bukni, annak sem kell lemondani a halak, korallzátonyok látványáról – üvegfenekű hajóval is kirándulhat. Basse-Terre-sziget kiemelkedő strandjai: Plage de la Perle, Plage

de Cluny, Plage de Grande Anse Deshaies (2 km hosszú). Sárga homokos a partjuk. Nincs hiány pálmafából. Földrajzi helyzetükből adódóan már-már giccsbehajlóan meseszép naplementéket lehet végignézni. A megye legszebb strandjának a Grande-Terre-szigeten lévő Saint Anne fővenyét tartják.

Menjünk tovább. Az országút egyszer csak eltávolodik a parttól, ott, ahol nagyobb turistapihenőt alakított ki az önkormányzat, a világítótorony felé vezető csapás kezdeténél.

A vulkántúra kiindulópontja Saint-Claude település felső vége, ahova Basse-Terre buszpályaudvaráról kisbusszal érkezünk. A járaton – többek között – egy francia házaspár két érett korú gyermekével is utazott. Velük társulva kelünk útra az aszfalton. Az utat eleinte egy és kétszintes házak határolták, majd néhány bádogkunyhó következett, azokat az őserdő váltotta. Kérve a természetbe egyértelművé vált, hogy az autótú egyben turistaút is. Az áthatolhatatlan növénytengerben értelmetlen lenne turistacsapást vágni, mert napok alatt benőné a flóra. Olyan mesevilág ez, amelyet otthon csak a fantázia képes megalkotni. Az út második fele átment szerpentinbe. Innentől kezdve erősen emelkedett, egészen a Savana o Mulets parkolóig: útközben elhaladtunk egy 750 méter tengerszint feletti magasságot jelző tábla mellett is. A parkolóban és az út szélében is, számtalan gépkocsi. Egy tábla szerint a csúcsra való feljutás ideje 01:45, amelyhez nyugodtan hozzáadhatjuk a kisbusztól idáig tartó gyaloglás idejét (4 km).

A ma is aktív La Grande Soufrière-vulkánra, a parkolótól indulva, egymástól eltérő, négy szakaszra bontható gyalogút vezet fel. A fejünk fölött összezáró lombkorona alatt, rögtön egy meseszép környezetben kialakított, dupla átfolyós meleg vizes medencével kezdődik. Mélysége méternél valamennyivel több. Jól jöhet a túra végén vagy egy sima

lubickolós programnak is. A kiépített köveken felvezető csapáson nem árt a lábunk elé nézni, mert gyakori vízátfolyásokon, tócsákon, le és fel irányú lépcsőkön vezet a kanyargós nyomvonal. A kövek gyakran teknősbéka hátúak vagy éppen gurulósak, és ha ilyenre sikerül rálépni, bizony könnyen baj lehet belőle. Lábunkon túrabakancs. Rajtunk kívül csak franciákkal találkoztunk. Jelentős számban lábujjközös papucsban túráztak, a többiek sportcipőben, túrabot nélkül. Mindkettőnk kezében felmosófanyél töltötte be a túrabot szerepét. Minden lépés helyét pontosan be kellett mondania Katinak. Fárasztó szellemi munka. Elveszi a túrázás élményét. A környezet befogadásának lehetőségétől is megfosztja. Az ilyen fokozott figyelmet igénylő terepet én sem díjazom, mert bár fizikailag nem jelent kihívást számomra, de a folyamatos lépésről lépésre való koncentrálás terhe lenullázza a túrázás élményét. A kövek közé néha beszorult a bakancsom, de se baj, lesz ez még rosszabb is. Elhagyva a bokatörő szakaszt, minő meglepetés, betonozott gyalogút került a talpunk alá. Ez elvezetett a vulkánra felvezető csapás kiindulópontja mellett is, mely nem volt jelezve. Itt már véget ért a zöld lombtenger. A fölötte magasodó vulkanikus hegy növényvilága apró méretűre váltott.

A felhők magasában hívogatóan várt ránk a túrára inspiráló orom a kráterrel. Combosabbra váltott a hegyoldal. Elkezdődött a harmadik szakasz. Meredekké vált a terep. Felfelé tartva magas köveket kellett venni. Aki ilyen helyre igyekszik, felejtse el az otthon megszokott turistautakat, és viszonyokat. Ez egy teljesen más világ, főleg a burjánzó növényhatár felett. Mindemellett kisgyerekekkel igyekeztek le és fel a franciák. Apuka hátán hordozóban féléves csemetéje. Papucsban járta a terepet. A felfelé és lefelé tartó emberek itt-ott félreálltak, hogy a másik továbbmehessen. Haladtunk-haladtunk mi is, de éreztem, sok lehet hátra még, és

vissza is kell jönni majd. Egy korláttal védett kilátópontnál megálltunk szusszanni. Tudni kell lemondani a magasztos célról, ha annak rá eső része terhessé válik az öt segítőnek. Fejemben rögzítettem a pontos időt, jól fog jönni a csúcsig tartó táv megsaccolásához.

Elbúcsúztunk egymástól, én pedig a korlátnak támaszkodva ráérősen bámészkodtam. Udvarias népség a francia, mert mindenki mindenkinek köszön. Ezt nem csak azalatt a bő másfél óra alatt tapasztalhattam meg, amíg visszaért Kati, hanem Basse-Terre utcáin járva-elve is: bonjour-bonjour. Várakozás közben többször is eleredt az eső: pele-rin fel és le. Ruházatomnak lényegében teljesen mindegy volt, hogy rajtam van-e az esővédő vagy nincs (de ezt tudjuk már). Fölfelé menet az egyik férfi a hogylétem felől érdeklődött, de amikor biztosítottam a minden rendben, köszönve továbbment: hogy lefelé jövet szintén ő szólított-e meg, arra nem esküdnek meg, mert nem emlékeztem a hangjára. Megérkezett a feleségem, és csak mesélt. Ő is kedveli a kihívást jelentő hegyeket, de az összes közül ezt nevezte a legnehezebbnek. Sorra előzte az előtte haladókat. Élvezte a kihívást, amelyet visszaigazolt ziháló lihegése. Ámúlt a gyerekekkel felfelé tartó felnőtteken, és nem egészen értette őket. Egy idő után többen is visszafordultak, mert elégük lett az egészből. Időnként orrába csapott egy-egy fuvaltatnyi kénygőzös illat, de ezen a téren semmi több. Kőről kőre mászva nyomult fölfelé. Meglepetésemre, ezt a terepet nehezebbnek tartotta, mint Madeirán a hármass csúcstúrát. Az a végére teljesen kiszívta az erejét: a túrát egy harmincas madeirai terepfutónő vezette (a terepfutás távja 115 km, szint 7200 m). A csúcs előtt kissé elbizonytalanodott Kati: mély vájatban kellett haladnia, magas és az esőtől csúszós ingatag köveket kellett vennie – gondolva a visszaút nehézségére is. A legvége – negyedik szakasz – jelentette az igazi kihívást, mert a magas

és meredek sziklán nem volt támaszkodási pont a lábnak, és nem volt miben megkapaszkodnia a kéznek. Amikor ezt mesélte, a Magas-Tátrában a Vöröstorony-hágó túra egyik pontja jutott eszembe, amikor a láncos szakasz helyet toronyiránt nekiment a csupasz sziklafalnak – ennél azt könnyebbnek tartotta. A kőfalhoz tapadva valahogyan mégis csak feltolta magát az 1467 méter magasan lévő csúcsra. A fél focipálya nagyságúra saccolt kráter nyílása annál lejjebb helyezkedett el, körbe volt szalagozva. A lezárt területre csak vezetővel lehetett belépni. A jelen lévő emberek gázálcot viseltek. Az aktív tűzhányóra enyhe kénködillat és néhány pöfögve felszálló fehér pamacs utalt (utoljára 1976-ban tört ki). Gyorsan kattant a fényképező Kati kezében, és máris felhő ereszkedett az oromra. A lefelé tartó út veszélye abban rejlett, hogy a magas kövekről le kellett ugrania az alatta lévőkre – lábát mindig félti a köves lejtmenettől –, amelyek síkosak voltak, gyakran fél gömbölyű felületűek vagy csak simán mozogtak. A lényeg, hogy épségben és egészségben, no meg a megelégedettség örömeivel a hangjában és a lelkében tért vissza. Míg ereszkedtünk a betonozott gyalogút felé, közben egy francia nő előbb rám nézett, majd gratulált.

Mivel Basse-Terre városból másodszor is felmentünk a második, tehát a lebetonozott szakaszhoz, hogy arrafelé is szétnézzünk, a lefelé vezető útról ennek a kirándulásnak az ismertetése végén teszek említést. A szilárd burkolatú útról több jelölt turistaút is elágazik. Egyiküket a Carbet folyó hármas vízesése irányába gondoltuk. Reménykedve elindultunk a közúzalékos, és ezért csúszós csapáson. Óvatosan szedtük a lábunkat mindaddig, amíg az utat az egyre sűrűbben benövő vegetáció el nem torlaszolta. Visszafordultunk. Egy kilátópontnál rá lehetett látni a most kék arcát mutató tengerre. Utána egy kerekded alakú, barnás vizű tavacsकát

azonosítottunk be ciszternának. A vulkáni hegy oldalában három fiatalember ereszkedett lefelé – nyaktörő útnak jellemezte a feleségem. Közben megszólítottunk egy idősebb francia hölgyet. Turistacélpontok iránt érdeklődtünk tőle, aminek az lett a vége, hogy a nála lévő kétoldalas turistatérképet odaajándékozta nekünk: Grande-Terre, Basse-Terre. Már láttuk, hogy hol található a Carbet folyó hármas vízése.

Visszafelé ballagva feltűnt Katinak, hogy az egyik szikla aljából fehér színű füstpamacs szállt fel. Az oda vezető meredély erősen kőzúzalékos volt. Kezemből kivette a jelképes túrabotot, és kettővel indult meg felfelé: a talpa alól csak úgy görgögték ki a kövek. Célt érve a szikla felé nyúlt. Amikor attól tíz centiméterre volt a keze, a szikla aljában lévő lyukakból – amelyek szélei a rárakódott kéntől sárgálltak – forró fehér gőzpamacs tört elő, ami megégette a kezét. Fájdalmában vészjóslóan felkiáltott – a sziklafal egész külseje ontotta a hőt magából. Kicsiben itt is és ott is pöfékelt a vulkán. Lefelé menet második alkalommal megmártóztam a meleg vizes medencében. Nem tehetek róla, de bőrszínnemmel kiviláglottam a többiek közül. Feltűnt, hogy milyen szeretettel fordulnak csemetéik felé az apukák.

Nézzünk szét a fővárosban, Pointeá-Pitrében. A 105-ös távolsági busz végállomása a tengerpart mellett található. A part menti sétány mellett háromöt emelet magas lakóházak. A buszvégállomástól távolabb esők újabbak. A korosabbak jól láthatóan leromlott állapotúak. Az épületek között természetes növénysszigetek próbálják feldobni a környezetet. Az utcák szemetesek, pedig lett volna hova tenni azokat. Néhány villanymeghajtású autó gurult el mellettünk. A lakótelepiek szükségleteit szolgáltatóházak elégítik ki. Földszintes épület előtt néhány szülő csemetéivel. Zárva lévő kiadóablak előtt várakoztak nagy vidáman. Ingyen konyha

vagy valamilyen más szociális szolgáltató lehetett. A tengerparti sétánnyal párhuzamosan, de attól távol, a lakóházakkal szemben ipartelepek. Sétáltunk egy kört. Hátunkban a buszvégállomás, előttünk a többször is igénybe vett szupermarket: ráérősen dolgoznak a pénztárosok.

Gyalogosan indultunk a belváros felé. A séta hasznosságára egy totál kiégett városi busztorzó figyelmeztetett. Vegyes kínálatú piac követte: zöldség, ruha. Nézelődtünk-nézelődtünk, minden eredmény nélkül. A belváros kétarcú. Míg a főút vonal egyik oldalán modern színes lakóházak magasodnak, addig a túloldalon az óváros múlt század elejei, leromlott állapotú épületei. Ebben a ki tudja mit hoz környezetben szaglászunk körbe. Az üzletekből visszafogott hangerővel kihallatszó latin ritmus az egész utcát betöltötte, amely élővé és kimondottan hangulatossá tette. Lükettő mikrovilág, amelyben csak feketékkel találkoztunk. Az alkalmi árusok a földön ülve nejlonzacskóból kínálták portékáikat. Egy feltűnően terebélyes hátsójú hölgynek három piros tangát mutatott fel a kereskedő, aki nevetve hárította az ajánlatot. Összeomlás határán találtunk rá a Bazilikára.

Gyorsan továbbmentünk. Következett a Viktória tér, amely valamiért nevezetes lehet, de kialakításából nem jöttünk rá a miertre. A következő utcában nyálingerlő sült hús illata csapott az orrunkba. Elgondolkodtunk a légies ajánlaton. A piacon az asztalokról színes puncsokat, kockás anyagból ruhákat, valamint fűszereket árultak. Ki kell emelni, hogy mindezeket olyan kreatívan mutatták be a kereskedők, hogy azt akár művészek is lehetne nevezni. A legemlékezetesebb pillanatkép mégsem ez lett számomra, hanem másik két, kortársba hajló: a penészes külsejű emeletes házat benőtte a vegetáció; az országút szélében lévő buszmegállótáblát szintén majdnem benőtte a növényzet.

Nekem kimondottan bejött az óváros azon része, amelyet latinos zene hangulata töltött be, és utcákon át nyomuló helyiek népesítettek be.

Fontosnak tartom megemlíteni az állandóan magas páratartalom kivédhetetlen károsító hatását. A megye legnépesebb városa Les Abymes. Itt vált szembetűnővé, hogy a házak külső falai vastagon penészesek. Más hírforrásból tudom, hogy a műszaki eszközök is az átlagosnál jóval gyorsabban korrodálódnak, és pár évenként a lakások festésére is sort kell keríteni a nagyobb kár elkerülése érdekében.

A Chute du Carbet trió nem más, mint a sziget legvarázslatosabb szárazföldi természeti környezete. Alapvetően annak köszönhetjük a hely beazonosítását, hogy a második vulkántúrán az idős francia hölgy nekünk ajándékozta a térképét. Mivel a helyet autó nélkül körülményes megközelíteni és ráérősen bejárni, ezért egy-két jó tanács. A 105-ös expresszjáratral, Basse-Terre városból és Pointe-à-Pitréből is elérhető, a Capesterre-Belle-Eau település főútvonaláról leágazó aszfaltozott mellékút, amelyet nem jelez tábla: érdemes a legkorábbi járatra felülni.

Mivel onnan a nemzeti parkig tartó út hosszával nem voltunk tisztában, lendületesen elindultunk hegynek fölfelé. Banánültetvények között izzadtunk vagy éppen áztunk a permetező esőtől. A magas fűben kipányvázott bivalyok legeltek egyhangúan. Egy földre pottyant kókuszdiót megpróbáltam kettétörni. Előtte megráztam, némi kókusztej lötyögött benne. Jó erősen az aszfaltnak csaptam, de meg sem nyikkant. Mivel gyakran haladt el mellettünk személygépkocsi, ezért az útelágazásokban tisztában voltunk a követendő iránnyal. Egy óra elteltével egy félig-meddig bedöglött településhez érkeztünk: bolt, étterem végleg bezárva, a házak ablakán rács. Itt tudtuk meg, hogy további hét kilométer van hátra. Ekkor nem lehattunk tisztában vele még,

hogy a falu vége után válik igazán meredekké az aszfaltcsík. Számot vetettünk a további minimum két óra gyaloglással, és azt hozzáadva a pontos időhöz, a stoppolás mellett döntöttünk. Jól tettük. Francia anyuka kamaszlányával lettek a fuvarosaink. A mama nem azért taposott erőteljesen a gázpedálra, hogy száguldjon, hanem az út gyakori szuper meredeksége miatt. A napsütés, a telített páratartalom és a kapató ezen a szakaszon teljesen kiszívta volna az erőnket. Aki gyalogosan tartana felfelé, az első 500 métert követően stoppoljon.

A nemzeti park belépőjegyének ára 5,45 euró. Ami alapvetően fontos az egész területre vonatkoztatva, hogy lépcső fel és le. Sík terület errefelé nem létezik. Belegondolva kiépítésébe, nem lehetett egyszerű feladat. A bejárathoz közel mosdó várja a látogatókat. Az egyik helyiség mozgáskorlátozottak részére van fenntartva. Még a legkisebb mértékű mozgáskorlátozottság mellett sem szabad nekiindulni a parknak. A mosdó közelében van egy kitüntetett hely, ahonnét a három vízesésből a két legmagasabb látható: a telített páratartalom, a belógó faágak és a legfelső vízesés messzesége, komoly akadályt jelent a jó minőségű fotó elkészítésére. Útnak eredtünk. Tökéletes rálátás nyílt a lejjebb lévő erdőrészletekre. Mélyen bent jártunk a területen. Testközelből figyelhettük meg a fákat, virágokat. Kiváló alkalom a fatörzsek, a levelek, a virágok tapintására, és megillatozására.

Az egyik fa törzséből több eltérő fajtájú parazitavirág nőtt ki. A szemképráztató környezet ismét megbabonázta Katit. Ilyen gyönyörűséget nem láttam még – suttozta elhűlve. Éreztem, hogy telitalálat lett számára Guadeloupe, és élete végéig emlékezni fog rá. Tábla jelezte a közelben lévő második, 115 méter magas vízesés irányát, és a legmagasabban lévő, 120 méter magas harmadikét is, amelynek elérhetőségét

01:25-ben adta meg. A legalacsonyabban lévő első zuhatag magassága húsz méter, de egy földcsuszamlás miatt – tudomásom szerint – nem látogatható. Elindultunk a legközelebbi vízesés felé. Lépcső és lépcső ezúttal is. Megint kezdett fogyni a türelem. A zuhatag közelében kialakított fotópontonál jeleztem Katinak, hogy én itt maradok, ő pedig egyedül menjen le a vízesés lábához.

Amikor visszatért hozzám, rákérdeztem, hogy tízből hányast adna az egészre: tizenötöt adott rá. Mint kiemelte, nemcsak a magasból szinte függőlegesen aláömlő zuhatag viszi a pálmát, hanem a végtelenségig buja trópusi környezet leírhatatlan fensége az igazán elbűvölő. A folyam vize kövek között hömpölyögve tart a harmadik katarakta felé. Azt is megtudhattam tőle, hogy a szikla tetején, ahonnét alá-zúdul a Carbet folyó árja, nincsenek növények. Visszasétáltunk a legmagasabb vízeséshez elvezető úthoz. Mivel a park területén egyetlen egy pad sincs, ezért hátizsákom esővédőjét hátsóm alá terítettem, és helyet foglaltam a gyökerek szélében. Jó utat kívántam a feleségemnek, aki pát intett.

Ezen a helyen a megszerezhető élmények 95 százaléka vizuális. Bárkiben felvetődhet a kérdés: Sajnáltam-e a nem látásból fakadó hátrányt? Nem, mégpedig azért nem, mert mégis csak itt lehettem. Ha sajnáltam volna, akkor a megszerzett élményt lenulláztam volna: bármilyen kis öröm is, öröm. Az engem érő hatások és benyomások összessége lesz az emlékem, kiegészülve Kati beszámolóival. Ezek hatékonysága pedig pontosan 100 százalékos.

Mivel fürge lábú leányzó a feleségem, ezért bíztam három órán belüli visszatérésében, de nem kellett várni rá annyit sem. Félórán belül rám köszönt, és kiderült: lelkesen elindult a megszámlálhatatlan számú lépcsősor tetejébe, és mindaddig gőzerővel tört felfelé, mígnem egy olyan falépcsősorhoz nem ért, amelynek vége – első ránézésre – egy

emelettel a mennyország kapuja alatt érhetett véget. További lebeszélő jelként értékelte, hogy a lefelé tartó látogatók térdig csupa sarak voltak. Úgy gondolta, ennyit nem ér az egész. Az idő szorítását is figyelembe kellett vennie: bőven elmúlt 13 óra. Aki azt hiszi most, hogy csalódott volt, téved. Igaz, csak egy vízesést látott, de annak élményének foka 100 százalék volt: legfeljebb egy másik százast is behúzhatott volna mellé. A fenti zuhatagnak van egy fürdőmedencéje, de mivel szabadtéri vízben ő általában csak „bokáig” szokott fürödni, így ennek lehetőségének elmaradása nem döntötte romokba.

Vettük a nem létező sátorfánkat, és elindultunk a nemzeti park kijárata felé. Útközben megmegálltunk és magunkba szívtuk a környezet kisugárzását. Mire kiértünk a parkolóba, eldöntöttük, stoppolni fogunk. A legelöl álló autón jóval túlsétálva pozíciót fogtunk. Míg hátizsákjával bíbelődött Kati, addig az első érkező jármű sofőrjének felmutattam a fehér botot – először itt használtam fel ilyen célra –, és beülhettünk hátulra. Míg lefelé gurultunk, azon gondolkodtam, miként lehetne ide jogosítvány nélkül a legutóbbi módon feljutni úgy, hogy temérdek szabadidő álljon rendelkezésre. A szállástól taxival kell ideérkezni, amely a főváros és Basse-Terre város felől is 50 euró lehet. Visszafelé úgy kell kalkulálni, hogy a végállomásról induló utolsó busz indulásának időpontjára, a lenti buszmegállóba valahogyan le kell érni (19:30). Az érkező járatot mindig le kell inteni (éjszaka a levegő hőmérséklete nem hűl 23 Celsius fok alá).

Az útleírás elején jeleztem, hogy a magyar fapados menetrend módosítása keresztbe tett nekünk: az átszállásra maradó 01:50 időt nem mertük bevállalni, ezért átfoglaltunk a másnapi járatra. Hozadéka lett egy párizsi városnézés. Aki hozzánk hasonlóan nem ismeri az Orlyt, azok számára néhány hasznos információ.

A repülőtéren négy terminál szolgálja ki az utasokat. A magyar fapados a 2-es terminálra érkezik és indul, bár becskkoláskor az 1-es terminálhoz irányítottak bennünket (Guadeloupéra a 3-as terminál vonatkozik). A 4-es terminál aluljárórendszerén keresztül közelíthető meg a 7-es villamos, amellyel a belső végállomásig kell utazni. Következik az 1910-ben átadott 7-es metró, amely a mi kisföldalattinkhoz hasonlítható. A Louvre megállónál szálltunk le. Közelben a Szajna. Körülötte a város főbb látnivalói: Louvre, Notre-Dame, Pont Neuf, Orsay Múzeum (impresszionisták), Nemzeti múzeum. Távolról láttuk az Eiffel-tornyot, a Diadalív és a Champs-Élysées kimaradtak. Nem vált be jó társnak a teli hátizsák.

A Szajna egyik hídján megpihentünk. Közelünkben egy fiatalember rajongói körében gitárján pengetett – hangulata lett az egésznek. Mindezek ellenére Párizs közszájon forgó szépségére nem talált rá a feleségem.

47. ÉLETTÉR – Örményország (2025)

Örményország érdemtelenül fehér folt a magyar utazók körében. Igaz, eddig én is csak néhány közkeletű általánosságot ismertem róla: a Biblia szerint az Ararát-hegy környékén – ma Törökországhoz tartozik – élt családjával, és az özönvíz idején bárkájára állatokat mentett Noé; 301-ben a Föld első keresztény országa; 1915-ben a törökök által elkövetett népirtás következtében 1,5 millió örmény lelte halálát.

A hárommilliós országot északról Georgia, keletről Azerbajdzsán, délről Irán, nyugatról Törökország határolja. Területének 90 százaléka ezer méter felett fekszik. Legmagasabb csúcsa a 4090 méteres Aragac-vulkán.

Az országot önhatalmúlag két részre osztanám: a fővárosra, Jerevánra és a délkaukázusi hegyvidéki tájra. Jerevánban lenni több mint jó. A belvárost keresztülkasul bejártuk Katival, de a külváros sem esett ki a látókörünkből. A hegyek között ezer méter magasan elterülő dimbes-dombos város igazi zöld oázis. A platánok lombkoronái napernyőként borulnak az úttestek és a járdák fölé. A főútvonalak mentén és a parkokban is, kényelmes fapadok százszámra. Városszerte lépten-nyomon folyamatosan működő ivókutak, de utcai kávéautomatából sincs hiány: a fekete minőségével elégedettek lehettünk. A számtalan közparkot és a további parkosított területeket is üde zöld pázsit borítja. Fém hulladéktartályok szolgálják a szemétkesztelen városkép megőrzését, hatékonyan. Gyakran került elénk szökőkút is.

Egy nap alatt annyi nevetgélő emberrel futottunk össze, mint amennyivel Budapesten egy év alatt sem. Rengeteg a gyerek. Felszabadultak, hangoskodnak, élnek a maguk felhőtlen világát. Egyik utunk végeztével éjfélre érkeztünk vissza Jerevánba. Az utcák dugig tele emberrel, és minő

meglepetés, a tömegből nem hiányoztak a tökmagok sem. A főváros szívében ingyenes őrzött park, benne többek között, különböző korú lurkóknak ugrálóvár választék. Él és virul a város, kedvesen, szerethetően. Nemcsak hétköznap, hétvégén is tárt ajtókkal várják a vásárlókat az üzletek: akár éjfél után is. A magyar bankkártyák számára kedvezőek az árak: ettől függetlenül, az egyik üzletben 100 euróért is volt Ararát konyak, de van belőle akár 250-ért is. A grúz lányok bájosak. A kislányokat csinosan öltöztetik a mamájuk. A férfiak középmagasak. A nők és a férfiak arcvonásaik európaiak, ázsiai motívum nincs rajtuk. A kóbor kutyák jól tápláltak: fülükben műanyagbiléta, nem egyikük bundájában kutyabolha családostól. Városiasodtak a nyávigóságok is: többük is a kukás edényekben tartózkodva guberált. Madárürüléktől piszkos járdát, padot nem láttunk. Hajléktalanból is csupán egyet – egy padon nyújtózott –, de több lehet belőlük errefelé is, csak észrevehetetlenül meghúzzák magukat valahol: erős az utcai rendőri jelenlét. Ennek okát nem politikai okból gondolnám, mert diktatúrában ritkán mosolygóság, jókedvűek a népek.

A belváros régebbi lakóházait vöröses tufából rakták össze, az újabbakat a kor technológiája szerint. Összképük harmonikus. A belváros Tashir sétálóutcáját bármelyik világváros megirigyelhetné: tágas, emberbarát, lüktető életű, és itt látható a „Jereván kulcsa” nevű szobor is. A közhangulatot eltérő stílust képviselő utcazenészek emelték. Legtöbben az arab világ hangulatát megidéző banda előtt gyűltek egybe. Krisna hívei is jelen voltak. A járda és az úttest szintjének egybesimítása errefelé is körültekintő sétára inti a bámészkodó idegent. Közelben park, benne lekövezett tavacska. Keskeny híd vezet be rá: a sziklás szigetecskén gyermeksereglet. Ki-ki a maga életkorának megfelelő tehetséggel próbálja kialakítani magáról a hegyi kecske ügyessé-

gének benyomását. Ha a felgyorsított evolúciós folyamat kivitelezése mégsem sikerülne tökéletesre, könnyen belepoty-tyanhat a sekély vízbe, és kereshet magának egy újabb egyedfajtát az állatvilág kimeríthetetlen gazdagságú tárházából. Ilyen városbeli természetközeli lehetőségek közepette talán nem is megy csodaszámba, hogy a házfalakat festékszóróval nem nyomják telibe, és nem tűnnek ki utcabútorok rongálásában a fiatalok. Helyette nyomkodják a mobiljukat, mint ahogyan teszik a felnőttek is: ha utcán sétálva nem telefonál valaki, eleve gyanús. Mi ennek éppen az ellenpéldái lehettünk, mert amennyiben kérdéssel fordultunk valakihez, készségesen állt a rendelkezésünkre. Ahogy mondta a feleségem: ilyen könnyen még egy városban sem tájékozódott. Ebben nem csak a kissé körülményesen beszerzett turistatérkép vált a segítségére, hanem a főváros könnyen áttekinthető utcaszerkezete is.

A központnak számító Köztársaság tértől sugárszerűen indultak ki a főbb útvonalak, amelyeket körgyűrűk kötöttek össze: ennek adaptálásakor tessék figyelembe venni azt az óvatosságra intő ténytet, hogy a város teraszos kialakítású dimbes-dombos hegyvidéki környezet. Bár a főútvonalak motorizációs forgalma erős, mégsem bántó, kivéve, ha egy kínai Thong Zong márkájú kisbusz közeledik. Motorjának hangereje több mint fülsértő. Szomognak nyomát se nem látuk, se nem szagoltuk: egyedül egy öregecske Mercedes pöfékelt az orrunk alá. Gyakran került elénk elektromos autó. Van metrójuk, de nem vettük igénybe, mint ahogyan a buszok egyikét sem, de még a hősi szovjet időket megidéző orosz trolikat sem: kinézetük alapján az ócskavastelepre lennének jogosultak, de csendes motorjuk a tömegközlekedésben marasztalja.

Essen szó a szállásunkról is. A belváros szintes részén, az óvárosnak tekinthető Kond negyedben helyezkedett el a

hostel. A főútvonalról előbb egy gyermekzsivajtól hangos parkos területen kellett átvágni, majd következett volna a lépcsős járda, de ahelyett inkább a meredek úttestet vettük igénybe. A park szintjén már modern épületek magasodtak, feljebb a megújuláson átmenő negyed: korszakváltó hangulata nagyon is kedvünkre volt.

A mi utcánk érdekessége, hogy két oldalának eltérő volt az elnevezése. A négyszintes és így háromemeletes ingatlannak – a Szovjetunióban a földszint első szintnek számított – feltételezhetően arab tulajdonosa volt. Nemzetközi szállásként üzemelt, jellemzően az Európától keletre élő népek tanyájaként. Nemcsak átmeneti jelleggel bérelték ki a hálótermeket és szobákat, hanem hosszabb időre is költöztek ide az emberek. Emiatt vált igazán hangulatossá számunkra, és bátran kijelenthetem, falai között igazi emberbaráti közösség teremtődött: mint egy összetartó nagy család éltek az életüket. Volt itt filippínó (Fülöp-szigeti), orosz, indiai, perzsa – néperedetből nem nyomoztunk tovább – és két hazánkfia. Percek alatt közvetlen kapcsolat alakult ki közöttünk, de nemcsak a tágas konyhában, ahol egy szemrevaló fiatal indiai hölgy zöldségekből és kevés hús hozzáadásával (virsli, baromfi) gusztusos ételkreációkat tálalt a vendégek elé: a két nagy méretű hűtőszekrény dugig étellel teli edénnyel. A helyiség tisztasága makulátlan. Újdonság erejével hatott számunkra, hogy az étkezészet egy forró vízzel teli edénybe tette az asztalra: valószínűleg a rovarok elleni védelemmel összhangban lévő fertőtlenítés céljából. Egyébként a héten át nyitott erkélyajtójú szobánkba két légyen kívül más rovar nem tévedt be, még szúnyog sem.

A szállás lakói kimeresztett szemmel figyelték, hogy miként megyek fel a kövezett csigalépcsőn a harmadikon lévő szobánkba. Mi pedig a fiúként világra jött, de jelen időben női identitású orosz hölgyön túl egy négytagú hölgycsapa-

tot fogadtunk magunkba: egyikük a teremtés koronájának született.

Kerekedjünk fel és induljunk el délkeleti irányba, a török határ felé. 253 kilométer vár ránk, majd fordulj, és vissza a fővárosba. A követett aszfaltcsík vonalvezetése végig szerpentines és kiváló minőségű: egy-két kátyút leszámítva, mint a tükörjég. Nem kevés a ráfordított bő 15 órányi idő, de megérte. Eleinte gabonaföldek, szőlőültetvények és hálás gyümölcsösök követték egymást, amelyeket dús erdő váltott. Magasabbra érve sivárabb táj jelentkezett be. Előfordult, hogy a kőrengeteget csak néhány gazszámba menő telepes növény oldotta valamennyire. Az országút másik oldalán túlról váratlanul egy ligeterdőben megbúvó falu házai világlottak elő.

Újra zöldbe borult táj következett, mező telibe fehér virággal, az aszfaltcsíkot balról követő folyócskába belelógtak a part menti fák lombjai, arrébb tavak. A kétszer egysávos út széléből függőleges sziklák törtek az ég felé, ezen a részen száz barlang számolható össze. A távolban a csupasz hegyről kőomlás látványa tárult elénk. Az országút mellett gyakran tűntek fel főként sárgabarackot áruló helyiek: legnagyobb sajnálatunkra a boltban beszerzett zöld barackot két napig kellett érlelni, hogy élvezhetővé váljon az íze. A kisebb falvak látványa inkább volt lehangoló, mintsem felémelő. Az út mellé épült árudák, iparos műhelyek és vendéglők szinte mindegyike felszámolva. Még a benzinkutak mellett lévő kereskedelmi egységek is kiüresítve, nem szólva a rengeteg elhagyott lakóházzal. Legvégül pedig arról, miért is lassított egyszer a sofőr: népes nyáját terelte hazafelé a juhász. A nap folyamán alig láttunk személyautót közlekedni. Az egész napos buszos utat már csak a változatos táj szépsége miatt is megérte volna megtenni, de három helyen is megálltunk kolostornézőbe.

Khor Virap. A 17. században épített kolostor az ország délnyugati részén a török határ mellett található: háttérében a havas csúcsú Ararát, az örmények nemzeti jelképe. A kolostor története összefonódik Világosító Szent Gergely (257–331) nevével. A legenda szerint az akkor még pogány III. Tiridatész örmény király a jelenlegi kolostor alatt levő tömlöcbe vettette őt, térítő tevékenysége miatt. Tizenhárom évig raboskodott odalent. A király, miután elrendelte harminchét szűz kivégzését, megőrült. 301-ben a király nővére ismétlődő álmot látott, amelyben azt az üzenetet kapta egy angyaltól, hogy a királynak ki kell hozatnia Gergelyt a veremből, és alá kell vetnie magát a rab szándékának ahhoz, hogy a királyság fennmaradhasson, az uralkodó feloldozást nyerjen. Csodaszámba ment, hogy a foglyot életben találták. Ezután Gergely a királyt és egész udvarnépét megkeresztelte. Az uralkodó dekrétumot bocsátott ki, amelyben Gergelyt minden joggal felruházta ahhoz, hogy az örmény nemzetet megtérítse. Bár Szent Gergely halála után a verem zarándokhellyé vált, a kolostor építésének története a 7. századra vezethető vissza: ekkoriban kis kápolna került a tömlöc fölé.

A kolostorkomplexum főépülete az udvar közepén álló 17. században épített Szűz Mária-templom. Egy sziklafelboltozódás tetején épült, ami néhol kibukkan a kolostorudvar kövezetének szintje alól. A Szűz Mária-templomtól délnyugatra a kolostor erődfalának részét képezi a Szent György-templom. 642-ben kápolna épült melléje, a tömlöc fölé. A kápolna alatt két verem is található, melyek közül a távolabbiban sínylődött Gergely. A verem hat méter mély, átmérője 4,4 méter.

A templomban unszólásomra megpróbálkozott a verembe alászállni a feleségem. Derékban erősen meghajolva jutott el a mondjuk tyúklétrához, amelynek használatával

lejuthatott volna a gödörbe. Nem égimeszelő alkatú, ráadásul karcsú teremtes Kati, de hátizsákjával együtt már csak körülményesen volt képes mozogni. A vége az lett, hogy a fél siker is siker. Kilépve az udvarba a kilátópont felé vettük az irányt. Innen szerencsés esetben kiválóan lehet látni a jellemzően ködpárába burkolózó Ararátot (5137 m). Nem volt szerencsénk, mert a körülötte lévő alacsonyabb hegyek közül kimagasló hófedte palást inkább sejlett, mintsem látszódott.

A Noravank-monostor a Szjulnik közepén, a Geghard épületegyüttestől déli irányban található kietlen kopár hegyek között. A monostor épületegyüttese egy főtemplomból és az azzal nyugatról szomszédos Gavitból, valamint Burtel Orbelján herceg kétszintes sírtemplomából áll. A főtemplommal ellentétben (az épület félig romba dőlt) a Gavit és kiváltképpen a síremlék szinte eredeti állapotában maradt fent. Az épület nem más, mint a kétszintes sírtemplom, amelynek enyhén süllyesztett alsó szintjén épült meg a síremlék, tetejében pedig a temetkezési templom. Nos, itt az utóbbiban a szolgálattevő egyházfi megáldotta az eléje járuló híveket. Az udvar közepén pedig kéthelyiséges földalatti verem, ahová létrán lehetett leereszkedni. Aki kissé távolabbról ráláthatott a vörös tufából emelt kolostorra, és az azt félkaréjban körbevevő, szintén vörös sziklafalra, amelyet rajta itt-ott néhány zöld fa tett még lenyűgözőbbé, sosem feledheti. Az egészet megbabonázva nézte a hegyek szerelmese, a feleségem.

A „Tatev szárnyai” nevű 5,7 kilométer hosszú drótkötelpályás, kabinos felvonó Halidzor település és Tatev-kolostor között szállítja az utasokat. Menetideje 15 perc. Az utazási iroda árában a menetjegy ára 37,5 euró volt, a kasszánál váltott jegyé tizenhat. Ennek ellenére nagyon is megérte a szintén nehezen felejtethő látványvilág miatt. A kabinos felvonó nekilódult a platóval szemben lévő csupa zöldben mu-

tatkozó hegyorom felé. Egyre tágasabb térre nyílt rálátás: lankák és völgyek tűntek elő a mélyből. A hegy legmagasabb pontján a kötélpálya első és egyben utolsó támaszszlopja, majd következett az igencsak meredek lejtmenet. A kabinban tartózkodók – rajtam kívül – mindegyike felsikított ekkor: a fülke elejében addig nyugodtan bámészkodó kiskölyök sipákolva hátrainalt anyukája szoknyája mögé. A közeli hegycsúcsok mögött újabbak tűntek fel, és azon túl is egészen a horizont széléig. A hegykaréjok között völgyek, szakadékok bújtak meg – mindezt a beállt beszédes csend igazolta vissza.

A Tatev-kolostor egy 9. században alapított épületegyüttes Örményország délkeleti részén. A kolostor a Vorotan folyó szurdoka fölé emelkedő kis plató peremén, stratégiaileg is előnyös helyen épült: innen jó rálátás nyílik a szakadékra, a peremet pedig meredek, sziklás, helyenként sűrű erdővel borított lejtők határolják. 844-ben Fülöp herceg Tatev falut odaajándékozta a 4. században kis templommal induló kolostornak, és elrendelte a Világosító Szent Gergely-templom megépítését. Tatev adott helyet Babken keresztjének: ez egy ember nagyságú ezüstkereszt volt, amelybe különféle ereklyéket ágyaztak, többek között a Szent Kereszt darabjait, és Szűz Mária hajszálat. A 10. század végére a kolostorban lakók (a papság és a diákok) száma elérte az ezer főt. 1087-ben felszentelték a Szűz Mária-templomot. Ezt követően beköszöntött a kolostor aranykora: tízezer kéziratos könyvtára volt, tíz tartományban 264 adófizető falu tartozott a kolostorhoz. Az aranykor vége az 1170-es szeldzsuk hódítással fejeződött be.

A fenyegetettség miatt 1169-ben a kolostori könyvtárat Baghaberd erődjébe menekítették, de azt a könyvtárral együtt porig égette az ellenség, akik a kolostort és a püspökséget is kifosztották.

Tatev a 13. század elejére épült fel a pusztulásból. Újonnan alapított egyetemének is köszönhetően, a környék szellemi központjává vált. 1295-ben építették újjá a Világosító Szent Gergely-templomot is. Ekkoriban rendelték el annak a két nagy méretű harangnak az öntését, amelyek ma is láthatók. A Tatevhez 678 falu tartozott, számos kolostor állt vezetése alatt, és egész Örményország tudományos, kulturális, vallási központja volt. A 14. század végén a Timuridák kifosztották és felégették a kolostort.

Az egyetem 14. századbeli megnyitásával Tatev fontos tudományos és kulturális változáson ment keresztül. Grigor Tatevaci vezetése alatt élte virágkorát. A tatevi egyetem korának kimagaslóan fejlett tudományos intézménye volt, három különböző iskolából állt, és mindhárom olyan fakultásokra oszlott mint a teológia, a filozófia, az építészet, a csillagászat, a kéziratkészítés és a miniatúrafestészet. Az egyetem végét jelentette, amikor Timur Lenk fia és utóda elfoglalta a vidéket.

Egyedi építmény a Gavazan nyolc méter magas, kövekből épített, alsó részén vékony fémszalagokkal körbekerített nyolcoldalú oszlop, ami felfelé oszlopfőben végződik, azon egy hacska (kőkereszt) foglal helyet. 905 körül emelték és a Szentháromságnak szentelték fel. Az oszlopot úgy tervezték, hogy függőleges helyzetéből képes kilengeni vagy megtávozni, de az erőhatás (akár földrengés, akár kézfogás) megszűntével visszaáll függőleges, nyugalmi helyzetébe.

Két elképzelés van arról, miért így készítették: az egyik szerint az oszlop megfigyelőeszköz volt, ami már kisebb földrengéseket is jelezni képes ingásával, rezgésével; a másik elképzelés szerint az oszlop védelmi eszközként is szolgálhatott, ugyanis beszámoltak arról, hogy a kolostori udvarba lépő szeldzsuk harcosokat megrémisztette a hihetetlen lát-

vány, ahogy a megdőlő oszlop visszaállt függőleges helyzetébe, és ez menekülésre készítette őket.

Nem hagyható szó nélkül a szent hely gazdálkodása sem. A kolostor önellátó volt: saját olajpréssel, malommal és hagymányos kenyérsütő kemencével. A helyben lakó papságnak, szerzetesek és diákok százainak minden ételmét helyben vagy a környező földeken állították elő, dolgozták fel. A többletet eladták vagy elcserélték. A kolostort fejlett vízellátó és öntözőrendszerrel látták el: a hegyek friss forrásvíze agyagcsöveken keresztül jutott le a komplexum épületeihez, valamint a környező területekre. Ennek következtében a Vorotan szurdokvölgyben zöldségesek, gyümölcsösök és szőlőkertek létesültek. Mélyen bent a katlanban létezett egy borkészítő műhellyel felszerelt, remeték lakta kolostor. A falubeliek művelték a kerteket, működtették a malmokat és más termelési létesítményeket. Terméseik bizonyos százalékát a kolostornak adták.

Az utasok között volt egy vancouveri illetőségű család is: az apuka fehér, a felesége csoki, a tizennégy év körüli lányuk a kedves mamára fazonírozva. Két alkalommal is megesett egy-egy humoros történet velük. Az első egy vendéglő udvarán, ahol egy asztalnál foglaltunk helyet. Megkínáltam őket a nálam lévő bontatlan zacskójú mézespuszedliből, hangsúlyozva, ne csak egyet-egyet vegyenek belőle. Vége lett a körnek. Az édességet Kati elé tartottam, és kissé morózusan, angolul közöltem vele, hogy csak egyet vehet belőle – egyszerre nevettek fel a kanadaiak, a feleségem is vette a lapot. A másik eset a visszafelé úton állt elő. 22 óra. Egy útszéli vendéglő előtt fél órát várakozott a busz. Apukával együtt hármásban beszélgettünk. Nem is ez a lényeg, hanem hogy a hátralévő távolságadat leolvasásához telefonját Kati elé tartotta, de szemüvege hátizsákja mélyén lapult. Ekkor mobilját készségesen az orrom alá dugta annak

ellenére, hogy a kezemben egész idő alatt ott volt a fehér bot. Amikor észlelte a bakit, jóízűen felnevetett velünk együtt. Visszaérkezve Jerevánba, a buszról leszállva megvárt bennünket apuka és lánya, akikkel mindketten kezeltünk: ők pedig ötnapos örményországi tartózkodást követően bérelt autóval előbb Georgiába, majd Azerbajdzsánba tartottak. A hazautazást pedig Londonból tervezték.

Nézzünk szét Jerevánban. Legfontosabb célnak az Örmény Népirtás Emlékmű felkeresését tartottuk. A városi folyó miatt a szállástól jókora kerülővel keltünk útra. Ez sosem baj, mert mi lábon szeretjük megismerni a legújabbat. Megtaláltuk a szurdokban hömpölygő folyó felett átívelő hidat, és a városi Sport-komplexum felé tartottunk. Érthetetlen volt számunkra, hogy a népirtás emlékmű nem volt kitáblázva, annak pontos hollétéről a szépen karbantartott magaslati parkban dolgozó kertészek tájékoztattak bennünket. Elsőnek egy önkifejező szobor került elénk: karjai között gyermekét magához szorító anya, aki futás közben rémült arccal hátratekint. Betonból készült alkotások következtek. Az első egy 44 méter magas, hosszában kettéhasított obeliszk: négyzetalapból indul ki, folyamatosan elvékonyodik, és a vége tűhegyben végződik. Közelében kört alkotva befelé dőlő szürke falak, amelyek közé több helyen is be lehet menni. Középpontjában örökmécses világít, körbe lehet sétálni. A kisebb mélyedésbe lobogó lángot körperem vesz körbe, amelyre az ideérkező látogató a megemlékezés virágját helyezheti, és teszi is.

Az emlékmű már távolról megérintette Katit. Odabent egyre fokozódott benne ez az érzés. Pár nappal később egy szál rózsát helyezett el a népirtás áldozataira megemlékezve.

A hegytetőről rálátás nyílt a városra. A messzi távolban csak körvonalódzott az Ararát.

A híres-nevezetes örmény Konyakgyár és Múzeum meglátogatását nem terveztük, ellenben a Nemzeti Galéria és a Történeti Múzeum felkeresését, igen. Az örmény fővárosban járva feltűnhet, hogy számos épület vöröses, rózsaszínes árnyalatú. Mindez a rózsaszín bazalttufának köszönhető, amely a centrumként is beazonosítható Köztársaság tér épületein is megfigyelhető. A teret öt rózsaszín és sárga tufából épített épület veszi körül. Itt áll többek között a Külügyminisztérium, az Örmény Történeti Múzeum, az Örmény Nemzeti Galéria és az Örmény Mariott Hotel épülete is. A két múzeum egy épületben kapott helyet: a történeti az elsőn, a képtár pedig a második és a hetedik emeletek között. A Szovjetunió idejében a tagköztársaságok egyik kötelező feladata lehetett a sok közül, hogy az ország szíveként aposztrofált Moszkvának a nemzeti emléktárgyaik legjavát önként és dalolva felajánlják, hogy odakoncentrálva növeljék a népek barátságának titulált ország kulturális imázsát. Ennek következtében szegényesnek bizonyult a kiállítás összképe: festmények, ikonok, egyházi témájú festmények és sok portré.

A Francia tér közelében található a látványos és hangulatos Cascade-lépcsősor. Az előtte lévő teret többek között a kolumbiai szobrász, Fernando Botero „dundi” szobrai uralják: meztelen hájpacni katona, fején sisak, egyik kezében pajzs, a másikban kard; fekvő, bálnaméretű nő; erősen túltáplált macska; fenekén tétlenkedő gömb alakú madár. Mindezek fekete kőszoborként jelennek meg. Aki nekivág a körülbelül száz méter magasba felkalauzoló lépcsősornak, a végén megérkezik az egykori Sztálin apánk szobrát váltó nonfiguratív *Anyaság* nevű nyúlánk alkotáshoz. A lépcsősort időnként teraszok szakítják meg, ahol néhány kortárs alkotás látható. Az első szinten egy májusfára emlékeztető, mindenféle limlommal teleaggatott ágasbogas szélforgó,

amely az összes alkotás közül a legattraktívabb. A teraszok elmaradhatatlan kellékei a padok és a szökőkutak. A legmagasabb pontjáról csak sejtetően került elénk az Ararát. De van más érdekessége is a lépcsősornak. Két oldalról füves, bokros domb szegélyezi, azon túl lakóházak. A szobrokkal teli téren a vendéglátóegységek mellett egy Art múzeum bejárata, ahová nagy várakozással beléptünk. Néhány semmiségen túl vásárlásra buzdító üzlet. Zakatoló mozgólépcső vitt fel a magasba. Mint kiderült, végeiben a lépcsősor teraszaira lehetett kimenni. Az egészet a domb alá rejtették, így az kívülről láthatatlan maradt.

Szállásunk közelében egy igazi örmény Art múzeumra találtunk. Azért jeleztem igazi örmény artnak, mert itt egyetlen olyan produktumra nem találtunk, amely híres elődök alkotásait koppintotta volna: mindegyik darab saját elgondolás szüleménye lehetett. Meghatározóak voltak a fémalkotások, mint például különböző emberfigurák, vad-disznó. Konkrétabban: a nő mögött lévő férfi egyik kitárt kezében tartja a fejét, és így nézi őt. Színekkel ábrázolt meditáció. Szexualitással teli rajz, amelyről nem jött át az érzélem: öncélú szeretkezés. Festmények és tusrajzok következtek. Katinak ez utóbbi jött be egy középkori város kapcsán, de a kiállított remekek elmeséléséből nekem egyik sem vált igazán felejthetetlenné. Pontosabban egyikük igen, mégpedig a manókat ábrázoló festmény, ami bennem egy írás ötletét adta (*A piktor álma* címmel megírtam).

A Köztársaság tér közelében lévő Vernissage piac egyben turisztikai látványosság is. Jellegét tekintve bazár: kerámia, festmény, kézi készítésű ékszer, textília, szőnyeg, szenes vasaló, 45-ös korong, bélyeg, üvegáru, antik tárgyak és szuvenír termékek is, melyeken az örmények fontos szimbóluma, az Ararát-hegy és a gránátalma is megjelenik. A külföldi vásárlók nagy kedvence az elmúlt korszak illusztris kitűzői.

Nem véletlen a sakk készletek sziporkája, ugyanis Örményország igazi sakknemzet. Az iskolákban kötelező tantárgy a sakk. Egy pohár frissen facsart narancslé 4 euró, a gránátalmalé 8 euró. Átlagos minőségű tölcséres fagyi 0,5 euróért kapható.

Másodszorra is útra keltünk Jerevánból, mégpedig keleti irányba, az azerbajdzsáni határvidék felé. A fővárost elhagyva ötven darab többemeletes lakóingatlan, melyek előrehaladott állapotban lettek félbehagyva. Az aszfaltcsík fás dombok között, serpentinektől mentes nyomvonalon vezetett a Szevántó felé.

A Szeván-kolostor egy ősi épületegyüttes, amely a Szevántóba benyúló Szeván-szigeten magasodó két templomból és a környező romterületből áll. A legenda szerint Meszrop Mastocnak látomása támadt, amelyben tizenkét emberi alak a tavon sétált és megmutatta neki, hol kell templomot alapítania. Ezt 874-ben Mariam királyné valósította meg. A két templom, a Szent Tanítványok és a Szent Istenanya, a tó északnyugati partján, egy keskeny, sziklás félszigeten áll, amely korábban önálló sziget volt.

A szerzetesek a 8. században érkeztek a területre. Először csak egy kis méretű kápolnát és néhány lakócellát építettek. Az évek során falat, és figyelőtornyot emeltek a szigeten, majd három templomot, lakóhelyiségeket és egyéb épületeket alakítottak ki a 9. században. Az építmények fekete vulkáni tufából épültek. Két templom maradt fenn, kereszt alaprajzúak.

A 9. század végén a területen nagy csata zajlott az örmények és a hódító arabok között. Az örmények, a szerzetesek segítségével hónapokig tartották a kolostorkomplexumot. Később az örmények nyílt csatában legyőzték az arabokat. Azután Timur Lenk katonái, majd a perzsák is megtámadták a szigetet. A 16–17. században a falakat elbontották. A

kolostor 1930-ig működött, ekkor távozott az utolsó szerzetes.

A templom körül számos kacsar (vésett kőtábla) tekinthető meg. A buszparkolótól hosszú lépcsősort követően érkezünk meg a kolostorba: az idegenvezetőt kevesen követjük, a továbbiakban önállósítottuk magunkat. Mivel a szovjet időkben a tó vize 20 métert csökkent, víztérfogatának 40 százalékát elveszítette, ezért fordulhat elő, hogy az egykori sziget ma félsziget. A Szevántó Örményország és a Kaukázus régió legnagyobb állóvize. Tágabb kitekintésben Eurázsia egyik legnagyobb édesvízű magashegyi tava. Leghosszabb pontján 78 kilométer, legszélesebb részénél 56 kilométer. Víztérfogata 33 köbkilométer. Huszonnyolc folyó és patak táplálja. A gyakorlatban belső lefolyású tónak tekinthető. Vízi élővilága többek között: szeváni pisztráng, kecskerák, nyári baktak, lazac. Madárvilága például: örmény sirály, hamvas rétihéja, pusztai sas, vörös gém, cigányréce, kis hattyú, halászsirály, kis lilik.

A tó mellett tíz kilométer hosszan gurult tovább a busz, majd a hegyek felé vette az irányt, és meg sem állt az örmények Svájcáig, Dilijánig. Sok értelmét nem találtuk az idevaló utazásnak, amolyan étkezéssel megtoldott pótlólagos programként könyveltük el.

A Goshavankot egy régebbi, egykor Nor Getik néven ismert kolostor helyén emelték, amelyet az 1188-as földrengés elpusztított. Mkhitar Gosh államférfi, tudós, számos mese és példabeszéd, valamint az első büntető törvénykönyv szerzője, részt vett a kolostor újjáépítésében. Goshavankban Mkhitar Gosh iskolát alapított. Egyik öregdiákja, Kirakos Gandzaketsi örmény tudós megírta Örményország történetét. A komplexumot később Goshavanknak, a falut pedig a tiszteletére Goshnak nevezték el. Goshavanknak nincsenek külső falai, falusi házak veszik körül. Az összes egyházi

épület egymáshoz csatlakozik, kivéve a Szent Hripsime-kápolnát, mely a vele szemközt lévő domboldalon fekszik. A templom előtt egyházfit ábrázoló szobor fogadott bennünket. Közelében faágason régen porba hullott harang. A templomba lépve feltűnt a terméskövezet nagyfokú egyenetlensége.

Itt a faluban volt érzékelhető – az aránytalanul sok vendéglő és szállás kapcsán –, hogy mennyire nehéz megélhetésre találni vidéken. A beruházások túlnyomó része eleve kidobott pénz. Örményországban létezik egy országos piros turistaút, amely valószínűleg a történelmi helyeket köti össze egymással: az ideérkező és az innen távozó szakaszok hossza 20-25 kilométer. A szép természeti környezetben a romos házakból álló falucska fölötti dombon négy egyszerű szállás várja a bakancsosokat.

Utunk utolsó állomása a Haghartsin-kolostor volt, amely egy bámulatosan szép völgyben fekszik, hátában vízfolyással. Szent Asztvatsatsin-templom. A falakat kőpadok szegélyezik. A nyugati támfalnál, az ajtó mellett egy széles boltív húzódik, amelyen keresztül közlekedhetnek a zarándokok. A díszítés csak a tetőzet középső részeire koncentrálódik a fő világítónyílások közelében. Ebben a térben fából készült hosszú asztalok és székek találhatók. A kolostorban tartott házasságkötések vagy keresztelők utáni fogadásokat tartották itt.

Az épületegyüttes udvarát kőlapokkal fedték. Három kupolás épületből áll, egyikük a tizenkettedik századból származik. Ajtójának szemöldökfa magassága 150 centiméter. Továbbá kisebb más jellegű épületek alkották a kolostort. 2013-ban egy 13. századi diófát villám sújtott. 2017-ben a kolostort bekötötték a Transzkaukázusi Ösvény hosszútávú túraútvonalába.

Elérkezett a hazaindulás ideje. Mivel a gépünk 05:25-kor startolt, még előző nap este elhagytuk a szállást: Jereván és a reptér között 06:50-22:00 között közlekedik a 100-as busz (menetjegy ára 1,25 euró). A külföldi csak 9 órától tud pénzt váltani, márpedig a 100-as buszra a jegyet az automatából csak készpénzzel lehet előcsalogatni: ebben nekünk a buszsofőr segített. Útközben feltűnt az Ararát immár elég jól kivehető fehér palástja.

Az éjszakát a repülőtéren töltöttük. Az épületben lévő virágbolt bezárt állapotában is árusít, becsületkasszával. Örményországban is jellemző, hogy az érkező szeretett hölgyet vagy családtagot a férfi egy csokor virággal várja. A reptér épületéből a magyar fapadoshoz gyalogosan indulunk. Erősen pirkadt. Egyszer csak megszólalt a feleségem: ott van az Ararát, és teljesen tisztán látható!

48. LAGURKA – Kaukázus (2025)

A Kaukázus hegyei között – Felső-Szvanétiben – alig elviselhetően pörköl a nap. A többnyire fenyvesekkel borított hegyek világában, a völgy legmélyebb pontján, a kövek között zúgó Enguri gleccserfolyó, és egy pár éve elkészült országút kígyózik. Tíz kilométerre tartózkodunk Európa legmagasabban fekvő, állandóan lakott településétől, Usgulitól (2100–2200 m). Szállásunktól, Vichnashitól (1700 m) Khe falu egy kilométer távolságban található. Három lakóház és a parányi Szent Borbála-kápolna alkotja. Benne 12. századi freskó, mellette temető, tucatnyi fejféval. Vele szemben, az országút másik oldalán, zöld hegy tör 1870 méter magasba. Kilométer hosszú piros jelzésű turistaút vezet a tetejére. Odafent Kala-Lagurka, a kalai Szent Kvirike- és Szent Ivlita-templom vár ránk. Zarándokhely, Szvanéti legfontosabb temploma. Július 28-án mindenki számára látogathatóvá válik a ma már használaton kívüli épület, és közszemlére kerül a templom híres ikonja. Addig hátra van még néhány nap. Nézzünk szét a környéken.

A tágabb térség központjának számító Mestia település, és a tőle 45 kilométerre lévő Usguli között csak néhány éve készült el a kemény burkolatú országút, betonlapokból. Ez részben jelzi a terület elzártságát, és egyben utal a természeti környezet viszontagságaira is. A Kaukázus esetében palakő hegyekről beszélhetünk, amelyek a hóingadozástól töredeznek, és a törmeléket a felhőszakadások lemossák a völgyekbe. Ennek számtalan jelével találkoztunk Usguli felé gyalogolva. A kétszer egysávos országút felét gyakran zárta el méternyi vagy annál is magasabb omladékhalom. A szabadon maradt sáv másik szélében pedig négy méter mélységben, a kövek között zúgva áramlik a gleccserfolyó. Más-

hol nem terítette be az utat földlavina, csak éppen a folyó mosta alá, és vitte el az út másik felét. Dróthálók közé kőzúzalékot öntve, és azokat a hegyoldalhoz vagy éppen a partoldalhoz erősítve próbálják óvni az utat a szvánok. Heroikus küzdelem, csak ideig-óráig hozhat eredményt. Többször is átlábaltunk az úttestet keresztező vízfolyásokon: az elmúlt hónapban naponta 10–50 milliméter eső áztatta a vidéket.

A Mestiából Usguliba tartó piros jelzésű turistautat négy szakaszra bontva járják a világ hat kontinenséről érkező bakancsosok. Az utolsó szakasz egy ponton rátér az országútra. Nos, mi ott rákanyarodtunk a turistaútra, hogy visszafelé irányban szétnézzünk rajta.

Autóval járható meredek földút fogyasztotta az erőnket. Ahogy egyre magasabbra törtünk, úgy nyílt meg előttünk a táj látványvilága. Eleinte a zöld hegyek sokasodtak meg, majd a távolból ránk mosolyogtak a havas ormok is. Üdítő látványnak jól jöttek ugyan, de a fejünk felett szikrázó nap hevét nem bírták feledtetni velünk. A meredek még meredekebbre váltott és átment szerpentinbe. Nem álltunk meg, továbbtapostuk az utat. A szűkebb környezetben nyitott oldalú romos istálló, teteje alatt marhák deleltek. Ekkor már jóval feljebb jártunk, mint amilyen magasra épült a Lagurka. Három kilométer után lankásabbra váltott a terep. Megjelentek Iprari szélső házai. A falvak kapcsán nem érdemes főutcában gondolkodni, pár ház, és vége a településnek. Ezen a helyen jóformán az összes ingatlan átalakult szállásá: helybe érkezik a hátizsákos turista. Templomában törtenelmi jelentőségű ikont őriznek, de istenházát zárva találtuk. A mellette lévő temető viszont nem várt gondolatisággal szolgált. Az egyik márványsír mellett megbontott félliteres vodka, mellette üvegpohár: lehet inni az elhunyt egészségére.

A következő település két kilométerre. A földúton tenyérnyi tócsa, benne bugyborékoló víz. Leguggolva vizsgáltuk, és igen, a föld alól buborékok törtek fel. Az egyik kis kavicsot elmozdította Kati, és ha nem is gejzírként, de a korábbinál jóval erősebben áramlott fel a víz. Ekkor tűnt fel, hogy a hegyoldal tele van kaukázusi medvetalppal, amelynek karógyökerei négy méter mélyre is lehatolnak. Földalatti vízérre találtunk, amely mentén oly remekül érezték magukat a százsámra burjánzó, emberre is veszélyes fehér virágú gyomnövények: a földút szélében, a mélyen futó völgyben és a patakpart is tele kaukázusi medvetalppal. Nem messze tőle, az árnyékban férfi hűsölt, a földút túloldalán személygépkocsija: turistákra szakosodott alkalmi fuvaros. A következő falu, Khalde, még az előzőnél is pirinkóbb. Az egyik házban sajátos vendéglő: hűtőből elvehető italok, kérésre házi készítésű sajtos vagy húsos lepény, édes-szájúaknak süti. Az árak csillagászatiak. Nem kis meglepetésünkre, odabent fiatal magyar párra találtunk. Hátukon sátorral járták az Usguli–Mestia útvonalat. Nem irigyeltük őket. A következő falu Adishi, további 15 kilométerre. Visszafordultunk. Ezen a szakaszon egy szervezett hazai csoporttal is találkoztunk még.

Visszaérkeztünk az országúthoz. A tájat tavaly fordított irányból haladva láthattuk, most hegynek felfelé tartva. Egyszer csak megállt Kati, és elképedve nézte a gleccserfolyó túloldalán lévő égnek szökő meredélyt: a rajta lévő fák, bokrok, mohák, az aljnövényzet és a kövek harmóniáját, egyszerűen a leírhatatlanság szépségeként adta tudtomra. Csak állt és nézte megbabonázva. Egy másik ponton az út szélében a hegy meredeksége állította meg, emlékeztetve őt egy minapi kalandunkra. Szállásunkról, Vichnashiból indultunk kirándulni. A falu szélső háza mellől rugaszkodtunk neki a hegyoldalnak. A közeli Khe falu felé igyekez-

tünk, de a hegyről most szélesebben aláömlő patak, valamint a szarvasmarhák patáitól sarassá dagasztott vízpart dagonyája visszafordulásra készítetett bennünket. Az ellenkező irányban a töredezett és gurulós palatörmelék állta utunkat. Irány vissza a szállásra, de az egyszemélyes csapást már bikával megtámogatott tehéncsorda bitorolta. Kelepcébe kerültünk. Nem maradt hátra más, toronyiránt a faluba. De a bozotos több helyen is annyira meredeknek bizonyult, hogy talpon nem volt járható. Előbb négykézlábra ereszkedve hátrafelé irányba tartva igyekeztünk alá, majd váltottunk, és pókjárásban folytattuk. Egy ilyen meredek hegy mellett álltunk meg a feleségemmel: az előző napi kirándulás végeztével visszatérve a szállásra, onnan nézve úgy ítélte meg Kati, hogy az a hely, ahol négykézlábra ereszkedtünk, ránézésre járhatatlan.

Folytassuk utunkat. Két-három helyen nem készült el teljes egészében az úttest. Ennek oka lehet a hegyről gyakran alázúduló vízáradatak romboló hatása. Állandó vízesések mellett is elhaladtunk. A műút és az Enguri folyó közötti fél méter széles padkára több szakaszon is villanyoszlopokat telepítettek: itt-ott a tartóoszlopok már régóta a folyómederben hűsölnek. A hegy felé eső oldalra is ki lehetett volna építeni a villanyhálózatot, de akkor a hegyomlás söpörte volna el azokat. Nincs jó megoldás, marad a foltozás. Szerpentinéssé vált az országút, egyre magasabban jártunk. A távolban feltűnt a Georgia és Oroszország határán lévő Shakra 5201 méter magas hófedte palástja. Ritka alkalom az ilyesmi, mert jellemzően pára vagy felhő takarja a szem elől. Betonról földútra váltottunk, hogy végigsétálhassunk Murkmeli „főutcáján”, az egyetlennen. Kétoldalt egyszerű palaházak, és szván tornyok. Padon ülve három beszélgető idős ember, közelükben ricsajozó kölykök, arrébb teknőben ruhát mosó asszony. A földúton szemből nyergeletlen ló érkezik. A pár

éve megépített, de üresen álló szállás mellett egy újabbat húznak fel. Néptelen a kávézó is. Mielőtt visszatértünk volna az országútra, egy autó kanyarodott le a faluba. Tavalyhoz képest jelentősen megnövekedett a személygépkocsik száma. A sofőrök jellemét embere válogatja: volt, aki nagy mellénnyel ajánlkozott pénzes fuvarra, majd a visszatűtást követően gunyorosan reagált; mások ingyen fuvarat ajánlva álltak meg. Népes marhacsordát kerülgetve érkezünk meg Usguliba.

Tavalyhoz képest továbbgyarapodott a szállások száma, de az elmúlt évhez képest – akkor szeptemberben szálltunk meg itt – alig találkoztunk turistával. Több lett a market is, de inni és ropogatni valón kívül más nem bővíti a kínálatot, például kenyeret vagy gyors ételt sem lehet kapni. Az ideérkező turista vagy hoz magával élelmet, vagy rászorul a szállásadó kénye-kedvére. Az egyik market asztalánál letáboroztunk: egy üveg félliteres jó minőségű helyi sör 3,5 euró, 2 liter kóla ugyanannyiba került. A szomszéd asztalhoz német apuka érkezett kamasz fiával.

Lesétáltunk a tenyérnyi óvárosba, amelynek bokaficamító utcái tele tehénlepénnyel. Meglepő, hogy erre a szégyenfoltra mennyire nem figyel oda a település vezetősége. Pedig néhány éve itt forgatták a falu közelmúltját bemutató játékfilmet, a *Dede* című alkotást (Mestiában megnéztük, róla bővebben majd ott). Tettünk egy nagyobb kört a településen: kevés turista, üresen álló szállások, a sóderbánya felé nem igyekezett egy billencs sem, a tavaly hűtőmágnest árusító papa is bezárta a kócerájt. Néhány teherautó nyitott platóján fiatalok énekeltek a nyolc kilométerre lévő Gleccser büfé felé tartva. Onnan tovább mintegy bő két kilométerre – kőről kőre mászva és ugrálva – érhető el a gleccsertorok: ott ered az Enguri folyó. Míg a völgy egyik oldalában a hegyet fenyőerdő takarja, addig a vele szemben lévő másikon

csak fű terem. Szép a táj, szép az idő, szép a völgyet a messzi távolban lezáró havas hegyvonulat látványa.

Térjünk rá a Lagurkára. A templomot a Római Birodalom mártírjainak, szent Kvirike és édesanyja, szent Ivrita tiszteletére szentelték fel, majd nevezték el. A Lagurka a 10–11. század emléke, és mivel a szenteket ábrázoló freskó 1112-ből származik, feltételezhető, hogy legkésőbb a 11. század végén épült. A Kvirike-templom különleges jelentősége a szenteket ábrázoló ikonokban rejlik. Felső és Alsó-Szvanéti legfontosabb vitáit a templomban rendezték – az ikonokra esküdve. A szent hely freskói nem kevésbé fontosak, mint a táblaképek, mivel azokat Építő Dávid király uralkodása idején, 1112-ben festette Thevdore királyi udvari piktor. Szent Ciricus és szent Julitta vértanúságának két jelenete látható a freskókon.

A sziklás kiemelkedésen lévő helyszínt a Lagurka és kincseinek védelme érdekében választották. A sárgás kőből épült templom kiterjedése 5×2,7 méter. Építésszerűleg egy 10–11. századi csarnokbazilika. Északon és délen melléképületek, nyugaton egy kétszintes harangtorony határolja. A Lagurkát egykor magas kőfal vette körül, amely jelentős részben tönkrement. A templom alatt ebédlő, szobák és cellák kaptak helyet a hegy tetején lévő lejtőbe építve: aligha felejthető panoráma tárul a környező tájra. A középkorban a Lagurka egyben kolostorként is szolgált. Nemesi családok gyermekei apácaként éltek benne. A 18. század elején Tekla, Bagrat nyugatgrúz király lánya is itt teljesített szolgálatot.

Elérkezett a jeles nap reggele. Mint a program ötletadója, besózva várta az indulást Kati. Szállásunk teraszáról panorámarálátás a kilométerre lévő hegy tetején apró pontként megjelenő Lagurkára. Az orom mögött további hegyek. Tiszta időben láthatóvá vált egy havas csúcs is. Akadálytalanul süttött a nap.

Kibőjtölve a reggeli csúcsot, valamennyivel 11 óra előtt keltünk útra.

Hosszasan parkoló autósor és az útszéli árusok standjai mellett elhaladva érkeztünk meg a hegyre felvezető piros jelzésű turistaúthoz: kezdőpontjánál adománygyűjtőláda, amely tavaly még az ösvény harmada táján volt kihelyezve. Sort alkotva vonult fel és le a tömeg. A karon ülő kisgyerektől az időseket segítő fiatalokon át, kecskével és juhval vonuló gazdákkal is találkozhattunk. Jócskán fent jártunk már a szuszogtató csapáson, amikor fentről lefelé érkezve össze találoztunk egy 80 év körüli pópával, akit három izmos karú férfi segített le a hegyről. Az egyházi ember megállt mellettünk, és kezet nyújtott mindkettőnknek. A tömeg miatt kényelmes tempóban haladtunk tovább, ami nem is volt baj, mert így is izzadt a homlokunk. Oda kellett figyelni, mert a szűk turistaútnak kétirányú forgalmat kellett lebonyolítania. A hölgyek térd alá érő szoknyát viseltek, és hozzá illő felsőt, míg a férfiak jellemzően farmer póló öltözékben voltak jelen. Az egész napos összkép alapján állította a feleségem, hogy a zarándoklat egynegyedét külföldiek tették ki. A plató közelében hosszas sor alakult ki, az általam „teknősbékának” elnevezett domború szikla előtt: ahányan lefelé tartottak, annyian mentek tovább. Az egyenetlen felületű kő-kitüremkedést én például négykézláb jártam meg, mert egyik oldala mellett szakadék. A kétirányú forgalom a továbbiakban tömegjelenetbe ment át. Ezen csak rontott, hogy a Lagurkába több méter hosszú márványsíkoságú sziklán át, és további egyenetlen domborzati terepviszonyok mellett lehetett bejutni. Kész csoda, hogy nem történt baleset.

A tavaly masnira kötött madzaggal zárt szent helyre most csak nagy nyomulást követően érkezhettünk meg. Meglepetésre, terep szempontjából igen csak nehezen volt

vehető az udvar: a hegy eredeti ősi állapotában leledzett. Mondanom sem kellene talán, de alig lehetett mozdulni odabent. A kapu mellett egyszerű kőház – itt laktak az apácák. A lak ablaka a tájra nyílt. A kis kápolna külső és belső falaiba égő gyertyákat szúrtak a zarándokok. Olyan irdatlan tömeg volt jelen, hogy a bejutásról lemondott a feleségem. Átlátva a reménytelen közlekedési lehetőséget, egy fal árnyékában maradtam, hogy egyedül kelhessen felfedező útra Kati.

Első körútjának végeztével már újságolta is: lepényekre lehetett licitálni adománygyűjtés céljából. Az időnként felhangzó harangkondulás lehetett akár férfiak erőpróbájának hangos eredménye is, de nem látott belőle semmit. A templom körülbelül 15 m² alapterületű. Benne egy nagy kereszt, emelvényen a 11. századi ezüst ikon, amely jóval nagyobb és látványosabb, mint amilyennek a neten látható fotó alapján gondolható. A falakon a freskók színesek, és egészen jól kivehetők az alakok. Az udvaron többek között található egy fészker is, hátoldala és teteje van, benne padok és asztalok, ahol a főtt marhahúst osztották. Egy kőépületben férfiak énekeltek, ahol az asztalra ételeket helyeztek, de oda nem mehettek be a nők. A kolostorból kilátás a tájra: zöld hegyek, kék ég, fehér báránfelhők, a távolban havas hegyek – mint a mesében.

Mielőtt első körútjára elment volna Kati, előtte főtt marhamájjal, kenyérrel és pohár borral tért vissza, amelyet ajándékba kapott a sokadalomban: a vodkát meghagyta a kínálónak. Míg egymagamban várakoztam, jóízűen megebédeltem, de alighogy lenyeltem az utolsó falatot, valaki újabb porciót nyomott a markomba. Megszagoltam, és a főtt marhahúst a többi után küldtem. Rövid eszmecsere követően ismét kerekét oldott a feleségem. Míg a második körét futotta, azalatt valaki valamit a számhoz nyomott. Kézzel-

lábbal tiltakoztam ellene, de a sajtos lepény rám maradt. A visszatérő Kati fasírttal, kenyérrel és uborkával állított be.

Nem maradt hátra más számunkra, mint a falak közül kijutni. Araszolva értük el a kaput, és ekkor jött a neheze: a több méter hosszú csúszós sziklán csak többek önkéntes segítségével bírtam biztonságosan lejutni. Pár méter, és kisebb tisztáshoz érkeztünk. Egymással kedélyesen beszélgető emberek. Néha-néha megpendült egy húr. Bizakodva telepedtünk le a hátizsákból előhorgászott pelerinre. Vártuk a zenei produkciót, de csak néhány dalhoz támadt kedvük a zenészeknek. Minden alkalommal megtapsoltam őket, de a helyiek fülük botját sem mozdították, nemhogy a tenyerüket. 14 óra körül lassanként elkezdett oszlani a tömeg. Egy testes férfi felérve a platóra végkimerülésében eldőlt. Homlokára vizes zsebkendőt tett Kati. Ezt észelve, fiatal emberek keltek a segítségére. Egy órával később összepakoltunk és leindultunk a hegyről – közben egy középkorú pápa érkezett szuszogva. A szállás felé tartva arról beszélgettünk, hogy amíg odafent tartózkodtunk, nem találkoztunk egyházi emberrel. Nem volt ceremónia, nem voltak vallási jelképek, sima népünnepély volt az egész. Ennél több aligha lehetett volna. Becslésem szerint, mintegy kétezer ember vehetett részt a zárándoklaton.

Vichnashiban töltött utolsó napunk programját az egyik kirándulásunk közben tett felfedezés motiválta. A Lagurkához felvezető turistaúttól fél kilométerrel távolabb egy másik ösvény is nekiment a hegynek. Mi is ezt tettük. Tisztáshoz érkeztünk, ahol egy személygépkocsiból öt harmincas utas kászálódott elő. Készségesen mutatták, hogy merre kell továbbhaladni, de egyben azt is tudomásunkra hozták, hogy kőkemény kaptató vár ránk. Igazuk lett. Felfelé lihegve váltogatva előzgettük egymást, addigra ők hárman maradtak. Egyik találkozás alkalmával tudtukra adtam,

hogy nem látok. Hármuk közül az egyik jobban bírta a teljesítménytúrát, így ő mindannyiunk elé vágott. Nagyon meredek sziklás terephez érkeztünk. Megcsóválta fejét Kati. Gondban volt a hogyan tovább kapcsán. Az elől haladó férfi úgy akart önszántából a segítségemre lenni, hogy a feléje nyújtott kezemen néhány erőteljeset ránt, aztán valahogyan majd csak fent leszek a biztonságos helyen. Hamar megértette a segítségnyújtás helyes módját, és miután minden további lépésbe beleálltam, fizikai erővel segített nekem. A végén pedig gratulált az extrém sportteljesítményhez. Ekkorra megsejtette a feleségem, hogy az út végén a Lagurkánál fogunk kikötni, amelynek nem örültem. A Tbiliszből érkezett tévés forgatócsoport tagjai zárva lévő templomról tudtak. Letelepelve a már ismert platón, feleségem elsétált a kolostorhoz, melynek kapuja tárva-nyitva. A hírre úgy megörültek a grúzok, hogy azon nyomban talpra pattantak, és már indultak is forgatni. Meglepett, hogy a stáb tagjai nem voltak tisztában a híres ikon létezésével: a templom ajtaján két lakat csüngött, tehát lemaradtak róla. Kamerával és drónnal dolgoztak. Ahogy egyikük mondta: a Kaukázusnak ezt a részét járják, és forgatnak róla. Beszélgettünk népekről, politikáról meg meg egymásról, mindenben egyetértve egymással. Végül mégiscsak jól jött, hogy idekeveredtünk. Harmadik alkalommal kétszer is bejárhatta az üres épületegyüttest Kati, ahol csupán egy biztonsági őr volt jelen.

A Felső és Alsó-Szvanétia központjának számító Mestiában vagyunk. A mindig mosolygós szállásadónk kétezer főre becsülte a település lélekszámát, amely hivatalos helyi adat szerint a tengerszint felett 1306 méter magasan éli mindennapjait. Kétszer Jorgiéknál húztuk meg magunkat, ezúttal Irinánál. A falu fölé tornyosuló apartman nagy kedvencünké vált: panoráma a falura és a környék hegyeire, egész nap hűs és bútorozott terasz, tisztaság mindenhol, valamint

meglepően alacsony bérleti díj (10 euró/nap). Tavaly óta megtriplázódott a marketek száma. Épülő szállások tucatja, de sok az üresen álló, és a félbehagyott ingatlan is. Itt nincs más lehetőség az anyagi kitörésre, mint az idegenforgalom. Idén is akadt boltos, aki az árengedményes terméket eredeti áron blokkolta volna.

A lehetőségekhez képest megújult a buszvégállomás is. Innen a következő nagyvárosokba lehet elutazni: Zugdidi, Kutaiszi (repülőtér/ magyar fapados), Batumi (Feketetenger melletti üdülőváros, amely közkedvelt a magyar utazók körében is), Tbiliszi (főváros). Újdonság erejével hatott, hogy a Koruldi-tavakhoz is közlekedik menetrend szerinti járat (naponta egy). Az állami standdal szemben vert tanyát a maszek szállítási vállalkozás. Áraik csillagászatiak, például az innen 17 kilométerre, és 1200 méterrel magasabban lévő Koruldi-tavakhoz 95 euró az odavissza fuvar ára. Bár nem semmi az odáig kanyargó földút viszontagsága, de mégis. Aki taxit szeretne fogni, érdemes tudnia, minden utasnak ki kell fizetni a tarifát.

Mivel eddigi útjaink során a környék turistalátványosságait sorra kivégeztük, ezúttal egy igazi tervünk volt: a Koruldi-tavak felé igyekező dzsipek nyomvonalán haladva, a kilátópontnál lévő kereszthez, és az annál valamennyivel magasabban lévő büféhez felgyalogolni. Oka, hogy tavaly a piros jelzésű turistaúton keltünk útra odafelé (2,9 km, 600 m szint), de ezt csak egyszer, és soha többé. Onnan persze folytattuk egészen a Koruldi-tavakig (4,7 km, 600 m szint). Tehát az új útvonal megismerése inspirált bennünket, amely révén még részletesebb tereptérkép állhat össze a fejemben.

Mivel nap mint nap dög meleg telepedett a tájra, korán indultunk. 6 óra körül startoltunk, és irány a belföldi járatokat kiszolgáló repülőtér felé (3,5 km). Túlso vége után 160 méterrel balra át a folyó feletti hídon, és az emelkedő után a

földút bal felé visszafordul a falu irányába, majd folyamatosan emelkedik. A hátralévő út egynegyedénél az ég körbedörgött bennünket, villámok cikáztak körülöttünk, eső szakadt a nyakunkba. Visszafordultunk. Az útszéli esőházba nem tudtunk bemenekülni, mert az előtte lévő autónyi széles földúton egy bika ácsorgott: az esőház mögé kerültünk, de a domborzati viszonyok miatt nem lehetett megkerülni. Itt jegyezném meg, hogy a helybeli emberek szükség esetén kövel megdobással bírják rá a marhákat a távozásra. Kisebb imádkozást követően mégis csak sikerült lejutni a 180 fokos kanyarhoz. Ekkorra tovaúsztak a zord fellegek, és felragyogott a nap. Fordultunk volna vissza, de Kati kezében eltörött az alkalmi túrabot: felmosófanyél.

Másnapra pótoltuk a technikai hiányt, és végig verőfényes napsütésben gyalogolhattunk. Amennyit a falu központjától a repülőtér utáig megtettünk, annyit kellett kanyargós földúton a célig visszafelé gyalogolni a hegyen (8,5 km), ami pontosan a település központja felett 600 méterrel magasabban volt. A szarvasmarhák által okozott izgalmon túl más nem forralta Kati véré. Az erózió itt is végezte a munkáját: leszakadt útszélek, vízátfolyások, hepehupák, és néha meglóduló meredekségű méterek. Az út egyik oldalát eleinte végig szakadék követte, olykor még a bakancsos turistának is oda kellett figyelnie. Nekem régen esett olyan jól a hegynek felfelé menet, mint ekkor. Szinte légiesen haladtam előre. Hétszemélyes dzsipek bűgtak el mellettünk, majd idővel jöttek szemből vissza: a sofőr mellett egy-két utas üldögélt (főleg japánok). A hátizsákomban lévő négy liter víz szépen apadt – víz mindig rátartással van nálunk.

Rátaláltunk a balról érkező piros turistaút becsatlakozási pontjára, ahol tavaly mi is rátértünk erre az útra, de akkor azt hittük, hogy addigra letértünk a helyes útról. Emiatt is hasznos volt az autós úton elstartolni. Arra is hamarosan

rájöttünk, hogy miként kerülhettük el a büfét, amelynél jóval magasabbról rálátva tértünk vissza oda. Az ipszilon elágazásnál ezúttal balra, a meredekebb útvonalon indultunk tovább. Pár száz méter, és levegőt alig kapva megérkeztünk a kilátóhoz, a kereszthez. Nem megállva nekiveselkedtünk a kőkemény meredeknek: a dzsipek egy része is erre tart, nem kis teljesítmény egy utasokkal tele járgánytól. Kifutladvá cövekeltünk le az elfogadható árszínvonalú büfénél, és letelepedtünk az egyik asztal mellé. A 12 kilométert és 600 méter szintet három óra alatt tettük meg napfürdőzve.

Élményturistává váltunk: négy óra hosszát nézelődtünk, beszélgettünk vagy csak úgy elvult ki-ki magában. A havas hegyek itt már jóval közelebb voltak hozzánk, mint lent a faluban. A három újonnan felhúzott faház rontotta az érintetlen természet érzetét (a büfé most nem számít annak). Lassanként megérkeztek az első hátizsákosok is, többségük harminc alatti. A zöme betért egy italra, de többen is megállás nélkül vágtak neki a további 4,7 kilométernek. Aki idáig a piros turistajelzésen érkezett, annak a további szakasz könnyebb volt, aki mint mi, az autós úton, annak jóval nehezebb. Idővel az asztalunk fölé napvédőt húztak ki a vendéglősök, így a combom már nem pirult tovább. Látván a száznál is több turista igyekezetét, megelégedve gondoltunk vissza a tavalyi évre, amikor végig a piros jelzésű turistaúton mentünk fel a Koruldi-tavakhoz (7,6 km, 1200 m szint), és az autós úton tértünk vissza (17 km) Mestiába.

A lefelé vezető út kapcsán kissé másról. Külföldi turisták személygépkocsival is próbálkoztak felfelé. Centizgetve araszolgattak. Egyikük járgányának alja minduntalan súrolta a földutat. Mivel mi tisztában voltunk az előttük álló terepviszonnyal, jeleztem, kár a gőzért. Továbbhaladva lefelé dzsip állt meg mellettünk. Ingyen fuvart ajánlottak, elfogadtuk. Orosz család utazott benne, két georgiai lány volt

a segítségükre. Nemcsak velük próbálkoztunk beszélgetni oroszul és angolul, hanem azzal az ukrán családdal is, akik Vichnashitól Mestiáig fuvaroztak bennünket. Utóbbi családdal mélyebb témákat is érintettünk. Aznap este Mestia központjában összetalálkoztunk velük. Jól érzékelhetően megörültek nekünk. Vacsorára bevásárolva igyekeztek szállásukra.

Kissé más. A rendőrség előtt lévő padon hűsöltünk, amikor egy korosabb férfi odalépett hozzánk. Frissen elkészült húsos kubdarit kaptunk tőle ajándékba. Mivel csípős volt, felajánlottuk a szállásadó Irinának, aki köszönettel elfogadta. Később behűtött görögdinnye szeletekkel hálálta meg. Itt emlékezem meg róla, hogy a szálláson krumplit főzött Kati. Ekkor rajtunk kívül egy horvát férfi és egy pisai illetőségű hölgy volt jelen. A főtt krumpliból egy hámozatlan darabbal megkínáltuk az olasz nőt, aki héjastól befalta. Hazatérve a szállás oldalán kommentben megjegyezte: „A szálláson volt egy kedves magyar házaspár, akik főtt krumplival kínáltak, ami jól esett, mert nagyon éhes voltam.”

Utolsó előtti napon betértünk a helyi moziba, ahol megnéztük a 2017-ben forgatott *Dede* (Dina választása) című, minimális mértékben színes filmet. A történet 1992-ben játszódik, erre a fekete-fehér televízió, a kurblival beindítható autó, és a hókotró kinézete utalt – istenháta mögötti hely. Dióhéjban: egy fiatal nő dacolása a hagyományokkal. Főszereplők: Dina, a nő; Gegi, a szerelme; David, akihez a szülők hozzáadták volna a lányukat; Girshel, akihez végül kényszerből hozzáment a nő. Ők mindannyian hivatásos színészek voltak Tbiliszből. A mellékszereplők pedig Usguli lakói. A történet kivonatossan. Dina nem mehetett feleségül a szerelméhez, mert mást választottak ki a szülei. Gegi és a kijelölt férj közötti konfliktus végén – a film utalása szerint

– David öngyilkos lett. Gegi Dinával mintha valahol máshol éltek volna boldogan, kisfiukkal. Autót vezet Gegi, és egyszer csak mint halott megjelenik a faluban, Usguliban. Kényszerből férjhez ment Dina, de három évig nem engedte magához közel a férjét. Télen nagy havazás közepette megbetegedett Dina Gegitől fogant gyermeke. A faluból hókotró indult gyógyszerért, de a magas hóban elakadt. Élete kockáztatásával Dina férje vállalkozott az útra, és erejének utolsó leheletével visszatért a patikaszerrel, majd a végkiemerüléstől elájult. Így maradhatott életben a kisfiú. Ezért Girshelt Dina elfogadta férfiként, és családdá váltak. A zárójelenet: a havas tájban elől a férj, nyakában ül a gyerek, Mózes. Mögöttük egy lovat kantárszáron vezet Dina, az állat oldalára szánkót kötöttek.

49. SKATULYA – Lengyelország (2025)

Az észak-lengyelországi kikötőváros kényelmes felkeresését a magyar fapados új desztinációja tette lehetővé. Mivel történelmileg és földrajzilag is érdekes helyen fekszik Gdańsk, könnyen ráálltunk. A Lech Wałęsa légikikötő kijáratától a 210-es busz megállójáig kék sáv jelzést festettek fel a járdára. A járat, melynek hatvannyolc megállója van, a központi vasúti és buszpályaudvarig közlekedik. Bevett szokásunkká vált, hogy a belvárosban foglalunk szállást. Ezúttal a Milestone diákszallást választottuk. Két egymással párhuzamos, külön bejáratú, nyitható ablakú szoba, plusz előszoba konyhasarokkal, valamint saját fürdőszoba. A napi 50 eurót megérte.

Az első napra egy programot terveztünk: a közeli Szent Katalin-templomban 19 órától Chopin-koncert minden nap. Velünk együtt mintegy ötven külföldi foglalt helyet a hátsó traktusban, ahova a belépőjegy 20 euró. A pénztártól kezünkben egy jeggyel kerülhattunk beljebb. Húszas évein túl lévő kínai művésznő foglalt helyet a zongoraszéken. Egyórás koncertje inkább volt művészi elgondolású, mintsem dallamos melódiák füzére.

A repülőtértől a belvárosig tartó utazás ideje alatt világossá vált előttünk, hogy a közel félmilliós Gdańsk irigylésre méltó parkváros. A lakótelepi házakat tágas, harsogó zöld füves területek választják el egymástól. A négytíz-tizen-négy emelet magas lakótelepeket pedig ligeterdő. A fonódó rendszerű tömegközlekedési járatok megállóiba széles járdákon juthatnak el a lakók. Nem egy villamosnak akár negyven megállója is lehet. A buszjegy a villamosjegy árának duplája.

Alkalmi utastájékoztató: Gdańskból Sopotba és Gdyniába leggyorsabb az SKM városi gyorsvasút. A belvárosból a városi strandra (Brzeźno strand) a 138-as busszal, Oliwa városnegyedbe a 15-ös villamossal érdemes utazni. A nyári szezonban a megnövekedett turistaforgalom miatt, Gdańsk, Sopot és Hel városai 2006-ban létrehozták a vízi villamosokat. A kompok három vonalon közlekednek. Érdekesség: az egész város tele hangos gyalogos közlekedési jelzőlámpával.

1980–81 között élelmiszer kiskereskedelmi vállalatnál dolgoztam. Az egyik szombati napra hatósági, édességipari termékekre vonatkozó kisebb áremelés volt előirányozva. Késő délelőtt lefújták. Ekkoriban a gdański Lenin Hajógyár munkásai tömegtüntetésekkel és kiterjedt sztrájkokkal nyomatékosították elégedetlenségüket. Az öntudatra ébredt munkásság ellen keményen fellépett a hatalmon lévő párt vezetője, Gomulka. A sortűz után többen vérbe fagyva maradtak az utcakövezeten. Lech Wałęsa vezetésével megalakult a Szolidaritás Szakszervezet. A villanyszerelőből a demokratikus ellenzék vezetőjévé váló fiatalember munkatársaival közösen léket ütött a szocializmus recsegőropogó bárkáján.

A Szolidaritás téren nézelődünk Katival. Velünk szemben az egykori Lenin Hajógyár felújított főbejárata. Talpunk alatt a régi időkből átmentett, erősen egyenetlen felületű bazaltkövezet. Közelen a meggyilkolt munkások előtt tisztelgő háromosztatú emlékmű: tíz emelet magas vasbetonkeresztek, tetejükben vasmacska. A másik oldalon több tucatnyi feketefehér és kevesebb színes fotó mesél a 45 éve lezajlott viharos eseményekről. Végigvettük a hiteles forrásokat, és megállapítottuk, igen, ez már történelem. Harmadik mementó az Európai Szolidaritás Központ. Külsejének rozsdás színezete a hajótest árnyalatára utal. Ötemeletes

modern megjelenésű épület. Alsó szintje meglepetéssel szolgált: a kőpárkánnyal határolt, földdel feltöltött talajból több méter magas lombos fák, üde zöld bokrok és színes virágok szökkentek szárba. A zárt belső térben a továbbiakban gazdag kínálatú könyves standok. A kiállítóterek az emeleteken lettek kialakítva. Aki szét szeretne nézni ott is, belépőjegyet kell vásárolnia. A tetőteraszról rálátás nyílik az egykori hajógyár hatalmas területére. Nagyobb részén parkosított környezetben, modern lakó és irodaépületek. A régi munkacsarnokokat és az égimeszelő darukat a biztonság okán körbekerítették. Idővel sor kerül rájuk is.

Pár percre innen, keskenyebb csatorna. Partján sétálva szokatlan látvány fogadott bennünket: a csatorna felett, de a gátakon nyugodva, egy nagyjából négyzet alapú, többemeletes sátoztetős épület ível át. Az előtte lévő táblára ez van írva: Malý Mlyn. A ház üresen áll. Hazatérve mibenlétének kiderítésére nyomozásba fogtunk. Az 1400-as években egy magtár épült itt, amelyet időnként átalakítottak. A második világháborút követően új épület került a helyére, jelenleg irodaház.

Világháborús Múzeum. Piros falú, üveglapokból kirakott, erősen jobbra dőlő épület. A nulladik szint az utcaszint. A mínusz egyes szinten kialakított bejáráshoz az utcáról lépcsősor vezet le. Itt kapott helyet a konferenciaterem, mely teljesen üres térként jelent meg. A mínusz harmadik szinten hozták létre a szóban forgó kiállítást, de annyira fullasztó a levegőtlenység odalent, hogy többen is visszafordultak. Az épület egyik szintjén sincs lehetőség megpihenni, ablakot nyitni. Tetszetős külső megjelenése ellenére belülről egy ultramodern koporsó. A belváros és az óváros további megismerése helyett, a változatosság kedvéért, felszálltunk az érkező 10-es villamosra. Vele a végállomásig, az Új Kikötőig tartunk.

Elsődleges segítőnk a reptéren vásárolt turistatérkép, mely elsősorban a belvárosra fókuszál. Egy-két emelet magas családi házas környezetbe érkeztünk. Zöld és zöld mindenhol. Egymással beszélgető középkorú férfiakkal fordultunk. A térképre mutatva, az 1894-ben átadott világítótorny felől érdeklődtünk tőlük. Odáig két kilométer az út. Az Új Kikötő mellett is elhaladtunk, de a zárt kerítés miatt jóformán semmit nem láthattunk belőle. Túljutva rajta, majd az öböl széle felé kanyarodva, hamarosan ott állhattunk a műemlék előtt. Keskeny, idő koptatta lépcső vezet fel a tetjére. Egymásra néztünk, és letettünk róla.

Másvalami került előtérbe. Közelben az öböl baltitengeri kijárata. Ennek ellenére érdeklődését a túlpárt keltette fel a feleségemnek. Az utazások előtt elsősorban a Google Maps-ből tájékozódik Kati, valamint aktuálissá váló fotók alapján készül fel vizuálisan. A köemlékoszlop láttán ráismert a Westerplatte-félszigetre. Ám se híd, se átkelőhajó. Úszni pedig egyikünknek sem volt kedve. Másnap buszra szálltunk (ajánlott a 138-as, esetleg a 106-os).

Westerplatte-félsziget. 1939-ig Németország és Lengyelország határán fekvő, parányi lengyel katonai támaszpont. Nem militáris része közkedvelt tengeri fürdőhely, majd a világégést követően továbbra is az maradt. 1939. szeptember 1-jén, helyi idő szerint hajnali 4 óra 48 perckor a Schleswig-Holstein csatahajó váratlanul sortüzet nyitott a lengyel katonai tranzit raktárat védő helyőrségre. Ezzel kezdetét vette a második világháború. A lengyel alakulat 182 katonából, és 27 civil tartalékosból állt. Egy hétig ellenállt az elképesztő fegyverzetbeli és létszámbeli fölényben lévő támadásoknak. Wojciech Najsarek lengyel törzsőrmestert géppuskarész ölte meg. A csata, és egyben a második világháború első áldozata lett. Minden egyes nap, amíg a Wes-

terplatte kitartott, megalázó volt Hitler számára, aki dühöngött a késedelem miatt. Még javában ellenálltak a lengyel hazafiak, amikor a német hadsereg már Varsó közelében dübörgött. A náci fölény fokozatosan felemésztette az ellenállók erejét. Szeptember 7-én 9 óra 45 perckor a Westerplatén kitűzték a fehér zászlót. A lengyel rádiós tisztet Kazimierz Rasińskit, a németek kegyetlenül megkínozták, majd agyonlőtték, mivel megtagadta a rádiókódok átadását. Megközelítőleg 3400 német katona vett részt az egyhetes hadműveletben, valamint több hadihajó, páncélozott katonai járművek, ötvennél több harci repülő és számtalan nehéztüzérségi üteg. A félsziget laktanyáinak és őrházainak romjai, valamint a bunkerek egy része máig fennmaradtak.

Szót kell ejteni a köemlékoszlopról. A világítótoronytól úgy látta a sasélesszemű feleségem, hogy a műalkotáson emberarc látható. Amikor a félszigeten közeledtünk a dombocskán magasodó alkotáshoz, szintűgy. Közelről már teljesen más optikája lett. A kőoszlopon többek között két, deréktól felfelé ábrázolt férfialak vehető ki. Egyikük katona, a másik civil tartalékos.

Akkoriban és manapság is, a területre ligeterdőként kell gondolni. A partszakasz Balti-tenger felőli oldala mellett promenád húzódik. A sárga homokos partra nehézkes a lejutás, de többen is tartózkodnak odalent. A sós víz teljesen tiszta. A szeptember közepi napfürdőben többen is beme-részkedtek a lágy hullámok közé.

A szűken vett óvárosban három-négy emelet magas, skatulyából előhúzott megjelenésű, Hanza korabeli polgári házak. Homlokzatuk eltérő színű. A sátortető alatt lévő gipszstukkók is megkülönböztetik egymástól. A Długa utcán több figyelemreméltó épület, köztük az Uphagen-ház, amely egy valóságghűen megörzött 18. századi kereskedőház. Ma múzeum, amely bemutatja a korabeli gazdag polgári életet. Az

Ulica Długa 71-es számú épület azon ritka házak közé tartozik, melyek épségben vészelték át a második világháborút. 15. századi díszítőelemek láthatók rajta. Akárhányszor megfordultunk a viszonylag szellős óvárosban, a kávézók és az éttermek kiülői zsúfolásig tele hangosan csevegő, nevetgélő vendéggel. Az utcákon korzózók többsége helybeli. Az egészet leghitelesebben a békebeli nyugalom jelzővel tudnám visszaadni.

Elvitathatatlan, leghangulatosabb része a lagúnák hálózata. Két hidat emelnék ki érdekességnek. Az egyik a 2017-ben átadott elforgatható gyalogos és kerékpáros híd, míg a közelében lévő másik híd felnyitható. A Soldek második világháborús hajó belépőjeggyel látogatható. Fő vízi attrakciónak mégis a háromszintes kalózhajó számít. Három árbóckosárral, valamint csontvázzal, víz fölé kinyúló karral, továbbá rémes figurák csapatával megerősítve várja ifjú és idősebb utasait (18 euró). Egészen a világítótoronyig lehet eljutni vele, ott visszafordul. A legautentikusabb vízi alkalmatosság a tizenkét személy szállítására alkalmas, több évszázados fahajó. A körséta végén Art képkiallítás és értékesítés üzletébe tértünk be, mely ezúttal nem hozott lázba bennünket.

Az óváros főbb látnivalói: Gdańsk első számú szimbóluma a város tengeri múltjának és dicsőségének egyik emléke, a híres Daru. 1444 óta a Motława folyó partján áll. Meghatározó eleme a település látképének. A középkori Európa legnagyobb kikötői daruja fénykorában 2 tonna áru 11 méter magasba emelésére volt képes. A fejünk fölött lévő fagörgők láttán, némi fantáziával megtoldva, elképzelhető a szerkezet működése. A Długi Targ középpontjában áll a város egyik legismertebb szimbóluma, a Neptun-szökőkút. Az 1633-ban felállított bronzszobor a tenger istenét ábrázolja. A Szent Mária-templom Gdańsk városának ikonikus

jelképe, és Lengyelország legnagyobb téglából épült istenháza. A szenthely építése a 14. században kezdődött, és több mint százötven éven át tartott, míg elnyerte végleges formáját: 105 méter hosszú, 66 méter széles. Befogadóképessége mintegy 25 ezer fő – ezek a számok elgondolkodtatók, ha figyelembe vesszük, hogy az építkezés idején a városka lakossága csupán néhány ezer főre korlátozódott. A bazilika külseje a balti téglagótika jellegzetes példája, vörös téglából épült fehér mészkő díszítőelemekkel. Legfelismerhetőbb része az északnyugati sarokban álló 76 méter magas harangtorony, amelyről körpanoráma nyílik a városra. A tetejébe vezető 408 lépcsőfok mindenki számára kihívást jelent. Isten eme házában több mint harminc oldalkápolna található, amelyeket gazdag gdański kereskedőcsaládok és céhek finanszíroztak. Ezek ma a város egykori elitjének síremlékeit, címereit és adományait őrzik. Különleges látványossága a 14. századi csillagászati óra, amely 1470-ben készült. Ez a bonyolult szerkezet nemcsak az időt mutatja, hanem a Nap, a Hold és a csillagok mozgását is, valamint egy automatikus figurajátékot is életre kelt, amely a nap bizonyos szakaszaiban megeleveníti a bibliai jeleneteket. A templom akusztikája kiváló, amit a hatalmas, százötvenhét regiszteres orgona megszólalása kiemel. Rendszeresen tartanak orgonahangversenyeket. Ritkán fordul elő, hogy egy fontos épületnek legyen tapintható változata is. Nos, a bejárat előtt van egy kicsinyített mása, fémről.

Az Artus-udvar eredete szintén a 14. századra nyúlik vissza, bár a ma látható épületet a 14–17. században emelték, miután az eredeti faépület leégett. Közvetlenül a Nep-tun-szökőkút mellett áll, és évszázadokon át a város kereskedelmi elitjének találkozóhelyeként szolgált. A főbejárat két oldalán négy szobor áll, amelyek az Igazságosságot, a Bőkezűséget, a Bölcsességet, és az Egyetértést jelképezik. Az

épület igazi kincse a nagy terem, amely méretével és díszítésével kitűnik. A 12 méter magas terem falait reneszánsz és barokkfestmények, fafaragások, valamint díszes szőnyegek borítják, amelyek bibliai, továbbá mitológiai jeleneteket, azon túl pedig a város történelmének fontos eseményeit ábrázolják. A faragott bútorok meseszépek. A helyiség legkiemelkedőbb látványossága az óriási reneszánsz kályha, amely 1546-ból maradt ránk, és 10,64 méter magas. Az 520 gazdagon díszített csempe portrékkal, címerekkel és allegorikus ábrázolásokkal díszítettek. A kályha tetején látható alakok a keresztény erényeket, valamint ókori filozófusokat és politikusokat ábrázolnak. Érdeemes figyelmet fordítani a terem további részleteire is, mint például a mennyezeten függő hajómodellekre, vagy a falakon látható festményekre. A Neptun-szökőkút mellett lévő főbejárat zárva szokott lenni, az attól balra eső oldalajtót kell keresni. 1939. szeptember 12-én, egy kiállított fotó tanúsága szerint, itt járt Adolf Hitler, miután csapatai megkínlódva elfoglalták a Westerplattét.

A Központi Vasúti Pályaudvarról – a 3-as vágányról – az SKM gyorsvasúttal Sopotba tartunk, hogy onnan Gdańsk felé visszagyalogolva további emlékeket gyűjtsünk. A 17 perces út 1,7 euróba kerül. Leszállni a második Sopot feliratú vasútállomáson kell.

Sopot fürdővárosi működését 1808-ban kezdte, majd 1823-ban megnyitották a város első gyógyfürdőjét. Az egészségi javulásra vágyó fürdőzők megjelenésével nemcsak a város ma is látható arisztokratikus arculata épült ki, hanem egy másik fontos nevezetesség is létesült: itt található Európa leghosszabb faszerkezetű mólója, amely 511,5 méter hosszan nyúlik a tengerbe, kis kilátóteraszokkal. A műtárgy felkeresésére belépőjegyet kell váltani. Kerek-

székesek és a hozzájuk hasonló helyzetű látogatók előnyben. Végében vendéglő, ahonnét továbbhaladva lépcsőn kell lemenni a kalózhajónak álcázott étteremhajóig.

A vasútállomás aluljárójából kijöve első érdekesség a Krzywy Domek, azaz a Görbeház nevű bevásárlóközpont, ami első ránézésre ellent mond minden építészeti előírásnak. A tengerpart felé tartva fás környezetben békebeli, erkélyes, verandás villák. A főtér közelében art kiállítóhely, de a nyitásig nem időzünk egy órányit. A már ismerős Európa bajnok mólóhoz érkeztünk. Balra Gdynia felé lehetne sétálni, jobbra Gdańsk felé. Induljunk arra.

Gyönyörű napsütés és 22 Celsius fok meleg a klímakörnyezet. A széles, sárga homokos tengerpart fokozatosan benépesül. Van, aki térdig áll a vízben, másvalaki erőteljes karcsapásokkal Svédország partjai felé tart. Tervének megvalósulásához ezúttal is sok sikert kívánunk. Legtöbben napfürdőznek. Eleinte úgy voltunk vele még, hogy az épített környezet olyan, mintha Nyugat-Európában lennénk, de nem, annál különb. Ugyanis Kati kritikus szeme semmilyen kivetnivalót nem fedezett fel. A széles kerékpárutat és az ugyancsak kényelmes járdát zöld sövény választja el egymástól. Balra, a homokos fővény felé teraszos vendéglők ízlésesen megterített asztalokkal. Környezetük is mutatós. Az épületek között pallón lehet lejutni a partra, ahol pénzérmével vehetők igénybe a mosdók. A sétaút másik oldalán szintén éttermek. Azokon túl, három-négyemeletes szállodák, apartmanházak. A gyalogos és kerékpárutat teljes hosszában árnyékban lehetett megtenni. 2,2 kilométerrel távolabb Gdańsk feliratú tábla jelezte a városváltást. Ettől eltekintve mit sem változott az irigylésre méltó környezet. További negyedóra múlva újabb információs tábla követte: a villamoshoz jobbra kell tartani. Rövid séta után a 2-es, a 6-os és a 8-as villamosok külső végállomásához érkeztünk.

Kezünkben turistatérkép, de többnyire járókelőktől érdeklődtünk utunk következő célállomása felől. A vasúti vágányok fölött áthaladtunk, melynek tényét a helybeazonosítás szempontjából helyesen ajánlotta figyelmembe a feleségem. Megéheztünk, megszomjaztunk. Nagyobb élelmiszerboltból ízletes harapnivalóval és egy üveg „Táncos” sörrel tért vissza Kati. Még a rendszerváltás előtti időkből ismertem ezt a sörfajtát, amelynek címkéjén piros és kék ruhás nő és férfi táncol. Annak idején kevésbé komáltam, a mostani íze viszont mindkettőnknek bejött. Útra keltünk. Éppen ott kérdeztünk rá az Oliwa-katedrális helyére, ahol egy járda elágazott a park felé.

Oliwa Gdańsk legelegánsabb városrésze. Legismertebb látnivalója a katedrális. A cisztercita templomot a 13. században alapították. 107 méter hosszú, háromhajós, gótikus alaprajzú istenháza. A falakon korabeli freskók és festmények maradványai. Kincse a monumentális orgona, amelyet a 18. században épített Johann Wilhelm Wulff mester. A hangszer 7876 sípos. Különleges zenei élményt nyújt. Nemcsak robosztus hangjával, hanem látványvilágával is magával ragadó – a mozgó angyalfigurák, csillagok és harangok, igazi barokk látványosságot jelentenek az orgonakoncertek alatt. Nyáron naponta kétszer, 11 és 15 órakor tartanak rövid orgonabemutatókat, amelyek során a hangszer teljes hangzásvilágát, valamint vizuális effektusait is bemutatják. Szombaton kora délután érkeztünk meg eléje. Odabentről orgonajáték hangja szüremlett ki, gyorsan beljebb kerülünk. A program utolsó percét megcsíptük, de ez még így is jó volt, mert legalább megtapasztalhattam az orgona bődületes hangerejét. A koncert egyébként telt házas volt és fizetős. Kijőve, magányosan várakozó vőlegényre figyeltünk fel. Közelében fiúcska, kezében díszpárnán jegygyűrűk. Közében menyasszonyi virágcsokorral érkezett valaki. Miután

bentről kijöttek a koncertlátogatók, a vőlegény bement a templomba.

A városnegyed egyedi hangulatát fokozza az oliwai Patakvölgy, amely a városrészen keresztülfolysva természetes zöldfolyosót képez. A folyam mentén sétálva, régi vízimalmok maradványait, és festői hidakat fedezhetünk fel. Visszamentünk abba a villamosmegállóba, ahol emlékezetes ebédünket egy órával ezelőtt elfogyasztottuk. Begördült a 60-as egykocsis nosztalgiajárat, amely csak hétfvégéken keringi be a város eme részét – buszból ugyanilyen a 600-as Mercedes típusú járat. Szerencsénkre a következő célállomásig helyből, a 12-es villamossal a végállomásig kellett utazni.

Ha Zaspa, akkor Monumental Galery. Mert ami igaz az igaz. Külföldön sem hagyjuk magunkat kisemmizni. Már a villamosból is feltűnt, amiért idejöttünk. Ettől függetlenül a fő csapásirányra rá kellett találni. Sikerült. Ovális alakban, tizennégy emelet magas lakótelepi környezet. Aki ekkor kezdi el keresni a több tízezer m² alapterületű art kiállítóteret, az gyorsan szálljon vissza a villamosra. A Monumentál Galery nem más, mint az előttünk magasodó, a rendszerváltás előtti korból való, de azóta teljeskörűen felújított zöld környezetben lévő lakótelep. Hatvan épület oldalfalára lettek absztrakt és figurális képek felmázolva. Igen, így is lehet és milyen jó is. Néhány festmény színét erősen kifakította a nap, máshol lombos fák gátolták az akadálytalan rálátást. De ennek ellenére nem lehetett okunk panaszra. Húsz-húszonöt falfestményre lett rálátásunk. Megjelenésükkel átfestették a régi szürke negyed hangulatát.

Az alkotásokról ezúttal nem árulok el semmit: tessék repülőjegyet foglalni.

50. FÖLDRE SZÁLLT FÖLD – Egyesült Államok (2025)

Közvetlenül az indulás előtti napokban és útközben is, több aggodalomra okot adó hír talált ránk: a Los Angeles-i Nemzetközi Repülőtér közelében, az ország legnagyobb kőolaj-finomítójában több robbanást követően tűz ütött ki; az amszterdami légikikötő hetven induló és nyolcvan érkező járatát a hurrikán miatt törölték; átszálláskor a Boeing 787-es gépen a 27. sor után a 30. következett (a jegyünk a 29-be szólt).

Mindezek dacára megérkeztünk a nyugati part központjának számító Kaliforniába. Szállásunk a nemzetközi repülőtér és Los Angeles között elterülő 80 ezres El Segundo városka egyik hotele. Nem a több világhírű cég központja miatt emlékeztem meg róla, hanem mert többszörösen ismétlődő, szeletnyi pálmafás utcaképével tökéletesen szimbolizálta Kalifornia, Arizona és Nevada államokat. Az irodaházak parkosított utcabútorokkal teleszórt idilli környezetében a kővirágágyásokban 40 centiméter magas valószínű prérifű, melynek közepéből, rejtett hangszórókból diszkrét hangerővel minőségi jazz szólt.

Los Angeles felvirágzása két alapelemen nyugszik. A belső területekről, a hegyeken át, sikerült édesvízhez juttatni, valamint az 1920-as években feltárt gazdag kőolajmezők. 1968-ban egy hotelben meggyilkolták Robert F. Kennedy elnököt, majd a helyén felépült és róla elnevezett középiskolában ma négyezer diák tanulhat. Az általános iskolásokat – jellemzően országszerte – a helyi viszonyok következtében iskolabuszokkal szállítják a tanintézményekbe. A metropolisz központjába busszal tartva élénken élt emlékezetemben a fél évvel ezelőtt tomboló kaliforniai erdőtüz emléke. Mint megtudhattuk, otthon nagyobb volt a füstje, mint itt a

lángja. Ez több mint meglepett: messziről érkező hírnek érdemes utánajárni. Jobbra fent a szegények lakta városrész, melynek szélét kissé megpörkölte a lángtenger. A 2028-as nyári olimpiai játékok rendezési jogát szerencsére nem a magyar főváros, hanem Los Angeles kapta. Pár évvel a játékok kezdete előtt, szinte az összes sport és rendezvénycsarnok készen áll. Az egyetemi és más kollégiumi szálláshelyek összessége lesz az olimpiai falu. Egyedül a játékok főútvonalának kiépítése várta magára. Ez pedig annyi hátralévő fáradtság a rendezők számára, mint favágónak a döntés előtti utolsó fejszecsapás.

A kétszer nyolcsávos kora délelőtti zsúfolt autótűt bal oldalán, igaz egymástól szellősen beépítve, de Amerikára jellemző világvárosi látkép, de telibe. Másvalamin is elámulhattunk. Irigylésre méltó zöld parkok egymásutánja, szinte már túlméretezetten széles járdák, de sehol egy fia lélek sem. Mi több, utcán parkoló autó maximum délibáb. Igazi falanszterjelenet, már ha az egészből kivonjuk a városba igyekvő vagy onnan távozó országúti cirkálók árját. A felhőkarcolókkal teleszórt üzleti negyedbe minden nap 200 ezren tartanak munkába. A járművek helye a mélygarázsban, netán felhőkarcoló hetedik emeletéig. Onnantól akár a hatvanadik emeletig irodák és lakások. A nálunk fellelhető legnagyobb alapterületű élelmiszerüzletbe itt egy helyi halandó a kis mérete miatt be sem tenné a lábát. Gyanítom, nem egy hétre vásárolnak, hanem hetekre. Aki így tesz, sok dollárt takarít meg. A jenik nem a tízes számrendszerben gondolkodnak, hanem a dolláréban: mi fizetődik ki legjobban. Mert ha nem is mindegyikük, de többségük mégis csak megdolgozik a fizetéséért, amely számára nemcsak a jelen biztosítéka, hanem egyben jövőjének záloga is.

A város központjának számító téren világosodtam meg róla – színházak, könyvtárak, városháza, irodaházak, ban-

kok valóban pazar gyűrűjében –, hogy a levélfújó gép amerikai találmány. Vitathatatlan, hülyeséget is kilehet találni, de ekkora baromságot világszerte eladni, na ahhoz már érteni is kell. Az Európából először idevetődő embert mindezek alaposan mellbe vágják. Mi nem ezekhez a méretekhez vagyunk szokva, és nem ehhez az életritmushoz. Nyelünk egyet, és kíváncsian várjuk a következő utcasarkon túli élményeket.

Los Angeles nem egy klasszikus világváros, hanem 88 önálló alváros összessége. Területén szigetszerűen bárhol előfordulhat pénzes vagy átlagos önálló közigazgatási egység. Erre legyen példa a városközpontnak leírt kerület és a vele szomszédos óváros. Fényűző Amerika helyett konszolidált európai környezet, egyben szegényebb miliő. Szélében ráutaló flórajelként megismerkedhettünk a fojtófügével. A gazdafát szép lassan körbenövi az invazív növény, és magába fojtva feléli. Az állatvilágban ehhez hasonló eset az imádkozósáskáé. Annyit még az óvároshoz, hogy 1781-ben a spanyolok tizenegy kevert fajú család negyvennégy tagját idetelepítve tették le a város fizikai és biológiai alapját. Leghosszabb közútja 97 kilométer, melynek hitelességét elfogadtuk, az egyik utcán a házszámra felnézve: 6502.

A közeli bolt bejárata előtt markát tartó hajléktalan, aki csak a kezében golfütővel megjelenő tulajdonost észlelve volt hajlandó felszívódni. Sajnos rengeteg a fiatal drogos, és korosztálytól függetlenül az utcalakó is. Többségük sátorozva tengeti életét. Legalább a mediterránon tehetik. Az úttest túloldalán, a járdában Oscar-díjasok neve. Igen, az már egy másik világ, a filmvilág csillagaié. Nem szívesen lennék a helyükben. 650–3400 m²-es kertes ingatlanokat laknak. Egyikük-másikuk megérhet akár 34 milliót is. Magas kerítéssel védett luxusbörtönök. Érdekes, tanulságos és egyben elszomorító a bevásárlóutcájuk kreáltsága. Egy-egy világcég

szalonjába naponta hat híresség kap meghívót belépésre. Mást nem fogadnak. Odabent tucatnyian tesznek a csillag egójáért. Megéri, egy egyedi, például Észak-Olaszországban varrt ing ára 25 ezer dollár.

Más erők is osztják a várost, mint például a Szent András-törésvonal. Igen, a földrengés. A hosszasan elnyúló lemezvonalak ütközési helyének környezetében az épületek szél-tében és hosszában terjedelmesek, felfelé nem törekednek. Néhány éves döbbenetes emlék, hogy egy többemeletes ház alatt földrengés hiányában is megnyílt a talaj, és emberestől, bútorostól együtt belezuhant. Sokan az itt játszódó filmekbe esnek bele. Nekem már Colombo felügyelő is az agyamra ment. Híres utcák, nevezetes hotelek, ikonikus rendőrkapitányságok: Beverly Hills, Sunset Boulevard, Hollywood. 2500 kilométeres buszos utazásunk során Los Angeles csak egy állomás volt a sok közül, így csak karcolni tudtuk a felszínt a feleségemmel, amely megtapasztalásnak, értelmezésnek éppen elegendőnek bizonyult. Szétnézhattünk volna az Universal Studios fullos kirakatvilágában, de Katival mi a város egyik szegletének magánakciós felfedezését részesítettük előnyben.

A piros metró vonala környékén lófráltunk. Emberi környezett, ismerős arcok néztek vissza ránk. Ferrarik nem suhantak el mellettünk, csak tucatautók. Egyszer csak fenemód megélénkült a feleségem. A járdán velünk szemből, egy járókelőket ügyesen kerülgető, négy keréken guruló, közepes hátizsák nagyságú „service” feliratú csoda közeledett. Gondolva rám, hogy megmutathassa nekem, amikor a jármű Kati mellé ért, ő nyakon akarta csípni, de az fürgén kitért előle, és folytatta GPS-vezérelt útját: ez is Amerika. Miután elmúlt a hüledezésünk, eltöprengtünk rajta, mi a csoda lehetett: termékkiszállítási szolgáltatás, netán térfigyelőkamera? A régi építésű metró mély vonalvezetésű. A

szerelvény rövid, talán három kocsiból áll. Tervezik az óceánpartig kiépíteni, és remélik, ekkor már tömegek fogják használni. Sötétedés után kevesen veszik igénybe: ez is Amerika.

Los Angeles–San Diego: irány dél, San Diego. A nyugati part legdélebbre eső városa és Los Angeles között húzódik a Long Beach. A kedvező természeti adottságú partszakasz miatt hosszasan elnyúló teherhajókikötők és üdülőparadicsomok világa. 300 ezer embernek nyújt biztos megélhetést. Vele párhuzamosan kétszer nyolcsávos autópályán 200 kilométer hosszan, a belső sávban százharminccal téphetünk. Félsivatagos környezet. Ha locsolják, mediterrán flórát ölt magára. Gazdagon termő zöldségtermesztő vidékként tekinthetünk rá.

1848. február 2-án a mexikói–amerikai háborút lezáró béke értelmében San Diego és Kalifornia északi része, illetve Arizona, Texas, Utah és Új-Mexikó, valamint a mai Colorado és Wyoming jelentős része az Egyesült Államok fennhatósága alá került. Még meg sem száradt a tinta a dokumentumon, máris özönlöttek a kincsvadászok a nyugati partra a néhány nappal a békekötés dátuma előtt kitört kaliforniai aranyláz következtében. Az óváros – ahol meg szálltunk – az öböltől jóval beljebb terült el. Hátrányát felismerve, a vízpart felé terjeszkedett. Az 1900-as évek elejére fényűző, gázlámpás várossá nőtte ki magát: az egykori kandelábereket meghagyták utcadísznek. A második világégést követően a város stratégiai szerepe felértékelődött. Jelentékeny haditengerészeti támaszpont jött létre. San Diego déli, mexikói oldalán található a 2 milliós Tijuana. Gazdasági szempontból egy városnak tekinthetők. Első számú felvevőhelye az eladásra szánt amerikai autóknak, és felvevőhelye a dokumentáltan ideérkező minimálbéres mexikói munkakerőnek. Rajtuk kívül más népcsoport tagja a mezőgazdaság

területén nem rúghat labdába. A meleghez és kétkezi monoton munkához szokott emberek felülmúlhatatlanok. Ma-napság konténerházakban laknak, amelyek bárhova telepíthetők.

Az Egyesült Államok tíz leggazdagabb városának egyike San Diego. A vele való ismerkedést kezdjük a 19 kilométer hosszú és 5 kilométer széles öbölnél, amelynek egy bejárata van a Csendes-óceán felől. A várost a vele szemben lévő félszigettel a „V” alakban égbetörő híd köti össze. Úgy tervezték, hogy dagály idején, a közepe környékén, a víz szintje és a híd alja között mindig meglegyen a 65 méter távolság, ezzel biztosítva a nagyobb hajók átjárását. A hídon biztonsági ok miatt gyalogos forgalom nem haladhat. A félszigeten lakóövezet, szabadidős parkok és az elzárt katonai támaszpont. A legkülönbözőbb hadihajók kikötője, tengerészgyalogosok bázisa, harci repülőjárművek kiindulópontja. Itt tanulhattuk meg, hogy ahol a vendéglátósok sziporkáznak, ott élelmiszerárusításra nem adnak ki engedélyt. Míg mi Katival és még néhányan a csoport tagjai közül szabadidős programként bejárhattuk a félsziget egy részét, addig a többiek meglátogatták a part mellett horgonyt vetett repülőgéphordozó múzeumot.

A USS Midway az USA haditengerészetének kiszuperált, jelenleg a San Diego-i kikötőben múzeumként működő repülőgéphordozója. Részt vett a délvietsnámi és a *Sivatagi vihar* hadműveletekben is. 2004-ben hajózott be végső kikötőjébe. A múzeumként működő hadihajón a látogató szabadon bejárhatja a hangárszintet, a repülőfedélzetet, a torony tiszti eligazítóját, valamint a rádió és radarszobát – ahol öbölháborús térképek, felvételek, hangüzenetek fogadják –, továbbá a kapitányi lakrészt. A repülőfedélzeten a USS Midwayen szolgálatot teljesítő vadászgépek, AWACS-típusú légtérellenőrző repülőgép, bombázók és helikopterek

közül lehet mazsolázni. A látogatók beülhetnek modern vadászgépek pilótafülkéibe, repülőgépszimulátorokat próbálhatnak ki. A repülőgépírányítói és kapitányi hidat, valamint további belső létesítményeket vezetett túrákkal lehet végigjárni.

A másik kiemelkedően érdekes hely, ahova lehetőség híján el sem juthattunk volna, a városi zoo. A San Diego Állatkert a világ egyik leghíresebb parkja. Több mint 650 faj mintegy 3700 egyede él itt. Társintézménye a San Diego Zoo Safari Park. Kínán kívül itt él a legnagyobb pandapopuláció.

Az ország egész területéről nagy számban érkeznek a városba nyugdíjasok végső letelepedésre. Emiatt tervezetten épülnek nyugdíjas-öröklakások, melyek kihalásos alapon üresednek meg. Pénzügyileg minden centre pontosan kiszámolva.

Hűsít az óceán. Melegít a floridai napsütés. Gondtalan élet. Kevés olyan légikikötő lehet a földön, amely olyan közel esik a városközponthoz, mint itt. A fel és leszálló gépek szinte súrolják az épületek tetejét. Optikai csalódás, de mégis. Az ország legszebb vasútállomása a San Diegó-i. Santa Fé a neve, ahonnan Los Angeles gyorsvonattal 1,5 óra. A városközpontnak turisztikai célú látnivalója nincs. Mindössze az öböl menti sávja tarthat érdeklődésre számot. Nevezetes még a Balboa park, ahová olyan nemzetek házai kerülhettek, akik tettek valamit a város kultúrájáért, hírnevéért. A magyar ház hétvégén pár órán át tart nyitva. A közpark leghíresebb ékköve a világ legnagyobb szabadtéri orgonája. Két magyar vonatkozású személy érdemel említést a város kapcsán. Az 1848-as szabadságharc bukása után idemenekült Haraszthy Ágoston. Szőlőtermesztésbe fogott, majd polgármestere lett a városnak, a mai óvárosnak. Életének utolsó tíz évét itt töltötte Márai Sándor, aki 1989-ben ön-

gyilkos lett. Hamvait akaratának megfelelően a Csendes-óceánba szórták.

November első felében elkerülhetetlenül szembejött velünk a Halloween. Az ókori mediterrániumból származó pogány ünnepi elemek idővel kiegészültek az ír nép szokásaival, az északamerikai és a nyugateurópai jegyekkel: vídám ünnepi és gasztronómiai bolondozás; töklámpás faragás; jelmezes felvonulás; beöltözős partik. Szállásunk egy klasszikus, eredeti hacienda. Nem lett volna bajunk vele, de a személyzet nemtörődömsége, és a vele járó éttermében túlfizetésre való felszólítás kiverte a biztosítékot. Közelében sírkertemlékhely: alacsony kerítéssel határolt, mintegy ötven hantnyi karbantartott terület, egyházi épület nélkül. A legrégebben született elhunyt 1813-ban látta meg a napvilágot, de árnyékvilágra költözésének dátuma eltitkolva. A karbantartott sírokra a Halloween jegyei aggatva. Közelében Horror múzeum, mely a késői időpont miatt zárva. A régi városközpont házai lakatlannak hatottak. Pontosabban, azokat félig-meddig felöltöztetett csontvázak népesítették be. Belőlük egy-két példány fel sem tűnt volna még, de ennyi szemet szúrt már. Egy helyütt pedig tömegjelenetbe mentek át a holt lelkek földi nagykövetei: száz így-úgy felöltöztetett csontváz lógott egymás mellett. Látványuktól felélénkült a feleségem. Kapta volna elő a fényképezőt, de sajna, az erős szürkülettel nem bírta volna mit kezdeni a muzeális darab. Fiatal nő és férfi éneküket gitárjátékkal kísérték a szomszédos parkban. Mi is beültünk a pár tucatnyi hallgatóság közé, és megpróbáltuk átélni az idő, és a hely szellemiségét. Közben a magam képére lefordítottam a Halloween: szüleim és őseim eltávoztak, de félig-meddig mégis bennem élnek tovább, ezért a félig-meddig felöltöztetett csontvázarcú figurák, az evolúciós idősíkot folytonossá teszszik számomra.

San Diego-Calico-Las Vegas: egész napos fenékgyötrő utazás vagy valami teljesen más következik? A hegyekből lemosott talaj feltöltött termékeny felföldet hozott létre. A sztráda mellett cégek végtelenített parkosított pálmafás telephelyei. Eleinte látványos még, aztán átmehetne unalmasba is, de mindegyik működik. És ekkor jön a dolláros kérdés: ennyi lenne belőle? – és máris van mit továbbgondolni. Világhírű a kaliforniai bor, ajánlották is a fogyasztását, de nem élünk a vissza nem térő lehetőséggel. Errefelé kevés a csapadék. De nem is kell öntözni a szőlőt. Megterem anélkül is. A reggel és a kora délelőtt jellemzően párás, ködös. A szemeket és a leveleket vízlepel áztatja. Késő délelőtt erőre kap a napsugár, és naplementéig érleli a bogyókat. Édenkert a szőlőnek, még inkább a gazdának. Már nem számoljuk az autópálya csíkjait. A belső sávban csak olyan járművek haladhatnak sztrádajeggyel, amelyben egynél több személy foglal helyet. Itt a maximális 90 mérföldes sebességgel lehet repeszteni. Korlátozott tempó mellett a legfelső sávok ingyenesek. Azok a népszerűek. A nagy csőrös kamionok bármelyik sávban bírják a tempót a többi járművel. Városra és nyílt terepre egyaránt igaz, hogy kifinomult technikai rendszer ellenőrzi a sofőrök szabálykövetését. Ezért senki nem kockáztat. Egy másodpercen belül érkezik a büntetés, és nincs haver, akit felhívhatna. Ha valaki maga mellé az anyósülésre embernek beöltöztetett bábút tenne átverésnek, a következő ellenőrzőpontnál lebukik, és megkönnyebbül a bankszámlája.

A sztráda mellett vasúti sínek tűnnek fel. Tehervonat érkezik, és minő abszurditás: három mozdony húzza – ilyen gyengék lennének? Egy perc majd kettő és még sok, de nem akar véget érni a szerelvény. Nem csoda, 1,5 kilométernél nincs rövidebb belőle. Ezek után ki lepődne meg rajta, hogy hátulról két mozdony tolja. Arról nem is szólva, hogy az

errefelé oly gyakori konténerszállító vagonok kétszintesek. Ez sem rossz, de ez még semmi. Van úgy, hogy hegynek kell tartani. Maximum 3 fokos lehet a legmeredekebb szakasz. Emiatt a magaslatokra kígyózó acélsínpár vezet fel. Gyakran előfordul, hogy az első mozdony masinistája egyszer csak balra tekint, és száz méterrel lejjebb meglátja a szerelvényt toló utolsó mozdonyt. Aki például Európából érkezik ide, annak minden az újdonság erejével fog hatni, mert itt ugyan minden hasonló, mint nálunk, de mégis teljesen más. Mások a méretek, más a felfogás, más az egész rendszer alapja. Ebből az következik logikusan, ha Európába eljön egy jenki, ő ott fog száját tátani. De mi most ne tegyünk így annak ellenére se, hogy oda az üde zöld táj, helyette mellénk lopta magát a sárgás sós sivatag. Néhány satnya bokor tart ellene még. Ugye nem unalmas? – na ugye, hogy nem. Van hely a sivatag számára, akkor miért ne nyújthatna el hosszasan a tájon? Kinézünk a szélvédőüvegen, és tuti egyhangúság. Igen, ebben éppen ez a magával ragadó: a végtelen tér. Még emlékszem a *Száguldás a semmibe* című amerikai filmre: akkor belém ivódott a korlátlan szabadság nagyszerű érzése. De mit kezdünk vele most?

Calico egy felhagyott bányaváros, ma szellemváros, San Bernardino megyében. A délkaliforniai Mojave-sivatag régiójában, a Calico-hegységben található. 1881-ben négy aranyásó indult a mai Barstow-ból egy északkeletre fekvő hegycsúcs felé. Ezüstöt fedeztek fel. Megnyitották a Silver King bányát, amely Kalifornia legnagyobb ezüsttermelője volt az 1880-as évek közepén. Az ezüsttermelés csúcspontján, 1883–1885 között Calico több mint ötszáz lelőhellyel és ezerkétszáz lakóval izzadta mindennapjait. Végtelenségig kizsákmányolták a kétkezi embereket. Emlékezetes egy testvérpár esete. Spórolás céljából egy ágyuk volt. Amíg az egyik aludt, addig a másik robotolt, majd cseréltek. Addig

húzták az igát, amíg össze nem kuporgattak annyi zöldhasút, hogy bízva a szebb jövőben, kereket nem oldottak. Óriási hiány volt nőből, ezért a legrandább fehérnép is búsan arathatott. A kocsmasztalon jobb híján férfiak táncoltak, és kaphatták a puszikat számolatlanul. Kínaiak lavór-fürdőt üzemeltettek. Más volt az ára az első, a második és a harmadik lavór víznek: közben a víz nem cserélődött. Walter Knott az 1950-es években megvásárolta Calicót, és az öt megmaradt eredeti épület kivételével az összeset újjáépítette, hogy azok az 1880-as évekbeli eredeti kinézetükhöz hasonlóak legyenek. Aki idetart, ne várjon sokat: nyitott ajtajú börtön volt ez, a rabszolgaságra hajlamos vagy más kiutat maguk számára nem találó szerencsétlenek számára. De mégis. Aki itt időzik és belegondol a már ismert határtalan sivatagi környezetbe, az már nem semmi. Földönfutó emberek talpukat koptatva érkeztek ide, hogy saját levüket kiizzadva holtig dolgozhassanak. Alig százötven év telt el azóta, és mi autóval, busszal érkezünk ide kényelmesen, jól lakva vagy éppen szendvicsbe harapva.

Célt nem tévesztve robogunk a szerencsejátékok fővárosa felé. Magunk mögött hagytuk a zordsága ellenére is oly kedves tájat. Megélénkült a környezet. Ha nem is fák, virágok és fények, de életnek jelei. Ilyenek az út mentén megjelenő egyszerű konténerházak, hátukban műanyag víztározók. Nem nehéz kitalálni, szegény emberek otthona. Itt akár parkolóban dekkoló személygépkocsiban is lehet lakni, élni. Buszunk letér egy kétszer egysávos útra, majd egyszer csak lefékez a mexikói illetőségű sofőr. Kiszállunk, szétnézünk, és a közelmúltban találjuk magunkat. A nemzetközileg is híres 66-os út 3493 kilométer hosszan, nyolc államon át halad: Kalifornia, Arizona, Új-Mexikó, Texas, Oklahoma, Kansas, Missouri, Illinois. Az út eleje Santa Monica, az út vége Chicago. Az 1930-as években kapta az első fontos

szerepét. A már megépült szakaszon óriási „népvándorlás” indult meg, ugyanis Kaliforniában rendkívüli jelentőséget kapott a farmerkedés, így Oklahoma, Kansas és Texas államokból farmerek tömkelege indult nyugatnak. Őket nevezték Okiknak (John Steinbeck, *Érik a gyümölcs*). 1950-ben a 66-os még nagyobb szerepet kapott. Los Angelesen belül a város főúttjává nyilvánították, de mindeközben az utazók egyre inkább kezdték felfedezni Arizona híresebb helyszíneit: a Painted-sivatagot, a Grand-kanyont, a Barringer-krátert (arizonai meteoritkráter). 1956-ban Eisenhower elnök megalapította a kereszteződések nélküli államközi autópályákat, ezzel egy új magasabb rendű országos úthálózatot hozva létre. A 66-os ma a történelem viszontagságainak ellenére teljes szakaszában járható. A régi úttestet mindenhol felújították, így az azon autózó úgy érezheti magát, mintha a történelem elmúlt évtizedeiben furikázna. Valami van benne, de. Átsietünk a túloldalra Katival. Felújított fogadó. Hátuljában sorházként autóbeállós szállások. Igazi, de múzeum. A fogadó előtt hatvanas évekbeli autók vázai. Az egész ismerős filmjelenetekből. Emléke jól jött tiszta haszonnak. Aki pedig jártkelt errefelé, annak kiváló lehetőség szívmengető múltidézésre.

Las Vegas–Hoovergát–Grand-kanyon–Las Vegas: megérkeztünk a kaszinóvárosba. Las Vegas kapcsán sokak fejében ott bujkálhat a kíváncsiság. Előre leszögezem: nem megszeretni kell, hanem látni, felfogni és megérteni. Amikor előzetes kutakodásaim során rátaláltam a 112 méter magas, gömb alakú rendezvénycsarnokra (Sphere), extázisba estem. Utazás előtt, egészen a kaszinóvárosba megérkezésig a LED-gömb víziója keringett a fejemben: látni és ott állni előtte. A belépésre több okból sem gondolhattam komo-

lyabban: nem szerepelt a hivatalos programban; nehéz rá jegyet szerezni; a kétnapos belépő ára 450 dollár, az egynaposé 250. Legalább lefotózni – maradt utolsó reménynek.

Las Vegasban 175 ezer szállodai szoba várja a vendégeket. Hotelünk a háromcsillagos Excalibur, a kaszinónegyed közepén. Fél óra alatt becsekkolni, a szobát megtalálni, magunkat kicsit rendbe szedni, és indulás csodát látni: záróakkordnak esti testmozgás. A szálloda 28 emelet magas. Külsőjét úgy kell elképzelni, mint egy ötújjú kesztyűt. A végrehajtandó haditerv: a bejáratától a futballpálya nagyságú játéktérmen át eljutni a megfelelő liftig, és az 1–14 emelet között közlekedő felvonóval feljutni a 10. emeletre (a másik liftrendszer a 15–28. emeletek között üzemel). Igen ám, de a hotelnek négyezer szobája van. Mindezekről kissé ideges lett mindenki. De lőn csoda, a megbeszélt időpontban mindenki a megszokott helyén ült a buszban.

Hova máshova is tarthattunk volna, mint Velencébe, Rómába, Atlantiszba. Las Vegasban így néz ki a szentháromság: ötlet, pénz, megtérülés haszonnal – és mindig kijön a matek. Busszal keltünk útra, de érdemes tudni, a gigantikus nagyságú szállodák tucatjai egymáson keresztül átjárhatók. Ha valakinek nincs kellő helyismerete, vessen magára. Elsőre valóban félelmetes világ.

Elsőnek Velence jut eszembe. Hogy éppen melyik szálloda hányadik termében tartózkodtunk éppen, ne kérdezze senki se. A lagúnák városának minden meghatározó jelentőségű épülete megépítve. Közöttük ott kanyarog a kanális. Tele gondolával, azok pedig fejüket forgató szájtáti utassal. Ez az alapszolgáltatás. Aki gondolával megérkezve a partaszállást követően itt szeretné eljegyezni mátkáját, megteheti. Csokor rózsával, díszpárnán jegygyűrűkkel, és behűtött pezsgővel fogják várni őket. A szolgáltatás árát előre kell leszurkolnia a férfinak, amely cirka 500 dollár. Relatív

az összeg nagysága: Velencébe odavissza repülőjegy, szállás, étkezés – lehet számolni. A végén kiderül, a csórók járnak ide. Fel is vannak háborodva a velencei gondolasok. Az itteni kollégák keresetének ők a töredékéért lapátolnak, és énekelnek a gondolában.

De nézzünk mélyebbre a megépített épülethasonmások alá. Farostlemezből kreált díszletek. Borításuk többnyire olyan műanyag, amely kőnek, márványnak hat. A lagúnának kiépített medencében csobogó víz viszont igazi. Rómát és Atlantiszt nem részletezem, mert egy és ugyanaz. Az is igaz, azokban ennyire nem volt idő elmélyedni, továbbá az emberi agy befogadóképessége korlátozott. Épületek felfoghatatlan labirintusában vándoroltunk: mozgólépcsővel le vagy fel, üveghídon át egy másik épületbe be vagy onnan ki, a rengeteg cikkcakkot végképp felejtve. Mindenhol szólt a zene, de sehol nem zavaró hangerővel. Az óriási terek tele a legkülönbözőbb üzletekkel. Nincs mese, a végére ki kell jönnie a mateknak. Látogató bőven akad. Mindenki vásárol ajándékot magának, családtagnak, barátoknak. Mi összesen egy hűtőmágnest ismerősnek, azt sem itt. Los Angelesben 2 dollárért. Velünk biztosan nem jönne ki a matek.

Kilépünk az utcára. Friss levegő tódul a tüdönkbe. Vízi játékkal megfejelt zenélő szökőkúthoz tartunk. Pár perc és felhangzik a dallam. Fülelek-fülelek a magasból aláhulló vízsugarakra asszociálva. Semmi. Eszembe jut a margitszigeti szökőkút, amikor a medencébe visszaeső víz hangosan plattyan. Vége a dallamnak. Kérdőn tekintek Katira. Megnyugtató, volt vízi játék. A legmagasabb sugár 162 méterig lövellt fel. Leeresztettem. Az Egyesült Államokban a 152 méter (500 láb) elérő épületek számítanak felhőkarcolónak. Eltelt egy újabb nap. Kissé fáradtan térünk vissza 10. emeleti szobánkba. Éjfélre járt, mire ágyba bújtunk.

Idegenvezetőnk elmondása szerint az erre az útra jelentkező utasok túlnyomó többsége első számú úti célnak a Grand-kanyont jelöli meg. Oka a lélegzetelállító légi felvételeken, és a parádés rálátást nyújtó extra helyekről készített filmekben alapszik. A nevezetes kanyon elbűvölő része Nevada állam területén mintegy 400 kilométer hosszan húzódik. Legmélyebb pontja a föléje magasodó szikla tetejétől számítva 1100 méter. Ki ne tudná, a Colorado folyó vájta magának évmilliók alatt.

A buszból az Egyesült Államokra oly jellemző útszéli postaládákra figyel fel a feleségem. Jó lenne a *Repjegy 2* című kötethez borítófotónak – mondja. Megkérem az idegenvezetőt, ha van rá lehetőség álljunk meg egy ilyen helyen. A másik fotótéma a csak a Mojave-sivatagban életképes Józsué fa. Mivel előző nap, a mai napon, és holnap is utazunk a Mojave-sivatagban, ezért néhány információ róla.

A Mojave-sivatag négy állam, Arizona, Kalifornia, Nevada és Utah területén fekszik. Legmagasabb pontja a Charleston Peak (3633 m). Kiterjedése megegyezik a Józsué pálmaliliom elterjedési területével. A sivatagban közel 1800 növényfaj él. Kevesebb mint 330 milliméter csapadék hull évente. Esőt a Mexikói-öböl felől érkező viharok hozhatnak. A sivatag kaliforniai részén található az Edwards légitámaszpont, az amerikai légierő kísérleti támaszpontja, a világ legnagyobb tengerészgyalogos kiképzőbázisa, és egy katonai kiképzőbázis is. Itt hozták létre az Államok legnagyobb repülőgéptárolóját, illetve temetőjét, mely a száraz, korróziómentes levegő miatt kerülhetett ide. A katonai légitámaszpontnak betudhatóan az Egyesült Államokon belül itt jegyzik a legtöbb UFO hívót. Közben megérkeztünk mai napunk első látnivalójához.

A Hoovergát egy nagy teljesítményű vízerőmű Arizona és Nevada államok határán, a Colorado folyón. Elkészültekor ez volt a világ legnagyobb gátja. A duzzasztás eredményeként a gát mögött létrejött hatalmas vízfelület a Mead-tó, amely méreteiben és vízkészletében többszöröse a Balatonénak. A hatalmas építmény kulcsszerepet játszik a folyószabályozásban. Emellett létfontosságú édesvízzel látja el az év minden napján Nevada, Arizona és Kalifornia több mint 20 millió lakosát. Ugyancsak fontos feladata az elektromos áram termelése. Az erőmű több mint 2000 megawatt teljesítményű, amely 1,3 millió ember számára elegendő áram termelését jelenti. Belőle táplálkozik az innen 40 kilométerre lévő Las Vegas is. A gát fölött 50 méterrel híd vezet át, onnan nézzük a tájat. A víztározó két oldalán vörös sziklák magasodnak. Holdbéli táj. Csupán néhány bokor emlékeztet a földi valóságra. Nem időzünk hosszasabban, a lépcsőkön vissza a buszba. Útközben tűnik fel, hogy a vörös hegyen, a turistaúton ketten szedik a lábukat.

Mivel a Grand-kanyonig jócskán utazunk még (100 km), és jelenleg heves zápor veri a busz tetejét – reméljük, hamarosan eláll – addig essen pár szó a sivatag nevezetes fájáról.

A Józsue fa a Mojave- és a kaliforniai-sivatag határán őshonos. Egész erdőket alkotva tenyésznek. A korosabb példányok 68 méteresre is megnőnek, és több száz évig élnek. Törzsük vastagsága és mintázata a valódi fákéra emlékeztet. Felső részén mintha ágak nőnének. Szívós növény. Jól tűri a szárazságot, és elviseli a gyakran 30-40 Celsius fok hőmérséklet ingadozást is. Igazi túlélő. A törzs virágzás után több irányban ágazik. Az ágak végén erős rozettában álló levélüstököt fejleszt. A nagy üstököket erős szár tartja, melyen az elhalt levelek maradványai mint kitűnő fény és hőszigetelők védik a hajtásokat. A szélviharok gyakran letörrik az üstököt viselő ágakat, melyek a földben újra gyökereznek,

és a megmaradt törzs is újra sarjad. Az égre törő széttárt ágakok a régmúltban idetelepült vallásos mormonokat, a pusztaságban vízért fohászkodó bibliai Józsuére emlékeztették. Innen a fa neve. A jukkák minden faja a jukkamoly nőtényeinek közreműködését igénylik a természetes beporzáshoz. A virágzás és a magkötés eme növénynemzetség egészen különös érdekessége. A parányi jukkamolynak és a növénynek olyan mély, sajátos a fejlődéstörténeti egymásrautaltsága, amely néhány napos időeltolódás esetén már mindkét csoport létét veszélyeztetné. A moly a vele egy területen élő növény virágzása előtt néhány nappal kel ki, majd a rajzás és a párzás órái után a nőtények szájszervük csápszerű függelékével parányi labdát formálnak a virágzó növények portokjairól gyűjtött pollenből. Ezt a virág bibe-karéjai között lévő mélyedésbe préselik, miközben tojócsövkükkel a magház falába tojják petéiket. A megtermékenyült virágokban a fejlődő magok egy része lesz a moly hernyóinak tápláléka.

Közben elállt az eső, és kisütött a nap. Szerencsénkre egy helyen, igaz ember által létrehozott parkocskában, de sikerült megörökíteni a Józsué fát. Most pedig mai napunk utolsó céljáról.

Már a Hualapai indián rezervátum területén tartunk hegynék felfelé. Mint ahogy az egész amerikai kontinens összes őslakója, a fehérek területhódításainak váltak áldozatává a fenyő indiánjai is. Ők időben kiharcolták maguknak azt a 150×40 kilométeres területet, amelyen saját tulajdonukba került ősterületükön élhetnek. Mintegy kétezren lehetnek. Háromszázan maradtak helyben. Ők rendelkeznek a Grand-kanyon eme területe felett. Régebben a Colorado folyóhoz odavissza számárháton szállították az embereket a vízi túrához, de az ezer méter le és fel az egész napot felemésztette. A négy lábú fülesek helikopterek váltották.

A fürge légi jármű hat utas szállítására alkalmas. Felszállást követően a szurdok fölé repül a pilóta, majd előredönti a gépet, és vele lezúdul a folyópartra. Csónakba szállnak az utasok, és az indiánok motorhajtással felúsztatják őket a Colorado felsőbb szakaszára. A vízfolyással irányba fordított járművet a folyó lassú sodrással leúsztatja a kiindulópontig. A kanyon alja gazdag növényzetben. Állatvilága igazodik hozzá.

Van mit fotózni. A program időtartama két óra. Ára 300 dollár. A Colorado nem éri el az óceánt, mert már itt is sekély vizét a továbbiakban mezőgazdasági öntözésre használják fel. A programon a nem részvételen nem kaptunk hajba Katival. Én például a hátam közepére sem kívánom a helikoptert, a hirtelen emelkedése és süllyedése miatt. A vízi túrán szívesen részt vettem volna. Feleségem egyiken sem. Mivel a programon részt vett útitársaktól nem érdeklődtem az élmény fokáról, ezért konkrétan nem tudok beszámolni róla. A gyakorlatias idegenvezető viszont ódákat zengett róla. Ezalatt a csoportból néhányan odafent néztünk szét.

Három célpont várt ránk, amelyeket busszal lehetett körbejárni. Mint hamarosan kiderült, a járműbe tilos hátizsákkal belépni: ott kellett hagyni a placcon.

Eagle Point. Széttárt szárnyú sasra emlékeztető szikla. Rétegesen töredezett vörös kövek. Függőlegesen leszakadó hegyek. Veszélyes terep. A széttárt szárnyú sas elképzeléséhez el kellett némi fantázia. Szerencsére ilyenekkel nem állnak hadilábon az indiánok. Reggelente idejönnek tiszteltük jeléül. Most hozom szóba, hogy a napsütésben vörös színű sziklák szűrt fényben vagy felhős időben, színjátésozók.

Skywalk (Égi kilátó). „U” alakú többrétegű üvegterasz. Alatta pár száz méter mélység. Teherbíró képessége hatványozottan nagyobb a ráengedett emberek tömegénél. Tilos

fotózni róla, de mindenki azt tette: hátukban ott állt az őrszemélyzet. Mi, magyarok, a fényképezőt a kulcsra zárható fali rekeszbe tettük. Elvben 15 percig lehet kint tartózkodni. Egy szűk ponton rálátás nyílik az 1100 méterrel lejjebb lévő Colorado folyóra. A panoráma hasonló az előzőekhez.

Guanó Point. A kétoldalt mély szakadék övezte keskeny úton egyre emelkedve, sétával elérhető az egykori kültéri guanó bánya, ahonnan ezer tonna trágyát termeltek ki. A messze távolba tekintve holdbéli táj tapasztja magához a szemet. A három kilátópont közül ez nyújtotta a legtöbbet. Visszatérve az állomás vendéglőjének teraszára, átadjuk az ételjegyeket a konyhásnak. Bőséges és ízletes harapnivaló jár érte cserébe: rongy puha szálás marhahús, krumplipüré, főtt csemegekukorica. Olyan bőséges az adag, hogy sokan el sem jutnak a végéig. Asztalunkhoz New York-iak érkeznek. Ebből az következett számomra, hogy ez a legjobb hely a szurdok megtekintésére. Véleményem szerint, aki nem megy le a kanyonba, annak kár a fáradságért: vöröses sziklákat máshol is lehet látni.

Az indiánokról. Alaposan meglepett, hogy a turistalátványosság munkatársai két jegyszedő indiánasszonytól eltekintve, mindannyian fehérek voltak: konyhás, sofőr, bolti eladó, buszindító, őrszemélyzet stb. A központnak számító helytől pár száz méterrel távolabb indiándobok ütemére rézbőrűek énekeltek kórusban. Viccesen megjegyeztem Katinak: készülnek az esti Las Vegas-i koncertre.

A kaszinóváros felé egyszer csak lelassított a buszvezető, az előttünk ülő idegenvezető előkapta a mobilját, és tökéletes postaláda fotót lőtt a Józsué fákkal. Meglett a könyvbőrítő Arizonából, Mohave megyéből.

Szállásadó városunkban először egy hídról, majd a buszból viszonylag közélről megláthattam, ami után annyira vágyakoztam. A gömb alakú rendezvénycsarnokról szóló

alábbi ismertető a 21. század beépített technikai csodáiról szól leginkább – szakemberek előnyben.

A Sphere 2024. október 15-én megerősítette, hogy egy második, a Las Vegas-ival megegyező Sphere épül Abu-Dhabiban. A 18 600 férőhelyes nézőteret azzal tették különlegessé, hogy innovatív videó és hangtechnológiai megoldásokat kínál. Köztük egy 16K felbontású, körbefutó belső LED-képernyőt. Az aréna külső felületét 54 ezer m²-nyi LED-kijelzővel borították. A Sphere 112 méter magas és 157 méter széles. Az aréna 2,3 milliárd dollárba került, ezzel a legdrágább szórakoztató létesítmény Las Vegas történetében. A Sphere egy 15 ezer m²-es LED-képernyővel van felszerelve, amely körbeöleli a teljes belső teret. 16000×16000-es felbontásával ez a világ legnagyobb LED-képernyője. Az épület külső része 1,23 millió, egymástól 20 centiméter távolságra elhelyezett korong alakú LED-ből áll. A hangrendszer 1586 fixen telepített hangszóróból és 300 mozgatható modulból tevődik össze. 99 százaléka a LED-képernyő mögött rejtőzik. A hangszórók a sugáralakítási képességek segítségével digitálisan képesek a hangot a közönség meghatározott pontjaira irányítani, és egyenletes hangerőt biztosítani a helyszín minden ülőhelyére, még nagy távolságokon keresztül is. A rendszer száztíz méteres hanglefedettséget biztosít a legtávolabbi ülőhelyek eléréséhez. A hullámmezőszintézist is tudják használni, hogy virtuális kiindulópontot hozzanak létre a hanghullámok számára, és pontos térbeli helyekre helyezték azokat, függetlenül a hangszórók tényleges helyzetétől. 4D funkciókat is tartalmaz, beleértve az illatokat és a szelet, valamint a haptikus technológiát a helyszín tízezer ülőhelyén. Ahogy a helyiek becézik, a Halálcsillag 81 300 m²-es területével a világ legnagyobb gömb alakú épülete. A hivatalos nyitóeseményre

2023. szeptember 29-én került sor – látványban már jó előre korszakalkotóként beharangozott U2 koncerttel.

Sikerült meglátni azt, ami után annyira vágytam. A gömb alakú épület külső LED-kivetítőjéről a Föld kontinensei a földrajztérkép színeinek megfelelően voltak láthatók. Hogy nem sikerült fotót készíteni róla – az legyen a legkisebb baj.

Hiába az egész napos hajtás, a turistának meg van szabva az ideje, azzal kell gazdálkodnia. Alighogy felfrissítettük magunkat a szállodai szobában, már fordultunk is ki a hotelből. Gyorsan megtaláltuk a főútra kivezető utcasort. Mozgólépcsővel fel a széles üveghídra, a túloldalon pedig le. Kora nyári estének megfelelő melegben fürdőztünk. Ritkán fordul elő velem, hogy egy hely légkörében kimondottan feldobva érezzem magam. Lubickoltam a tömérdek felhőkarcoló tövében. Széles járda, jó hangulatú vegyes életkorú emberek. Diszkrét környezeti zaj pálmafákkal. Azt kell mondanom, nagyon emberi volt: ehhez az egész jelenséget a saját képünkre kell lefordítani. Ami pedig konkrétan utal a kaszinóvárosra. Fehér lányok sétáltak kettesével lenge öltözékben. Magas sarkú cipő, fenékbevágó bugyi, gusztusos melltartó, hátukról fejük fölött előrehajoló strucctollak. Vendégfogók voltak. Mosolyogva sétáltak vagy kedélyesen cseverészttek egy-egy meggyőzésre kiszemelt személlyel. Ez itt így normális. Szállodánk közeléből indul az ingyenes, hatnyolc emelet magasán, sokszó utcán át kanyargó kis vonat. Egyes szakaszokon hullámvasútként üzemel. Akit váratlanul ér a feje fölött felsikító tömegjelenség, az egy újabb élménnyel mehet tovább fejcsóválva. Ha valakinek kiszáradt a gigája vagy csak inna egy látványos színű italt, utcai árustól 20-25 dollárért vehet egy pohár koktélt. Olcsóbb megoldás az éjjel-nappal nyitva tartó nagyobb élelmiszerüzlet. Fizetni zöldhasúval is lehet.

Éjfélre járt az idő. Nem szívesen, de visszafordultunk: egy további egész napot is szívesen eltöltöttem volna sétálgatva a városban. Közel jártunk a szállodánkhoz, amikor két normálisan öltözött fekete lányba botlottunk; kuncsaftra vártak.

Búcsúzóul a reggelikről. Az összes szálláson kedvünkre válogathattunk meleg és hideg ételekből. Az innivalóval sem akadt gondunk. Elégedettek lehettünk a választékkal és a minőséggel is. Legtöbbször sült szalonna krumplival fogással laktam jól. A Las Vegas-i hotel büféválasztékáról csak annyit, hogy hetvenhét mesebeli terülj-terülj asztalka is kevés lett volna hozzá.

Las Vegas–Halál völgye–Fresno: hova máshova is tarthatnánk ebből a mesevilágból, mint a 13 ezer km² kiterjedésű Halál völgyébe. 150 kilométer után megérkeztünk a kapujába. Egykor porlepte házak tucatja ma nyolcvanezres elegáns, felkapott város. Nem a játékkermei, nem a hivatalos bordélyházai, és nem az olcsó ingatlanjai miatt vált népszerűvé, hanem a száraz levegője miatt. Ideális hely gyógyulásra asztmások számára. Mindenki várakozással tekint a következő megálló elé. Alig 50 kilométerrel távolabb lefékez a buszvezető. Megérkeztünk.

Zabriskie Point. A busztól rövid gyalogolást követően a kilátóponthoz érkezünk. Lábunk előtt a Halál völgye. Zöld barna és sárga színekben játszó, erózió formálta színváltó hegyek. Kietlen sziklák utolérhetetlen világa. A lábunk előtt heverő kisebb fehér kövek a Borax (a szappangyártás egyik alapanyaga), a fekete pedig gránit. Külföldön járva emlék mellé tárgynak követ gyűjtünk. Belőlük egy-egy darab a zsebünkbe csusszan. Mivel a mai napra távolságcsúcsnak 740 kilométer vár ránk, és ebből alig kétszáznál tartunk, sokáig nem időzhetünk. A következő megálló a völgyteknő alja. A tengerszintje alatt 74 méterrel tartózkodunk, de hat

méterrel magasabban a legmélyebb pontnál (80 m). A látogatóközpont előtt az ikonikus hőmérő, mely világszerte ismert. Ránézünk, és már olvashatjuk is róla az aktuális értéket: 34 Celsius fok. Nem rossz, de nem az igazi. Nem is olyan régen, miután egy ennél jóval forróbb napon, a buszból kiszállt egy idős férfi, rosszul lett és halálát lelte. Köztudott, szabad téren itt mérték a legmagasabb hőmérsékletet a Földön, 56,7 Celsius fokot (1913). Könnyen ki lehet próbálni, hogy mennyi is az annyi. Keresni kell egy szaunát, amely ilyen hőmérsékletű. Fiatal felnőttként volt szerencsém egy pár fokkal melegebb helyiséghez. Beléptem az üres térbe, magam mögött behúztam az ajtót, és fél percen belül kimenekültem a kibírhatatlanul forró pokolból.

Közelben turisták számára autosparkoló, kempingező hellyel. A nemzeti parkban 500 kilométer földút járható be terepjáróval. Ennél jóval hosszabb útvonalak összességével kalkulálhat a bakancsos. A bőséges vízkészlet elengedhetetlen, életet menthet. Bármilyen hihetetlen is, de ötven őslakos indián mind a mai napig életszerűen lakja a vidéket. Cannabist (marihuána) természetnek legálisan. A többiek városokba költöztek. A harmadik megálló a homokdűnék világa lesz, utána visszatérek a Halál völgyére. Odáig a buszból megfigyelhettük az indiánok kukoricával beültetett területét. Olyan földdudorok látványa tárult elénk, mintha vakondtúrások lennének. Hogyan mezőgazdálkodtak régen az indiánok? A földbe haltetemet tettek trágyának, ebbe belekerült a kukoricaszem. A szárba szökkenő növény mellé babot ültettek, amely felfutott a kukorica szárára. Legvégül süttőtökmagot szórtak a földbe, a termés árnyékolta a talajt. Közelben a homokdűnék. Akik eddig nem jártak a Szaharában vagy az arab homoksivatagban, azok most sorra kipipálhatják azokat. Lágyan hullámozó sárgásfehér

dombocskák. Vastagságuk 200 méter. A hőmérséklet 38 Celsius fok.

Az „U” alakú Halál völgyet nyugat és dél felől is hegyek határolják. Azok felelősek a csapadékhiányért. Nevét onnan kapta, hogy egy rajta nagy nehézségek árán átkecmergő pionírkaraván vezetője visszatekintve akként jellemezte. Ezt azért meséltem el éppen itt, mert egy nagyobb karavánból húsz fogat kivált, és a busz továbbhaladási irányának megfelelő úton, a hegyen keresztül remélt egerutat nyerni. Mire ideértek, az összes állatot (szamár, ló) levágták és megették. Szekereik utolsó darabjait tűzre vetették. Sorsuk megpecsételődni látszódott. Végso elkeseredésükben ketten segítségért mentek. Sikerrel jártak, megmenekültek. Kőkemény élet volt az újkori honfoglalók világa.

Mínusz 74 méterről 1500 méter magasba kapaszkodik fel a busz. Utalva a hátunk mögött hagyott homoktengerre, a jármű olyan mozgást vett fel, mint amilyet a hullámhegyeket sorra vevő, bukdácsolva haladó hajó produkál. Szinte az egész társaság elneveti magát. Mikor felérünk a legmagasabb pontra, a buszt keményen oldalba támadja a viharos erejű szél, ellenkormányozásra kényszerítve a sofőrt. Kimondottan érdekes táj vár ránk, a Sierra Nevada, de ezennel visszatérek a Halál völgye témára.

Eddig csak a felszínét karcolhattuk ennek a látványos természeti képződményeket felvonultató vidéknek. Ennyi idő jutott rá, tudomásul kell venni. Pedig milyen nagyszerű lett volna terepjáróval és gyalogosan is felfedezni. Erre nem alkalmas egy magyar irodás út: hazatérve egy külföldi iroda hirdetését elolvasva, ugyanannyiért négy nappal hosszabb ajánlatra találtunk, természetbeli programokkal kibővítvé. Mi mindenhez szimatolhattunk volna hozzá?

A legmélyebb ponttól indulva, minden év júniusában (ez a legmelegebb hónap) megrendezik a 217 kilométer hosszú,

4000 méter szintet tartalmazó ultramaraton-terepfutóversenyt. 2006-tól három alkalommal is második helyezést ért el Kónya Ákos. A legjobb időeredmény 23 órán belüli (9 km/óra). Maradjunk a sebesség bűvöletében. A Bonneville sós síkság, a Bonneville-tó kiszáradt medre Utah államban. Tükörsima felszíne különösen alkalmas autók szárazföldi sebességi rekordjainak felállítására. Egyedisége, hogy a só 260 km²-en rendkívül tömör és tükörsima vízszintes felületet eredményezett (eltérés 1,6 m). A sebességrekord felállítását egy 16 kilométer hosszú nyílegyenes szakasz szolgálja, míg a versenyzést egy ovális vagy kör alakú pálya, amely 16–19 kilométer hosszú. 1970-ben Gary Gabelich Blue Flame rakétaautójával 1001 km/óra sebességet ért el.

Eme kis kitérő után, vissza a Halál völgyének néhány érdekességéhez. Zabriskie Point. A furcsa alakú sziklát az eső formálta bordázottra. A szikla anyaga iszapkő, ami szárazon nagyon kemény, ezért a növények nem képesek gyökereit eresztetni. Ha víz éri, felpuhul. A Death Valleyben ritkán esik, de akkor jelentős mennyiségben. Mivel az iszapkő csupasz, így rögtön lefolyik róla a csapadék, és a szikla oldalán a felpuhult kőzetbe kis csatornákat mélyít. Évezredek alatt a vájatok fokozatosan kimélyültek, amíg el nem érték a mai bordázottságot.

A Racetrack Playa (Versenypálya-síkság) egy időszakos tó medre a Panamint-hegység északi részén. Rejtélyesen mozgó köveiről híres. A terület teljesen vízszintes. Az év nagy részében száraz, néhány centiméteres darabokra töredezett agyagréteg borítja. Növényzete nincs. A ritkán előforduló nagy esőzések alkalmával a közeli hegyoldalokról lefutó víz rövid ideig megmaradó sekély tavat képez. Itt találhatóak, az akár több mázsás súlyú vándorló kövek, amelyek a síkságon maguk után több 100 méteres csíkokat húzva változtatják a helyüket. Azokat mozgás közben nem

látta senki sem. A 2000-es évek elején a Johns Hopkins Egyetem egyik bolygókutatója kezdett foglalkozni a problémával. Nem helyszíni kísérlettel igazolta, hogy a jégbe fagyott kövek olvadáskor, kisebb szél hatására elmozdulhatnak a homokon, így hagyva nyomot maguk után.

Az Artist's Palette (a Művész Palettája) különböző ásványok, és ércek által színesre festett vulkanikus hamu. A kék, piros, zöld és sárga rétegek a sziklába vannak beágyazódva. Úgy néznek ki, mintha egy hatalmas festőpalettára keverték volna ki a színeket.

1883-tól a szappangyártáshoz kitermelt bórax és zsírkő elszállítását a húszösztörvény csapatok bonyolították. Tizen-nyolc ösztör és két ló vontatta a 9 tonna összsúlyú szekereket (3 km/óra). Az út húsz napig tartott a 265 kilométerre lévő Mojave vasútállomásig. Hét évvel később átadták az első Death Valleybe vezető vasútvonalat. Ez megpecsételte az ösztörszekerek sorsát, de mégis ekkor váltak híressé. A bányatársaság a csapatok romantikus történetével kezdte reklámozni a völgyben bányászott bóraxot, amit 1891-től 20 Mule Team Borax néven kezdtek forgalmazni. A reklámforgás bevált. A termék a mai napig kapható.

Badwater-medence (Rossz víz) az Egyesült Államok legmélyebben fekvő pontja (mínusz 80 m). A tóban források törnek fel. Télen több, nyáron kevesebb víz van benne, mert gyorsan elpárolog. A tó vize háromszor sósabb a tengernél. Ennek ellenére több állat és növényfaj él itt. Köztük a sehol máshol nem előforduló, mikroszkopikus méretű Badwater csiga.

A Sierra Nevadában gurulunk. A Csendes-óceánhoz viszonylag közel, mintegy 650 kilométer hosszan, és 80-130 kilométer szélesen húzódik Kaliforniában, Nevada állam határától nem messze. Az aktív kontinensperemen máig gyakoriak a földrengések. Legmagasabb pontja a Mount

Whitney csúcs (4404 m). A Parti-hegységtől az Amerika gyümölcsöskertjének számító San Joaquin-völgy választja el. A hegységtől délre a Mojave-sivatagot, délnyugatra a Halál völgyet találjuk. Teljes kiterjedésének mintegy harmada természetvédelmi terület. Legismertebb a következő két nemzeti park: Yosemite Nemzeti Park; Sequoia Nemzeti Park, és a vele egybefüggő Kings Canyon Nemzeti Park, az örökzöld mamutfenyő legfontosabb élőhelye.

Hosszasan kanyarogtunk a vad sziklák, kövek világában. A korlátlan térjelenység bilincselte le. Nem nyúlfarknyi, van kifutása. A hegyóriást meg kell kerülni, mert rajta nincs járható út. Terepmotorral sokan nekirugaszkodnak. Jó néhány csontváz maradt utánuk. A néptelen táj végét egy benzinkút, egy élelmiszerbolt és szelíd motorosok csapata jelentette.

Szemlátomást egyre több lakóingatlan került elénk. A sivatag pedig fokozatosan átment évente kétszer betakarítható gyümölcsöskertbe: ez is egy csoda. A kis és közepes gazdák csak bérelt munkagépeket használnak. Óriási kultúrája van ennek. Ez a legköltséghatékonyabb gazdálkodási forma részükre. A mexikói kétkezi munkások is képzettek. A csomagolásról és szállításról nem is szólva. Lenyűgöző. A country szülővárosa következik. Ír és skót balladisztikus zene az alapja. Countryzene-bemutatót tart a mindenre felkészült idegenvezető. 740 kilométert követően ilyen hangulatban érkezünk meg esti szállásunkra. Az út során csak itt volt nyitható ablak.

Fresno-Yosemite Nemzeti Park-San Francisco: a Yosemite Nemzeti Park őslakosainak vesztét az aranyásók megjelenése okozta. Hamarosan konfliktusba kerültek egymással, és ki tudja már, hogy egy golyó vagy egy nyílvessző volt-e az első. A megjelenő katonasággal szemben tehetetlenek bizonyultak az őslakók. A táborukba éjszaka betörő

lovascapat tagjai égő fáklyákat hajítottak a fából készült szállásokra, élelemraktárakra.

A Yosemite Nemzeti Park a Sierra Nevada hegyvonulatának nyugati lejtőin fekszik (3082 km²). Az Egyesült Államok leglátogatottabb nemzeti parkja. Évente 3 millióan keresik fel. Legismertebb, leglátogatottabb része a Merced folyó völgye, amely eredetileg egy gleccsertó volt, de a hordalékanyag feltöltötte. Így jött létre a 13 kilométer hosszú és 1,5 kilométer széles Yosemitevölgy. Széles „U” alakjával az egyik legtökéletesebb gleccservölgy a világon. A tágas, lapos völgyet magas és meredek gránitfalak határolják. Mállásának számos formáját láthatjuk. A víz a törések mentén beszivárgott a hasadékokba, és megfagyva tágította azokat. Így jöttek létre az olyan egyedülálló, lekerekített formák, mint a Half Dome (fél kupola), amelynek a völgy felé eső oldala szinte függőleges, míg a másik egy hatalmas kupolához hasonlít. A park jelképe is egy óriási gránitszikla, a szinte tökéletesen függőleges, 1095 méter magas El Capitan. A mellékvölgyekben a gleccserek nem voltak olyan vastagok, mint a főágban, ezért az eróziós tevékenység is gyengébb volt. A mellékvölgyek így magasan a főág, a völgy felett végződnek. A patakok vízeséseket létrehozva érkeznek a völgybe. Az El Capitan szomszédságában találjuk a Yosemite-vízesést. Az első és egyben legnagyobb lépcső a 435 méter magas Upper Falls. Ezt követően a víz a sokszó víz-esés aljáról alig látható, kisebb vízesésen és zuhogón keresztül még 206 métert tesz meg. Végül a víz újabb 98 métert esik, és a völgyet elérve belefolyik a Merced folyóba. Hóolvadást követően ömlik alá a legdúsabb vízár, de nyárvégén akár ki is száradhat. A vízesés teteje csak megerőltető és meredek, 5,5 kilométeres gyalogtúrával érhető el.

Növényzetének legnagyobb értéke az óriás mamutfenyő. Bár a Giant Grizzly a 63 méteres magasságával nem fér bele

a legnyúlánkabb óriás mamutfenyők tízes listájába (a Sequoia Nemzeti Parkban álló 83 méteres Sherman tábornok fája a csúcstartó), de a 2700 évével egyike a Föld legidősebb élőlényeinek. A mamutfenyők szaporítása érdekében a park dolgozói időről időre felgyűjtják az avart, hogy a tobozok szétrepedjenek, és a kipattogott magok kicsírázzanak. A nagy szintkülönbségek változatossá teszik a növényvilágot. A mamutfenyőn kívül él itt festő tölgy, tömjéncédrus és amerikai sárgafenyő. A magasabban fekvő részeket üde hegyi rétek borítják.

A területről már a 19. században eltűnt a névadó grizzly, és vele szinte egy időben a farkas is. A medvék közül megmaradt kétszáz fekete medve és a mosómedve. A háborítatlan területeken él a sierrai vörös róka és a puma. A mamutfenyőkön pedig a fenyőmagokkal táplálkozó Douglas-mókus.

A Yosemite Nemzeti Park az év minden napján nyitva tart. Központjában emeletes házak bérelhetők. A fák között több mint ezer kilométer hosszú turistaút kanyarog. A park ingyenes szolgáltatása a körjáratként közlekedő Shuttle busz. Bármelyik megállójában ki és be lehet szállni. Ilyen módon a terület jelentős része magánúton, akár több napon át is felfedezhető. Közben azért gondolni kell a fekete medvére is. Okosan jár el az a hátizsákos, aki a bundás számára is csomagol néhány szendvicset, mézes puszedlit. A jószág megjelenésekor belőle többet különböző irányokba kell eldobni, és amíg a talpas nekilát lakmározni, olajra léphetünk. Medvebocsot ne simogasson senki sem, mert az anyamedve szagnyomon hamar rátalálhat. Táborozás alkalmával kötelező a sátron kívül, az erre a célra telepített dobozba tenni az ételmet. Életet menthet. További kedvelt időtöltés a sziklamászás kötéllel vagy anélkül. Kötéllel a közel 1100 méter magas sziklafal mászórekord ideje két óra. Kötél nélkül is lehet próbálkozni. Ennek kivitelezéséhez napi sokórás ujjal

való függeszkedés és további kemény erőgyakorlatok sorozata szükségesekek. Bár mediterrán vidékről beszélhetünk, de télen jelentős magasságú hótakaró borítja a hegyeket. A kétezzer méter magas részekben öt sípálya várja a télisport iránt elkötelezett embereket.

Látogatásunk idején fenekestől felborult a rend a parkban, mivel az állami hivatalnokok fizetés hiányában nem dolgoztak. Mindegyik autós ott parkolt, ahol a legjobbnak tartotta. A vízesés aljában, vissza nem térő alkalommal, közteri lubickolót nyitottak a látogatók. Körülbelül két órát töltöttünk el, amely tulajdonképpen csak a semmire volt elegendő. A park távol esik minden településtől. A park szélétől a látogatóközpont 50 kilométerre.

Az Oklahoma felől San Franciscóba közúti hídon érkezőket New York-i felhőkarcoló látványvilága fogadja. Ha szerencsénk van, emlékeikbe mélyeszthetik, mert a város egyébként nevezetes a ködről. Félszigeten fekszik. A San Francisco-öböl 97 kilométer hosszú és 5–20 kilométer széles. A Csendes-óceán felől egy bejárata van. Tőle délre a Szilícium-völgy.

Buszunk egy felvonulós rendezvény miatt, szállásunk közelében, a 39-es mólónál parkíroz le. Nevezetes hely. Innen indulnak az egykori hírhedt börtönsziget, az Alcatraz felé a kirándulóhajók. Szeptember és február között a madarak költsége miatt nem látogatható. Az utasok audio guidét kapnak – hallgassunk bele egy kicsit:

Az Alcatraz-sziget börtönéből való hármasszökés értelmi szerzője Frank Lee Morris volt. Fiatal korától visszaeső bűnözőként töltötte idejét javítóintézetekben és börtönökben. Intelligensnek, találmányosnak tartották, de közismertté szökési kísérletei tették. A San Francisco-öböl bejáratánál lévő 0,9 km²-es területen lévő Alcatrazba a legutolsó olajra

lépését követően került. Hamarosan összeállt a John és Clarence Anglin testvérpárral, valamint Allen Westtel – mindhármat ismerte más börtönökből. Éjszakánként beszélgettek és terveztek. Hónapokig bővítették a celláik mosdókagylója mögötti szellőzőjáratokat. A só rága betonban fémkanalakkal, egy porszívómotorból készített fúróval és fűrészlapokkal vájták ki a lyukakat. Aközben lankadatlan harmonikázással a munkaosztag által keltett zajokat elnyomta a negyedik társ. A lyukakon egy elhagyatott szervizfolyosóra jutottak. Onnan felmásztak a cellablokk üres felső szintjére, ahol titkos műhelyt rendeztek be. Itt eszközölték össze ellopott esőkabátokból egy gumitutajt és több mentőmellényt. A cellafalakba vágott nyílásokat börtönkönyvtári magazinokból készített festett papírmásé ráccsal álcázták. A gumit a börtön gőzvezetékeinél olvasztották össze. A fújtatáshoz egy harmonikát alakítottak át. Lapátokat rétegelt lemezből faragtak. Hogy távollétüket ne vegyék észre az éjszakai ellenőrzéseken, ezért vécepapírból, szappanból, fogkrémből és papírmáséból műfejeket gyúrtak. Az anyagot lopott festékekkel mázolták bőrszínűvé, és a börtön fodrászatán összeszedett valódi hajjal tették életszerűvé. A műfejeket a párnájukra helyezték. A takarók alá ruhákkal és törölközőkkel formált testeket dugtak, hogy úgy tűnjön, alszanak. Feltérképezték az útvonalat. A belső vízcsöveken feljutottak egy szellőzőaknához, aminek tetejét a rácsot szappanból készített hamis csavarral rögzítették vissza.

1962. június 11-én estére mindent előkészítettek, és ekkor kiderült, hogy a harmonikás nem fér ki a cellájából, lemarad a szökegről. Morris és a két Anglin felmászott a tetőre. A reflektorok és az őrtorony árnyékában átfutottak rajta. Egy ereszcsonatán leereszkedtek, majd átvágtak a börtönudvaron. Átmásztak két, egyenként 3,7 méter magas szögesdrót

kerítésen. Ott álltak a sziget északkeleti partján. Felfújták tutajukat, és nekivágtak a sötét, hideg víznek. Az örök csak másnap reggel fedezték fel az emberálcának használt bábuakat az ágyban. Az ideiglenes börtönparancsnok még a börtönörök lakásait is átvizsgáltatta. Több száz rendőr átfésülte a környéket: se élve, se halva nem találtak rájuk.

A hotel olasz étterméből reggelizés közben megfigyelhetjük, amint a vele szemben lévő épület földalatti garázsából egymást követően sorra kigördülnek az önvezető taxik. Színük fehér, tetejükön fekete körbeforgó vevő. Ilyen járművek Los Angeles utcáin is szolgáltattak.

Félnapos buszos városnézésre indultunk Amerika sokak szerint legszebb nagyvárosában: Transamerica Píramis, Kínai negyed, Union Square, városháza, Golden Gate park, Golden Gate híd, kábelvasút, a halászkikötő helyén kialakított szórakoztató központ. Összbenyomásként annyit róla, hogy rendezett, tiszta, élhető és magába fogadó. Ebben az utca barátságos embere is benne foglaltatik. Liberális város, így hát nem csoda az egyik fali rajz gondolatisága: a jelenlegi amerikai elnök sírokra vizek. A település fejlődését szolgálta a máskülönbén katasztrofális hatással járó, 1906-os tűzvész. Amerika lévén hamarosan új arculatot öltött a befogadó város. A lakosság egyharmada kínai, de találkozhatunk olaszokkal, és például oroszokkal is. 1968-ban a hippimozgalom központja. Hiába lázadtak a fogyasztói társadalom ellen a fiatalok, győzött a gőzhenger. A kábítószer és az alkohol nem alternatíva semmi ellen sem, például Janis Joplin. Még a rockzene sem: emléke Jimmy Hendrix piros háza.

A Covid19 világjárvány idején a várost ellepték a sátorozó hajléktalanok. Segélyt kaptak a várostól, abból lett fedél

a fejük fölé. A járvány lecsengését követően a sátorvárosokat szép lassan felszámolták. Rácshálózatú utcaszervezet segíti a város gyalogos felfedezését.

Elsőnek a Lombard Street felé indultunk Katival. A miliőből hangos és zsúfolt jelenlétével kirítt az ír kocsmá és kávézó. Fiatalok lökték a szót, és közben üritgették a Korona márkájú mexikói söröspalackokat: az országban mindenhol ingyenes a mosdóhasználat. A világ legmeredekebb utcája közismert. Alulról felfelé, és fordított irányban is megjártuk. A járdán alacsony és közepes magasságú lépcsőfokokat kell venni. Az úttest meredeksége miatt a 400 méter hosszú úttestbe nyolc hajtúkanyart építettek. Az eredeti 27 százalékos lejtést tizenhatra csökkentették. Nekünk nem okozott gondot a séta nehézsége. Még az is megfordult a fejünkben, hogy a kék bolygón lehet ennél meredekebb utca is. További helyi érdekesség a kábelvasút. Úttest alatt futó kábelek segítségével áram nélkül közlekedő villamosféle jármű. Nem csak a belső utasterében lehet helyet foglalni, hanem az oldalsó lépcsőzetén, az utca felé kifelé fordulva is. Menetjegy ára 9 dollár. Kiváló fotót lőhet az a szerencsés, aki a matuzsálemkorú járművet és az önvezetőtaxit egy kattintással megörökíti. Ez nem jött össze nekünk.

A belvárosi környezet letisztultsága, a jól érzékelhetően full életérzésben látható helyiek és a zsibongó játszótér hangulata idilli benyomást tesz a nézelődőre. Kicsit talán sóhajtozik is utána.

Ritka megjegyzés hagyja el feleségem száját: Szívesen eltöltenék egy újabb napot itt – másnap szakadt az eső.

Mottóm: Nem voltam Amerikában, hanem láttam.

51. MÚLÓ PILLANAT – Indokína (2025)

Négy indokínai országot kerestünk fel a feleségemmel: Vietnám, Laosz, Kambodzsa, Thaiföld. Mivel országoként két-három napra futotta időnkéből, ezért az egyes országok mindennapjaival, szokásaival, kultúrájával és látnivalóival csak nagy vonalakban ismerkedhettünk meg. Utazásunk Délkelet-Ázsia kiemelkedő látnivalóinak megismeréséről szólt.

Vietnám

Vietnám 11 milliós fővárosa Hanoi, mely más néven ugyan, de i. e. 100 óta ugyanezt a szerepet folyamatosan betölti. A mai Kína területéről érkeztek ide a mai lakosok ősei. Ezer éven át nyögték a kínai iga terhét, majd a 19. században az érkező francia gyarmati hadsereg páros lábbal berúgta azt a bizonyos ajtót protektorátust gyakorolni, és legvégül a második világháborút követően az amerikai-vietnámi háború döngölte földbe őket. Sokat szenvedett népről van szó, de mint a négy kis tigris egyikeként, fokozatosan kezdenek lábra kapni. A kínai fenyegetettségtől továbbra is tartanak, mint például a délkínai tengerfenéken lévő kőolajmezők birtoklásáért vívott jogi harcban, de az erőfölény egyértelműen a másik oldalon található.

Az egykori kínai népeséggpolitika, illetve a fiú az érték népelv odavezetett, hogy évtizedeken keresztül a rizsföldeken dolgozó vietnámi lányokat anyának elrabolták a kínaiak. Amikor a kiszolgáltatott nő megszülte, majd felnevelte csemetéit, a férje őt visszaengedte hazájába tudván, a gyerekek miatt úgylis visszatér. Manapság egyre ritkábban, de előfordulnak ilyen esetek még.

A franciák földig rombolták a citadellát, amely a mindenkori uralkodó rezidenciája volt. Épületeket emeltek és hagytak hátra – Nemzeti Múzeum, Operaház, Szent József-székesegyház (a Notre-Dame mása) –, valamint európai szemléletmódot és gyakorlatot honosítottak meg. Az egykori amerikai agresszorok utódai a 21. század elején jól jönnek a kínai nyomás ellensúlyaként. Amíg a vietnámi királyok uralták az országot, addig a citadellában székeltek. Sík terület lévén törvénybe iktatták, hogy aki a királyi rezidenciánál magasabb és szélesebb homlokzatú épületet épít, keményen megfizet érte adó formájában. Ennek következtében kialakultak a nadrágszíjparcellák, melyeken az épületek eleje 45 méter széles, hátrafelé 20-40 méter hosszú: üzlet, raktár, lakás. A városkép eme nálunk szokatlan világát, csak megtervezett területrendezéssel lehetne véglegesen felszámolni.

Az amerikai hadsereg napalmbombák és lombhullató vegyszerek hatását örökölte a helyiektől. A természet hamarabb begyógyította a rajta ejtett sebeket, mint ahogyan a testben és lélekben egyaránt megnyomorított emberek képesek rá. Hanoi ligetes tájként is megállja a helyét. Több nagyobb kiterjedésű tó teszi élhetőbbé a környezetet, a legnagyobb kerülete 17 kilométer. A belváros zöldell a dús lombkoronájú fáktól, emellett erős motorizációs forgalom jellemzi. A külföldi látogatóknak fokozott éberséget kell tanúsítania, mert a fürge motorosok sem közlekedési szabályt, sem gyalogost nem ismernek. Az utcák tiszták: az autópályát vesszőseprűvel tisztogatta egy férfi. Egy hajléktalannal találkoztunk, egy hetvenen túli mamával, aki egy zárva lévő üzlet ajtaja előtt éppen elvackolta magát éjszakára. Még a belvárosban is egyértelmű, a helyiek az utcán élik az életüket. Erre a trópusok világa szinte rákényszeríti őket.

Továbbra is maradvány a centrumban, tömegesen leromlott, szegényes üzletek várják a vásárlókat. Csupán egy-két

alkalommal találkoztunk korunk színvonalának megfelelő kereskedelmi egységgel. Mindezek ellenére a vietnámi fiatalok jelentéktelen számban hagyják el az országot véglegesen. Akik igen, azok Ausztrália és az Egyesült Államok felé veszik az irányt.

Hanoit busszal elhagyva, az attól autópályán 140–170 kilométerre lévő Ha Long-öböl felé tartunk. Az emberemlékezet óta meglévő rizsföldeket, korunk világszínvonalát mutató lakótelepek, sorházak és önálló villák foglalják el. Az ideköltöző szülők gyermekei magániskolák egymásra felfűzött láncolatába járhatnak. A terület parkosításában még nagytérrel sem lehet hibát találni. Kereskedelmi egységekben, sőt munkahelyekben sincs hiány. Itt húzták fel az ország jelentős gazdasági potenciájú autógyárait, amelyek mindegyike egy cég logóját tűzte homlokzatára. Az ország leggazdagabb emberének, Vuong úrnak tulajdona ez az 500–1000 km²-es terület, mely gombamód növekedik. A Szovjetunióban tanult, majd Ukrajnában szárított levesporral indító ma hetvenéves üzletembert a világ leggazdagabb dollármilliárdosai között tartják számon. Őt tekintik a vietnámi Putyinnak. Ha számba vesszük, hogy itt félmillió dollárt kóstál egy-egy ingatlan, akkor a busz ablakán keresztül, hosszú kilométereken át akadálytalanul ráláthatunk a felső tízezer világára. Az itt gyártott elektromos járművek legnagyobb felvevőpiaca India.

Időnként üde színfoltként bejelentkezik néhány rizsföld is. A termést évente egyszer takaríthatják be a gazdák, másodvetésre mindig zöldség kerül a földbe. Ezek a termények számítanak népeledelnek. Többek között ennek köszönhetően alacsonyak és vékonyak a vietnámiak. Ám egyes rizsföldek széleiben más is terem. A gazdák rendelkezhetnek magukról úgy is, hogy a túlvilágra költözésük esetén a saját

földjükbe temessék el őket, így a sírkertek mellett a rizsföldeken is találkozhatunk pagodakriptákkal. Látványnak mindenestre szépek.

Félóra időtartamra megismerkedhettünk az igazgyöngytenyésztés fortélyaisával, az iránta komolyabban érdeklődők a végén betérhettek a cég üzletébe vásárolni. Mint fél füllel hallhattam, a legdrágább gyöngynek a fekete számít, de az igazgyöngy árát tovább befolyásolja a mérete és a gömbhöz való viszonyulása.

A Tonkini-öböl egyik belterülete a Ha Long-öböl, Délkelet-Ázsia egyik legkiemelkedőbb természeti látnivalója. A tengervízből kimagasló, szinte függőleges oldalú, gyakran több száz méter magas karsztos mészkősziklák százai kisebb szigeteket alkotnak, többnyire trópusi növényzet borítja. A legtöbb szirt és sziget lakatlan. A Ha Long-öböl kiterjedése nagyjából 1500 km². 334 km²-en a mészkőszirtek fele, mintegy 775 található. A legmagasabb köztük 330 méter. Eredetileg szárazföldi terület volt, de a tektonikus mozgások hatására tenger árasztotta el. Később a régió felemelkedett, és a természet, illetve az időjárás eróziójának lett kitéve. Így alakultak ki a mészkősziklaformák, melyekbe év tízmilliók véstek barlangjáratokat. Ezek közül némelyik csak apálykor látható, illetve látogatható, mert dagálykor a tengervíz teljesen elönti azokat.

A Ha Long-öböl területén két folyamatosan lakott sziget található, Tuân Châu és Cát Bà. Az előbbi híd köti össze a szárazfölddel. Mesterséges, fehér homokos strandjai népszerűek. Vele szemben Cát Bà csöndesebb és érintetlenebb, ahol még hiteles falvak őrzik az itt élő emberek régmúltból fakadó mindennapjait. Összesen 12 ezer fő lakja. Több úszó-falu is megbúvik a hatalmas sziklaszirtek védelmében. Az itt élők halászzattal és osztrigatenyésztéssel foglalkoznak.

Őket a szállodahajók akadálytalan közlekedtetése érdekében távolabbi vizekre költöztették.

Sung Sot-barlang. A kaverna a Bo Hon-szigeten található, közel Cát Bàhoz. Egy kőlépcsőn lehet felgyalogolni a bejáratához. Odabent a sztalagtitokat és sztalagnitokat színes fénnel világítják meg. Thiên Cung-barlang. Az üreg a Dau Go-szigeten kereshető fel, közel a népszerű Tuân Châu-szigethez. A lenyűgöző cseppkövek olyan organikus formákká állnak össze, melyek megindítják a fantáziát.

Cát Bà-sziget. Ide célszerű több napra tervezni. Számos település található rajta. A sziget déli oldala egy másik világ, kiépített turistacentrum. A táj lenyűgöző. Trópusi vegetáció borítja. Számos lehetőség adódik kirándulásra, és egy kicsit elmélyülni az élet nagy igazságaiban. Ti Tòp-sziget. Ez az alig száz méter átmérőjű földterület egy szép, világos homokú stranddal, valamint egy kilátóponttal várja az utazót. A fentről nyíló panorámaért meg kell küzdeni: négyszáz lépcsőfok vezet fel magasába. Jó látási viszonyok mellett a környező szigetek látványa örök emléknek megmarad. Cua Van úszó falu. A Ha Long-öböl legrégebbi ilyen települése. A házak egymáshoz rögzítve lebegnek a tenger hol türkiz zöld, hol jáde színű vizén. Közel 700 fő lakja elszórtan. Cát Bà-szigetről bérelt hajókkal lehet idejutni. A látvány egyszerre lenyűgöző és torokszorító, mivel a táj szépsége mellett az itt élők szegénysége elszomorító. A halászbemberek nehéz élete összevegyül az édenkert buja szépségével és gazdagságával.

Miután ki-ki eldönthette, hogy a fentebb leírtak alapján érdemes-e vízre szállnia, hajózzunk be. Az ötemeletes szállodahajóhoz jelképes vízi taxival megérkeztünk. A harmadikon lévő étterem szintjére kértük a kabint, végül a negyedik emelet háromszemélyes kajütjében szállásolhattuk el magunkat. Olyan tágas a fürdője, hogy annál kisebb szobában

is laktunk már. A lakóegységhez kisebb terasz is tartozik. Két oldalról nyithatók az ajtók, így a légkondicionáló bekapcsolása szoba sem jöhet. Szó mi szó, kényelmes helyünk lett. Kisebb kavart okozott, hogy ebéd után visszatérve nem találtuk a hátizsákokat, pedig mindketten élénken emlékeztünk rá, hogy ki-ki hova tette. Végül is ez is stimmelt, csak akkor éppen a hanoi szállás esete tükröződött vissza az elménkben. A riasztott magyar utaskísérő végül kezében két hátizsákkal megérkezett: a kulcsátadást követően a fogadóhelyiségben felejtettük azokat.

Vietnámra és a további három délkeletázsiai országra is igaz, hogy kifogástalanul terítik meg az étkezőasztalokat, valamint mesterfokon és látványosan elkészített hét fogásos menüvel állnak elő. A tavaszi tekerctől a kagylón át a rákig mindent élénk tálaltak. Részemről egytől egyig ehetőnek bizonyult mindegyik adag. Aki mást is szeretett volna harapni vagy akart volna inni valamit, annak – régies hasonlattal élve – mélyen a zsebébe kellett nyúlnia. A vacsorát a negyedik emeleti fedélzeten szolgálták fel. A hajón ünnepelte meg születésnapját a harmincas indiai pár hölgytagja: mindenkit megkínáltak egy-egy szelet csupa hab tortaszelettel. A szállodahajó megérkezésünktől naplementéig a sziklaszirtek között lavírozott, mintegy további ötven szállodahajóval együtt. Éjszakára ugyanott lehorgonyzott, ahol déltájban fedélzetére léptünk. Mivel Kati egyértelműen a hegyek szerelmese, és a vízre mint csak itálra szokott gondolni, ezért ráhivatkozva állíthatom, hogy a hajóról megfigyelt látványvilág alól senki nem képes kivonni magát: „azért szép” – felelte kérdésemre nagy sokára. Előzetesen tartottunk a hullámveréstől, de szélmentes időt fogtunk ki. Másnap reggel barlangtúrára indulhattak a vállalkozó kedvű, korán kelő jelentkezők. Én maradtam a hajón, hadd mehessen egyedül Kati.

Đâu Gô-barlang. Ez a Ha Long-öböl legnagyobb vájata. Kilencven lépcsőfok vezet fel a tetejébe. Megmászása nem kis fáradtság a fülledt trópusi melegben. Az üregnek három belső terme van, melyek közül az utolsóban egy édesvízű tó rejtőzik. A járat fecskék tanyája is. Visszatérve mindezekhez hozzáfűzte a feleségem, hogy az amerikai-vietnámi háború idején ide is elbújtak a vietkongok, és a betonmedencében összegyűlt esővizet itták. A legfőbb érdekességnek mégis azt tartotta, hogy a földön elhelyezett egyik világítótest mellett a talajból páfrány nőtt ki. Cseppkőre hasonlító kőképződmények jellemezték a kilométer hosszú barlangot. Az üreg és a kikötő közötti negyedórányi távolság alkalmat adott a sziget kutya-futtában való megismerésére. A trópusi környezetben a busz ablakán át az egyik völgyben néhány lakóházból álló kolóniát pillantott meg a feleségem. A házak között akadt egy nyílt oldalfalú, talán hánccsal fedett közösségi tér is. A lakóházak mellett veteményeskertek zöldelltek. Az már csak hab volt a torta tetején, hogy néhány férfi betonkeverőt gördített a falucska utcáján.

A Ha Long-öböl program fürdési lehetőséget is kínált, mégpedig erősen kifogásolható. Történt, hogy a kishajó egy deszkákból összeütött mesterséges szigetre szállította el a csoportot. A vízbe csak létra használatával lehetett beleszökkeni vagy talpast kellett ugrani, netán fejest. Az öböl vize 20 foknál aligha volt melegebb, nyár derekán sem sokkal több: száraz ruhában szálltunk vissza a hajóra. Viszont érdekességként meg kell említenem, hogy a közeli sziget keskeny vízparti szélében egymás mellett két még befejezetlen, de már berendezett lakóház állt. Akár a mesterséges sziget vállalkozóié is lehettek (vízi eszközöket kölcsönöztek). Meglepő és egyben tanulságos példaként említem meg, hogy a szállodahajó mellé több magánkereskedő időszakosan csatlakozott útközben. Egyszerű motorcsónakjuk kis-

bolt áruválasztékát kínálták eladásra. A megvásárolt portékát merítőhálójukba téve, annak nyelének magasba tartásával nyújtották fel a fedélzetre. Ebben az volt a meglepő számomra, hogy a szállodahajó kapitánya ezt a tevékenységet nem tiltotta el.

Újra Hanoi utcáit rójuk. Az egykori citadella területén lévő Ho Si Minh-mauzóleum Hanoi egyik ikonikus látnivalója. A 21 méter magas, 41 méter széles, szürke gránittal burkolt építmény hatalmas sziklatömbként uralja a körülötte lévő füves, nyílt Ba Đình teret. 1945-ben itt kiáltotta ki a Kommunista Párt főtitkára a Vietnámi Demokratikus Köztársaság függetlenségét. A mauzóleumot 1975-ben avatták fel. Ez Ho Si Minh végső nyughelye, ahol a testét huszonnégy órás katonai felügyelet mellett üvegkoporsóban őrzik. Személyét a legnagyobb tisztelet övezi. Délután lévén a mauzóleum belsejét nem kereshettük fel. Viszont szemtanúi lehettünk az őrsváltásnak. A katonákon fehér díszviselet, vállukon szuronyos puska. Visszatérve a mauzóleum lakójára. A Kommunista Párt hatalomra kerülése után, a számára felajánlott elnöki palotába nem volt hajlandó beköltözni. Helyette a belvárosban, egy faházban rendezkedett be, onnan irányította az országot, és ott is hunyt el. Személyes emlékem is van róla. A hatvanas évek vége felé, a lakótelepi játszótéren időzve, az általános iskolai lomtanitásból két ereklýére tettem szert. Az egyik szőttesen egy tavon lévő színes pagoda volt látható, a másikon feketefehéren a szakállas Ho Si Minh – ez továbbra is meg van.

Itt és máshol is gyakran találkozni az A4-es nagyságú vörös zászlók egymáshoz fűzött láncolatával, sárga csillaggal vagy kalapáccsal változatban. Vietnámba, Laoszra és Kambodzsára is igaz, hogy szocialista országnak tünteti fel magát. Ez csak annyiban igaz, hogy a hatalmon lévő pártok

vele bebetonozzák magukat, a gazdaságok pedig élhetik a kapitalista világukat.

A Hoan Kiem-tó közepén lévő sziget látványossága a Ngoc Sonpagoda. A különleges, pici épület a Ho Si Minh-mauzóleum közelében található. Az egyoszlopos pagodát Lý Thái Tông császár építtette 1049-ben. A legenda szerint az uralkodó gyermektelen volt, így nem volt örököse. Egy éjjel, álmában találkozott Avalókitésvara boddhiszattvával, aki egy lótuszvirágban ülve nyújtott feléje egy kisfiút. Ez után a császár feleségül vett egy parasztlányt, akitől fia született. Hálája jeléül építtette fel ezt a pagodát, mely minden baj nélkül átvészelte az idők viharát kerek ezer éven át, mígnem 1954-ben valaki fel nem robbantotta. Sokáig a megszálló franciákra gyanakodtak, de kiderült, hogy a francia hadseregben szolgáló egyik vietnámi hadnagy volt az elkövető. A pagodát azóta helyreállították, így ma látogatható. Jelenlegi méretei: a központi oszlop négy méter magas, nagyjából másfél méter széles. A pagoda épülete három méter széles és négy méter magas.

A Nemzeti Múzeum – mely a termek végiglátogatása után sem hagyott nyomot bennünk – a francia protektorátus alatt a vietnámiak adminisztratív munkakörbe való betanításának helye volt. Ami innen élénken megragadt bennem, az épület közelében növény invazív fa. Az egyik ágáról több egymásba fonódó cérvavékonyaságú légzőgyökér igyekezett a föld felé, hogy onnan majd vizet szállíthasson a növénynek.

Az Irodalom Templomát másként Konfuciusz Templomának nevezik. Ezt a szépen gondozott parkkal, lótuszvirágokkal teli medencékkel körülvett épületkomplexumot 1070-ben építették. Az Irodalom Temploma adott otthont a Birodalmi Akadémiának, melyet falai közt alapítottak 1076-ban, amely egészen 1779-ig működött. Így az Irodalom

Temploma Vietnám első egyeteme. Az itt található egymásba nyíló terek, az azokat övező pavilonok és termek egykor ünnepségek, valamint szigorú vizsgák helyszínei voltak. A díszes főkapu előtt magasodó négy kőoszlopon olvasható kínai felirat az ideérkező lovasoknak szólt. Arra utasította őket, hogy szálljanak le a nyeregből.

A városközpont leghazafiasabb tere a teknősbéka legendájáról híressé vált tó, pagodástól. Egy parasztember a tóból háromszor is kihalászott egy kardélet, amelyet végül hazavitt. Ez később a király kezébe került és a markolat is meglett hozzá. Az országra rátörő kínai seregeket az uralkodó a fegyver segítségével kiverte az országból. Utána vissza kellett adnia a tó szellemének, amelynek mélyébe a kardot egy teknős visszavitte. A jelenhez pedig annyi köze van a teknősnek, hogy egyik fájának utolsó példánya eme tóban élt, de a hosszas gyógykezelés ellenére idővel jobblétre szenderült.

Az Ázsián kívülről érkező utazónak feltétlenül élményt fog jelenteni a céhek negyedében való elmerülés. A több évszázad óta formálódó városrész a kendőzetlen helyi valóság. Több km²-es területen harminchét utcán át, az iparos műhelyektől és a kézműves iparosoktól a ruhaipari termékek gazdag kínálatán át egészen a mindennapi betevőfalatok elfogyasztásáig bezárólag, itt minden megtalálható, és kapható. A keskeny és girbegurba felületű járdákról az üzlet elé kirakott árudömping miatt és olykor a számtalanul rajta parkoló kismotor miatt is, gyakran muszáj az úttesten továbbgyalogolni. Óvatosan kell tenni, mert sűrű a járműforgalom. A földszintestől a háromemeletes lakóházak magasságáig tartanak a megkopott falú épületek.

Számunkra a 30 centiméter magas, háttámla nélküli székek jelentették az újdonságot. A se szeri se száma étkezdék kínálatát rajta ülve fogyasztották a helyiek és néhány bátor

turista is. Nekünk leginkább mégis a járdára kellett odafigyelni, mert ki szeretne egy újabb országba bokaficammal továbbutazni.

Laosz

Hazánknál Laosz háromszor nagyobb, de csak 7,4 millióan lakják. Kék bolygónk egyik legszegényebb országa. A lakosok 70 százaléka analfabéta. Az általános iskola elvégzése után a kikerülő diákok többsége írástudatlan. Mindezek ellenére a laók a Föld legboldogabb népei közé tartoznak. Életükkel elégedettek. Buddhában gyökerező hitük ereje a kulcs. Az elmúlt évtizedekben a kínaiak felvásárolták az ország összes meghatározó jelentőségű bányáját, gazdasági potenciáját. A jelentősebb építkezéseket hosszúlejáratú koncesszióval kötik meg. Erre eklatáns példa a Luangprabangtól 40 kilométerre 1,7 milliárd dollárért megépített, és pár éve átadott nemzetközi repülőtér. Koncessziós ideje ötvenöt év. Az élet zavaros szálait továbbkuszálva, a zöld tengerben, a hegyek között elzártan törzsi közösségek élnek, ki tudja hányadik század életszínvonalán.

Névlegesen Laosz is szocialista ország, ezért ki lepődne meg rajta különösebben, hogy a világ harmadik legnagyobb heroinexportőre. Erre kiváló lehetőséget nyújt az egypártrendszer. Néha bíróság elé állítanak egy-két heroinbárót, vélhetőleg maguk közül. Ilyenkor elszámolási vita vagy egymással való leszámolás állhat a háttérben.

A bölcs Buddha eközben továbbra is odafigyel az egyszerű nép fiaira mosolyogva, és pénz, valamint heroin hiányában is, üzenete boldogsággal tölti el a laók szívét: ez a Buddha mégis csak tudhat valamit. A buddhista iskolákban szeretetre, erkölcsre és a tudatmódosító szerek nélkülözésére tanítják a követőket. A szerzetesek – koldulóbarátok –

sárga tógaszerű ruhát viselnek. Hátukon zsákkal adományt gyűjtenek a településeken. Ám ők a „munkabot” másik végét is megfogják: Luangprabangban az udvart borító aszfaltot légalapáccsal bontotta egyikük, társai a felhalmozódott törmeléket talicskával elszállították. Ekkor valamiért eszembe jutottak Jézus hazai fekete ruhás szolgálói.

Luangprabang Laosz északi részén található a Mekong folyó partján, a fővárostól, Vientiántól légvonalban 220 kilométerre. Százezer lakosával az ország egyik legnépesebb települése. A laoszi birodalom első történelmi fővárosa, a hagyományos laoszi kultúra és a buddhizmus központja.

A laoszi teremtmésmondák alapján a legendás ős, Khun Borom, három nagyúrral együtt szállt le a mennyekből az özönvíz-pusztította Földre. Az istenek ajándéknak irányításuk alá rendelte a fegyveres szabad embereket és szolgálakat, akik élén Khun Borom a mai Luangprabang központtal kiépítette erős, hatalmas birodalmát. Az egymással közeli rokon thaiok és laók ősei valóban „fentről”, azaz északról, a délkínai hegyvidék felől érkeztek az i. sz. első évezred végén, a később Indokínaként ismert térségbe. Eleinte alávetett csoportként éltek az őshonos népek uralma alatt. Csak a későbbi évszázadokban alakították ki törzsi királyok vezette „államaikat” és rizstermelő civilizációjukat. Az északi peremhegyvidéken maradt népesség lett a mai lakók őse. Törzsi központjuk, Luangprabang neve e korai évszázadokban Muang Szva volt. 1353-ban a Lan Szang királyság fővárosává vált, immár Luangprabang néven. Új nevét a khmerekthől kapott Arany Buddha után kapta. 1975-ig itt tartották a kormányuléseket.

Az Arany Buddha az ország legfontosabb szakrális ereklyéjének számít. Létrehozásának helye bizonytalan. Egyik vélekedés szerint a mai Sri Lanka területéről származik. Hányattatása kalandregénybe illő történet, de számunkra most

a végleges helye a fontos. Az egykori Királyi palota területén önálló épületben, egy arannyal hintett teremben helyezték el egymagában. Nyitott ajtó előtt állva lehet rálátni. Évente egyszer kihozzák az udvarra, és három napon át szakrálisan fürdetik.

A Mekong és az abba torkolló Khan folyók által közrezárt, félszigetszerű földnyelv építészeti arculatát egyfelől a buddhista kolostorok (vatok), másfelől a francia gyarmati múlt indokínai örökségét hordozó köz és lakóépületek sora határozza meg. További kiemelkedő városarculati elem a központban magasodó Phuszi-domb, illetve az annak lábánál elterülő, a Luang Trabangi, majd laoszi uralkodók rezidenciájául szolgáló Királyi palota épületegyüttese.

A Phuszi-domb gyermekmesébe illő legendája röviden, majd fonákoldalról megvilágítva: Az egyik laó királynak volt egy hatalmas erejű majma. A királynénak az állat füle megtetszett – nem nevesítve a majom fülét –, szavakkal körbeírta alakját, és ezt kérte tőle. A bivalyerős vagy talán még az elefántnál is markosabb állat beszáguldotta a Földet, és mindenhol hozott valamit, de nem azt, amit a királyné kért tőle. Tehetetlenségében egyszer felkapott egy egész dombot, és a Királyi palota mellé ledobta. Ez volt a mai Phuszi-domb. A királyné bejárta a lankát, és talált rajta egy gombát, melynek alakja erősen hasonlított a majom füléhez. A móka kedvéért, a legendához párosítom a valóságot.

A „füles gomba” a júdásfülgombára utal. Egy jellegzetes fül alakú, kocsonyás állagú gombafaj, amely korhadó fákon, különösen bodzán nő. Ehető, gyógyhatású, gazdag poliszacharidokban. Az ázsiai konyha, valamint a hagyományos gyógyászat elengedhetetlen része. Elsősorban a vérkeringés javítására, immunerősítésre használják, de véralvadásgátló hatása miatt óvatosan kell vele bánni, főleg ha vérhígítót szed valaki – remélem a királyné nem szedett vérhígítót.

A város a laoszi buddhizmus szervezeti és spirituális központja. Az itt lévő Maj-kolostor az egyházi hierarchia csúcsát jelentő, egyfajta pátriárkaként tisztelt szangharat anyakolostora. Luangprabangban harmincnál több kolostor, szentély maradt fenn. Többségük a 18–19. századból datálódik, de néhányuk története ennél régebbi időkre nyúlik vissza. Fontos, hogy buddhista kolostorokról szólván, az építéstörténeti korszakok rugalmasan kezelendők. Elsősorban nem az írásos források hiánya miatt, hanem mert a szerzetesek generációi folyamatosan alakítják a kolostorok építészeti képét, új épületeket emelnek, további vagy új díszítményekkel, ornamentumokkal, épületszerkezeti elemekkel látják el évszázados kolostorépületeiket. Ily módon e szent helyek építése soha nem tekinthető véglegesnek, ugyanakkor pillanatnyi formájukban több szerzetesgeneráció spirituálisesztétikai látásmódját összegzik, kézművesmunkáját dicsérik.

Luangprabangtól körülbelül 30 kilométerre található a türkizkék Kuang Si-vízesés. A dzsungelből fátyolvízesésként hullik alá mintegy 60 méter magasból. Az alsóbb szinteken ragyogó türkizkék medencéket képez. Ezekben a kis tavakban fürödni is lehet. Legtöbbször beérik a pancsolással, de kirándulásra is nyílik lehetőség. A vízesés tetejére 20 perc alatt lehet felsétálni. Odafent kis tó, valamint szép kilátás. A vízesésre csak részletekben lehet rálátni, de megéri – terveztük a vízesés tetejébe felmenni.

A vízesésig való eljutás előzménye a háromnegyed órányi döcögés gyatra minőségű úton. Pár házból álló szegényes falvak mellett gurultunk el, ahol élelmiszerárusok képviselték a kereskedelmi szakmát. Áthatolhatatlan sűrűségű rengeteg övezte utunkat, az itt-ott munkagépekkel szélesített sávon túl. Járműváltást követően megérkeztünk a gyalogos kiinduláshoz, a bazarba. Az egyre melegedő ben-

sőnk hűsítésére, hideg kólát szopogattunk. A megmaradt aprót becseréltük magokra. Eközben magyar beszédre letünk figyelmesek, és mint kiderült, egy másik hazai iroda utasaival találkoztunk. Miután megtudtuk tőlük az utaskísérő nevét, keresésére indultunk.

A közeli kávézó mélyén laoszi kollégájával feketét szűr-csölgetve találtunk rá. Szia, Karcsi – üdvözöltük. Előbb nem akart hinni a szemének, majd felragyogott az arca. Egy hónappal előbb ő volt a nyugati parton járó csoportunk idegenvezetője. Egyik beszélgetésünk alkalmával kiderült, hogy Indokínába is vezet utat. Elmondtam neki, hogy jövőre tervezünk odautazni. Előző utunk első világvárosának belvárosában a csoport tagjait a fafojtó fügefá köré terelte, és annak különleges életmódjáról mesélt Karcsi. Érdeklődésemet annyira felkeltette iránta, hogy hazatérve további információért feltúrtam az internetet. A megszerzett ismeretekre alapozva, megírtam a róla szóló szabadversemet. De nem is ez a legfőbb érdekesség vele kapcsolatban. Az élősködő növény mellett állva elmondta, hogy Kambodzsában az egyik Khmer-templomegyüttest ennek a fának a léggyökerei ejtették rabul, szőtték be. Akkor még szó sem volt erről az indokínai útról, mert ez csak azután kerülhetett képbe nálunk, miután az iroda hírleveléből megtudva, a jelentős összegű árengedmény csábításának ellent nem állva, egy évvel előrébb hoztuk az utazást. Így történhetett meg, hogy egy hónap elteltével a világ másik felén újból összetalálkozhattunk vele, és Kambodzsában kezemmel személyesen is leellenőrizhettem az általa mondottak igazát. Nem utolsósorban a *Repjegy 2* című kötet postaládás borítófotóját ő lőtte.

Harminc méter magas dús lombú fák árnyéka alatt kényelmes tempóban felsétáltunk a vízeséshez. Odafent két oldalról méternyi átmérőjű páfránylevelek szegélyezték a nyílt környezetet. A zuhatag tetejébe, mint megtudtuk, 590

lépcsőfok vezet fel. Ez nem vette kedvünket a kirándulástól, de az igen, hogy nincs rá idő. Nyeltünk egy nagyot, és tudomásul vettük.

A környezet valóban gyönyörű volt – feleségem elmondása szerint. Közelben kerítéssel lehatárolt, ki tudja mekkora terület. Laoszban két jelentősebb ragadozó él: a tigris, és az ázsiai fekete medve. Utóbbinak rezervátumkerítése mellől nézegethettük őket. A kifejlett állat teste 120–190 centiméter, testtömege 40–140 kilogramm nőstényeknél, és 60–200 kilogramm hímeznél. Legjellegzetesebb vonása, melyről a nevét is kapta, a mellső két végtagja felett letről felfelé elvékonyodó fehér „V” alakú sáv. Ha két lábra áll, erről mindig fel lehet ismerni, ugyanis jól elüt alapjában szürkés-fekete szőrszínétől. Eredete vagy funkciója tisztázatlan. Nincs kizárva hogy a társas viselkedésben vagy az udvarlásban lehet szerepe. Tápláléka után jobbára éjszaka jár. Az ázsiai fekete medve kitűnően mászik fára. Nem túl nagy termete révén a magas koronák között is épít magának lakhelyet. Életmódja szerint ragadozó, de mint legtöbb rokona, szívesen elfogyaszt minden növényi táplálékot, és néha a dögöt is megeszi. Vemhességi ideje kétszáz nap. Az utódok ritkán vannak kettőnél kevesebben. A bocsokat anyjuk védett helyen hozza világra vagy a sűrű bozótosba húzódva, esetleg barlangban, nagyobb üregben. A bocsok háromévesen válnak ivaréretté és szerencsés esetben akár 20–30 évig is élhetnek.

Visszatértünk Luangprabangba. Szállásunk közelében két hat év körüli kisgyerek kismacskát páttyolgat odaadó szeretettel. Bár a jószágot előzetesen aligha kérdezhették meg eme tevékenység megkérdőjelezhetőségéről, bízván hibátlan észjárásukban, egymást váltva bicajra pattanva, a kismacskát ölükben tartva, jól megkerékpározatták: látszatra

mintha mind a négy lábával kapálózva tiltakozott volna el-lene – a tévedés jogát fenntartva.

Feltétlenül szót érdemel a szállásunk. Spanyol mintára ranchszerű kialakítású, óriási zöld parkról van szó. A lakó-épületek tágasak, kényelmesek. Olyan igazán mesébe illő ideális környezet. Ennek ismeretében orromat mintha megcsapta volna a heroin általam még nem ismert illata. Ennyi pénzt kimért banán árából vagy éttermi bevételből aligha lehetett összekaparni.

A mai nap célpontja a Pak Ou-barlang. Két üregről van szó, egy alsóról és egy felsőről, amelyekben jelenleg ezer illetve ezeröttszáz ajándék Buddha-szobor látható. A Mekong folyón észak felé hajózva jutunk el odáig. Az út szépsége ebben rejlik. A széles árteret dús vegetáció fedi. A menetirány szerinti jobb oldalon – ténylegesen a folyó bal partján – valamennyivel több szerényebb ingatlan található, mint a másikon. A folyam több látványossággal szolgál. Kis falvakat a parton, ahol a kézművességet és a Lao Whiskey gyártását lehet megismerni. A folyó és annak partja lenyűgöző. Hegyek között vájta ki magának a medret. Körülöttünk buja környezet. Itt-ott szirtek, sziklák. A víz barnás. Zavaros a sok sártól, amely hordalékként belemosódott. Egy falu a folyó partján úgy ismerszik meg, hogy a folyópartról kivájt földlépcső vezet fel a sűrű bozótoson át, esetleg a magasban egy-két faépület homlokzata is észrevehető. A folyónak jelentős a szintingadozása. Most alacsony vagy közepes lehet, de megáradva 5–8 méterrel magasabban tetőzhet. Ezért a partra felvezető lépcsők is magasak és általában meredekesek is. Már ha vannak. Lao Whiskey. Ez igazából egy rizspálinka. Xang Hai faluban helyben készítik. További látványosság a településen az ópiumpipa, melyet többféle minőségben, óriási méretekben árusítanak. Folyókanyarulatot követően bal oldalt feltűnik a Pak Ou-barlang alsó részének

bejárata. Vízről nyílik, és a helyiek Tham Tingnek nevezik. Elcsendesedik a hajó fűlsértő motorja. Gyomrunk tele a svédasztalos ebéddel. Meredek betonlépcsők vezetnek fel mindkét üreghez.

Számtalan barlangban megfordultam már. Egy padon kényelmesen elhelyezkedek – közben kámforként felszívódik Kati. Visszatérve meséli az élményeket. Cipőlevételt követően egy nagyobb Buddha-szobor elé lehet elhelyezni az ajándékot. A cirka 150 m²-es alapterületű üreg ezer szobrocskát rejt. Rajtuk kívül előfordulnak még pillangók és denvérek is – ezek valódiak. Régebben meditálás céljából felkeresett szakrális helyiség volt. Van egy nagyobb sárkány formájú víztartály is. Rendeltetése, hogy ünnep alkalmával, a benne összegyűlt víz különleges vízzé váljon. Aki vele megpaskolja a fejét, hosszú életű lesz. Az alsó barlang után a felsőbe vezetett a feleségem útja. Tham Phumnak nevezik. Százötven lépcsőfok vezet fel. A barlang teljesen sötét. Buddha-szobrok tömkelege.

A túloldali part egyik szikláján koporsó, legenda fűződik hozzá. A két fiú barát és a két lány barátnő vegyes házasságot kötöttek. Jó barátokként éltek, és úgy döntöttek, ha lesznek gyermekeik, egymáséinak fogják nevelni őket. Született egy kislány és egy kisfiú is. Továbbra is szeretetben élt a két család. A fiatalok felserdültek, és egymás iránt tűz lobbant a szívükben. A fiús ház a lányos családot dinnyeszedésre hívta magukhoz. A munka végeztével a segítő családnak nem ajándékoztak a gyümölcsből. Zokon vették. Rosszalló érzésük odáig fajult, hogy lányukat egy másik fiatalembernek ígérték. A szerelmes fiatalok ezután sem éreztek másként egymás iránt. Este találkoztak, és egy barlangban egymáséi lettek. A történetek után a lány öngyilkos lett. Eltűnt a lány, a fiú szíve választottjának felkutatása után indult, és amikor rátalált halott kedvesére, ő is kioltotta az életét.

Ez az ázsiai Rómeó és Júlia történet a koporsó legendája.

Luangprabang a középkor óta az ország fővárosa volt. A hegyek és két folyó találkozásánál fekvő település idővel növelte magát, emiatt síkvidékre költöztették. A Királyi palota ma Nemzeti Múzeum, ahol 1975-ig élt a királyi család. Területén ezúttal sajátos szemlét tartok. Imádom a hangtálak, és a gongok millióegy hangzásvilágú rezonálását. Ezek valahogyan eléri a lelkemet – már ha egyáltalán van olyanom. Az udvaron rátaláltunk egy másfél méter átmérőjű gongra. Korát megsaccolni lehetetlenség. Ránk hagyományozódhatott a középkorból is, száz éves fiatalka is lehet. Mindenesetre ökölrel finoman megdöngettem. Kialakításánál meglepett, hogy a közismert tibeti gongtól eltérően közepe mintegy 10-15 centiméter magasan dudor formájában kiemelkedett. A másik érdekesség a szerencsekerék. Igen, ilyen nem hit alapú praktikával is rendelkezik Buddha sajátos világa. Jóslás a feladata. Jósno hiányában maguknak a jövőmondásért folyamodóknak kell kipörgetniük a rájuk vonatkozó jövőképet. Két nyolc égtájú, külön-külön körbeforgatható ábrákkal teli tábla áll a rendelkezésükre. A nyugvópontok elérése után az ábrák összevetésének eredménye adja meg számukra a végeredményt. Két lehetséges dolog történhet ezután. Vagy elfogadják a negatív jóslatot és egy éven át törekednek a jelzett hibák kiküszöbölésére, vagy hazamennek, és nem törődve vele, összeházasodnak.

Utazásunk során egyik országból a másikba repülővel jutottunk el. A máskülönben mellékes információ ezúttal növelte magát. A vietnámi gép turistaosztálya túltelítetté vált, és csoportunkból öten a businessosztályra kaptunk jegyet. Ilyen osztályon eddig még nem utaztunk a feleségemmel, és ide aligha fogunk dupla áron jegyet váltani. Mindössze egyetlen számomra fontos dolgot szeretnék megemlíteni vele kapcsolatban. Az ülés leghátrább döntött állásában

kényelmes fekvőhelynek bizonyult: teljes hátamat ellazult állapotban nyugtathattam rajta, és a fejem is kényelmesen felfeküdt a fejtámaszra. Szerencsére, ülő testhelyzetben is képes vagyok jó nagyokat szunyókálni.

Kambodzsa

A kék bolygó legikonikusabb építményének a gízai nagy piramist tartom. Építésének ideje, technikai bravúrja, monumentalitása és időállóképessége szolgál rá. A jelképes dobogó második helyére lett egy aspiránsom.

Sieam Reap a feltáró munkát végző francia régészek táborhelyéből közel száz év alatt 400 ezer lakosú várossá nőtte ki magát. A hotel előtt 6-kor nagy örömömre minden nap megszólalt a kokabura. A szállodától Ankorn Wat pár perces buszozással elérhető. A három napos fényképes belépőjegy ára 60 dollár. Az 1600 km²-es területen felépített középkori királyi központ meghatározó pontjain, mindenhol találkozhatunk utcai árusokkal. Nem erőszakosak, nem tola-kodók. Az elsőre bemondott árból jócskán lehet alkudni, de érdemes figyelembe venni, ha nem csontsovány a pénztárcánk, hogy esetükben igencsak szegény és alázatos emberek-ről van szó. Alkudhatunk kedvünkre, de fizetéskor az elsőnek bemondott összeget nyomjuk a markukba: a hálás pillantás mindent megér.

A világ egyik legismertebb műemlékegyüttesébe merülünk alá. Angkor nem csupán egy templomegyüttes, hanem a hajdani Khmer Birodalom szíve, amely a 9–13. század között virágzott. Milliós lakosságával bolygónk legnépesebb városai közé tartozott. A dzsungelbe veszett templomok, víztározók és a kőbevésett történetek máig őrzik a civilizáció nagyságát. A látvány egyszerre spirituális és megbabonázó.

Mivel fontosnak tartom a személyesen megismert környezet pontos, tartalmas bemutatását, és ez a helyszínen hallottak alapján lehetetlenség lenne, ezért alaposan utánalvostam az interneten.

Angkorvat a khmer kultúra, művészetek aranykorának minden kincsében bővelkedik. Ma is működő vallási központ. Fontos szerepet tölt be mind a hinduk, mind a buddhisták körében. A templom Kambodzsa jelképévé vált.

A 11. század során I. Jaszovarman király a Sziemreap folyó elterelésével bonyolult, sakktáblaszerű vízvezetékrendszert és nagy befogadóképességű víztározó medencéket építtetett. A csatornák lehetővé tették a rizsföldek öntözését az év hat aszályos hónapjában is. Így a földművesek évente háromszor arattak. Az eredményes mezőgazdaság, és az élelmiszer felesleg felhalmozódása a Khmer Királyságot gazdag birodalomná tette annyira, hogy a királyság a Kínai Császárság mellett Ázsia második legerősebb állama lett. A királyok nagyszabású városok és templomok építésébe fogtak.

A khmer uralkodók istenkirálynak tekintették magukat. Mindegyikük egy-egy óriási templomot építtetett magának, melyet az őt és országát védelmező istennek szentelt fel, akivel halála után egyesülni kívánt.

II. Szurjavarman az a hinduizmusban gyökerező hit vezérelte Angkorvat megépítésében, hogy halála után Visnu istenhez térhet meg. Angkorvat minden külső és belső építménye a hindu vallás szimbólumaira utal. A templom a földi és az égi világ közötti kapcsolatot testesíti meg. A négy világtáj felé tájolt teraszos felépítésű, gúla alakú „templom-hegy” – a Meru-hegy (a Himalája) – az univerzum középontja és a megvilágosodás felé vezető út szimbóluma.

Angkorvat, amely valószínűleg minden idők legnagyobb vallási célú épülete, a 12. század elején épült. A templomegyüttest szakszerűen megfaragott homokkőből emelték.

A munkálatokhoz szükséges tömböket csatornákon szállították Angkorba. Az építőkövek megmunkálásánál fontos szempont volt, hogy az egymásra helyezés után tökéletesen egységesek legyenek, és az illesztések ne látszódnak.

II. Szurjavarman király nagy székesegyházának méretei gigantikusak. A 82 hektáros szakrális területet övező kerítés oldalai 1025, illetve 800 métereseek. 5,5 kilométer hosszú, 190 méter széles árok veszi körül. A vízzel teli árkok az ősóceánt, a falak a földet és a hegyeket szimbolizálják. A két töltesen tizennégytizennégy kőlépcső (teljes hosszuk 158 km) vezet a vízhez, ahol a hívők a rituális tisztálkodást végezték. 350 méter hosszú, kövezett, magasított út vezet a templomhoz. Három teraszát növekvő magasságú oszlopokkal alátámasztott fedett folyosók veszik körül. Ezekről öt lótuszrüggy formájú torony emelkedik a magasba (ebből kettőnek teteje csonk). A legmagasabb torony, amely a Meru-hegyet jelképezi, 65 méter.

A Meru-hegy a hindu vallásban az univerzum szíve és az istenség (Angkorvat esetében Visnu) székhelye. A templom a „teljesség” szimbóluma. Teraszai azok a szintek, amelyek végighaladva az ember eljuthat a tudáshoz és a lélek újjaszületéséhez, majd az istenek házához, továbbá a lingához, a világnak az istenné vált király fallikus szimbólumával jelölt középpontjához.

A tornyokat összekötő két méter magas, 47, illetve 83 méter hosszú, árkádos folyosókat, mesteri domborművek ékítik. Ezek a fontos személyiségeket, csatákat, eposzi és udvari jeleneteket ábrázoló műalkotások a khmer nép történetét mesélik el. A remekmű legkiemelkedőbb része a *Tenger köpülése* címen ismert dombormű, amelyen azt láthatjuk, hogy nyolcvannyolc istenség és kilencvenkettő szövetséges démon Visnu segítségével az ősóceánból elkészíti az amirátt, a halhatatlanság italát. Körülöttük bájos nőalakok: fedetlen

keblű égi táncosnők (apszarák), és isteni nimfák (dévatak), akik gyönyörrel árasztják el a paradicsombeli kiválasztottakat. Az egész kompozícióra a formai tökéletesség, a tömegek, valamint a fényárnyék hatások finom játéka jellemző. Mintha az egész épületegyüttes nem csupán a Szent hegy ideális modellje kívánna lenni, hanem az egész univerzumé és annak csillagászati ciklusaié, a világról, az időről, valamint a térről alkotott magasztos spiritualitású, globális vízióba foglalva. Angkorvat további érdekessége, hogy a korábbi templomoktól eltérően nem keleti, hanem nyugati tájolású. A templom főkapuja a tavaszi napéjegyenlőség napnyugtája felé néz, ami a mauzóleumokra jellemző.

1296 nyarán a kínai császár megbízásából Angkorba látogató Csou Takuan nagykövet rendkívül fontos, részletes feljegyzéseket készített a korabeli főváros életéről, melyek mindmáig a történelmi Angkor feltárásának alapvető forrásai. Az ő beszámolója szerint a néhai uralkodót Angkorvat központi tornyában temették el, és azt mint mauzóleumot említi.

A tiszteletet parancsoló gonddal épített és díszített templom II. Szurjavarman halála után hamar romlásnak indult: mind a természet, mind az emberi rombolás nyomait megtalálhatjuk rajta. A 12. század végén, 1177-ben Angkort megszállták és megrongálták a khmerek ősellenségei, a vietnámi csamok.

VII. Dzsajavarman (1181–1219) uralkodása idején, a birodalom újjáépítése során a fővárost néhány kilométerrel északabbra, Angkorthomba helyezték át. Ekkor következett be a buddhizmusra való áttérés. A 14. századtól napjainkig a templom buddhista szentélyként működik. Később, a 15. század során, a sziámi betörések és fosztogatások rongálták, majd 1431-ben bekövetkezett Angkor eleste, amely nemcsak

Angkorvat, hanem az egész régió hanyatlását, elnéptelenedését hozta. Bár a 16. században jórészt kiüresedett, teljesen sosem volt elhagyatott.

Az 1586-ban idelátogató Antonio da Magdalena portugál misszionáriusszerzetes Angkorvat első európai látogatói közé tartozott. 1850-ben egy másik misszionárius, a francia Charles-Émile Bouillevaux az őserdő közepén rátalált Angkor néhány templomára, és rövid leírást adott róluk. 1931-ben francia régészek kezdték meg Angkorban a tematikus kutatásokat. A feltárási, restaurálási munkálatokat az 1970-1980 között a Vörös Khmerek hatalomra jutása, és a véres polgárháború miatt felfüggesztették. A háborús periódust követően 1986-ban újra munkához láttak a régészek. Megkezdődött Angkorvat ma is tartó restaurálása. 1992 óta a templom mint Angkor része világörökség. Azóta az UNESCO felügyelete alatt nemzetközi tudóscsoportok dolgoznak Angkor megóvásáért.

A fentiekhez néhány adalékot csatolok. Angkor Wat 160 hektáron épült meg. A régi főváros kiterjedése 3×3 kilométer. Belső területén nappal 40 ezer ember szorgoskodott: papok, kiszolgáló szakszemélyzet, kétkezi emberek. Fallal vették körbe. A folyó felől aligátorok őrizték. A fővárost csak az istenek lakhatták. A király, azon kívül, keményfából ácsolt palotában lakott. A világ legmonumentálisabb kőfaragásos domborműve itt található. A 800 méter hosszú és 2 méter magas óriáskép hosszában három részre lett osztva: mennyország, föld, pokol. Egy 64 méter hosszú ábrázolás előtt megmegállva szemlélődtünk. A 12. században 350 ezer ember építette: csam hadifoglyok; alsóbb kasztbeliek, akik munkájuk révén remélték, hogy általa egy feljebb lévő kaszthoz tartozhatnak majd; szolgák. Rajtuk kívül hetven ázsiai elefánt ereje is kellett ahhoz, hogy 35 év alatt megépüljön. Magas belmagasságú, de egyszintes épületekről

beszélhetünk, kivéve a központi épületet, amely a királyi volt. Nem öt, csak négy kaszt részére alakították ki a területet. A templomok között szemnek tetszetős füves, pálmafás, tavi környezet oldja a fekete színű épületek világát.

A három Budapest nagyságú királyi területen kívül is épült szakrális hely. A Sivának ajánlott templom Angkorvattól 30 kilométerre északkeletre áll. 968–1001 között épült az egyik brahmana főpap részére. Bantejszrei egészen kicsi. Méreteivel eltörpül Angkor más templomai mellett – a kutatók véleménye szerint azért, mert építtetője nem az uralkodó volt.

A legtöbb khmer templom mintájára Bantejszrei is keleti tájolású. A templom egésze négy zárt falból állt, amelyek kelet felé néző díszes kapuján áthaladva lehetett bejutni a három toronnyal díszített szentélyhez. A legkülső 500×500 méteres fal valószínűleg fából épült. Mára teljesen elpusztult. Egyetlen keleti, Indra alakjával díszített átjárója maradt ránk. E gopurán át jutunk a 95×110 méteres, illetve 38×42 méteres díszes belső galériákhoz, amelyek között vizesárok húzódik. A külső és belső falak átjáróit összekötő, keletnyugati irányú töltésút, a hosszú folyosós galériákkal övezett harmadik udvarig vezet. Innen léphet be a látogató a 24×24 méteres körbefutó fallal határolt belső udvarba, amelynek közepén áll a „T” alaprajzú, 90 centiméteres talapzatra emelt szentély, valamint az északkeleti és délkeleti sarkokban egy-egy könyvtár.

A szentély bejárata egészen alacsony, csupán 108 centiméter. Egyre magasabb pilléres kamrákra, úgynevezett mandapákra osztódik. Belsejében alacsony folyosó vezet a központi torony alatti belső terembe. A szentély középső és egyben legmagasabb tornya 9,8 méter.

A sötét rózsaszín homokkőből emelt épületet különösen szép és részletesen kidolgozott faragások ékesítik. Egyedül-

állóan látványosak a falakon körbefutó virág és levél ornamentikák, amelyek az alakokkal díszített kőlapokat elválasztják egymástól. A falakat körülbelül 70 centiméter magas dévátákat (istennőket), apszarákat (mennyei táncosnőket), és a hindu mitológia mennyországanak lakóit ábrázoló teljes alakos domborművek borítják. A műalkotások oly tökéletesen életszerűek, mintha nem is faragták volna azokat, inkább varázsütésre megkövültek volna. A bejáratokat mitikus örök, emberalakok és majomfejek vigyázzák. A lépcsők oldalán garudák sorakoznak. Az ajtók fölötti szemöldökfalakat és timpanonokat, a tornyok bejáratait, a gopurákat, továbbá a könyvtárak falait mitológiai jeleneteket bemutató (Siva életét idéző) alacsony reliefek díszítik – ábrázolásmódjuk erőteljes, rendkívül kifejező. Az aprócska templomra véletlenül találtak rá 1914-ben.

Annyit tennék hozzá, hogy szépségéért női citadellaként emlegették. A kapuk épek, és itt-ott falmaradványok emlékeztetnek a régmúltra. A terület vége épen megmaradt annak köszönhetően, hogy építőköveit megszámozva, az összes épületet szétbontották, majd stabil alapozást követően, az egészet újra összerakták.

Az egyik legemlékezetesebb helyszín kétségkívül a dzsungellel benőtt Ta Prohm, ahol a hatalmas faágak és gyökerek szinte összenőttek a kőfalakkal. Az elhagyatottság és a természet erejének különös egyensúlya itt valóban kézzelfogható.

A Ta Prohm mahájána buddhista templomkolostor VII. Dzsajavarman király uralkodása alatt a 12–13. század fordulóján, Bajon stílusban épült a nevezetes uralkodó édesanyja emlékére. Az épületegyüttes a Khmer Birodalom akkori fővárosától, Angkorthomtól kilométernyi távolságban a keleti víztározó mellett kelt életre. Ta Prohm az angkori templomegyüttes kedvelt látványossága, mert a régészek

abban az állapotban hagyták, ahogyan Henri Mouhot és francia expedíciós társai az 1860-as évek legelején az őserdő mélyén rátaláltak. A dzsungel közepén, a fák fogságában magányosan álló Ta Prohmot az örökkévalóság aurája lengi körül.

Ta Prohm VII. Dzsajavarman király (1181–1219) kiterjedt építkezési programjának egyik első, 1186-ban emelt építménye. A templom eredeti neve királyi templom volt; az istenkirály és családtagjai halhatatlansági kultuszát szolgáltatta. Az épület központi alakja a bölcsesség megtestesítője, a király édesanyja, de a család további tagjainak emléket állító szentélyek is találhatóak benne: a templomkolostor harmadik udvarán álló két melléktemplom egyike (az északi) a király gurujának, a másik (déli) a király idősebbik bátyjának emléket őrzi. Ta Prohm egészen a 13. század legvégéig, Szindravarman uralkodásáig (1295–1309), folyamatosan növekedett.

Angkorvat mellett az angkori romegyüttes egyik legnagyobb építménye. Az épületek 650 ezer km²-nyi területet foglalnak el. A falak között tizennyolc magas rangú szerzetes, 2740 adminisztratív feladatot ellátó tisztviselő, és 2202 őket szolgáló asszisztens élt. A templom személyzetéhez tartozott még 615 apszara – menyei táncosnő. A kolostor lakóinak ellátásáról a környező falvakban élő közel 80 ezer ember gondoskodott. A szakrális hely mesés vagyonnal (arany, gyöngy, drágakövek, értékes szövetek, selymek és használati tárgyak) rendelkezett. Kiemelkedő jelentőségű közügyi és vallási központja volt a kora középkori Khmer Birodalomnak. A Khmer Királyság hanyatlásával a templom is több évszázadra feledésbe merült.

Rekonstrukcióját a 20. század elején a francia EFEO régészei kezdték meg. 1992 óta a templom mint Angkor romjainak része, világörökség.

A kolostor „lapos” khmer templom: teljes rendszerét szimmetrikus passzázsokkal és öt koncentrikus folyosóval összekötött, földszintes épületek alkotják, amelyek keretbe foglalják a keleti tájolású központi szentélyt. Az épület-együttes masszív 56 méter magas kőkerítése egy 1000×650 méteres területet ölel körül. A négy világtáj felé álló falakat díszes átjárók törik meg, amelyek nagy részét benőtte az őserdő – mára csak a keleti és a nyugati átjárók használhatók. A gopurák (a Bajon-templom mintájára) „arcos tornyokkal” díszítettek. A kőkerítésen kívül, valamint a fal és a negyedik körfolyosó között külső és belső vizesárok húzódott. A kolostor belső bejáratán áthaladva galériák, szentélyek sora található. A falakon mesés szép apszarák és dévák lejtik táncukat. Körülöttük a buddhista mitológia jelenetei láthatók többé-kevésbé, a fák gyökereinek takarásában.

Noha Ta Prohmot szimmetrikus alaprajz szerint építették, a mai látogató számára meglehetősen esetlegesnek tűnik az egyes építészeti elemek elhelyezkedése, mert sok passzázs és galéria teljesen járhatatlanná vált, boltozatuk rég beomlott vagy életveszélyesen instabillá vált. A fák fa törzsvastagságú lég illetve támaszgyökerei által fojtogatott épületek tiszta rendszere a falak között sétálva felismerhetetlen, sőt hatását tekintve labirintusszerű, így a templomkolostor központi szentélye szinte megbújik a terület közepén. A legjelentősebb melléképületek a Táncterem és a pompás Tűz háza.

A gigantikus méretű, gyakran 3040 méter magasra növő, 810 méter kerületű banyan – indiai fügefák és Indokína eme vidékére jellemző kapokfák összefüggő áthatolhatatlan hálóba fonják a templom kapuit, szentélyeit és galériáit. A fák és a kövek annyira összenőttek, hogy ha a növények kiszáradnak vagy kivágják őket, az általuk körülölelt falak is összedőlnek. Külön érdekesség, hogy a fügefák légzőgyökerei

nem alulról, hanem felülről érkeznek, a törzs magasabb pontjairól ereszkednek alá. Körbefonják az épületet, majd tovább nyúlva eléri a talajt és behatolnak a földbe.

A buszból kiszállva, túljutva az utcai árusokon, majd az útszéli kisebb dombot megmászva, elindulunk az őserdőbe vezető csapáson. Percekkel később megérkeztünk a várva-várt helyszínre. A romos és vadregényes épületben egybefüggő pallóson sétálva nézelődünk, fényképezünk. Közben a fák magasában makamajmok füttyögnek diszkréten. Irigyeltük azokat a többnyire francia turistákat, akik ráérősen ücsörögve belefeledkezhetnek ebbe a valóban lélegzetelállító, szenzációs környezetbe. Pedig mint utóbb kiderült, nekünk is rendelkezésre állhatott volna plusz egy óra. Ennek felelőse a kambodzsai idegenvezető, aki ebben a tekintetben nem mérlegelt kellő odafigyeléssel. A romterületről kiérve megpihentünk.

Az épületegyüttesre visszagondolva, a látványvilág és a diszkréten hangoskodó majmok összhatása, elvarázsolt világként összegződött bennem. Gondolatformájában ekkor villant be a „múló pillanat”, mely a megismert környezetből fakadt, de mégis az egész emberi fajra vonatkozik: a földön csak egy múló pillanat vagyunk. Mi nem lehetünk meg a természet nélkül, de a természet nélkülünk, igen.

Thaiföld

Négy országot érintő utazásunk során nem Thaiföldön fordult elő első ízben, hogy az előzetesen megadott program időrendje módosult. Mire a repülőtértől a hotelig megérkeztünk, már túl voltunk az első bangkoki benyomásokon. A látottaktól nem tapsikolt örömeben a feleségem, mert nem szereti látni a nyomort, és nem érzi komfortosan magát a

nem európai kultúrkörnyezetben. De mivel Ázsia egyik ikonikus fővárosában lélegeztünk, mi más is lehetett volna a helyzet.

Szállásunk halljában a helyi idegenvezető sokkoló ajánlatára, miszerint két óra múlva indulunk tovább, egységesen fellázkodtunk, mondván, nem szállodázni jöttünk ide. A kiharcolt fél óra múlva indulunk lehetőség más szempontból nehezítette meg a dolgunkat: a hotelek zezzugos folyosóin nem mindig könnyű eligazodni, és néha fejtörést okoz a kijelölt szobába való bejutás is. Az utazás végéig nem derült ki a helyi idegenvezetőről, hogy fiú-e vagy lány – a bangkoki csúcsforgalom elkerülése érdekében ajánlotta a kétórás szállodai tartózkodást. Szerencsére csak kisebb mértékben korlátozta közlekedésünket a délutáni csigatempó.

A Chao Phraja folyó fehér foltként volt jelen a tudatomban. Ez ellen hatalmasat lendített az első program. Egyórás buszozást követően hatemeletes üvegpláza előtt szálltunk ki a nem agyonhűtött járműből. Miután értesültünk, hogy a városnéző hajóprogram indulásáig hátralévő további két óra szabadidőt itt kell eltölteni, újabb elégedetlenségi roham támadt: nem plázázni jöttünk ide. Bennem úgy összegződött az egész kalamajka, hogy a főváros utcáin ugyan nem kell rettegnie a turistának, de az Európában megszokott városnézés itt aligha kivitelezhető, pláne egy nagyobb csoport számára. Kényszerűségből mindannyian helyben maradtunk.

A földszint egyedisége a „csak helyi kereskedő, csak helyi áru” elv gyakorlása. Sokat nem keringtünk közöttük, de vásárolhattam volna a lábunk előtt kifektetett méternél hosszabb aligátor húsából (íze és állaga a csirke húsához hasonlít), és ehettem volna sült skorpiót is, de egyiktől sem futott össze a nyál a számban. Gyorsan megjegyzem, nem vagyok finnyás, mert sült bogarat ettem már (íze a só íze volt).

A földszint másik említésre méltó attrakciója a vízen csónakból árusítás környezetének adaptálása. Az emeleteken bolyongunk már. Következő elismerésre méltó emlék a mosdó. Ahogy megkönnyebbülve kijött valaki a fürkéből, már ment is takarítani utána a szakember. Ez a mosdó nem csupán csak egy mosdó volt a sok közül, mert lakásnyi térben a toalett megigazításától a megpihenésen át a gyerek karbantartásáig, bármit kulturáltan, és térben nem korlátozva lehetett megtenni. A napfényben úszó teraszról nem csak az óriási hajóforgalmat lebonyolító, keskeny szennyezett folyóra lehetett rálátni, hanem a városra is. Hogy erre felé aligha ismerik és gyakorolják a várostervezés műfaját, már az első pillanatban kiderült. A magas üveg irodaházak, a modern lakóparkok, a közepes állagú lakóingatlanok, a leromlott állapotú épületek és a nyomor, jó szomszédként bármilyen koreográfia szerint megfér, elfér egymás mellett. Kaotikus világ. A lakóházak ötödik emeletéig minden ablakon rács. Nem egyedi, hogy a lakóépület első három emelete garázs, utána kezdődnek a lakások. Mindezek tükrében visszaigazolódott bennem, hogy itt aligha lehet európai értelemben véve várost nézni.

A késő délután induló sétahajózás mindkettőnknek bejött. A vele kapcsolatos előítéletét hamar levetkőzte Kati. A hidak, a város főbb épületei és a szobrok látványosan kivilágítva. A svédasztalos vacsora választéka és minősége fejbiccentésre méltó. Elsőre roston sült halat ettem rizzsel. Utána szalmakrumplira fájt a fogam. Olyan ízletes hasáburgonyát addig nem ettem még, és féltő, aligha fogok a hátralévő években. A körülöttem ülőket a tányéromról való kóstolásra biztattam. Eredménye mi más is lehetett volna, sült krumplit faltak másodiknak. Közben európai számokkal dübörgött az ázsiai diszkó – gondolva a közönség nem-

zetiségi összetételére. Meglepett, amikor táncba vitt a feleségem. Hamarosan a többiek is követték a példánkat.

A Királyi palota Thaiföld, és így Bangkok egyik leghíresebb látnivalója. Az épületegyüttes és a Wat Phra Keo egy közel tízhektáros területen fekszik a Chao Phraja folyónál. A területet övező magas fehér fal szöges ellentétben áll a benti épületcsoport színpompájával. Az ősi Sziám derűs, mesészerű világa fogadja a látogatót. Az épületkomplexumot Bangkok első királya építette 1782-ben, majd minden uralkodó bővítette, így ma a különböző stílusok keveréke. A palotában nem lakik uralkodó, csupán hivatalos alkalmakkor használják, amikor a nagyköveteknek átnyújtják megbízólevelüket. Valóban látványos, de úszik az aranyban, és ez sokat rontott rajta esetünkben.

A palotakomplexumot alkotó négy épületet nem nyitják meg a nyilvánosság előtt, de az udvar látogatható. A legnagyobb épületet az 1880-as évek végén brit építészek emelték. A Wat Phra Keo (a Smaragd Buddha temploma), a királyi kápolna áll a palotakomplexum szívében. Kissé magasabbra, egy teraszra épült arany chedik, elefántok és templomi táncosok szobrainak özöne – akiknek ragyogó, üveggel kirakott ruháján csillog a napfény – veszi körül. A templom sztúpái aranyozottak. A tetőket fénylő narancssárga és zöld cserepek borítják.

Cipőnket a templomajtónál levéve egy másik világba lépünk. A belső falakon megfigyelhető illusztrációk a maguk teljességében idézik fel a Rámájana thai változatát. Az ajutthajai királyi templom utánzataként 1782-ben épített templom a Smaragd Buddhának ad otthont, mely mindössze 75 centiméter magas. A szobor egy üvegvitrinben ül a napernyőkkel, aranygömbökkel és mitológiai alakokkal gazdagon díszített aranyozott trónon. A szobor gyémántokkal kirakott aranytunikát visel a forró évszakban, aranyozott

köpenyt az esős évszakban és emailberakásos, nehéz aranytunikát az úgynevezett hűvös évszak idején.

Ideérkezésünk előtt egy hónappal meghalt a királyné – emlékére egyéves gyászt rendeltek el az országban. Az uralkodópárt komolyan kellett vennie a thai embernek, nehogy valamelyikük megsértése miatt súlyos büntetést szabjanak ki rá. Ám a király előtt itt sem kell feltétlenül hasra vágnia magát az alattvalónak. Drogfüggőként tartják számon az uralkodót. Előfordult, hogy nyilvános helyen félmeztelen szállt ki a személygépkocsiból, máshol még ennyi ruha sem takarta a testét.

Közel a folyó, városnézésre hajóra szállunk. Az üvegpláza teraszáról látott városarculat az út teljes hosszában végigkísért bennünket. Aligha lehet bolygónknak olyan világvárosa, ahol a belvárostól kifelé haladva ne jelennének meg a rozsdasávok. Ez alól nem kivétel Bangkok sem. A lepusztult rakpartok, rozsdás hajók és daruk kies világát némileg ellensúlyozták a faágon vagy földön, netán a vízben mutatkozó varánuszok. Szépségük ízlés kérdése, de fajtájukon belül szerencsére mégis csak lángol a szerelem. Legtávolabb egy úszófaluhoz érkeztünk. A folyóban lábakon álló faházak tömkelege. Egyes ingatlanok a szárazföldről hídon keresztül is elérhetők, de többségük csak csónakkal megközelíthető. Az egyszerű házaktól a teraszos lakóingatlanokig mindenféle komfortfokozatú változat előfordul. Az ilyen vízi világhoz nem szokott ember számára érdekes és látványos, de ilyen feltételek, körülmények mellett aligha szeretne élni közülünk bárki is. Kanyart véve visszaindulunk a belváros felé, hogy egy másik kikötőben körülményes feltételek mellett partra ügyeskedhessük magunkat.

A Vat Arun (Hajnal-templom) buddhista templom. A látványos épületkomplexum Bangkok Jai negyedében található a Chao Phraja folyó nyugati partján. Kiemelkedő jel-

legzetessége a középső prang (khmer stílusú torony). Mérédek lépcsők vezetnek a két teraszhoz. A torony magassága 81 méter. A sarkokat négy kisebb külső torony veszi körül. A prangok díszítése tengeri kagylókból és porcelándarabokból áll, melyeket korábban Bangkokból Kínába tartó csónakok ballasztjaként használtak. A tornyok lábainál ősi kínai katona és állatfigurák állnak. A második terasz fölött négy szobor látható, melyek a hindu Indra istenséget ábrázolják, amint éppen Eravanon lovagol. A folyó felé hat pavilon (szala) épült kínai stílusban. Az épületeket zöld gránit alkotja, és híd alakú lépcsőfordulók tagolják. A prangok mellett található a Felszentelés terme a Niramitr Buddha-képmással, amit valószínűleg II. Ráma király tervezett. A Felszentelés termének teteje csiga alakú. Színes kerámiakoc-kákkal, stukkókkal díszítették. Két démon, azaz templomőr áll a bejáratnál. A mitológia világában való eligazodáshoz: a középső prang egy hegyet, az indiai kozmológiából ismert Merut jelképezi; a külső prangokat a szélistennek, Phra Phainak szentelték; a bejáratnál álló démonok a Rámájában szerepelnek; a fehér figura neve Szahasszateja, a zöldé pedig Taszakanth.

Kati első számú kedvenc épülete a Barcelonában épülő Sagra da Família. Ahányszor szóba hozza előttem, mindig áradozik róla. Mindketten több napon át alaposan körbejártuk, bejártuk. Szóval kívülről-belülről ismerjük turistaként. Ám a Hajnal temploma elkápráztatta, elvarázsolta a feleségemet. A Sagradát ehhez képest ipari építészeti terméknek nevezte – de abból továbbra is a legjobbnak tartja. A Hajnal templomának aprólékos kagyló és porcelán borításán túl a virágmintás porcelánfaragások tökéletes kézműves munkája lelkét a mennyekbe röpítette: ilyen szépet nem láttam még – áradozott gyermeki lelkesedéssel.

A 46 méter hosszú fekvő Buddha felkeresésére érkezünk. Az udvarban tibeti gong, melyet valaki rendszeres időközönként megdöngethetett, mert kevésbé gondolnám, hogy hangszóróból hangzott fel.

Fekvő Buddha, Phra Buddha Saiyas. Az ábrázolás azt a pillanatot örökíti meg, amikor Buddha, azaz Gautama Siddhartha a halálán van, és a Nirvánába távozását várja. Arca nyugodt, békés. Szája sarkában enyhe mosoly látható, mely azt jelképezi, hogy nem kell félni az elmúlástól, hisz az egy új élet kezdetét jelenti. Gautama Siddhartha 80 éves korában hunyt el. Az ábrázolás 46 méter hosszú és 15 méter magas. Ez Thaiföld egyik legnagyobb Fekvő Buddha szobra. Az építés kezdetekor először a Buddha-szobrot készítették el, majd ezt követően emelték fölé az épületet. A műalkotás téglából van kirakva, melyet gipsszel modelleztek és formáltak, majd bearanyozták. Buddha lábainak talpa 3 méter magas és 4,5 méter hosszú, gyöngyházba berakva. Lábujjainak lenyomata körökből áll, mely a folytonosságot jelképezi. Talpain száznolc csakra szimbólum található, mely jelentős szimbolikus szám a pozitív cselekedetekre, ugyanis születése után a névadó ünnepségre ugyanannyi szent életű embert hívtak meg. A szimbólumokat a Phra Bat csakra tankönyv útmutatása alapján készítették. A talpak közepén lévő kerék alakú szimbólum az univerzum energiájának egyik testbe áramló pontja. A folyosón ugyanannyi bronz tál található, amelyek a jó tulajdonságokat jelképezik. Ebbe a látogatók érméket ejthetnek, amiről úgy gondolják, hogy ezek szerencsét hoznak. Az adományokat a templom fenntartására fordítják.

Az épület mellett kis emelt park található, a Missakawan. A kert középpontjában bodhi fa áll, amelyet a Srí Lanka-i maha bodhi fából szaporítottak, amelyről úgy gondolják, hogy eredetileg egy olyan fából származik Indiából, ahol

Buddha a megvilágosodásra várva ült. A parkban látható egy ágyúgolyófa, angolul cannonball tree. A fát gyakran ültetik Shiva-templomok közelébe, és nagalingam fának is nevezik. A virágait Sivalingam vagy Nágalingam virágok elnevezéssel illetik.

Az épület környezetében, és amíg elgyalogoltunk a ránk váró buszhoz, számtalan kegyhely, Buddha ábrázolás előtt nézelődhattunk. Idővel eszembe ötlött, hogy nálunk azért nincs ekkora kultusza Jézusnak. Viszont az is igaz, hogy amíg a kereszténység vallás, addig a buddhizmus inkább egy életfilozófia. Ezen a síkon még egy erőpróba várt ránk, története miatt számomra az összes között a legjobban beárazott. Érte épületen belül liftbe szálltunk.

A bangkoki Arany Buddha-szobor a Traimit buddhista templomban áll. A műalkotás a világ legnagyobb arany Buddhája. A szobor átmérője 3,77 méter, magassága 3,04 méter. Alapzattal együtt 4,79 méter magas. Súlya 5,5 tonna. Alapanyaga 18 karátos arany, amelynek értéke hozzávetőlegesen 10 milliárd forint.

A szobor korát 700 évesre becsülik. Az alkotást évszázadokon át festett és színes üvegmozaikokkal díszített gipsz borította, hogy a Thaiföld területére betörő támadók elől elrejtse valódi értékét. A szobor a Szukhothaj stílusban készült, erre utal a tojás alakú fej. A szobor először valószínűleg Szukhothajban állt, majd a 15. század elején Ajuthajába, a folyók által körbevett szigetvárosba szállították. A települést 1767-ben elpusztították a burmaiak. Negyedszázad elteltével Bangkok lett a harmadik thai királyság központja, ahova a rombolást túlélő szobrok jelentős részét szállították. Így került az arany Buddha is a városba. A szobrot a Csoti Naram-templomban állították fel. A szakrális épületet IV. és V. Ráma uralkodása alatt elhanyagolták. A szobor új templomát Bangkok kínai városrészében építették fel 1954-ben.

A Buddhát 1955-ben helyezték el itt, és ekkor – május 25-én – fedezték fel, hogy a megrepedt gipszborítás alatt tömör aranszobor rejtőzik.

A műalkotás előtt állva arról beszélgettünk az idegenvezetővel, hogy miként szállíthatták ezt a rossz súlyelosztású, terjedelmes nagyságú, és gigantikus tömegű tárgyat a középkorban. Ő az egyiptomi piramisok építőköveinek mozgatásával hozakodott elő. Nekem ez azért nem stimmelt, mert ott elsimított, homokon egymásra helyezett fagörgőrudakra rakva, logikailag adja magát a szállítástechnika, de az ilyen módszer kérdéses itt. Igaz, egykoron a török szultán a hajóit – katonai célú vízi akadályoztatás miatt – szárazföldre rakatta katonáival, a hegyen áttolva azokat a túloldalon vízre bocsájtotta, és ezzel eldőlt a csata sorsa. Egyvalami biztos, az adódó problémát a thaiak többszöri alkalommal is sikeresen megoldották.

Erősen délutánba fordult a nap, mire eljutottunk a kínai negyedbe. Irodás út lévén egy sebtiben megszerezhető benyomásra telik az időből. Különleges atmoszférájával és pezsgő életével magába szippantja az európai embert. Központi tengelye a Yaowarat út, amelyet a világ egyik leghosszabb kínai utcájaként tartanak számon. A kis üzletek árukínálata elképesztően változatos. Ahogy ráutalásként szokták mondani: itt még az is kapható, ami nincs. Aki idegenkedik a zsúfoltságtól, akinek érzékeny a szaglőhámja, és ismerete lenne más efféle hiányosságáról, messzire kerülje el. A magam részéről szívesen elmerültem volna ebbe a magával ragadó örvénylő tengerben. Kapható volt itt az a gyümölcs is, amelyet tilos repülőre felvinni vagy szállodába bevinni. Felbontása után idővel olyan erős gázszaghoz hasonló bűzt áraszt, hogy itthon gázömlésre hivatkozva riasztának a katasztrófavédelmet vagy a gázműveket. Mikor meglátta Kati, odahívott magához. A termésre rányomta a

kezemet, hogy érzékelhessem. Ezzel nem is lett volna különösebb bajom, csakhogy felületéről olyan hegyes tüskék meredtek az ég felé, mint amilyen a sünt védi támadójával szemben. Mindezekén túl a bábeli hangzavar, és az utolérhetetlen hangulata az, amiért erre járva ne hagyja ki senki se.

A terület gazdag történelmi és kulturális örökség birtokosa, amelyet a különböző templomok, valamint szentélyek tesznek még sokszínűbbé. Erre jó példa a prostituáltak temploma.

Nang Klao király uralkodása alatt egy Faeng nevű gazdag idős asszony – akit a nyilvánosság csak Madam Faengnek hívott – hithű buddhista volt, annak ellenére, hogy a Yaowarat úton található „Madam Faeng Állomása” nevű bordélyház tulajdonosa volt. Az üzletház prostituáltjaitól gyűjtött pénzt a templom 1833-as felépítéséhez. A vallási hely megnyitásának megünneplésére Madam Faeng meghívta To atyát, egy szerzetest, hogy tartson prédikációt, abban a reményben, hogy a szerzetes dicsérni fogja a hozzájárulását. To atya beszédében megjegyezte, hogy a saját erények bemutatásáért szerzett érdemek, bármilyen nagyok is legyenek, alacsonyrendű jóságot eredményeznek. A szerzetes azt mondta, hogy a prostitúcióból származó, a templom építésére fordított pénzt „bűnös pénznek” tekintik, és, hogy egy fontnyi hozzájárulásért Madam Faeng csak egy shilling érdemet nyer. Megalapítása óta nyitva áll és vallási tevékenységek helyszíne.

Eredetileg nem volt hivatalos neve a templomnak. Amikor Chulalongkorn király trónra lépett, Madam Faeng leszármazottjai felújították a templomot, és hivatalos nevet kértek a királytól, aki „a prostituáltak adományainak eredményeként épült templom” nevet adta. A templom számos, az alapítása óta fennmaradt tárgyat őriz, beleértve a fő Buddha-szobrot, a központi csarnokot, a képcsarnokokat,

egy kis pagodát, a kerengőt, a szabadkőműves harangtornyot és az ősi iratszekrényt. Az épület előtt To atya modellje, a falon belül pedig Madam Faeng félalakja látható, aranylevelekkel borítva. A templom egy Wat Khanikaphon Iskola nevű általános iskolát működtet a Bangkoki Városi Közigazgatás égisze alatt – azt hiszem, mindezekhez nincs mit hozzátenni.

Utazásunk utolsó állomása felé tartunk, az éjszakai piacra. Az utcák jelentős része sötétbe burkolózva. A közvilágítást az üzletekből kiszüremlő fények és a járművek fényezői biztosítják. Az éjszakai piac persze nem gyertyákkal vagy mécsesekkel kivilágított. A bámészkodók túlnyomó többsége fehér bőrű. Ez egy vegyes kínálatú, közepes méretű piac. Az áruk pénzbeli csereértéke több helyen is feltüntetve. Az ételek és italok árai megegyeznek a vendéglői árfekvéssel. A leghosszabb kétórás thai masszázs 60 dollár, a félórás negyedannyiba kerül: bőven van rá érdeklődő. Amire viszont alig, az a táncprodukcióval felturbózott diszkóvendéglő. Két ilyen szórakozóhely közül lehetett választani: egyikükben piros, a másikban fekete bikinis lányok dolgoztak. Pontosabban dolgoztak volna, de nem mutatkoztak érdeklődés tehetségük iránt. Emiatt a bejárat előtt biki-niben üldögélve cigiztek, kutattak a táskájukban vagy éppen elmélyülten nyomkodták a telefonjaikat.

Mint ahogyan a dzsungelbe veszett templom példája, a bangkoki piacon a bikinis lányok esete, és mint az Indokína legjavát elénk táró utazás nem volt más, mint múltó pillanat.

52. LOMHAJÓ – Hollandia (2025)

Ezt az utazást kimondottan várta a feleségem. A szervezés nagyobb része mindig az ő vállát nyomja, és ehhez hozzátartozik a fotóalapú felkészülés is. Várakozással érkezett, és szerencsére mindent hiánytalanul megkapott, mely után annyira beindult. Ám ez a teljesség mégsem válhatott száz százalékoszá részére. Egyvalamit nem vett figyelembe, ami ez esetben máris kettő: napfény, lombos fák. Sem egy fikarcnyi napsugár, sem egy szellő lengette falevél. Ezt pedig nyomtatékosan szóvá tette előttem, célozva vele egy jövőbeli utazásra és annak évszakára.

Milyen más életképpel kezdődhetett volna az amszterdami tartózkodás, mint hogy a vasútállomástól a szállás felé tartva, a nadrágján keresztül combon lőtte magát egy padon ülő drogos. Hollandiában csak a Café Shopokban lehet hivatalosan cannabist fogyasztani. Hatóanyaga változatos termékekben fordul elő: sütemény, cigaretta, rágógumi, cukorka. Olyan bolt kirakata előtt is megálltunk, ahol ilyen sütit lehetett kapni. Eddig egyikünk sem élt a drog adta lehetőséggel, és nem is szándékozunk. Annyi értelmes dologra lehet pénzt költeni, akkor miért éppen olyan termékre fordítanánk, amely káros és veszélyes is: mértékkel fogyasztunk alkoholt.

A Rembrandt tér egyik hostelében szálltunk meg. Az aljában lévő kávézóban lehetett élni a szerrel. Előzetesen ismeretem lett a cannabis mély és átható szagáról, de akárhogy is szimatoltam a vendéglátóhelynél, lemaradtam róla. Nem könyveltem el hiányként. Maradva a szállástémánál, az idetartó utazónak a lakóhely megválasztásakor három alapvető fontosságú szempontot kell figyelembe vennie: ágyi poloska (szinte mindenhol van); nem nyitható ablak

(modernebb szállás); emeletre felvezető, nagyon szűk lépcsőház, magas és fél cipő mélységű lépcsőfokok (régí építész szállás). A fiatal recepciós hölgytől éppen azt a szobát kértük, amelyet a legtöbb vendég kerül, a kávézó feletti kétágyasat: onnan remek rálátás nyílt a Rembrandt térre, és nem kellett annyit lépcsőzni. Más miatt is jól jártunk vele: a másik szobát nem használta senki sem, így a közös mosdót egyedül birtokolhattuk.

Az utazásra való felkészülés részét képezte Katinál a belváros körbegyalogolásának megtervezése. Nem lepődtem meg rajta, hogy ezúttal is minden flottul ment. Mint később hiteles forrásból visszaigazolódott, körsétánk a belváros legszebb részeit érintette. Az ötórás kényelmes gyalogút során sok mindent láttunk és megfigyelhettünk: Heineken Múzeum; Rijks Múzeum; Vondel park; az egyik csatornán vízre épített szállások, kishajók ladikok és motorcsónakok. A belváros lakóházai jellemzően klinkertéglások, de eltérő a homlokzatuk, más a díszítésük. Az ablakok és a bejárati kapuk körüli cifrázások fehérek, ezért olyan benyomást keltenek, mintha mézeskalácsházak lennének. Tetőzetük kialakítása és formája kisebb mértékben eltérhet. Két-három emeletes, keskeny frontú épületek, tetőtéri beépítéssel. Többször is rácsodálkozhattunk utcáról nyíló pinceüzlethe-lyiségre, egy esetben lakásra.

A lakóterületeket viszonylag gyakran szelik át a csatornák. A tíz méter szélességű barnás víz felett hidak ívelnek át, ezeken gyakran gördül át egy-két villamos vagy autó, de annál jóval több kerékpár. Hogy miből található legtöbb a kanálisok mélyén? – biciklitemetőként konzerválódott a helyiek fejében. Nem egy ízben a lakóház oldalát csatorna mosta, máshol egy privát zöld teraszra is futotta a lakónak, de ártér is meghúzódhatott az ingatlanokig. A sirály és a vízi tyúk hangjától volt hangos a vízpart.

Váratlan kijelentésével meglepett a feleségem: lomhajó. Na, az meg mi fán terem? Néhány személy szállítására alkalmas kishajóban: odaláncolt ócska kerékpár, autógumi, kerti bútorok és másféle limlom. Az egészben az volt a furcsa, hogy a tárgyakat vastagon belepte a falevél, melyből ki-következtethető: nem alkalmi lerakatról van szó.

Más érdekesség is szembejött velünk, igaz a fejünk fölött. A lakóházak tetőrészből, az utcaszint fölé hosszabb rúd nyúlik ki. Végében akasztókampó, melynek segítségével az úttest szintjétől felfelé vagy fordított irányban, kisebb-nagyobb tárgyak mozgatása válik lehetővé: nagyon keskenyek és meredek a lépcsőházak, gyakran csak csigalépcső vezet fel a legfelső emeletre.

Miután visszatértünk a hostelbe, magyarul köszönt ránk a szolgálatban lévő recepciós hölgy. A helyi egyetemen média és filmszakon tanul. Mint elmondta: jelentős kedvezmények illetik meg a kimagasló tanulmányi eredményt elérő hallgatókat. A Balatonfelvidékről érkezett ide. Amit nagyon hiányol Amszterdamban – ki hinné –, a napsütés. Miután röviden felvázoltuk előtte városnéző sétánk főbb állomásait, megjegyezte, a belső terület legszebb részével ismerkedtünk meg.

Amszterdamba való megérkezésünk után az irodától sikerült beszerezni a városnéző busz útvonalát ábrázoló nagyméretű térképet. Segítségével a szállásunkhoz közel lévő Albert Guyp utcai piacot könnyen megtaláltuk. Egy olyan kirakodóvásárt kell elképzelni, ahol portékájával árudája elé kitelepül a kereskedő. Hogy mi mindent lehetett kapni kulturált körülmények között, az most teljesen mindegy. Másvalami miatt hozakodtam elő vele. A pulton elhelyezett csokoládédarabokból galamb csipegetett. Az üzletből kilépő tulajdonos a szennyezett árut gondolkodás nélkül ki-

dobta. Az eset idején a közelben nem tartózkodott vásárló, tehát nem azért tette, mert meglátták.

Az amszterdami légikikötőtől a Központi pályaudvarig – három megálló – leggyorsabban vonattal lehet eljutni. A vasútállomás tetején buszpályaudvar, a várossal ellentétes oldalon kikötő. Innen három ingyenes kompjárat közlekedik a szélesebb csatorna túlsó partjára. A menetidő eltérő, de egyik viszonylat esetében sem több tíz percnél. Csak gyalogosok és kismotorosok vehetik igénybe. Mivel odaát autókkal is találkoztunk, ezért közúti hídösszeköttetésük is lehet a milliós várossal.

A három sziget összevont emlékei: Straat Art Múzeum, mecset félholddal, Eye Filmstúdió, kilátópont, csarnokban bolhapiac. A városlátogatás során, ezúttal kivételesen nem terveztünk múzeumlátogatást, illetve egyet függőben hagytunk, de végül nem került sor rá. Ez az utazás a napi ötletek útja volt. A lakótelep házai megjelenésükben és színeikben is eltértek egymástól. Az erkélyeket és az ablakokat még a földszinten sem védte rács. A lakásba való belátást nem gátolta függöny. A köztisztaság ezek után magától értetődik. Egyetlen kifogásolni valóra találtam. Mivel kissé hideg volt, szerettem volna valami meleg italt inni, de a török pékségben nem lehetett kávé kapni. Az utcákon sok arabbal és feketevel találkoztunk.

A Dam tér a történelmi városközpont legnagyobb tere. Főbb látnivalói: Királyi palota, Új-templom, De Bijenkorf áruház, Nemzeti emlékmű, Madame Tussaud's Viaszmúzeum, Hotel Krasnapolsky. A nagyjából kétszáz méter hosszú és száz méter széles négyszög alakú teret a történelmi városközpont főutcája keresztezi. A térbe torkollik a város két fő bevásárló utcája is. A tértől keletre, néhány utcasaroknyira – az első híd után balra – található Amszterdam piros

lámpás negyede, a De Wallen. A fül számára kedvesen csilingelő harangjátékok is osztatlan részei a városnak, mint ahogyan a templomtornyokban a nagyharangok méltóságteljes kondulása is. A főtér szélében álló, vörösfehér színű soktornyos palotának beillő áruház funkciót tévesztett. Plázának nulla. Tetszetős épületének találhattak volna hozzáillő tartalmat. A számtalan kerékpáros is tekinthető látványosságnak. Járművük egyik típusa eddig ismeretlen volt előttünk. A bicajok elejét egy vagy két gyerek számára kialakított kocsiszelvény képezi: masszív kialakítású, és biztonsági övvel felszerelt.

December elején 8 óra után kezd világosodni. Ezzel egy időben megpezdül a belváros, és tart éjfélén túl. Európa egyik legturistásabb városa. Sajtjain kívül nevezetes a sült krumplija is. Haraptunk belőle, de mintha nem a legoptimálisabb helyen tettük volna. Az egyik ház előtt hetvenes férfi fújta szaxofonját, a földön előtte a kalapja. Két rendőr hölgy állt meg előtte. Távolabbról ismét hallhattuk szólamait: közben a földön lévő kalap a fejére kerülhetett. Egy nagyobb élelmiszerüzletben többször is megfordultunk. Az árak nagy általánosságban véve a hazai árszínvonalat tükrözték vissza. A polcokon lehettek drágább termékek is, de ha hozzá vesszük, hogy a hollandusok 3000 euró körüli összeget keresnek fejenként havonta, máris más a kép optikája.

Ott tartózkodásunk ideje alatt minden nap esett az eső. Erre ruházatilag készültünk, igaz, minálunk az esőkabát az univerzális kabát. A kiadósabb vagy hevesebb esőzéseket szerencsésen megúsztuk, mert vagy éjjel nyíltak meg az égi csapok, vagy éppen azon idő alatt tértünk vissza szállásunkra kicsit megpihenni.

Utazásaink során gyakran vesszük igénybe a Get Your Guide szolgáltatásait. Otthon kényelmesen kiválasztjuk a

nekünk legmegfelelőbb ajánlatot, majd rendezzük a szám-lát. Az amszterdami központú utazásközvetítő cég megbíz-ható, korrekt. Már fordultunk hozzá például a funchali iroda felháborító viselkedése miatt panasszal. Pár nappal később az ügy részünkre pozitív lezárásáról értesítettek bennünket: a kártérítés összegét számlánkra visszautalták. Az általa közvetített utak ára megegyezhet a helyi iroda áraival. Hollandiában is éltünk a lehetőséggel.

Útközben angol és spanyol nyelven hangfelvételtől ismertették az első megállóval kapcsolatos információkat, az-alatt videó pörgött a monitoron. Első megállónkon Zaanse Schans történelmi szélmalmai és kézműves műhelyei vártak ránk. Ötven földszintes vagy emeletes zöld színű faházból állt a lagúna szélén. A házak egyik részét lakták, a másikban üzlethelyiséget alakítottak ki. A csatornák felett hidacsákák ívelnek át. Szépen zöldellt a fű, a nádszálakat nem susog-tatta a szél. Az épületek előtt jelképes kertecske, odaillő bú-torokkal. Míg a munkára fogott szélmalmok felé sétáltunk, néhányan sportosan elfutottak mellettünk. Vadkacsa totyo-gott előttünk, a magasban sirály rikoltott. További állatnak házi tyúk, távolabb juhnyáj. A túlparton, a víz szélében tet-szetős lakóépületek sorakoztak. Megérkeztünk a neten még ingyenesen látogathatónak feltüntetett szélmalomnál. Jövő évtől kellett volna a belépőért fizetni – előrehozták. A kör-nyezet Kati számára festőinek bizonyulhatott, mert sorra lőtte a fotókat.

Volendam közelében egy családi farmnál megálltunk, hogy a Gouda és Edam hagyományos sajtkészítési techni-káiról hallhassunk. A végén az előadó a teremben mászkáló tyúknak sajtdarabot dobott, amit az felcsippentett. A követ-kező terembe belépve végignézhettük a faklumpák gépi ki-faragását és a facipők kézi festését. Ez érdekes volt, mert mindössze pár perc kellett egy újabb lábbeli elkészítéséhez.

Mindezt sajtkóstoló, és a hollandok kedvelt fahéjaskaramellás nápolyijának kínálása követte: itthon a boltban négyszeres áron kapható. Itt aztán mindenből korlátlan mennyiségben lehetett fogyasztani, és még negyedóra elteltével is folyt a szíves kínálás. Ez az előzékeny nem kalmárszellem erősen megragadt bennünk.

Volendamban hosszabb szabadidőt kaptunk. Kipróbálhattuk volna a klasszikus holland street foodot, mint a heringet vagy a kibbelinget, de nem tettük. Helyette megismerkedtünk a kikötővel és a környezetével. Holland valóság: tip-top minden. Tengerre néző teraszos sorházak. A jólét és a harmónia koreográfiája: rács nélküli ablakok, térfigyelő kamera vagy riasztóberendezés elvétve. Ablakokon függöny sehol, ki és befelé panoráma. Zöldbarna színű házak, a terasz a tengerre néz, előtte asztal székkal, kanapéval, a bejáratí ajtó fölött karácsonyi koszorú. Csak egyvalami hibádzott, a meleg sütő nap.

Visszatértünk a közkedvelt világvárosba. A piros lámpás negyedben húsznegyven év közötti nők kínálják szolgáltatásaikat. Jellemzően harminc alatti testesebb, telt keblű, fehér bőrű lányok élnek a kirakat nyújtotta lehetőséggel, rajtuk kívül még feketék dolgoztak. Munkaruházatuk többnyire fekete pántos csipkés bugyi, melynek szalagja takarja a mellbimbót, valamint combharisnya. A félig kigombolt blúz vagy a teljes ruházat – amely kihangsúlyozza a főbb kulcsfontosságú csecsebecséket – is előfordul. A legpasszívabb önreklámozás a széken ülve várakozás, vagy az egy helyben történő pózolás. A kirakatban leginkább a táskájukban mattnak vagy a telefonjukat nyomkodják a szexmunkások, aktivitást váltva, erotikus mozdulatokkal hívják fel magukra a figyelmet. Néha bedobnak egy-két csábos mosolyt az ügyfelekért vívott konkurenciaharcban. Belépésre ujjal hívogatnak.

Az üzlethelyiség pár négyzetméter alapterületű: tusoló, franciaágy, kirakat. Negyedóra a rendelkezésre állás időtartama. Közös tusolással kezdődik, a belépő férfiról az örömlány húzza le a nadrágot. Eközben herpeszre vagy más látható betegségekre utaló jegyekre is odafigyel. Szex csak óvszerrel lehetséges. A további különböző vágyak kielégítésének egyedi díjszabása van. A munkavállalók közötti megállapodás szerint a minimálár 50 euró. A legkapósabb prostituáltak 150–200 eurót is elkérhetnek munkadíj fejében. Fizetés csak készpénzzel lehetséges. Előfordulhat a 3–8 órás műszakonkénti húsz kuncsaftnál nagyobb forgalom is. Piros lámpával megvilágított kirakatban tartózkodnak. Fizetős munka közben a kirakat belső oldalán egy piros függöny elhúzva. A díszkivilágítás piros színű lámpa és fényfüzér.

Délelőtt mérsékelt zajlik az élet. A kirakatban ennek megfelelően kevésbé izgalmas falatokkal találkozhatunk. Ilyenkor az üzlet bérleti díja is alacsonyabb (80 euró), mint délután vagy éjszaka (150–220 euró). A szűk, keskeny síkatorokra nyíló üzlethelyiségek drágábbak, mert diszkrétebbek. A műszakváltás idején az üzlethelyiségeket külsős személyek takarítják. A negyed biztonságára rendőrök ügyelnek.

Félezen dolgozhatnak a piros lámpás negyedben. Önfoglalkoztató, 21. életévét betöltött eu-s állampolgárnak kell lennie a szexmunkásnak. A lányok jelentős része nem szabad akaratából tartózkodik itt. Becserkészésükre különböző praktikákat alkalmaznak a futtatók, akik között lehet barát vagy akár férj is. A csak pénzforrásnak tekintett nőket mindig rövid pórázon tartják. Az olcsóbb árfekvésű lányok bevállalnak perverz aktust vagy óvszer nélküli örömnýújtást is. A legjobban kereső prostituáltak, ha nem kell leadniuk a pénzt, kimondottan jól kereshetnek hivatalosan. De az is kijelenthető, szinte egy életre megkeseredetté válnak.

Emberileg, lelkileg teljesen kiégnek. Férfiszem számára két szívödöglesztő kinézetű húsz év körüli fehér lány is kínálta magát – bárhol máshol tisztességes feltételek mellett is elkeltek volna hosszútávon.

Nem kerestük fel sem a Szex múzeumot, sem a bárki számára színpadon szexuális tevékenységre lehetőséget kínáló színházat. Ahogy késő este a piros lámpás negyedben utcáról utcára bolyongva sétáltunk Katival, egyszer csak olyan érzésem támadt, mintha egy állatkert kifutójában látványosság lennék, és a kirakatok mögül néznének a lányok. Érintetté váltam.

Szabadversben búcsúzom a De Wallentől:

Tilos piros

Amszterdam kirakatba kitett kéje
emberfertő, mámorító büze-fénye.
Titkon kukucskálni érte nem kell,
szemed elé tolják nappal és éjjel.
Küzdhetsz ellene magasztos erénnyel,
valamennyire mégis beléd merészel.
Szemezel a piros függönnyel,
szíved tele kéjsóvár reménnyel.
Táncra felkérő zöld szempár,
kígyóként ringatózó léhaság.
Őt is anya szülte vajúdva,
férfiaknak lett vérbúja.
Ártatlan arcán csábos mosoly csalinak,
bejön az összes balek palinak.
A kiválasztott csecsebecsék összegződnek,
sótlan pipihúsnek, emléknek.

Öreg fütyi álmodik dicső múltat,
jelen valóját veti kútba.
Felsrófolta a tétet,
le a gatyamadzagfékkal!
Feltárul a kéj befogadó ékszere,
vár a hímtagok átjáró fészere.
Ne a szót lökd esztelen,
gyorsan ég a gyertya, elsercen.
Lekésted az utolsó csatlakozást,
húzhatod a gatyát, és nyomás.
Nagy mellénnyel helyet foglalsz barátaid körében,
és a mesebeli sárkányfejek számát regéled.
Hiszik-e vagy nem, ez oly mindegy,
neked a terített betli az utolsó reményed.
Válladat hosszasan lapogatják,
és nevetgélve mondják: ugyan, hagyd már!

Erőtől duzzad a magabiztos legény,
kielemezve nézi a várható főnyereményt.
Hátulról oson a kéj lakába,
az összes barlangot bejárja.
Forró magjával csordultig tölti az összes üreget,
a sikamlós járatok nem félik a küretet.
Diadalittasan nézi a megtiport nőtényt,
királynak érezné magát, ha nem az utca felé löknék.
Képességének eszméje felhők fölé repíti a kéj lovagját,
kiegő erotikájával testamentumát írja a lány.
A büszkeségtől dagadó férfi mellkas behorpad,
szárnyaló önbizalma lelohad.
Lángra akarta lobbantani a kis szukát,
ő pedig színre vitte a mintaszerű hetérát.
Mit is tett ő voltaképpen?
Pénzmagot vetett kútfenékbe.

Fehér bot koppan a sokat látott ablakon,
odabentről nagyot les az ismeretlen angyalom.
Bódító illatával beszippan kedvesen,
a szokást elmondja rendesen.
Maga után az ágyba von:
„Minek mennék utánad?
Ha szükségem lenne reája,
gyári mását is választhatnám babának.”
Csábos arcod, formás tested üres kirakat,
távol állok tőled, mint egykori tenmagad.
Önmagadat felemészted hasztalan,
szemétdombra kerülsz, rongybaba.
De te jóval többet érhetnél annál,
ha lelkedet naponta el nem adnád.
Tárva-nyitva szád, combod és végbeled,
lakatot teszek rájuk, és most még elmehetsz.

TARTALOM

Bevezető.....	5
31. Megrajzolt pillanat – Argentína–Brazília (2024)	7
32. Egybeterelt nyáj – Barcelona (2024).....	26
33. Rezervátumország – Dél-Afrikai Köztársaság (2024)	38
34. Cserepes virág – Madeira (2024).....	64
35. Renitens szemeteszsák – Azerbajdzsán (2024).....	76
36. Guruló idő – Egyesült Királyság (2024).....	93
37. Lenni – Prága (2024).....	111
38. Vasa – Stockholm (2024).....	121
39. Madzag – Kaukázus (2024).....	136
40. Csontsorminta – Portugália (2024)	155
41. Vakszerencse – London (2024).....	168
42. Nyáron fű, télen rovar – Nepál (2024)	183
43. Három az egyben – Malé (2025)	197
44. Fanatizmus – Spanyolország (2025).....	209
45. Nem adhat ki – Skócia (2025)	218
46. Zöldgalléros pipázó – Guadeloupe (2025).....	233
47. Élettér – Örményország (2025).....	253
48. Lagurka – Kaukázus (2025)	270
49. Skatulya – Lengyelország (2025)	285
50. Földre szállt föld – Egyesült Államok (2025).....	296
51. Múló pillanat – Indokína (2025).....	329
52. Lomhajó – Hollandia (2025).....	368

Megjelent könyveim:

Akik a sötétben is látnak (Háttér Kiadó, 2000)
Életbajnokok (Hungarovox Kiadó, 2002)
Kicsivel könnyebb... (Hungarovox Kiadó, 2003)
Ezermester kutyák (Hungarovox Kiadó, 2004)
Könnyű neked... (Hungarovox Kiadó, 2005)
Felvert por (Hungarovox Kiadó, 2006)
Feketeleves (Hungarovox Kiadó, 2007)
Magyar Don Quijote (Helma Kiadó, 2023)
Életiskola (Helma Kiadó, 2024)
Repjegy 1 (Helma Kiadó, 2025)
Repjegy 2 (Helma Kiadó, 2026)

Előkészületben:

Kávészünet art (Helma Kiadó, 2027)

A Háttér Kiadó és a Hungarovox Kiadó által megjelentetett köteteket már csak másodlagos könyvkereskedelmi forgalomból lehet beszerezni. A Helma Kiadó által megjelentetett kötetek folyamatosan megrendelhetők: www.helma.hu.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtárából (VIII. Szabó Ervin tér 1.), valamint a XIII. Dagály utca 9. és a XIII. Pannónia utca 88–90. szám alatti Radnóti Miklós tagkönyvtárból az összes kötet kölcsönözhető. A FSZEK többi tagkönyvtárából, valamint a Könyvtárellátó hálózat vidéki egységeiből szintén számos kötet kölcsönözhető.

Digitális elérhetőség a hangalapú kulturális honlapomról: www.remlac.hu. Az összes kötet elérhető szövegfájlként, valamint a Háttér Kiadó és a Hungarovox Kiadó által megjelentetett összes kötet hangoskönyv változata is letölthető róla.